

ળાઓમાં જન્મેને નવી નવી કવિતાઓ જનારી લોકોને સંભળાવતો જો સાંભળીને લોકો બહુજ પ્રસન્ન થતા. તેની કવિતાનો ઉદ્દેશ બહુજ ઉચ્ચ હોવા છતાં તેને સમજાવવાની ત્રેહી ઘણીજ સાદી છે તેની કવિતામાં ઉચ્ચ તત્ત્વજ્ઞાન રહ્યું છે છતાં તેને એક સાધારણ માણસ પણ સમજી શકે તેવી સરળ પદ્ધતિ તેણે સ્વીકારી છે. આ વાતની શાક્ષી તેની કવિતાઓ પોતેજ પૂરે તેમ છે; તેથી તે સંજાધે અમો કાંઈ પણ કહેવાની જરૂર જોતા નથી.

પાછલા દિવસોમાં તે વસ્તીને જોડીને તાજ મહેકતી પામે રહેતો હતો જ્યાં લોકો તેની કવિતા સાંભળવા જતા. તે જાતનો મુસલમાન હોવા છતાં તે મુસલમાન અને હિન્દુઓને સમાન દ્રષ્ટિથી જોતો હતો. હિન્દુઓના મહાત્મા તુકારામ, ચૈતન્ય અને કપીરના સમાન ઉચ્ચ વિચારવાળા મુસલમાનોમાં પણ કેટલાક મહાત્માઓ થઈ ગયા છે. તે મહાત્માઓમાં કવિ નઝીરતું નામ મુખસિદ્ધ છે. આ કવિના ઉપદેશમાં પારુમાર્થિક તત્ત્વ રહેલું છે; છતાં વિશેષ રૂપથી તેનો ઉપદેશ વ્યવહારિક છે. તેના ઉપદેશમાં ધર્મપ્રેમ, સાંસારિક પ્રપંચ, મનુષ્ય કર્તૃત્વ, સતોષ, દયા, અને દાન વગેરેને પ્રધાનતા આપેલી જોવામાં આવે છે.

તેની કવિતાનો હિન્દુ અને મુસલમાનો સમાનપણે આદર કરે છે. તેની કવિતાનો સંપ્રદાય મદાન છે; પરંતુ તે ફારસી ઉરદૂ શિપિમાં જપાચેલ છે તેથી આપણા ગુજરાતી બંધુઓ તેને જોઈએ તે પ્રમાણે લાભ લઈ શકતા નથી. અમોએ આ કવિની કવિતાઓને ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે ગુજરાતી શિપિમાં કેટલાક ભાગોમાં છાપવાનો વિચાર કર્યો છે. જેમાંથી પ્રથમ ભાગ આજે અમો અમારા વાંચનારાઓની સેવામાં અર્પણ કરીએ છીએ. આણ છે કે આ સંપ્રદાયો તેઓ અવશ્ય આદર કરશે.

નજરનું સંક્ષિપ્ત જીવન વૃત્તાન્ત.

નજરનો જન્મ.

નજરના માતાપિતા દિલ્લીમાં રહેતા હતા. નજરની માતાને સગલગ ખાર આગકો થયા નેમાંથી એક પચ્ચ આગકે જીવિત રહ્યું નહિ. છતાં તે નિરાશ નહિ થતાં પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નો કરી રહી હતી. કેટલીક દાખલો પામે દવાઓ કરી તેમજ ફકીરો પામે દોરા ધાગા કરાવ્યા, પણ તેમાં તે ફક્તજીન થઈ. નહિ તે સમયે કોઈ ફકીર આવી ચડ્યો, તેની પામે દામીઓ મોકલાવી પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે ઉપાય જાણવાની ઇચ્છા કરી. ફકીરે દામીના મુખથી સમસ્ત સમાચાર જાણીને નજરની નાનીને તેણે કહેવરાવ્યું કે તારી દામીઓથી કાંઈ કાર્ય સિદ્ધ થનાર નથી. જો તારી પુત્રીને પુત્ર ઉત્પન્ન થાય એટલે જો તારી ઇચ્છા હોય તો તુ તારા જમાઇને મોકલ. નજરના પિતા મદમ્મદ ફાફક સાધારણ બહેસા અને સાદા અભાવના હતા, તે ખાર પુત્રોના મરણથી અત્યંત દુઃખી હતા. તેણે ફકીરે કહેવરાવેલા સમાચાર સાંભળ્યા, અને તેની પાસે ગયા. ફકીરે જગીયા-માંથી પાંચ રૂલ આપ્યા અને કહ્યું કે આ રૂલો મુંઘીને નદીમાં નાખી દેશો અને તેનો દેખાવ જોઈને મરને કહેશો. ફકીરના વચનમાં શ્રદ્ધા રાખીને તેણે જમુનાજીને કીનારે જઈ રૂલો મુંઘીને નદીમાં નાખી દીધા. જેમાંથી એક રૂલ ચતુર્થ પડ્યું અને ખડીના ચાર ઉંધા પડ્યાં. આ જોઈને તે મદમ્મદ ફાફક ફકીરપાસે ગયા અને બનેલી દફતર કહી. જેને સાંભળી ફકીર પ્રસન્ન થઈ બોલ્યો કે તારો એક પુત્ર જીવતો રહેશે. જે તારા નામને પ્રકાશિત કરશે અને તે પુણ્ય સમાન ખીલી પોતાની મુંઘીને સર્વત્ર ફેલાવશે. ફકીરનાં આ વચનોને સાંભળી તે પ્રસન્નતા પૂર્વક ઘરે આવ્યો અને તે સમાચાર પોતાની સ્ત્રીને કહ્યા અને થોડા સમયમાં ગર્ભના ચિન્હો જણાવા લાગ્યાં. અને નવમે મહિને આપણો ચરિત્ર નાયક નજર ઉત્પન્ન થયો. તેના પૂર્વનાં લાખઓ મરી ગયા હતા; તેથી તેના કાન અને નાકને છે દવામાં આવ્યા. અને તેના નાકમાં શુભાક તથા કાનમાં મેલીઓ પહેરાવવામાં આવ્યા.

નશ્વરની બાધ્યાવસ્થા.

નશ્વરના માતાપિતાઓ સાધારણ સ્થિતિના તેમજ સાધારણ દેખવાયવા હતા; છતાં તેઓ બાર બાળકોના મરણ પછી મોક્ષા પુત્રની બહુજ સંભાળથી રક્ષા કરતા હતા. નશ્વર બાધ્યાવસ્થામાં રમ્મત ગમ્મત તરફ અધિક ધ્યાન રાખતો હતો. તેને બહુવા માટે મદરસા (સ્કૂલ) માં મોકલ્યા ત્યાં તેને કવિતાનો વિષય અધિક રહ્યો. તેણે ન્હાની અરખી ઉમરમાં શેરા અને કવિતાઓ કંઠ કરી લીધી જેનું પરિણામ એ આવ્યું કે પોતે સ્વતંત્ર કવિતા પણ ધારે ધારે કરવા લાગ્યો. તે કવિતા કરતાં શિખ્યો નહોતો; પણ તે કુદરતી કવિ હતો. તેને કવિતા ઉપર એટલો બધો ખ્યાર હતો કે તેને અન્ય કોઈ વિષય તરફ રૂચી થઈ નહિ.

નશ્વરનો અભ્યાસ.

નશ્વર બાધ્યાવસ્થામાં સુલભમાં જતો હતો પણ ત્યાં તેણે કેટલો અભ્યાસ કર્યો હતો તેમ તે કંઈ ભાષાઓ શિખ્યો હતો એ વિશે ખરી હકીકત મળતી નથી છતાં એની કવિતાઓ ઉપરથી જણાય છે કે તેને અરખી ભાષાનું 'સાર' જ્ઞાન નહોતું, એ સાંત આઠ ભાષાઓનો ભોમિયો ફારસીનું જ્ઞાન સાર' મેળવ્યું હતું જેની અંદર એણે એક ગજલની કિતાબ પણ લખી છે. જે છપાવા પામી નથી. ઉર્દુ એની માનુભાષા હતી. જેની અંદર તેને કશી પણ મહેનત લેવી પડી ન હતી. આ ભાષા સાથે તેને અત્યંત પ્રેમ હતો, જેથી તે આ માતૃ ભાષાની ખાસ ખાસ બાબતો બીજાઓ કરતાં વધુ સમજી શકતો હતો. તે જ્ઞેતો કે ભાષાનો 'સર્વે' કોઈ ઉર્દુ જ વાપરે છે. પરંતુ ધણાખરા તેની અંદર અરખી અને ફારસીના શબ્દો વધારે મિશ્ર કરે છે તો ધણાખરા વૃજભાષા અને સંસ્કૃતના શબ્દો તેમાં દાખલ કરે છે. ધણાખરા વેધારીઓ ખાસ પોતાના જ શબ્દો તેમાં મેળવે છે. જેને લીધે તેઓનો ધંધો પણ ઝાળખાય છે. સાધુ અને ફકીરોના શબ્દોમાં ફરક હોય છે. તેમજ હુસ્સા સંતોમાં કોઈ જુદા જ શબ્દો વાપરે છે. સ્ત્રીઓ કાંઈ જુદા જ શબ્દો વાપરે છે તારે પુરુષો કાંઈ જુદા જ શબ્દો કાર્યમાં લે છે. હિન્દુ સ્ત્રીઓની ભાષા મુસલમાન સ્ત્રીઓથી કંઈ જુદી જ આવે છે. આ સર્વે બાબતોનું જ્ઞાન એટલી તો સુંદર રીતે ગ્રહણ કર્યું હતું

કે તે પાકી ઉમર થતાં આ ભાષાઓનો એક માલીક તરીકે દષ્ટ પડ્યો હતો. જે બાબતની નકલ કરવા કાંઈ કહે તો તેને એટલી સુંદરતાની સાથે કરી આપતો કે બધે અસન છે એમ બેનારાનું મનમાં આવતું. ઉર્દુમાં ઘણી ખરી ભાષાઓ મળેલી છે. અને તેને ત્યાં મુઘી જુદી જુદી ભાષાઓનું જ્ઞાન ન હોય ત્યાં મુઘી ખરાબર સમજી શકતા નથી; જેથી તે જુદી જુદી ભાષાઓનું જ્ઞાન ક્રેવા લાગ્યો. તે થોડા વખતમાં પંજાબી સારી રીતે બોલવા લાગ્યો, વગર ભાષામાં તેણે ગોપ ગોપીઓ જેની માલીતી મેળવી, પુરખિયાનો લહેજો ગૃદણ કર્યો. મારવાડી વાનો યાદ કીધી. અને તુલસીદાસની ભાષામાં કમાલ મેળવ્યો.

એના લખેલા કનૈયાજીનાં જન્મ વિગેરેમાં ખુલ્લું જણાય છે કે એને હિન્દુ ધર્મની અંદર વપરાતા શબ્દોમાં પડિતો અને કવીશ્વરોનાં જેવો કમાલ હતો. તેમજ એ પણ દેખાય છે કે તેને મંદકૃત અને હિન્દુઓની ધાર્મિક અને ઐતિહાસિક બાબતોમાં સારું જ્ઞાન હતું.

દાખલા તરીકે કનૈયાજીનાં જન્મનાં થોડાક શ્લોકો અહીં દાંકી લઉં છું.

હય રીત જનમકી યુ' હોલી હસ ઘરમે' ખાલા હોતા હય.
હસ મંડલમે' હરમન લીતર મુખ' એન દુખાલા હોતા હય;
સખ ખાત બિયાકી બુલી હય જળ લોલા લાલા હોતા હય,
આનંદ મંડીલી 'ખાજેત હય નિત લોન ઉમલા હોતા હય.
યુ'નેક નછતર લેતે' હંય ઇસ, દુનિયામે' સંસાર જનમ,
પર' ઉનકે ઝોરહી લચ્છન હંય જળ લેતે હંય અવતાર જનમ.

એટલે જે ઘરમાં પૂત્રનો જન્મ થાય છે ત્યાંની દરેક મંડલી અને દરેક હૃદયમાં આનંદ વ્યાપી રહે છે. સર્વે બચાની વાતો ખુદાઈ જઈ આનંદનો પ્રકાશ પ્રકાશી જાય છે. એ તો પવિત્ર આત્માઓનાં જન્મથી થાય છે; પરંતુ અવતાર જન્મ લે છે તેઓનાં લક્ષણો તો કાંઈ બુદ્ધિજન હોય છે.

એક જગ્યાએ હરની તારીફમાં તે કહે છે કે:—

મંય ડયા કયા વરદે કહું ચારો હસ સાંમ ખરન અવતારીકી.
શ્રીકૃષ્ણ કનૈયા સુરલીઘર મન મોહન કુંજ બિહારીકી;

ગો.પાલ મનોહર સાંવલીયા ધનકયામ અટલ બનવારીકી,
 નંદલાલ હુલારે સુંદર છગ શ્રિજ ચંદ મુકટ ઝલકારીકી.
 કર દુધ હુદેયા દુધ મખખન રણુછોર નનલ ગિરધારીકી;
 બનકુંજ દેરેયા શીસ રચન સુખદાઈ કાન મુરારીકી,
 હરઆન દિખાએ રૂપનએ હરલીલા ન્યારી ન્યારીકી.
 પત લાજ રખેયા દુઃખ ભંજન હર ભકિત બુકતા ધારીકી;
 નિત હર ભજ હર ભજરે બાળા જો હરસે ધ્યાન લગાતેહય,
 વોહ હરકી આસા રખતેહય હર ઉન્કી આસ બુઝાતે હય.
 એટલે હરીની આસા રાખવાથી તે સર્વે તેની ઈચ્છાઓ
 પૂર્ણ કરે છે.

નજરના સમયમાં બ્રહ્મજ્ઞાન ઉપર લોકોને અધિક રૂચિ હતી.
 કુખીર અને શુર નાનકના ઉપદેશે લોકોને પ્રત્યક્ષ રીતે બ્રહ્મજ્ઞાની
 દીધું હતું કે મુસલમાન અને હિન્દુઓનું બ્રહ્મજ્ઞાન સગભગ સમાન
 છે. અને જો બારીક નજરે બંને ધર્મના બ્રહ્મજ્ઞાનની તપાસ કર-
 વામાં આવે તો બંને એકજ સાક્ષમ પડે છે. આ વિચારથી ઘણા
 ખરા બ્રહ્મજ્ઞાની મુસલમાનો, કેટલાક સાધુઓ, પંડિતો અને વિદ્વાનો
 આપસમાં મળીને વિચાર કરતા હતા.

નજરમાં સર્વે કક્ષાઓની અંદર એક ખાસ નીતિ શાસ્ત્ર
 જોવામાં આવે છે. જે ખુદ્દુ બતાવે છે કે એ પુરુષ એક પવિત્ર
 અને સ્વચ્છ નહેરમાંથી આવેલો હતો. જો કે ઘણી ખરી જગ્યાએ
 તેનાં કક્ષાઓમાં અનીતિની ઉંડી પરિક્ષા સમાયલી; પરંતુ તે બાબ-
 તો અને નીતિના વિચારોની શક્તી અને ઉંડાઈ આ બાબતોનો
 વિચાર પણ આવવા નથી દેતી કે આ પરીક્ષાઓ તેની જાતીજ
 પરીક્ષાઓ હશે.

આલમે આબાદગાં હય એક જહાં સળસે અલગ.
 હય જમી ઉનકી ઔર ઉનકા આસમાં સળસે અલગ;
 પાક હંય આલાયશોંમે બંદીશોંમે બે લગાવ,
 રહેતે હંય દુનિયામે સળકે દરમિયાં સળસે અલગ.

એટલે આ દુનીયા અતંત્રતાથી ભરેલી છે. ન્યાના દરેક પુરુ-
 પની આકાશ અને જમીનમાં ઘણો ફરક છે. જો આ દુનિયાની અપ-

વિત્ર વસ્તુઓથી દુર છે તેઓ દુનિયામાં સર્વેથી અન્નગમ્ય રહે છે.
અને એમની દરેક વસ્તુઓમાંથી કંઈને કંઈ મળતું હોવાથી
એક બનાવ એમનો પોતાનો લખેલો ટાંકી લીધો છે.

તે એક જગ્યાએ લખે છે કે:—

“ એક સ્વરૂપવાન સુંદરી મારે ત્યાં આવી જતી મેં નિયત
શબ્દોમાં પ્રશંસા કીધી. ”

કરમ કરદન બ અહેવાલે ગરીબાં,

જ દિલદારાં જ દિલદારી તવાં શુદ્ધ.

એટલે ગરીબોની હાલત ઉપર રહેમ લાવી ગ્રેમી વાતો કર.
થોડીવારમાં તે ઉડી ઉભી થઈ ગઈ, મેં તેનો હાથ પકડ્યો.
ત્યારે તે કહેવા લાગી “ હવે મારી ઇચ્છા અહીં ઉભવાની નથી. ”
મેં કહ્યું “ મારી તો ઇચ્છા છે ”

તેણે કહ્યું “ તમારું મન આહે કે હું ચુખ્તી લઉં ? ”

મેં કહ્યું “ હું તો પરહેજગાર છું. ”

તેણે કહ્યું “ અગર તમે તેવા થઈ જાવ ”

મેં કહ્યું “ હજી સુધી તો થયો નથી હવે પછીની વાત
ઇશ્વર જાણે ”

તેણે કહ્યું “ તમારો નજર આગળ હવે એવી ખાખત તો
આવી રહી છે ”.

આટલું બોલી તેતો ચાલી પડી; પરંતુ હું તેના આ વિચારો
ઉપર ધણી સમય સુધી હંસનો રહ્યો.

નજર મેળાઓમાં ધણોજ જોતો તે એક જગ્યા ઉપર દમેરાના
મેળાનો બનાવ લખે છે કે:—

એક સુંદર સ્વરૂપવાની દેવી જે અત્યંત કપાળી હતી તે ન્હાઈ
ધોઈ અને કપાળ ઉપર ટીકું કરી પોતાને ઘરે જતી હતી. તેને
જોતાંજ મને તેની સાથે વાત કરવાની ઇચ્છા થઈ આવી; જેથી હું
પણ તેની સાથે ચાલ્યો. ત્યારે તેણે મારી તરફ નજર ફેરવી; ત્યારે
મેં કહ્યું “ દિવારામ જે સીતારામ ”

તે હંસી કહેવા લાગી “ શું ચાહો છો ? ”

મેં—કહ્યું “ એક અરજ ”

તે બોલી “ કકમાવો ? ”

મેં ક્યું “ શ્રીગમચંદ્રજી લંકા છાત્રુ અને તમારા શુર-
નિર રૂપે મારા હૃદયનો ગદ. ”

પુર દર જેર દિલે મન રાવન,

સમ કરદનઃ પુતાં રામ કીધું.

(આ સંજોરનો અર્થ ઉપના વાક્યોમાં સમાયવો છે)

તેણે પૂછ્યું “ એ જાણતની શાક્ષી ? ”

મેં ક્યું “ હનુમાનજી ”

તેણે હાંસી દીધું અને મારી સાથે વાત કરતી ઘર મુખી ચાલી.

નજર ખરે જતાં કુળીર શુદ્ધનાનક વીગેરનાં વિચારો સાથે
મળતો હતો જે સર્વમાં એક સંપી ચાલતો હતો, અને તે પણ
એવી રીતે કે સર્વે એકજ પેદા કરનાર માલિકના બનાવેલા છે અને
સર્વે મનુષ્યો સમાન છે. પછી ચતુર્તા શા માટે હોવી જોઈએ. ૪
ધર્મની અન્દરનો ભેદ કેવળ વાક્યોનોજ છે. જેના અર્થો એકજ
થાય છે. હિન્દુઓ જેને અવનાર કરી કહે છે. તેને મુમુક્ષુના
પેગમ્બરનાં નામથી યાદ કરે છે. માનમ પડે છે કે નજર હિન્દુ-
ઓના સમાગમમાં પણ વધુ વખત કાલનો હતો. અને તેઓના
વિદ્વાનોનાં વિચારોથી સારી રીતે જાણીતો હતો.

નજરનું દિલ્લી છોડી આગરે જવાનું કારણ.

હજુ નજર દિલ્લીમાં હતો. પરંતુ-હવે સીન બદલાયો. તે
ત્યાં જન્મ્યો, અને ઉછરી કુવાવસ્થામાં આવ્યો ત્યાં તેની ઉપર
એક નવી આકૃતિનું વાદળ ઘેરાયા લાગ્યું. એટલે ઇ. સ. ૧૭૩૯માં
નાદરશાહ પુનરેજ કરી દીલ્લી છુટી ગયો હતો, તેને વધુ સમય
ગુજર્યો હતો નહીં. જો કે નાદરશાહનો મરણ પામ્યો હતો. પરંતુ
તેની ગાદીએ અહમદશાહ દુરાનો આવ્યો હતો. જેના એક પછી
એક એમ બે હસ્તા યજ્ઞ ચુક્યા હતા. જો-કે ઇ. સ. ૧૭૪૮માં
સરહીન્દના મેદાનમાં મદમદશાહના સારા નાસીમે, અહમદશાહને
તેના પુત્રને હાથે પરાજય પામી પાંચું જંતું પડ્યું હતું; પરંતુ એપ્રિલ
સને ૧૭૪૮માં મદમદશાહના મરી ગયા બાદ અહમદશાહ
ઇ. સ. ૧૭૫૧માં ખીન્ને હલ્લો લારી લાહોર અને મુલતાન બન્નેને
દબાવી બેઠો હતો. બાદશાહ એટલે પોને અહમદશાહ પોનાના ખાસ
મોટે ચરેલા એક ખવાનસરાના માર્યા જવાને લીધે પોતાના મ્હોટા

પ્રધાન અવધના સુબેદાર સફરજંગથી વેર લેવાનો ઉપોચ્ચ વિચારી રહ્યો હતો. આ નામરદીનાં કામમાં ગાજીઉદ્દીન જે સફરજંગના હાથથી સરદારી ઉપર આવ્યો હતો તે બાદલાહ સાથે મળી ગયો. એ બાબતને લીધે શહેરમાં લોડીની નદીઓ રેડાડી શરૂ થઈ ગઈ. જેની ઉપર હોલકરે આવી પુનઃ બાંધ્યો. જેને લીધે આ વખત વિચારી જઈ સફરજંગ બાબત થઈ ગયો. જે કે બાદલાહ પહેલાંથી આંખ્યો ગમાવી બેઠો હતો કારણ કે ત્યારે ગાજીઉદ્દીનની બે વફાઈથી તેની આંખ્યોમાં લોડી ઉતરવા લાગ્યું અને આંખ્યો ઢાંકવા માટે શહેર બંધાર ગયો. ત્યાં પોતે ગાજીઉદ્દીનની આંખ્યો કાઢવા આદતો હતો; પરંતુ કિસ્મતે ગાજીઉદ્દીનના હાથે ઇ. સ. ૧૭૫૪માં પરાજય અપાવી પદભટ્ટ કરાવી અહમદશાહે પોતાની આંખ્યો કઢાવી નાંખી, એની જગ્યાએ આલમગીર આવ્યો. જે ગાજીઉદ્દીનનાં હાથમાં રખડનાં પુતળાંની માફક થઈ પડ્યો. ગાજીઉદ્દીન પોતાના શત્રુ સફરજંગનાં મરવા પછી મોટા વજરના પદ ઉપર આવ્યો. પરંતુ આ મોટા અધિકારનું માન મેલાણી શક્યો નહીં. અને લશ્કરને તેના જુદી કાર્યોએ લાચાર કર્યું. જેઓએ ગાજીઉદ્દીનને પગ અને માથું નાંખું કરાવી સડો ઉપર બેઠ્યો. જેણે પોતાની હુકીયારીથી છુટી સર્વે બળવાખોરોને લોડમાં નહવડાવ્યો - શરૂ કર્યો. અડીચી માંધું ફરતાં દુરાનીનો મુકાબલો કરવાના હુને મગજમાં પ્રવેશ કર્યો. અને દુરાનીનાં માણસોને ધમકાવ્યો આપી શરૂ કર્યો. દુરાની એના એને ક્યારે વિચારમાં લાવવાનો હતો તે વજળાની પહે ઇ. સ. ૧૭૫૬માં અંડસ પાર ઉતરી ત્રીજો દક્ષીણી ઉપર લાવ્યો અને નાદરશાહનાં ખુનરેજનાં બનાવોને પાછા તામ્મ કરી આપ્યા.

ત્યારે દુરાનીનાં શહેરમાં આવવાની ખબર ચારે બાજુ પ્રસરી ગઈ ત્યારે દિલ્લીવાળાં ચરચર કંપવા લાગ્યા; કારણ કે તેઓની નજરે સમક્ષ નાદરશાહનાં ખુનરેજો દેખાવો ફરતાજ હતા. આ બળ-રથી નજરનાં ધરમાની સ્ત્રીઓ પણ ડરી ગઈ અને વિચારવા લાગી કે જેમ બને તેમ દિલ્લી છોડી ચાલ્યા જઈ જાય. શહેરની અંદર નાસ નાસ પડી ચુકી હતી. આદેખાવ નિતાળી નજર પણ બેચેન થઈ ગયો અને તરતજ જેમ બન્યું તેમ એક મોટો રથ અને એક નાની ગાડી લાડી. ધરમાં બેજ સ્ત્રીઓ હતી જેમાં એક નાની તથા એક

પોતાની મા. તેઓને સમ આગરે જઈ મુકામ કર્યો; કારણ કે દિલ્હીની પંડી આગરા જેવું સંલગ્ન પૂરક શહેર ખીજું કોઈપણ હતું, નહીં.

નજરની આગરામાં થએલી પ્રખ્યાતી.

નજર નવા શહેરમાં આવેલો હોવાથી એને સર્વ રીતનો નવા બંદોબસ્ત કરવો પડ્યો. આગરામાં આ સમયે શાએર મીરત-કીની શાએરી ઘણીજ વખણાતી હતી. એને આખું શહેર જોઈને માનતું હતું. નજીર-દિલ્હીથી આવ્યો તો શાએર કહેતો આવ્યો. અહીં આગરાની અંદર શાએરો મળી પોત પોતાની ગજલોની સર-સોઈ કરવા એકઠા થતા હતા. જ્યાં નજર પણ જઈને ખેસવા સાર્યો; જ્યારે અહીંનાં રંગ દગથી સારી રીતે બાળીનો થયો ત્યારે તેના હાથમા ઉમંગ થયો કે હું પણ એમાં કંઈક શાએરો કહું. નજીર પોતેજ પોતાનો ઉસ્તાદ હોવાથી તેણે એક ઘણીજ સારી ગજલ તૈયાર કરી, આ બાબતે મીરતકીને પણ ખબર પડી ત્યારે મશાએરામાં એક પ્રગી એક એમ નર્મ રોના નજર આવ્યો. ત્યારે મીરતકીએ એક મુરબ્બીની મહેરબાનીની રીતે કહ્યું.

નજીરે ઉસ્તાદ મીરતકીના શબ્દો સાંભળી બોમવાનું ગર કયું. નજર થડા એક યુતે પરીવશ નિરાલી સજાધજ નઈ અદાકા, જો ઉમ દેખોતો દસ બરસદી પ કહેર આદત ગજબ ખુદાકા.

એટલે એક નવી સજાધજ એને નાજ નખરાની મુંદરી નજરે પડી. જેની ઉમર તો દસ વર્ષની હતી પરંતુ તે એક આદત રૂપે હતી સર્વ શાએરો વાદવા પ્રેમકારી છેઠ્યાં ગજલપુરી થતા મીરતકીએ બોલી પીઠ કોકી અને સાચાલી આપી.

આ મશાએરા (કરિમ, મંડવી) માંથી નજરનું નામ પ્રખ્યા-થીમાં આવ્યું એની બનાવેલી ગજલની જગ્યા જગ્યાએ વાતો થયી શરૂ થઈ ગઈ જેની દબરો નકલો લોકો મળી લઈ ગયા.

એની પ્રખ્યાતી થતાં એના એક સારા ખાનદાનમાં એની ગજલની પ્રખ્યાતી ઉપરથી લખ થઈ ગયા.

નજરની વૃદ્ધાવસ્થા.

નજરની ઉમર આસરે સા વર્ષ થવા આવી હતી; પરંતુ તેણે ચરમા લીધા નહોતા. આ સમયમાં એમની ઉપર લકવો પડ્યો હતો જેમાંથી સારા ઘઈ પાંચ વર્ષ જાતા રચા હતા.

એમને નામ સુધવાની આદત ન હતી તેમજ કાંઈ પણ રીતનો નીશો પણ કરતા નહીં. અશીમને પણ હાથ લગાડતા નહીં. ફક્ત હુકકા પીતા. પાંચે વખતની નમાજ પઢતા રોજીઓ રાખતા કુરાન પઢતા. તસખીર (માળા) ક્યારેક હાથમાં લેતા. લકવો પડ્યા પછીનાં પાંચ વર્ષ ઘરથી બહાર નિકળ્યા નહીં.

ત્યાર પછીનો એમનો મેદાન સફર એ હતો કે દીવાન ખાનાં-માંથી ઓટલા ઉપર જતા જતા લીમ અને ખોરડીનાં એ ઝાડ હતા જે ઝાડ હાથમાં પણ કાયમ છે અને તેઓ એમની કપર ઉપરજ ઊંચા ફરી-રહેલા છે. એ ઝાડોની નીચે નઝીર પધારી-ઢરી બેસતો.

ઘણા ખરા પુરો એમને દરેક વખત ઘેરી રાખતા. નઝીર કાંઈપણ મળવા આવતું તો તેઓ તેને એજ ઝાડોની નીચે મળતા તેઓ એજ ખન્ને ઝાડોની નીચે મરણ પામ્યા અને તેજ ઝાડોની નીચે તેમને દફન કરવામાં પણ આવ્યું.

નઝીરનું મરણ.

જ્યારે નઝીર મરણ પામ્યા ત્યારે હિન્દુ એનાઓએ કથું કે દમારી રીત પ્રમાણે તેઓ ઉપર ક્રિયા કરવામાં આવશે. જે સાબિતી નઝીરનાં ખાનદાન વાળાઓએ ના કથું. નઝીરનાં મરણ પામ્યા પછી દબરો માણુઓ જેમા હિન્દુ મુસનમાનો હતા તેઓએ મળી નઝીરની નમાજ પઢાવી. અને તેમની ઉપરની આદર હિન્દુઓ સર્જ ગયા. જેની ખમર તથી કે તે આદરનું તેઓએ-થું કથું.

મુસનમાનોએ તેની પરધરની કપર ખુનારી હિન્દુઓએ સોમવારને દીને તેમનો મેજા ક્યો. જે હાથમાં પણ દરસાવ યાય કે. એઓ દીગરીસન ૧૨૪૩ અને ઇ. સ. ૧૮૨૭માં મરણ પામ્યા.

નઝીર સતોષી હતો.

નઝીરનો સંતોષ એની ઉપરથી જણાય છે કે ધર્મખરો નાજો તરફથી એને તેડું આવ્યું પરંતુ એ ગયો નહીં. એને પહેલાતો લખનઉના નવાબ રજાદઅલી શાહે એક કામદ (દૂત) મોકલી બોલાવ્યો. કાસબની ગાથે ત્રણ દબર રૂપીઆ મોકલાવ્યા હતા. કાસદ જ્યારે એમના મકાન પાસે આવ્યો, ત્યારે નઝીર રસ્તામા કરતા હતા. કાસદે એમને પૂછ્યું કે નઝીરનું મકાન ક્યાં છે ? તેમણે કથું " સીધા ચાલ્યા જાઓ. ખાન્ન નવાબનાં ગાલુખા એક સાધનથી ઘર છે. જેની આગળામાં લીમ અને ખોરડીનાં એ ઝાડ છે. તેજ તેઓનું મકાન છે. " કાસદ જ્યારે એમના મકાન ઉપર પહોંચ્યો ત્યારે દરવાજા ઉપર પહોંચીસાદ આપ્યો અન્દરથી જવાબ મળ્યો કે તે ક્યાં ગયેલા છે. એટલામાં કરતા કરતા મીળું

નઝીર ખૂબ આતી પહોંચ્યા. જ્યારે ઠાઠાદને ખબર થઇ કે એએ પોતેજ નઝીર છે; ત્યારે તેણે કહ્યું કે તમેએ અને ધોઠા આપો. પછી ધણાજ માન સાથે મળી પોતાના બાદશાહનો સંદેશ સંભળાવ્યો. નઝીરે કહ્યું હું મારા માલિકથી ખુશી છઉં. એક રાત્રીની અને રાત્ર મળારી નોંધએ. બીજે દિવસે બીલામણો એકેરા બનાવી પહોંચ્યા. કે સાહેબ હ્યો અને તો મારા માલિક, ધણીજ ધમકીઓ આપી કે માણસ એક અને. બે નોકરી જેથી તમે. તમારા રૂપીઆ સહ હ્યો. અને અને માફ કરો.

ભરતપુરના રાજાએ તેડું મોકલ્યું ધણાકોનું કહેવું છે કે ગયા હતા અને ધણાકો કહે છે નહીં ગયા. ઉવટ એકે જ્યારે ભરતપુર પહોંચ્યા; ત્યારે રાજાએ એમને માટે ઘર અત્યંત સાફસુફ કરાવી ગાલીચાઓ પાંચરી દહ વીસ રૂપીઆ પગાર કરી આપ્યો. એએએ કહ્યું ગાલીચાઓ ઉઠાવી આપો અને ફક્ત એક સાદડી નોંધએ છે. અને વીસ રૂપીઆ થું કરીશ. અને તો પાંચ રૂપીઆ ધણા છે.

પરંતુ એ બાબત ખરી લાગતી નથી. પહેલી ઉમરમાંજ તેએએ ભણાવવાની નોકરી મયુરામાં દીધી હતી એની પછી તેએ નોકરી માટે બહાર ગયા નહીં.

એક બીજી બાબત એમ છે કે એમના પિતા કે જેમનું નામ મંદરમદ દારક હતું તેએ અઝીમ આબાદમાં એક નવાબને ત્યાં નોકર હતા. જ્યારે તેએ મરણ પામ્યા ત્યારે નવાબે નઝીર ઉપર સખ્યું કે તમારા પિતા શુજરી ગયા છે, ખુદાની મરજી આમજ કોઈનું કાંઈ માલતું નથી. જે માલ તેએ મુકી ગયા છે તેની ઉપર તાળાઓ મારવામાં આવેલ છે. તમે તેના વારસ હો માટે આવી તમારા પિતાનો માલ લઈ જાઓ. નજરે સખ્યું “હું” માસા બરાબરની ક્ષમને અસાવનાર માલને માટે ક્યાં ક્યાં રખાઈને ફરે? માટે આપ મહેરબાની કરી સર્વે માલ લઈ ત્યાંજ વહેંચી આપો.”

નઝીર મનુષ્યોમાં એમ અને ભાત ભાવ રેલાવતો હતો.

નજર મીત્રો ઉપર પોતાનો જન પણ અર્પણ કરી દેતા હતા. જે માણસ સાથે મુલાકાત કરતા તેને ખુશ્લા હૃદયથી મળતા દોસ્તી તથા મહોબ્બતના હોંની ધણીજ સંભાળ રાખતા. તેમણે કાંઈ પણ પુરવની સાથે દુશ્મની રાખી હોય એમ માલમ પડતું નથી. તેએ આનંદી હતા. જે મંડલીમાં હતા ત્યાં એમની વાતોથી લોકો ધણાજ ખુશી રહેતા. તેએની આદતોમાં કોઈ પણ ખરાબ બાબત જોવામાં ન આવતી. નાનો સરખો માણસ પણ મીયાં નજરને સલામ કરતો તો જન્મે દાયથી તેને સલામનો જવાબ આપતા.

એક જગ્યાએ તેઓએ ખુશામદની તારીફ પણ કાઢી છે. પરંતુ તેથી એવો વિચાર રાખવાનો નથી કે દરેક મનુષ્યે નિયતાયી ભરેલી ખુશામદ કરી નેહ્યો. તેનો મતનમ તો એટલોજ છે કે કાંઈપણ વાત એવી ન કરવી નેહ્યો કે જેથી સામેવાળાના અંતઃ કરણમાં કોઈ પ્રકારનું દુઃખ ઉત્પન્ન થાય. સાધારણ અર્થમાં જેથી સામેવાળાનું હૃદય આનંદિત થાય તેમ કરવામાં ફાયદો સમાયવે છે. એમનો હેતુ તો એ છે કે ચાર દિવસ જે પુરૂષને નમી સન્માન કરશે તો તે ખુશીમાં આવી તમારું દરેક કામ અતિ ઉમંગથી કરી આપવાનો તત્પર રહેશે. સન્માન કરવાથી અમને તો કશું નુકસાન થનારું નથી પરંતુ સમય ઉપર દરેક કામ નિકળી જશે. હાથ નોડીને વાત કરવી જો કે ઘણા ખરા અભિમાની વિચાર વાળાઓને ખરાય લાગશે. પણ તેની અંદર પણ આપણી કશી દોનન ખરચ થનારી નથી. પરંતુ સાંભળનારા એટલી સરખી વાત ઉપરથી પ્રસાદ જઈ દરેક કાર્ય કરી આપવાને પોતાનું માન સમજશે. નહીં નમ્રતા વાળો ધણો હતો તે આવી રીતની ખુશામદ દરેક સાથે રાખતો હતો તે જેમ કે ઉપર કહેવામાં આવેલ છે તેમ એક સાધારણ જેવા માણસની સલામનો જવાબ બંને હાથથી આપેલો તે કોઈ સાધારણ માણસ સાથે પણ વાત કરતો તો હાથ નોડી નોડી બંને અદબ કરીને વાત કરતો. ઘર અને બહાર સર્વે જગ્યાએ તેની નમ્રતા તથા અદબની જાળ પથરાયેલી હતી.

એતા સ્વભાવમાં નમ્રતાનો અંશ વધારે હતો કોઈ વાત તેની મરજી વિરૂદ્ધ થાય તોપણ તેને કપાતે કરવામાં આવતી નહીં, ઘણા જ થોડા પુરૂષોએ એને ગુસ્સો કર્યો જોયો છે. ગરીબ માણસોની ખબર અંતર દર પગે લેતો. તેમને જોઈ નહીંરનું અંત કરણ દુખાવું કોઈ પણ સવાન કરનારાને પાઠો ફેરવવો નહીં. પોતે ધર્મીજ દિગ્મન વાળો હતો જે દિગ્મતની આગળ પ્રાદક્ષી બળતો પણ કરી વિસાતમાં જ હતો તેના સ્વભાવમાં લગભગ ઘણીજ હતી.

તેણે કુશોરની ચપારી ઉપર આસ્થા અને આશ્રયતાએ દિનદુઓનો પણ એક ઝોટો મેજો જમાવી રાખ્યો હતો અને એવીજ રીતે જોગીઓ અને સંન્યાસીઓમાં સ્થાન ઉપર મુસલમાનો પણ જતા હતા. આ સમયે મુસલમાન અને હિન્દુપણ બંને હાથ મેળવવા આગળ વધી રહ્યું હતું. જોગીઓ અને બ્રાહ્મણોએ પોત પોતાની અંદર મુનેદ કરી લીધી હતી. ગ્રહસ્થાનની કચેરીમાં ધર્મસ્ત્રી એકતાએ આ મુલેહ નામની ઉપરે મહેર કીધી હતી. શમ અને સ્ત્રીમનો ફરક ઉડી ગયો હતો. પેગખર અને અવતાર એ

એકજ શબ્દ ચર્ચ થયા હતા. ગુરૂ નાનક અને ભક્ત દગ્ગીરદાસની લોક પસંદ શ્રુતોમાં દરેક ધર્મના પુરૂષો વધુને વધુ દાખલ થતા જતા હતા. જેમાંથી ઘણા ખરા તાલીમ મેળવી નીકળી પણ સુક્યા હતા. નઝીર પણ તેજ તાલીમ લીધેલા પુરૂષોમાં એક હતો. એને હિન્દુ અને મુસલમાન બન્ને કામ અતિમાનની નજરથી નિહાળી એમને માનતા. બન્ને ધર્મનાં પુરૂષો એને પોતાનો આત્મીક આગેવાન તરીકે પિછાનતા હતા, લેહિ કલમિ સુધી એની પામે એસી ગેલતા હતા.

નઝીર અમલકારી પુરૂષહતો.

એની પ્રવિણતા માટે નિચે દાખલાઓ આપવામાં આવે છે.

એક દિવસ મીયાં નઝીર બજારમાં ચાલ્યો જતો હતો. ત્યાં એક સરકારી સીપાઈ આવ્યો. અને એમને મનુર જેવો સમઝી પકડી પોતાની પાસેની ગાંસડી એમને માથે ચઢાવી આપી. નઝીરે ગાંસડી માથા ઉપર ઉંચકી લીધી અને કશું પણ બોલ્યા નહીં અને ગાંસડી ચુપકી સાથે ઉઠાવી આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યા સીપાઈએ ત્યારે મીયાં નઝીર ઉપર નજર કીધી તો એક આશ્ચર્ય કારક બનાવ તેની નજરે પડ્યો એટલે ગાંસડી માથાથી એક વેંત ઉઝી ઉઝી નઝીર સાથે હવામાં જતીહતી. આ નિહાળતાં સિપાઈનાં હોસ કાઠ્ઠ ઉડી ગયા અને તે પગ ઉપર પડી નઝીર પાસે માંશી માંગવા લાગ્યો. નઝીરનો પુત્ર મીરઝા નવાઝીશ અલીમેગ કહે છે કે ત્યાં સુધી પીતા ઉપર લકવો પડ્યો ન હતો, ત્યાંસુધી હું ખરાબ આદતોની અંદર પડેલો હતો અને બહુવાથી જીવ ચોરી બહાનાઓ કાઢતો હતો. ત્યારે તેઓ ઉપર લકવો પડ્યો જેના લીધે તેઓ ત્રણ દિવસ સુધી બેહોશ રહ્યા. ચોથે દિવસે તેઓને હોશ આવતાં પછકુ મારી જગ્યાએ કાંઈ બહાવા ગયો હતો (કારણ કે તેઓ બહાવવા જતા હતા) મેં કશું આપની સીવાય બહાવવા જેટલી વિદ્યા કાંઈમાં પણ નથી. અને મેંતો હમણા ગુલસ્તાન પણ પુરી બહાઈ નથીઅને તેઓતો તુગરએ અણુય ફઝલનો અભ્યાસ કહે છે. તેમણે કહ્યું કે તમે જાઓ અને જઈ તેમને બહાવો. હકમ ચતાંજ હું ગયો અને તેઓની દુઆથી કાંઈ એવો માહેર થયો કે કાંઈપણ કિતાબ મુરશ્સ માસમ પડી નહીં.

નઝીર બીજાને કદ અવા નહિ રેતો.

બીજા બાબત એમ છે કે એઓ ઘોડા ઉપર સવાર મઠ અગમના તાજ મદાલ તરફ દરેજાજ જતા તેઓની સાથે અમાજ નામી મોકર રહેતો હતો. અગર રસ્તામાં કાંઈ જગ્યાએ ઘોડા બંદી જતો

એ પોતે ચાલે તો હીક નહીં તો તેમનો નોકર અધાજ આવી ઘોડાને આગળ વધારી આવતો.

એ બાબત થવાનું કારણ એ હતું કે એક સમય એવીજ રીતે ચાલતાં ચાલતાં એમના ઘોડાએ અડ કીધી જેને આગળ ચલાવવા કાળે એમણે ચાખક માર્યો, પાછળ કોઈ મુસાફર આવતો હતો તેને આ ચાખક લાગ્યો. નઝીર તરતજ ઘોડા ઉપરથી ઉતરી મુસાફરનાં પગમાં પડી માછી માગવા લાગ્યા. અને કહેવા લાગ્યા કે આ ચાખક છે મને પણ મારી દ્યો મારાથી ગુન્હો થયો છે. માટે તેનો બદલો મળવોજ જોઈએ એ બાબત જોઈ, કોઈના પણ હૃદયમાં ગુસ્સો રહેવા પામતો નથી તેવીજ રીતે કહીરનો ગુસ્સો પણ જતો રહ્યો પણ નઝીર ધણાજ કાલાવાલા ક્યાં જોયો તેણે અમરથો ચાખક એમના શરીર સાથે અડકાડ્યો એજ દિવસથી તેઓએ હાથમાં ચાખક રાખવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી.

નઝીરનો શિષ્ય મોજ.

નૃત્યકળામાં એક મોજ નામનો પુરૂષ ધણીજ સરસ કામેશિયત રાખતો હતો જે નઝીર સાથેજ મળતો. તેમજ મોજનો છોકરો સદેશ પણ નઝીરનીજ સેવા ચાકરી કર્યા કરતો. મોજ નૃત્યકળા ઉપરાંત ગાયન કળામાં પણ પ્રવીણ હતો. તેમજ ગાયનો પણ બનાવતો હતો, જે ગાયનોની અંદર નઝીર સુધારો કરતો હતો, મોજના ગાયનો એમતો ધણાજ પ્રખ્યાત છે પરંતુ એક ગાયન કે જે ખીલ-હુલ નઝીરનાં વિચારોનુંજ છે જેમાં નઝીરનાં સુધારાએ એક નવુંજ ગાયન ફૂટી આપ્યું છે. તેને નીચે ટાંકવું સારું દેખાય છે.

આસ્તાઈ. ખુદિયા સોય સોય મનમેં પરાતાઈ.

અપના અળકા કીજે ચરખા લયા પુરાના,
ચલતા નહીં ફેર ફેર હું આરી;

અંતરા-હમમગાત પડી હિલ્લને લગી લાટ માલ લરજત હય ગુડિયા.
તિકલ બલ પર્યો ચમરક દુટ ધમકરા લયો લય પંખરીયા ન્યારી,
અલોગ આવેગા ઉગાહી વાલા માંગેગા જગ્યા જબ;
સુત ન કપાસ નહીં ગુદીડી આસ.
મોજ કહે અળ ઉમ્ર જવાઈ ચુંહી અપની સારી,
એટલે ડોસી મનમાં વિચાર લાવી અફસોરા કરવા લાગી કે

રૂવે મારે શું કરવું. કારણ કે આ શરીરનો ચરખો પુરાણો થયો જેને ફેરવતાં ફેરવતાં થાકી-ગઇ છુ પરંતુ તે હવે ચાલતો નથી. શરીર હમમગી જઇ હાલવા લાગી ફુગવું સાર થઇ ગયું તેમજ

ખાતળું સોયા રૂપી થઇ ગયું અને ચરખો લાંગી ગયો જેના ચક્કરો પથ્થુ છુટા પડી ગયા હવે એકાએક માગલતદાર (કાળ) આવી જશે માંગશે તે મારી પામે સુતર કપાસ એમાંનું કશુંએ નથી તેમજ ગોડીની પણ આશા નથી મોજ કહે છે કે હવે આખી ઉમરના એમજ આપણે ગનાવી આપી.

અર્થાત્ આપણી દેહ તો હવે માટીમાં મળવા ઉપર આવી અને જોએ અપુણ્યના કાર્યો તો ક્યાં ક્યાં નથી ઈશ્વર દિસાવ માંગમે તે જવાગ શું આપીશું.

ખીજ રીતે ઉપલી બાળત એવી રીતે લખી છે.

નોચી જે વજાદાર કોઇ પાસ રહી આ.

તો રાટ્ટી મિલી વર્ન લગી કાતને ચરખા;

જળ કુળડી કમર હોગઇ ઔર સર હુવા ગાલા,

મુંહ સુખ કે ચમરખ હુવા ઔર તન હુવા લકલા.

ફર રાટ્ટીકો ચરખેસે કમા ખાતી હય બુદિયા,

એટલે નાયકાની પાસે કોઇ વજાદાર હોકરી આપીને રહી તો તેને આધારે નાયકાને રાટ્ટી કમાવામાં મદદ મળી મળ અને તેમ ન થયું તો પત્ની ચરખો કાંતવા લાગી ગઇ, જ્યારે ચરખો કાંતતાં કમર વાંકો વળી મોઢું મુઠાઇ ચરખારૂપી ચર્મ શરીર મોયા જેવું થયું તો પછી ચરખાનેજ આધારે રાટ્ટી કમાવી રાફ કીધી.

નજીરની ધણીખતી ગજલો એજ મોજ ને લીધે વધુ પ્રખ્યાતિમાં આવી દારણ કે એ પોતે પોતાના તરફથી અથવા નજીરના કુકમથી જોની ધુન કાયમ કરી મન દરણુ રીતે ગાતો હતો, જેથી તમામ શહેરમાં પ્રખ્યાત પામી જતી હતી.

નજીરના શિષ્યો અને તેની કવિતાઓ.

તેઓની ગાદી ઉપર ગુલઝાર અલી અસીર જે તેઓનાં છોકરા હતા. હકીમ મીરે કુતબુદીન ખાતિન, મીરજી અસ હુલ્લા ગાલિબ, મહારાજ બળવંત સિંહ, રાજા લાલા બુધસેન સાફી, શેખ મહારી જ. મીર, હકીમ મીર મહમમદી જા. હિર શેખ, નખી બ. ખુશ અ. શિક, મુન્સી હુસેન અલીખાન, અહલ, બેદાર બ. ખુશ લાહેર, શેખ હુસેન બ. ખુશ બ. ખુશી,

ગુલજાર અલી અસીર નજીરના છોકરા હતા જેઓ સને ૧૨૧૬ દિજરીમાં જન્મ્યા અને સને ૧૨૬૫ દીજરીમાં ૮૯ વર્ષની ઉંમરે મરણ પામ્યા એ જો ધણાજ પ્રખ્યાત સાહેબ થઈ ગયા છે, નજીરના વિમારે કબીર સાથે દેહલા મળતા છે તેને એક દાખલો, આપવાથી પાઠકાને જણાશે,

ભવહારે હમ પરદેસી લોગ,
આજકે ખિછડે કદ જામિલેંગેરે;
નહિયા નાવ સંભોગ.

નઝીરને જે લખવાનો શોદ હતો તેટલો તે પોતાના લખેલા કાવ્યો એકઠા કરવાનો નહોતો. વિચાર આવતાંજ લખવું શરૂ કરતો અને લખી રહ્યા બાદ આમ તેમ રખડતું ફેંકી દેતો. જેને મિત્રો અથવા શિષ્યો ઉચ્ચકી જતા અને પોતાની નોટ છુકમાં ઉતારી લેતા એ બાબતમાં ખતરીઓ પહેલા નજરે છે, કુલિયાતે નઝીર કરી એક છુક નઝીરનાં કાવ્યોની છપાઇ છે તે તેઓનીજ નોટ છુકમાંથી છપાવેલી છે, નઝીરના મમયમાં કોઈ દિનદુઃ મૃદસ્થ દના જેમતું નામ વિલાસરાય હતું. તેના છ પુત્રો હતા દરવક્ષરાય, ગોરવક્ષરાય, મુળચંદરાય તનમુખરાય અને એ પુત્રોનાં નામ યાદ નથી. આ પુત્રો નઝીર પામે લણ્ણતા હતા, આ ખાનદાનની અંદર નઝીર ને ધણુંજ માન હતું. નઝીરને માસિક પગાર મીતરે રૂપીઆ આપતા. નઝીરનાં બ્રહ્મચારી. વિચારોએ તેના માનમાં ઔર વધારો કરી આપ્યો હતો, વિલાસરાયને લાંબા પૂરો અને પ્રીણુ પુરુષ તરીકે માનતા હતા આ નઝીરનાં શિષ્યોએ પોતાના ઉસ્તાદની કવિતાઓને બહુજ માન સાથે એકઠી કરી; પરંતુ સર્વે કવિતાઓ તેઓને મળી શકી નહીં તેમ હાલ મળતી-પણ નથી, ધણકોને મોઢે યાદ છે; પરંતુ તેઓ લખાવતા નથી ફકીર લોકો ગલી ગલીએ બોલતા ફરે છે એમાંનાં કોઈકેજ છપાવેલા મળી શકે છે.

નીચલા કાવ્યમાં ચાલીસ વર્ષની કેદ એક ધણાજ ઉંડા અનુભવને અમારી સમક્ષ રજુ કરે છે. અને ખરેખર ન્યાર સુધી મનુષ્ય એટલી ઉંમરે પહોંચતો નથી ત્યાં સુધી પાંકા સંસારી થતો નથી, લખણ તરીકે, ઉંદરનાં અચાર (અચાલ) ઉપર કહ્યું છે કે:-

અવલતો ચુહે છાંટે હુવે કંઠકે ખડે. હંય,
ઔર સેર સનાંસેર કે એકબી પડે. હંય;
અખ દેખ મેરે ચાર ચહે અખ કયસે કડે. હંય.
ચાલીસ ખરસ શુજરે હં તખ અયસે સડે. હંય,

કયા ભેર મજેદાર હય આચાર ચુહોંકા.

એટલે, એટલો જાંટી જાંટીને મોંટા શરીરતા ના.પ. વિંદેર. નાખવામાં આવેલ છે તેમાં વળી શર સવા શેરનાં દેડકાંઓને પણ નાખ્યા છે; માટે મરા મિત્ર અને ચાખી જે કે કેવા લાગે છે ? કારણ કે ન્યારે એની ઉપર ખરાખર ચાલીસ વર્ષ ત્યાં ત્યારે એ એટલાં સડવા પામ્યા છે. આ ઉરોનો ધણેજ મજેદાર આચાર બનેલો છે.

અર્થાત્, સંસારી જાગતોમાં સારા સારા જંટાપણા પુરોએ લાગ લીધો છે આ જાગતોમાં જ્યારે જરામર ચાલીસ વર્ષ વીતી નય છે ત્યારે તે પુરા સંસારી યાય છે માટે તું પણ એ સ્વાદને ચાખ, આ સંસારે ધણીજ સ્વાદિષ્ટ લાગશે.

નીચળું કાવ્ય આ જાગતોના દાખલો છે કે દરામની અંદર ધણીજ સુંદરતા છે, જેની તરફ લોકોની પ્રીતિ ધણીજ છે લુચ્ચાઓ અને દગાખોરોનાં ઘરમાં સોનું વરસે છે, અને ઈમાનદાર કાઢી કાઢી માટે તરસે છે, તે એવી રીતે કે

આગે થે કંઈ જાગતો હમી એક હંચ ચુકે માર,
મુદતસે હમારા હંચ ઈસ આચારના બેપાર;
ગલિયોંમં હમેં હુંદતો ફરતે હંચ ખરીદાર;
ખરસે હંચ પડી કાઢી રૂપય પયસેછી બીહાર,
કયા નોર મજેદાર હંચ આચાર ચુહોંકા,

એટલે, આગળ કેટલાએક દશે પરંતુ દમજી તો અમે એકલાજ ઉંદર માર છીએ, અમારો આ અચારનો વેપાર ધણીજ મુદતથી ચાલુ છે, ગલીઓની અંદર ખરીદારોતો અમેને સોંપતા ફરે છે, નમા કાઢી પેસા રૂપીઆઓનો તો અમારી ઉપર વર્ષાદ વરસે છે આ એટલો બધો સ્વાદિષ્ટ ઉંદરનો આચાર છે.

જે તરજ ઉપર આ કાવ્ય રચવામાં આવ્યું છે તેને ઇંચેછમાં આયેર્નિ અને અરખીમાં તઅરીજ ફરી કહે છે એમાં જે કાવ્ય કહેવામાં આવે છે તેમાં કંઈતો વાતને દરેશીમાં ટાળી ઉડાવવામાં આવી છે તો કાંઈ જગ્યાએ સર્વે તેની જુરાઈ પોતાને શીરે લઇ લેવામાં આવે છે. જેમ કે:-

રાજી તો હમારી એ ઉનારી હંચ ખુદાને;
દિનરાત પહે, હમકો એ આચાર બનાને;
ઝોર પેટકે બી વાસ્તે દો પયસે કમાને
લજજતકો નજીર હંસહી નો ખાવે સોહી બને,
કયા નોર મજેદાર હંચ આચાર ચુહોંકા.

એટલે, હમારી રાજી તો ઈશ્વરે એમાંજ ઉતારી છે જોઈ અમે રાત દીવસ એજ અચાર બનાવી વેચી પેટને માટે જે પેસા પેદા કરીએ છીએ એની લહેજજત તો જે ખામ તેજ જાણે આ અચાર ધણીજ સ્વાદિષ્ટ છે.

અર્થાત્, દરામમાં ધણીજ લહેજજત છે તેને જે કરે છે તેજ જાણે છે અને તેની અંદર પેસા પણ ધણા પેદા યાય છે.

એણે વાવાઓડા ઉપર લખ્યું છે તેનો દાખલો તો પ્રકાશિત છે એટલે લોભ લાલચનાં જળ અને સંસારી લાલચ તથા સ્વાદની

અંદર પવિત્ર પુરુષોનું હૃદય પડેના ઝામાડોન ગાય છે, પરંતુ આખરે તેઓ લોભ અને લાનચની ઉપર કૃતેદમદ થઈ જાય છે અને સંતોષની અગાસીમાં પવિત્ર આત્માસાથે મળી જાય છે. એની અંદર શનુનું નામ આપેલું છે તેને મેતાન સમજવું જોઈએ, દાખલા તરીકે -

નજીર આંધીમેં કહેતે હંયકે અકસર દેવ આતે હંય,
મીયા હમકે તો લી જાતી હંય પરીયાં ઘેર આધી મેં
એટલે, નજીર, લોકોને એમ કરી કહે છે કેવા વાવાઝોડાની અંદર ધણાખરા દેવ એટલે શેતાનો આવે છે જે મનુષ્યને ખેંચી લઈ જાય છે. પરંતુ અમને તો પરીઓ ઘેરી આવા વાવાઝોડાનો તોફાનમાં ધસડી લઈ જાય છે.

અર્થાત્, સાબ સાપચ અને સંસારી સ્વાદ હૃદયમાં શેતાન ઉશ્કેરણી કરી મનુષ્યને ખેંચે છે એવી રીતે લોકો કહેડે, પરંતુ હવે તો સ્વરૂપવાન સુંદરીઓ હાથ પકડી પકડીને તેની તરફ ખેંચી લઈ જાય છે.

કારા વાસણની તારીફમાં એણે લખ્યું છે તે ખરું નિહાંગતા તેની ચીજ માટે લખ્યું છે જેને પાપ પરિતાપની હવા સાગી ન હોય જેની અંદર પાણીનું ટીપું ધધરી પ્રીતિનો યશાય છે અને પનીહારી તરીકે પ્રવીણ ગુરને વાદકર્થો છે. દાખલા તરીકે -

ખાંકસે જળકે ધનકે ઘડતે હંય,
ખન્દગીસે મહે અપની બઢતે હંય,
કારેં પર ફુલ હાર ચઢતે હંય.
હુમે ગિલમાં હરદ પઢતે હંય,
તાજગી છકી ઓર તેરે તનકી;
વાહ કયા બાત કોરે બરતનકી.

એટલે મોડાડીયા ધડી તેની આકરી કરતાં વધે છે જ્યારે તે તૈયાર થયો તો પાણી બરવા માટે લોકો લઈ જાય છે તો તેના ગળામાં કુપનો હાર પહેરાવે છે જેની પ્રશંસા સારા પુરુષો કરે છે માટે તાજ શરીર અને મનને એવીજ રીતનું કોરું રાખ દારણ કારા વાસણની પ્રશંસા થી અસંકય છે

નીચલા કાવ્યની ચોથી લાઈન ખુલ્લું બતાવે છે કે એ ફક્ત કારા વાસણનીજ પ્રશંસા નથી, પરંતુ ઉદાહરણ આપને મનુષ્યની ઉત્પત્તિનું કારણ બતાવ્યું છે.

છસ મુસહીમેં સર્દ પાની હય
મોતીકી આગ પાની પાની હય;

જીવનના યકી નશાની હય,
દોસ્તો ઘેલી બાત પાની હય,

ક્ર. એટલે કુળમાના ઠંડા પાણી આગળ મોતીનું પાણી
રદ છે, કારણ કે જીવનની એજ નિશાની લેખે હોવાથી મિત્રો
એમાંથી એજ માગતની શોધક રો.

ભાંગની પ્રદંસામાં નજીરે ત્રણ કવિતાઓ લખી છે. જેમાંની
દરેક કવિતામાં એક નવોજ રંગ નજરે પડે છે. અને સ્વતંત્રતાની
સાથે લુચ્ચાઈ દોમાઈનાં ચમ્દોની અંદર બહારનાની ઝળક પ્રકા-
શિત થશે. ઉદારણ તરીકે,—

પી આશકોંમેં આકર દો ભંગકે ખાલે.

જો એક દમમેં તેરા ઘર ઘુમેં છપ્પર હાલે,

એટલે બહારનાઓની ચંડળામાં ઈશ્વરીજ્ઞાનથી ભરત અર્ધ
જો. આ દુનિયા જેને તું તારાં ઘર સમજી બેઠો છે અને જોની
અંદર તારી ગફલતે છાવણી નાખી છે તે એ આવી રીતનાં જોવાથી
કેટલી ધુનતી નજરે પડશે.

ગર દેખને હંય તજકે 'કુછ અયસકે બગાકે,

તો બાડ અપને પંજે આર સરકે બગ બગાકે;

પી આશકોંમેં આકર દો ભંગકે ખાલે.

એટલે—સસારથી હાથ ખંજેરી નાંખી અને ખીજી દુનિયાનો
વિચાર કર.

ખીજી કવિતાની પહેલી શાઈન આવી રીતે છે.

કયું અબસ કાલે હય બચકા કાલુમેં ગફલતકા તેલ.

એટલે કાનની અંદર ગફલતનો મેલ નાંખી કેમ બેઠો છે.

કુડી ખુતનેકો બબા આર-દેખ દુક કુદરતકે ખેર,

છાડ સબ દામોંકો ગાફિલ-ભંગ પી આર ડડપીલ.

અર્થાત—જો જુલ જુલામણી ધાર્મિક કાર્યો તરફથી લોકોની
અંદર ફેલાયની છે અને લોકો ધાર્મિક બાબતોને વિચારી બેઠા છે
તેઓને કહે છે કે ચક્ષુઓ ઉધાડી ઈશ્વરી જ્ઞાનના અખાડામાં ઉતરી
જો કે કુદરત કેવા કેવા બેલો તારી સમક્ષ રજુ કરે છે.

ખીજર કે જોઓ માટે નિયમા કાવ્યમાં કહેલું છે તેઓ
ભાંગ પીવોની નખીવત કરે છે તેઓ એક પ્રવીણ ગુરુ સમાન છે.

કલ મુએ દરિયા વપે ખવાળ ખિદર ને મિલ ગયે,
 સખ પયસાહન ગલેમેં હાથમેં આસા લીએ
 કમ ખુરાક ઐર નાતવાની કે ગિલે જળ મંચ કીયે;
 તખતો વોહ મુંહ દેખ મેરા હંસકે યું કહેને લગે.
 કુંડી ખુતેકા બળ ઐર દેખ દુક કુદરતકે ખેત;
 છોંડે સખ કમોંકો ગાંફિલ ખંગખી ઐર ડંકપીલ.

એટલે કાલે મને નદી ઉપર ખાળ ખીદર મળ્યા જેઓએ
 લીધું પેરણ ગળામાં કફનીરપે પહેરેલું હતું અને હાથમાં સાકડી
 લીધેલી હતી. જ્યારે મેં તેઓ આગળ કંથું કે મને ખાવાનું રચતું
 નથી, અને શક્તિ ઘટતી જાય છે તો તેઓએ મારું 'મોહું' નોંધ
 હંસી કંથું કે કુંડીસાથે ભાંગ ધુંટવાનાં ડાંડાને જળની ભાંગ ધુંટી
 પીવી શરૂ કર. પછી તેને કુદરતના ચમકારો નજરે પડશે.

આ કાળે ગુલામી છે જેમની મતવજ પણ તેમની સાથે
 ખુલાસા સાથે આપી દીધી છે જેથી વાંચકને સારી પેઠે સમજ
 પડી જશે.

એની પછીનાં જેટલાં કાળો છે તે સઘળાં રંગમાં
 રંગાયલાં છે, જેની ઉપર એની ઉપર છે.

એ વોહ સખ હથ જીસે પીને હથ યાં આકે ફકીર.

એટલે, એ એવી રીતની સખ છે જેને ફકીરોજ પીએ છે.

ત્રીજા અને છેલ્લા કાળની પહેલી સાઈન આવી રીતની છે.

દુનિયાકે અમીરોંમિં ચાં કિસ્કા રહો ડંકા,

એટલે દુનિયાના પૈસાદાર લોકના વર્ગમાંથી અતિ કાનો
 ડંકા પાગે છે.

પહેલી દલિતા પ્રમ, જે એ કાળમાં પણ સંસ્કારથી જ પ્રેમી-
 ઓનું વર્ણન સમાવવામાં આવ્યું છે.

કુંડી કે નકારે પર ખુતેકા લગાડંકા,

નિતભાંગ પી ઐર આશિક દિનરાત બની ડંકા.

એટલે કુંડીનાં નવારા ઉપર ભાંગ ધુંટવાનાં મોંટાથી ડંકા
 સળાવ અને નિત્ય ભાંગ પી અને રાત દિવસ ડંકા વગાડ.

નીચલી રાએરા એક દીરાડી છે.

ઉડ્ડતકે જૂમરફકી રહે ખેતકી. ખુટી હથ,

પતોકી ચમક ઈકે કિખાજકી ખુટી હથ.

મુંહ જીરકે લગી ઉરસે ફિર કાહેકો છુટી હથ;

રહેતાન ટકોરેમી ઘસ ખાતપે દુટી હય.

કુંડી કે નકારેપર ખુતેકા લગા ડન્કા,

નિત ભાંગપી ઝોર આશિક દિનરાત બજા ડન્કા

એટલે, પ્રેમી દોરાનાં જેતર એ એજ છે જેનાં પાંતરાઓની ચમક કિંમખાજ ઉપર પાડેલી વેલ રૂપી છે. જેને મોટે ક્ષણી તેનાથી છુટતી નથી. આ ટકોરાની તાન એ વાત ઉપર આવી દુટે છે કે કુંડી અંદર મોટી ઠોઠી ભાંગ તૈયાર કરી પ્રેમી ભાંગ પી અને રાત્રિવિસ ડન્કા વગાડ.

સાધુની મન્નીનો દેખાવ નીચલા કાન્યથી જણાશે.

હંય મરત વહી પુરે જો કુંડીકે અન્દર હંય;

ફિલ ઉનકે બડે દરિયા જી ઉન્કે સમન્દર હંય

બયકે હંય સનમ જુતહો ઝોર જુમતે મન્દર હંય,

કહેતે હય યહી હંસ હંસ આશક જો કલન્દર હંય;

કુંડીકે નકારે 'ર જુતકેકા લગા ડન્કા.

નિત ભાંગ પી ઝોર આશિક દિનરાત બજા ડન્કા

એટલે-જેઓ કુંડીની અંદર કુમેલા છે એટલે જેઓ ભાંગ પીવાથીજ કાયં ગમે છે તેઓજ પૂરાં મરત છે તેઓના ક્ષય એટલી નદી અથવા સમુદ્રરૂપી છે તેઓનાં મનમાંનો તેઓનો બ્લાલો મુતિ બંની આગિગજ જેનો છે અને ઉપરનું મંદિર :ડાલે છે જેઓ દિવાના પ્રેમીઓ છે તેઓ દરેકી દરેકીને એજ કહે છે કે અધું છોડી ભાંગ પી અને તારા ડન્કા વગાડ.

પ્રિયરાગ્યક ! આ પ્રમાણે નજરની કવિતાઓ ઘણીજ ઉપ-
દેશ ભરેલી છે તેની કવિતાની ખરી ખુબીને તેજ સમજી શકે તેમ છે કે જે તેના પ્રેમપૂર્વક અભ્યાસ કરે છે.

નજરના જીવનચરિત્રની બીજી પલ્લુ કેટલીક આશ્ચર્યમય ઘટ-
નાઓ અને તેની કવિતાની ખુબીઓ સમજવા સમજવવા યોગ્ય છે. પરંતુ તેના જીવનને સંગત સંપૂર્ણ સાહિત્ય તરત નદિ મગવા ને લીધે આ સંક્ષિપ્ત જ્ઞાનત પૂર્ણ કરું છું : જેને આશા છે કે વાંચકો આ ચરિત્ર તથા તેમની કવિતાએને પ્રેમપૂર્વક વાંચી વિચારી જનતો સાલ ઉઠાવશે એ એમ રહે તો હું આરો પરિશ્રમ પૂર્ણ થયેલો સમજીશ.

નઝીર.

૧.

પ્રુદાકી ખાતે—ઈશ્વરી લીલા.

જહાંમે કયા કયા ખિરદકે અપને હરેક બનાતા હય શાદિયાને,
કોઇ હકીમ ઔર કોઇ મહંદિસ કોઇ હો પડિત કયા બખાને;
કોઇ હય આકિલ કોઇ હય ફાજિલ કોઇ મુન્શૂમી લગા કહાને,
જો ચાહે કોઇ ઘેલોદ ખોલે ઘે સમ હય હીલે ઘે સખ બહાને;
પડે ભટકતે હય લાખો દાના કરોડે। પડિત હબરો સિયાને,
જો ખુબ દેખા તો ચાર આખિર પ્રુદાકી ખાતે પ્રુદાહી જાને ૧

૧. દુનિયામા દરેક પુરુષ પોત પોતાની સમજના કેવા કેના
ડંકાઓ વગાડે છે, જેમા ફિલસુફ (તત્ત્વજ્ઞાનીઓ) મહાન વિદ્યા પિ-
લાસીઓ અને પડિતો પોતાનીજ કયા વખાણે છે. કોઇ તો સમજ-
દાર, કોઇ જ્ઞાની અને કોઇ અવિધ્ય ભાખનાર કહેવડાવવા લાગી જાય છે;
પરંતુ ન્યારે ઇશ્વરી ખાખત ઉપર આવેછે તો એ સર્વ, બહાનાઓજ
કાઢવા લાગી જાય છે. લાખો સમજદારો, કરોડો પડિતો અને
હબરો સ્વાણાઓ એ વિષયોની ખોળમા ભટકતા ફરે છે; પરંતુ છેવટ
તો એજ જોવામા આવેછે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વરજ નાણેછે.

હવાકે ઉપર ઘે આસમાંકા બે ચોળા ખયમા જો તન રહા હય,
ન ઇસ્કી મેજે ન હય તનામે ન ઇસ્કી ચોળે અધર ખડા હય,
ઇધર હય ચાંદ ઔર ઉધર હય સૂરજ ઇધર સિતારા ઉધર હવા હય,
કીસીકો મુતલક ખબર નહીં હય કે કળબનાહય ઔર કાહેકા હય;
પડે ભટકતે હય લાખો દાના કરોડે। પડિત હબરો સિયાને,
જો ખુબ દેખા તો ચાર આખિર પ્રુદાકી ખાતે પ્રુદાહી જાને. ૨

૨. હવા ઉપર આકાશનો ચાંલલા ચીવાયનો તંબુ જે ઉભેલો છે;

જે ખીલા રસી અને લાકડાંઓની વાચ અધર છે, અને તેની અંદર આ તરફ અંદરમાં અને તે તરફ અર્ધ આ ખાલુ તારાઓ અને તે ખાલુ દવા છે. એવી કાષ્ટને પણ ખખર નથી કે એ ક્યારે ખનાઓ છે. તેમજ શાનો છે. એની શોધમાં લાખો સમજદારો કરોડો પંડિતો અને દળરો સ્થાણાઓ ભટકતા ફરેછે; પરંતુ છેવટે એજ કદી ઉઠેછે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વર જ જાણે છે.

ફલક જો કહેનેકો ફર હયગા જ. મીંકા અભય છે જો ગિસ્તરા હય, બડે. હંય લાખો પહાડ. નિરુપર ફલકસે સર નિન્કા જ લગા હય; હ. જરોં હિકમતકા એક ગિછાના યે પાની ઉપર જો બિછ રહા હય, બહોત. હકીમોને ખાક છાની કોઈ ન સમજા યે ભેદ કયા હય; પડે. ભટકતે હંય લાખો દાના કરોડોં પંડિત હ. જરોં સિયાને, જો ખુબ દેખા તો ચાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૩

૩. આકાશ તો કહેવામાં દૂર છે, પરંતુ આ પ્રથિના પડનેજ હ્યો; કે જેની ઉપર લાખો પર્વતો એવીરીતે ઉભેલા છે કે જેઓની ટોચ આકાશ સાથે જલ લાગી છે. અને આ મજી દુસીયારીથી પાથ-રવામાં આવેલ ગિસ્તરો એટલે પ્રથ્વી કે જે પાણીની ઉપર પયરાજ રહેલ છે જેની દળરો તત્વજાનીઓએ શોધ કાઢી પણ એનો ભેદ કોઈ પણ જાણી શક્યો નહીં. અને એજ શોધમાં લાખો સમજદારો કરોડો પંડિતો અને દળરો સ્થાણાઓ માયું મારેછે; પરંતુ છેવટે યાકી એજ કહેછે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વર જ જાણે છે.

જ. મીંસે લેકર જો આસમાં તક જરી હંય લાખોં તર. હકી. ખલક. ત, કહીં હય હાથી કહીં હય ચિંવટી કહીં હય રાઈ કહીં હય પરખત; યે જીતને જલ્લે દિખા રહીં હય; ખુદાકી સનઅ. ત ખુદાકી હિરંકત, જો ચાહે ખોલે યે લેઈ ઉરકે કીસીકો ઇતમી નહીં હય કુ. હરત; પડે. ભટકતે હંય લાખો દાના કરોડોં પંડિત હ. જરોં સિયાને, જો ખુબ દેખા તો ચાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને.

૪. જમીનથી લઈ આકાશ સુધી લાખો પ્રકારની ઇશ્વરની ઉપ-નકરેલી વસ્તુઓ ભરેલી છે. જેમાં ક્યાંજે તો હાથી, ક્યાંજે કીડી,

મ્યાંએ રાઇ અને કોઇ સ્થળે પર્વતો છે. તેમજ આ જે મિન્ન મિન્ન
અકારના રંગો ઇશ્વરી લીલા અને તેની શક્તિ બતાવી રહેલાં છે તેનો
બેદ ખોલવા ઇચ્છે તો તેની શક્તિ મંદપડી જાય છે. જેથી લાખો સમ-
જદારો, કરોડો પંડિતો અને હજારો સ્વામીઓ ભટકતા ફરે છે; પરંતુ
પરિણામે તો તેઓને એજ કષ્ટ કરવું પડે છે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વરજ
જાણે છે.

કોઈ હંચ હંસતા કોઈ હંચ રોતા કહીંહંચ શાદી કહીં ગમી હંચ,
કહીં તરછી કહીં તનજજીવ કહીં ગુમાં ઔર કહીં ચકીં હંચ;
કોઈ પડા હંચ જમી કે ઉપર કોઈ ખુશીસે ફલકનશીં હંચ;
મહેસેદ અપના વોહુ આપ જાને કીસીકો હરગિજ. ખબર નહીં હંચ;
પડે ભટકતે હંચ લાખો દાના કરોડો પંડિત હજારો સ્યાને,
જે ખુબ દેખા તો ચાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૫

૫. કોઈ હસે છે તો કોઈ રડે છે, અને કોઈ સ્થળે આનંદ તો કોઈ
જગ્યાએ ઔદાસિન્યતા પ્રસરેલ છે. કોઈ જગ્યાએ ઉન્નતિ તો
કોઈ જગ્યાએ અવનતિ અને કોઈ ઠેકાણે સદેહ તો કોઈ સ્થળે
નિશ્ચિન્તપણું છે. કોઈ તો જમીન ઉપર પડેલ છે. તો કોઈ આનંદમાં
આકાશ ઉપર જઈ મેઠેલ છે. જેમાં પોતેજ પોતાનો બેદ સમજે છે
ખીજા કોઈને કશી પણ ખબર પડતી નથી અને એની ગોઘમાં લાખો
સમજદારો, કરોડો પંડિતો અને હજારો સ્વામીઓ ભટકે છે; પરંતુ
બેદ ન મળવાથી છેવટે એજ કહી ઉઠે છે કે ઇશ્વરજ પોતે પોતાની
વાતો સમજી શકે છે,

અજબતરહકી વોહરંગી ચૌસર ગરજ બિછાઈહંચ અખ ખુદાને,
કોઈહંચ કુટકલ કીસીકો જીગહંચ ભરેહંચ નરદેશી ખાનેખાને;
જો પાસા ફેંકે બના બડાકર ઔર દાવ કિતને હંચ દિલમે ઠાંને,
જો ચાહતાં હો અઠારા આવું તો ઉરકો પડતે હંચ તીન કાને;
પડે ભટકતે હંચ લાખો દાના કરોડો પંડિત હજારો સ્યાને,
જે ખુબ દેખા તો ચાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૬

૬. ઇશ્વરે એક આશ્ચર્યકારક રંગોની ચૌસર પાથરેલી છે.
જેમાં કોઈ કુટકલ તો કોઈને જોય છે અને આનંદખાનાઓમાં

નર્પો પણ ગોઠવી દેવામાં આવે છે, જેને માટે હૃદયમાં હનરો પ્રકારના દાવો ગોઠવી પાસાઓ નાંખવામાં આવે છે. અંતઃકરણ તો ધ્રુવે છે કે અદાર આવે, પરંતુ ત્યાં તો તથુ ખાલીજ પડે છે. મારેજ લાખો સમજદારો, કરોડો પંડિતો અને હનરો સ્થાણાઓ એ વિપયની શોધમાં ભટકતા ફરે છે; પરંતુ અંતે તો એજ શ્રેષ્ઠ વાત જ્ઞેવામાં આવે છે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વર જ જાણે છે.

અજબપડે શતરંજકાસા નકશા બિછાહય દિન ઔર રાત ઇસજા, જે ઘાત આઢે કરે કીસીકે ન આવે જુઈ ઉરકે હાથ ઇસજા; હનરો મનસુખે ખાંધે દિલમેં જનાવે ચાલેંકી ઘાત ઇસજા; નહીં હય એક ચાર ચોક કાયમ સલેંકી બાજીહય માત ઇસજા; પડે ભટકતે હંચ લાખો દાના કરોડેં પંડિત હનરો સ્થાને, જે ખુબ દેખા તો ચાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૭

૭. રાત અને દિવસમાં એક આશ્ચર્યકારક શેતરંજ નો નકશો પથરાઇ રહેલ છે. જેમાં સામે વાળાને હરાવવા માટે દાવ હાથ લાગતો નથી અને હનરો પ્રકારના મનસુખાઓ કરી વિવિધ પ્રકારની બાજીઓ રચવામાં આવે છે તેમાં ચાર ચોક કાયમ રહેતા નથી અને સર્વેની બાજી હાર ખાય છે. જેની તપાસમાં લાખો સમજદારો, કરોડો પંડિતો અને હનરો સ્થાણાઓ ભટકતા ફરે છે. પરંતુ ખરે તો એજ જ્ઞેવામાં આવે છે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વર જ જાણે છે.

અજબ તરહ કે વરક, જને હંચ કોઈ મુકદ્દર કોઈ સફા હંચ, કીસીકે સરપર હંચ તાજે શાહી કીસીકે સમશીરે પુરજફા હંચ, કોઈ અમીર ઔર કોઈ વજીર હંચ કોઈ ફકીરીમેં દિલ ખફા હંચ, સલેંકે ઇસજા ખયાલ આયા છે હકકી કુદરતકા ગંજફા હંચ; પડે ભટકતે હંચ લાખો દાના કરોડેં પંડિત હનરો સ્થાને, જે ખુબ દેખા તો ચાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૮

૮. આ દરેક ચીજના આશ્ચર્ય મુક્ત પડે જનાવવામાં આવેલ છે જેમાં કોઈ તો મેલો અને કોઈ સાફ છે. તેમજ કોઈના શીરે શહેનશાહી છત્ર છે. તો કોઈનાં માથે કોષની તરવાર ભટકે છે. કોઈ રાજા, કોઈ પ્રધાન

તો કોઇ નિરધનાવરયામાં હૃદયથી દુઃખી છે. જે ઉપર વિચાર ચલાવી સર્વે એજ કહી ઉઠ્યા છે, કે એતો ઇશ્વરી લીલાનીજ ચૌસર છે. જેની તપાસમાં લાખો સમજદારો, કરોડો પંડિતો અને હજારો સ્થાણાઓ ભટકતા ફરે છે. પરંતુ છેવટ તો એજ કથુલુ પડે છે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વર જ જાણે છે.

એકોન જાને કે કલ કીયા કયા ઔર આજ માલિક વોહ કયા કરેગા, કીસે બિગાઠે કિસે સંવારે કિસે છુંટાવે કિસે ભરેગા; કિસીકે ઘર કોન હોવે પચઢા કિસીકે ઘર કોનસા ભરેગા, કિસીકો હરગિજ, ખખરનહીં હયકે કયા કીયા હય ઔર કયા કરેગા; પડે, ભટકતે હય લાખો દાના કરોડે, પંડિત હજારોં સ્થાને, જે ખુબ દેખા તો યાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૯

૯. એ તો કોઇ પણ જાણી શકતું નથી કે ઇશ્વરે કાલે શું કહ્યું અને આજે શું આરંભશે? તેમજ કોને ખરાબ કરશે અને કોને સુધારાની શીખરે ચઢાવશે, અને કોને ખાલી કરી કોને ભરશે કોઇને ધરે કોણ પેદા થશે અને કોને ત્યાં કોણ મરશે. તેમજ કોઇને એ વિગતની ખબર નથી કે શું કહ્યું; અને શું કરશે જેની શોધમાં લાખો સમજદારો, કરોડો પંડિતો અને હજારો સ્થાણાઓ દિવાના થઇ માથું ફાડતાં ભટકે છે; પરંતુ અંતે તો એજ કથુલુ કરવું પડે છે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વર જ જાણે છે.

અજબ તરહ,કા મહેહુલ હયગા કમન્દ કહિયે વયા કમન્દા, ન છુટે ચિંવટી ન છુટે હાથી ન કોઇ વહ,શી કોઇ પરિન્દા; સલોંકી ગરદન ફંસી હય ઇસમેં કીસીકો દુટા ન એક ફંદા નઝીર ઇતની મજલ કિસકી કહાં ખુદા ઔર કહાં હય ખંદા; પડે, ભટકતે હંય લાખો દાના કરોડે, પંડિત હજારોં સ્થાને, જે ખુબ દેખા તો યાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૧૦

૧૦. આ એક આશ્ચર્યકારક સ્થિતિ છે જેને દાવમાં લેવની દોરડી કહો અથવા ફાંસો કહો કે જેનાથી કીડી હાથી ગાંડો અથવા પક્ષી કોઇ પણ છુટકારો મેળવી શકતો નથી. જેની અંદર સર્વેની ગર-

દને ફંસાએલી છે અને તેમાંથી એકનો પર્ણ ફાંદો કુટેલો નથી. ઉસ્તાદ નહર કહે છે કે એટલું સામર્થ્ય કામુ છે કે એમિદોમાં હાથ નાખે ક્યાં ઇશ્વર અને ક્યાં તેનો એક દાસ એ વિખેયજીની શોધમાં લાખો સમજ દારો, કરોડો પડિતો અને હજારો સ્વાણાઓ ભટકી ભટકી ને ચાકી ગયા અને અંતે તો એજ એટ જણાયું કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વર જ જાણે છે.

૨.

કીર્તિ અને તંદુરસ્તી

હંય મઈ અળ વહી કે અન્હોંકા હય ફન દુરસ્ત,
હુરમત ઉન્હીકે વાસ્તે અનકા અલન દુરસ્ત;
રહેતા નહીં કિસીકા સદા માલ ધન દુરસ્ત,
દોલત રહી કિસીકી ન જાગે અમન દુરસ્ત;
અતને સખુ ન હંય સખમેં ચહી હય સખુ ન દુરસ્ત.
અદલાહ આખરુસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૧

૧. દુનિયામાં તેઓજ પકકા મરદ કહેવાય છે જેઓને હુન્નર હોય અને તેઓ મારે જગતની દ્રષ્ટિ ઉંચી થાય છે કે જેઓની આસ અતગત એક હોય, પૈસો અને દીકા હમેશાં એકજ સ્થિતિમાં રહેવા પામતો નથી તેમજ દોલત, ખંગલા, વાહીઓમાંનું કશુંએ એકજ હાલ-તમાં રહેતું નથી, જેથી એ શબ્દો એટલેખાય છે કે ઇશ્વરકીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

દુનિયામેં અળ ઉન્હીકે તઈ કહિયે પાદશાહ,
અનકે ખદન દુરસ્ત હંય દિનરાત સાલો માહ;
અંસ પાસ તંદુરસ્તીઓ હુરમતકી હો સિપાહ,
અયસી ફિર ઔર કૌનસી દોલત હય વાહ વાહ;
અતને સખુ ન હંય સખમેં ચહી હય સખુ ન દુરસ્ત,
અદલાહ આખરુસે રખે ઔર તંદુરસ્ત.

૨. દુનિયામાં તેઓને ખરા રાગ કહીશું કે જેઓ દિવસ રાત્રી માં અને વર્ષો એકજ રીતથી તંદુરસ્તીથી ગાળે અને જેઓ પાસે કાળ અને તંદુરસ્તી રૂપી મહાન ધરકર હોય કે જેના જેની બીજા કે પણ દોષત નથી અને જેનું વિચારથી સર્વે શબ્દોમાં એજ શબ્દ એ ગણી શકાશે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

ગો. ધરમેં અપને રાતો દિન હુશમત પનાહી હય,
 ખિનં તંદુરસ્તી સખ વોહુ ખરાબી તખાહી હય;
 રહે તંદુરસ્તી ચારો બડી બાદશાહી હય;
 સચ પુછિયે તો અપન રહે ફજલે ઇલાહી હય,
 છતને સખુન હંચ સખમેં ચહી હય સખુન દુરસ્ત,
 અલલાહ આખરૂંસે રખે ઔર તંદુરસ્તે. ૩

૩. જો કે પોતાના ધરની અંદર રાત અને દિવસ માન અને આખર છે; પરંતુ તે તંદુરસ્તી શિવાય ખરાબી અને નાશનું કારણ છે. કેમ કે તંદુરસ્તી એ એક મોટી બાદશાહી છે. અને ઇશ્વરી ઉપકારજ છે. માટેજ દુનિયામાં જેટલા શબ્દો છે. તેમાં એજ શબ્દ શ્રેષ્ઠ દેખાય છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

ગર દોલતોંસે ઉસ્કા ભરા હય તમામ ધર,
 બીમાર હય તો ખાકસે બદતર હય સખ વોહુ જર;
 હો તંદુરસ્ત ગર્વે ચે મુક્લિસ હય સરખસર,
 ફિર ન કીસીકા ખૌફ ન હરગિજ, કિસીકા હર;
 છતને સખુન હંચ સખમેં ચહી હય સખુન દુરસ્ત,
 અલલાહ આખરૂંસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૪

૪. જો કે પૈસા ટકાથી નો તેનું ધરભરાઈ ગયેલ છે; પરંતુ તે પોતે બીમાર છે તો તે પૈસો તેને માટી બરાબર છે. અને જો કાંઈ નિર્ધન છે અને તે તંદુરસ્તી ભોગવે છે તો તેને કાંઈ પણ ચીજનો ભય નથી માટે સર્વે શબ્દોની અંદર એ શબ્દ અત્યંત શ્રેષ્ઠતા ભોગવે છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

આબિજ. હો યા ફકીર હો પર તંદુરસ્ત હો,
 બે જ.ર હો યા અમીર હો પર તંદુરસ્ત હો;
 કંયદી હો યા અસીર હો પર તંદુરસ્ત હો,
 સુફસિસ હો યા ફકીર હો પર તંદુરસ્ત હો;
 જીતને સખુન હંય સખમે યહી હંય સખુન દુરસ્ત,
 અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૫

૫. લાચાર, બિખારી, નિર્ધન, પૈસાદાર, કદી, કંગાલ અને સાધુ હોય; પરંતુ તે તંદુરસ્તી ભોગવતો હોય તોજ સુખી છે. કારણ કે જેટલા શબ્દો છે તેટલામાં એજ શબ્દો સારા નજરે પડે છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

ઇસમેં તમામ ખતમ હંય આલમકી ખુશિયાં,
 હો તંદુરસ્તી ઔર મિલે હુરમતસે આપો નાં;
 કિશમતસે જબ થે હોનો મયસ્સર હો ફિર તેવાં,
 ફિર અયસી ઔર કૌનસી હોલત હંય મેરી નાં;
 જીતને સખુન હંય સખમે યહી હંય સખુન દુરસ્ત,
 અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૬

૬. દુનિયામાં હર એક વસ્તુની ત્યાં અવધિ આવી રહે છે કે ત્યાં મનુષ્ય તંદુરસ્ત હોય અને તે આબરૂથી ખાવા પીવાનું મેળવતો હોય. ત્યારે તેનાં મહાભાગ્યે એવી ચીજો મળ્યા તો એનાથી એક ચીજ મારા વહાલાઓ કાઢી પણ લેવામાં આવનાર નથી; કારણ કે જેટલા શબ્દો છે તેઓમાંથી એજ શબ્દ એક દેખાય છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

પરવા નહીં અગરચે લિખા યા પદા ન હો,
 મહેતાજ હક સિવા થે કિસી ઔરકા ન હો;
 હુરનો જમાલો ઇલ્મો હુનરકો મિલા ન હો,
 એક તંદુરસ્તી ચાહિયે કુછ હોવે યા ન હો;
 જીતને સખુન હંય સખમે યહી હંય સખુન દુરસ્ત,
 અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૭

૭. કાઈ પણ માણસ અગાની હોય તો તેની પરવા નથી પરંતુ ધન્યતા ઉપકારો શીવાય કાઈનો પણ ઉપકારી નહોય. વિદ્યા અને કુન્નરની ઐશ્વર્યથી અંબણ હોય તો ઠીક; પરંતુ તે તંદુરસ્ત હોય કારણ કે એ બાળતો તંદુરસ્તી શીવાય નામી છે અને તેથી સર્વે શબ્દોમાં એજ શબ્દ ઐશ્વર્ય દેખાય છે કે ધન્ય કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

બીમાર ગર્થે લાખ તરહસે હો બાદશાહ,
તો ઉરકો જાનિયે મહે ગદાસેલી હય તખાહ;
હમ તો ઉસીકો શાહ કહેં ઔર જહાંપનાહ,
જખ હરકા પ્રાન દુરસ્ત હો હુરમતસે હો નિખાહ;
હતને સખુન હય સખમેં ચહી હય સખુન દુરસ્ત.
અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૮

૮. બાદશાહ હોય અને તે મંદવાડ ભોગવતો હોય તો તેને બિખારી કરતાં પણ વધુ ક'ગાલ સમજવો જોઈએ. અમો તો તેનેજ શ્રીમન્ત અને રાજધિરાજ કહીશું કે જેનું શરીર સાત્ર હોય અને તે આબરૂથી જીવન ગાળતો હોય; કારણ કે સર્વે શબ્દોમાં એજ શબ્દ ઐશ્વર્ય ભોગવે છે કે ધન્ય કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

હો ગર્થે લાખ દોલતે બીમારકે કને,
ઔર ન્યામતોકે ઢેર લગે હોં બને કને;
ખહેતર હંય મુશ્વિસીકે મીયાં આબને ચને,
જો તંદુરસ્ત હંય વહી દુલ્હા હંય ઔર બને;
હતને સખુન હંય સખમેં ચહી હય સખુન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૯

૯. માણસની પાસે લાખો રૂપિયા હોય તેમજ તેની આગળ સુંદર વસ્તુઓના ઢગલાઓ લાગી ગયેલા હોય તો તે નકામાંજ છે. કારણ કે જેઓ તંદુરસ્ત હોય છે તેઓજ એક વરરાજા રૂપી હોય છે. જો તેઓ ચણાઓ ફાડી ને પણ દિવસ કાઢતા હોય અને તેથીજ નેટલા શબ્દો છે તેટલામાંથી એજ શબ્દો ઐશ્વર્ય નજરે આવે છે કે ધન્ય કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

જાળ તંદુરસ્તયોંકી રહેં દિલપેં અસ્તિયાં,
 ફિર સો તરફકે અયશ હંય ઝૈર મય પરસ્તિયાં;
 ખાનેકો ન્યામતેં હોં વ યા ફાકા મસ્તિયાં,
 સળ અયશ ઝૈર મજે હંય જો હો તંદુરસ્તીયાં;
 છતને સખુન હંય સળમેં યહી હય સખુન દુરસ્ત,
 અલ્લાહ આબરુસે રખે ઝૈર તંદુરસ્ત. ૧૦

૧૦. જ્યારે તંદુરસ્તીઓની હૃદયોમાં વસ્તીઓ રહે ત્યારે હળવે
 રીતની આરામ અને અશાએશ તેમજ સરાળનોશી નજરે આવે છે.
 જો ખાવાને સારી ચીજો હોય અથવા જીખથી દિવસ કપાતા હોય,
 પરંતુ જ્યારે તંદુરસ્તી હશે તો એ સર્વે એક એશ સમાન લાગશે
 કારણ કે જેટલા શબ્દો છે તેટલામાંથી એજ શબ્દો ટાંટી લેવા
 યોગ્ય છે કે ઈશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

આહા જો દિલ નશેકો તો ફૈરન મંગા લિયા,
 મહુખુખ દિલખરોંકો ગલેસે લગા લિયા;
 આયા જો અયશ દિલમેં ખુશીસે ઉડા લિયા;
 જો મિલ ગયા જો પી લીયા આહા સો ખા લિયા;
 છતને સખુન હંય સળમેં યહી હય સખુન દુરસ્ત,
 અલ્લાહ આબરુસે રખે ઝૈર તંદુરસ્ત ૧૧

૧૧. જ્યારે અંતઃકરણ નશે કરવા આહે ત્યારે તરતજ મંગાવી
 લીધો. તેજ પ્રમાણે ખુખસુરત સુંદરીને ગળે પણ લગાડી લીધો.
 તેમજ હૃદયમાં આરામની ઈચ્છા કરી તો તરતજ ભોગની લીધું.
 જો મજુ તે પી લીધું અને અંતઃકરણે ઈચ્છ્યું તે ખાઈ લીધું. કારણ
 કે સર્વે શબ્દોમાં એજ શબ્દો એટ જોવામાં આવે છે કે ઈશ્વર
 કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

આયા જો દિલમેં સેરે ચમનકો ચલે ગએ,
 ખાજાર ચૈક સેરે તમાશેમેં ખુશ હુવે;
 ખયકે ઉઠે ખુશીસે હરએક 'ના ચલે ફિરે,
 નાગે મજેમેં રાતકો યા ખુશ હો સો રહે;

જીતને સખુન હંચ સખમેં યહી હય સખુન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઐર તંદુરસ્ત. ૧૨

૧૨. હૃદયમાં સંકટ થયો તો બગીચાની સહેલ કરવા નિકળી
ગયા, અથવા બગર, ચોક યા ખેલ તમાશો ભેઈ મનરંજન કરી
લીધું. યા તો હંશી ખુશીથી આમતેમ ફર્યા હર્યા બેઠ્યા ઉઠ્યા
અથવા રાત્રી આનંદમાં જાગરણથી કાઠી યા મીઠી ઉંઘમાં પડી
મુઈ રહ્યા, કારણ કે જેટલા શબ્દો છે તેટલામાંથી એજ શબ્દો એટ
છે કે ધ્મર કીર્તિ અને તંદુસ્તીથી રાખે.

કુદરતસે થે જો તનકી બની હય હુરએક કલ,
જબ તંક થે કલ બની હય તલી તંક પડે હય કલ;
ગર હો ખુદા ન ખવાસ્તા એક કલલી ચલ બચલ,
ફિર ન ખુશી ન અચય ન કુચ્છ અન્દગીકા ફલ;
જીતને સખુન હંચ સખમેં યહી હય સખુન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઐર તંદુરસ્ત. ૧૩

૧૩. કુદરતે જે આ શરીરની દરેક ક્ષણ બનાવેલી છે, તે
જ્યાં મુધી બરાબર છે; ત્યાં મુધી જ આરામ છે. જ્યારે તેમાંથી
ધ્મર ન કરે ને કાંઈ કળ દીલી પડી ગઈ તો પગી આનંદ-એક-
આરામ અને જીવનનું ફળ સર્વે નકામું થઈ પડે છે અને તેથીજ
સર્વે શબ્દોમાં એ શબ્દો એટલા ભાગવે છે કે ધ્મર કીર્તિ અને
તંદુસ્તી આપે.

અદના હો યા ગરીબ તવંગર હોં યા ફકીર,
યા બાદશાહ શહેરકા યા મુલકકા વજીર;
હય સખમેં તંદુસ્તીઓ હુરમતહી દીલપજીર,
જો તુને અબ કહા સોં યહી સચ હય અચ નઝીર;
જીતને સખુન હંચ સખમેં યહી હય સખુન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઐર તંદુરસ્ત. ૧૪

૧૪. ગરીબ, શ્રીમંત, લિખારી, રાજા કે મંત્રી હોય એ સર્વે
ને કીર્તિ અને તંદુસ્તી જ એક લાગે છે. મારે જ ઉસ્તાદ નહીં
જે કહે છે તેજ ખરું છે કે જેટલા શબ્દો છે. તેમાંથી એજ શબ્દો ખરા
અને સારા છે કે ધ્મર કીર્તિ અને તંદુસ્તીથી રાખે.

કલજુગ.

દુનિયા અજળ બાજાર હય કુછ જીન્સ ચાંકી સાથ લે,
 નેકીકા બદલા નેક હય બદલે બદીકી ખાત લે;
 મેવા ખિલા મેવા મિલે ફળ પુલ દે ફલ પાત લે,
 આરામ દે આરામ લે દુઃખ દર્દ દે આશાત લે;
 કલજુગ નહીં કરજુગ હય હે ચાંદિનકો દે ઔર રાત લે,
 કયા ખુબ સૌદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૧

૧. દુનિયા એક વિચિત્ર પ્રકારનું બજાર છે. જેનીકાઠ પણ વસ્તુ સાથે લેવી વ્યાજબી છે. જેમાં ભક્ષાઇનાં બદલા તરીકે ભક્ષાઇ અને જીંડાઇના બદલા તરીકે જીંડાઇ મળે છે. અને મેવા ખવાડતાં મેવા ફળ પાન-દેતાં ફળ પાન મળે છે. આરામ દેતા આરામ અને દુઃખ દેતાં દુઃખજ મળે છે. આ દુનિયા કલજુગ નથી પરંતુ કરજુગ (કર અને ને) છે જેમાં દિવસે આપી રાત્રેજ તેનું ફળ લેવાનું છે. જે દેવલો બધો રોકડો વ્યાપાર છે કે આ હાથે આપી બીજા હાથે લેવાનું છે.

કાંટા કીસીકે મત લગા ગો મિસ્લે શુલ પુલા હય તું,
 ચોહ તેરે હક.મેં તીર હય કિસ ખાત પર બૂલા હય તું;
 મત આગમેં ડાલ ઔરકો ફિર ઘાંસકા પૂલા હય તું;
 સુન રખ હેતુક.તા બે.ખબર કિસ ખાત પર બૂલા હય તું;
 કલજુગ નહીં કરજુગ હય હે ચાંદિનકો દે ઔર રાત લે,
 કયા ખુબ સૌદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૨

૨. જો તું કુવ રૂપી ખીલેલો હોય તો તેના ઉપર અભિમાની થઇ જાઇને કટિ ન માર; કારણ કે તેજ શુભ તારા માટે એક બાજુ રૂપી છે, કાઇને પણ અભિમા નાંખવાથી દુર હટી કારણ કે પછી-તું પણ એક માસ ના મુળા રૂપી છે. જો અજાણ આ શબ્દો સાંભળી રાખી અભિમાનથી દુર ચા આ દુનિયા કલજુગ નથી; પરંતુ કર જુગ

(કર અને નો) છે. ત્યાં દિવસે આપી રાત્રે લેવાનું છે. એના જેવો કાંઈ પણ રોકડો વેપાર નથી કે જેમાં આ હાથે આપી આ હાથે લેવાનું છે.

શોખી શગરત મતકરો ફન સબકા બસેખા હય યહાં,
 ને ને દિખાવે ઔરકો વોહ આપહી દેખે યહાં;
 ખોટી ખરી ને કુછ કે હય, તિમ્મ પરેખા હય યહાં,
 ને ને પુરા તુલતા હય દિન તિત્તિલ્લન લેખા હય યહાં;
 કલમુગ નહીં કરમુગ હય યહે યા દિનકો દે ઔર નાં લે,
 કયા ખુબ સૈદા નકદ હય ઇમ હાય દે ઇસ હાય લે. ૩

૩. અભિમાન, લુચ્ચાઈ, દગો ફટકો એ સર્વેનો બદનો મોઢો અને ને બીજાની સાથે કરે રેજ પોતે ઉચકવું પડે છે. ખોટું ખા પારખવાની આ દુનિયા એક કમોટી છે. અને એમાં ને ને ખોટું તોલાય છે. તેના એક એક તર્કનો હીસાખ આપવાનો છે. આ કમલુગ નથી; પરંતુ કરમુગ (કર અને નો) રૂપી છે. અહીં દિવસે આપી રાત્રે વસુલ કરવાનું છે. એના જેવો રોકડો વેપાર કાંઈ પણ નથી કે જેમાં આ હાથે આપી આ હાથે લેવાનું છે.

ને ઔરકી ખરતી રખે ઉસ્કા લી ખરતા હય પુરા,
 ને ઔરકે મારે છુરી ઉસ્કા લી લગતા હય છુરા;
 ને ઔરકી તોડે, ઘડી ઉસ્કા ભી ટુટે હય ઘડા,
 ને ઔરકી ચીતે બદી ઉસ્કા લી હોતા હય પુરા;
 કલમુગ નહીં કરમુગ હય યહે યાં દિનકો દે ઔર રાત લે,
 કયા ખુબ સૈદા નકદ હય ઇમ હાય દે ઇમ હાય લે. ૪

૪. જે બીજાની વસ્તી રહેવા દેશે તો તેનું પણ એક પ્રકાર વસુલાવું જ ને બીજાને છરી મારશે તો પોતાને પણ છરી લાગશે જ. જે બીજાની પાણીની નાની સરખી ઘડી ફોડશે તો તેના પણ ઘડો ફુટવાનો જ, અને જે બીજાની જુઠાઈ ઈન્દ્રિયો તેનું અરમ્ય, પુર ચવામું જ. આ કલમુગ નથી; પરંતુ કરમુગ (કર અને નો) છે. જે દિવસે આપી રાત્રે લેવાનું છે. આ વેપાર તો ફટકો બધો રોકડો છે કે આ હાથે આપી આ હાથે લેવાનું છે.

જો ઔરકો ફલ દેવેગા વોહલી સદા ફલ પાવેગા,
 ગેહુસે ગેહુ ઔર જવસે જવ ચાવલસે ચાવલ પાવેગા;
 જો આજ દેવાગા ચહાં વચસાહી વોહ ફલ પાવેગા,
 ફલ દેવેગા ફલ પાવેગા ફલપાવેગા ફલ પાવેગા;
 દલગુંગ નહીં કરજુગ હય પ્હે ચાંદિનકો દે ઔર રાત લે,
 ક્યા ખુબ સોદા નકદ હય ઇમ હાથ દે ઇસ હાથ લે.

૫. જો બીજાને ફળ આપશે તે પોને ફળ મેળવશે જ જેમાં
 ધઉને બદલે ધઉ, જવને બદલે જવ અને ચોખાને બદલે ચોખા
 પામશે. જો આજે આપી આપશે તેવુંગ તેને કાલે નકી મળવાનું.
 કાઠને ચુખ આપનાં ચુખ અને દુઃખ આપતાં દુઃખ મેળવશે;
 આ કળીજુગ નથી, પરંતુ કરીજુગ એટલે કરીને જોઈ લેવાનું છે.
 જ્યાં દિવસે આપી તેનો બદલો રાત્રે લઈ લેવાનો છે. આ વેપાર
 તો કેટલો રોકડો છે જો આ હાથે આપી બીજા હાથે વસુલ
 કરવાનો છે.

જો આપે લે ચલકમ ઘડી સખ છન્સ યાં તૈયાર હય,
 આરામમેં આરામ હય આજારમેં આજાર હય;
 દુનિયા ન જન ઇસ્કોમીયાં દુનિયાકી પ્હે મંજહાર હય,
 એ.શંકા બેડા પાર કર તેરા લી બેડા પાર હય;
 કલગુંગ નહીં કરજુગ હય પ્હે ચાંદિનકો દે ઔર રાત લે,
 ક્યા ખુબ સોદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇમ હાથ લે. ૬

૬. સર્વે ચીજો અહીં તૈયાર છે તેમાંથી મનગમતી લેવી
 જોઈએ. જો લેતાં એ વિચાર જરૂરનો છે કે આરામની અંદર આરામ
 અને દુઃખની અંદર દુઃખ છે. એને દુનિયા રૂપે ન જાણ; પરંતુ
 એને એક તોફાની દરિયા રૂપે સમજ જેમાંથી બીજાની હોડી પાર
 કરતાં તારી હોડી પણ પાર થશે (બીજાને મદદ કરતાં તને પણ
 પરમેશ્વર સ્થાય થશે) આ દુનિયા કળીજુગ નથી, પરંતુ કરીજુગ
 એટલે કર અને જો રૂપી છે જેમાં દિવસે આપી રાત્રે લેવાનું છે.
 એ વેપાર તો કેટલો રોકડો છે જો આ હાથે આપી આ હાથે
 લેવાનું છે.

તુ ઔરકી તારીફ કર તુમકો સનાખવાની મિત્રે,
કર મુરકીલ આસાં ઔરકી તુમકો લી આસાની મિત્રે;
તુ ઔરકો મહેમાન કર તુમકો મી મહેમાની મિત્રે,
રોટી ખિલા રોટી મિત્રે પાની પીલા પાની મિત્રે;
કલજુગ નહીં કરજુગ હય મહે યાં દિનકો દે ઔર રાત લે,
મયા ખુશ સોદા નકહ હય ઇસ હય દે ઇમ હાય લે. - ૭

૭. તું ખીજની પ્રગંસા કરશે તો તારી પણ પ્રગંસા થશે
અને ખીજઓને સદાય કરતાં તારા કાર્યોમાં પણ તને મનાયતા મળશે.
તું ખીજને પગળા (મહેમાન) તરફે બોલાવ તો તને પણ મીઠામીની
મળશે. અને રોટલીનાં બદલામાં રોટલી અને પાણીના બદલે પાણી
મળશે, આ દુનિયા કળીજુગ નથી; પરંતુ કરજુગ (કર અને ને) છે.
જે આ દિવસે આખી રાત્રે લેવાનું છે. એ એવો સુંદર વેપાર છે
જે આ દાથે આખી આ દાથે લેવાનું છે.

કરજુગ ને કછુ કરના હો. અબ મહે દમ તો કાંઈ આન હય,
તુકસાનમેં તુકસાન હય અહિસાનમેં એહપાન હય;
તોહમતમેં યાં તોહમત નિલે તુકાનમેં તુકાન હય,
રહેમાનકો રહેમાન હય શયતાનકો શયતાન હય.
કલજુગ નહીં કરજુગ હય મહે યાં દિનકો દે ઔર રાત લે,
મયા ખુશ સોદા નકહ હય ઇસ હાય દે ઇસ હાય લે. ૮

૮. જે કાંઈ કરવું હોય તેમાં ઉતાવળ કર; કારણ કે આ આસનો
કશે પણ બરાબો નથી અને બનાઈને બદલે બનાન, ઉપકારને બદલે
ઉપકાર, તોરોમતને બદલે તોરોમત, તોકાનને બદલે તોકાન, દયાને
બદલે દયા અને શેતાનને બદલે શેતાનજ મળશે. આ દુનિયા કળીજુગ
નથી; પરંતુ કરજુગ (કર અને ને) છે. અહીં દિવસે આખી રાત્રે
લેવાનું છે. એ એવો સુંદર વેપાર છે જે આ દાથે આખી આ
દાથે લેવાનું છે.

યાં જહર દે તો જહર લે ચકરમેં ચકર દેખ લે,
નેકોંકો નેરીકા મજા મુજકો ટકકર દેખ લે;

મોતી દિયે મોતી મિલે પથરમેં પથર દેખ લે,
ગર તુજકો મ્હે બાવર નહીં તો તુલી કરકે, દેખ લે.
કલતુગ નહીં કરતુગ હય હે યાં દિનકો દે ઔર રાત લે,
કયા ખુબ સૌદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે.

૬ સોમય આપતાં મોમન, ખાંડ ખવાડતાં ખાંડ, બપાઓને
ભનાઈ અને પાણીઓને ઠાકરજ મળગે તેમજ મોતીના બદનામાં
મોતી અને પથર ના જવાગમાં પથર જોશે અને જો તને એ વાત
ઉપર વિશ્વાસ ન હોય તો કર અને જો. આ દુનિયા કળીતુગ નથી,
પરતુ કરતુગ (કર અને જો) છે. જ્યાં દિવમે અ પી રાત્રે લેવાનું છે.
આ વેપાર એટલો બવો મળતો છે જે આ હાથે આપી આ હાથે
લેવાનું છે.

અપને નફેકે વાસ્તે મત ઔરકા તુકસાન કર,
તેર બી તુકસાન હોગેગા ઇસ બાત પર તુ ધ્યાન કર;
ખાના જો આ તો દેખકર પાની પીએ તો છાન કર,
યાં પાઉંકો રખ કુંકકર ઔર ખૌકસે શુજરાન કર;
કલતુગ નહીં કરતુગ હય મ્હે યાં દિનકો દે ઔર રાત લે,
કયા ખુબ સૌદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૧૦

૧૦. તારા નફા મારે ખીજઓનું તુકમાન ના કર અને એ
યાદ રાખ કે ખીજનું તુકમાન કરતાં પોતાને તુકમાન પહોંચશે.
અને ખાત્રાનું ખાય તો જોઈને ખા અને પાણી પીએ તો ગાળીને
પી. આ દુનિયાની અદર પત્ર કુટી કુટીને રાખ અને કરતો કરતો
યાન. આ કળીતુગ નથી; પરતુ કરતુગ (કર અને જો) છે અહીં
દિવમે આપી રાત્રે લેવાનું છે આ વેપાર એટલો સુધર છે જે આ
હાથે આપી આ હાથે લેવાનું છે.

ગફલતની મ્હે જાગેલ નહીં યાં સાહુજે ઇંદરાક રહે,
હલશ હ રખ દિલશાહ રહે ગમનાક રખ ગમનાક રહે;
હર હાલમેં બી તુ નજર અબ હર કદમકી ખાક રહે,
મ્હે વોહ મકાં હય આ મીઠાં હા પાક રહે બે બાક રહે;

કલ્પનુગ નહીં કરનુગ હય' એવાં દિનકોં દે ઔર રાત લે,
કયા ખુબ સૌદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસે હાથ લે.

૧૧. આ ભુવ ખાવાની જગ્યા નથી અહીં તો સમઝીને જ
આધુનું વ્યાજખી છે. કોઈનાં હૃદય શાન્ત રાખ કે જોયી તાર અંતઃક-
રણુ પણુ શાન્ત રહે. કારણુ કે કોઈને પણુ દુઃખી રાખશે ના તું
પણુ દુઃખીજ રહેશે. નઝીર પોને પોતાને કહે છે કે દરેક સ્થિતિમાં
તું ઉપક્ષા વણુ નવાળા પુરોનાં પગની રજ બની રહે અને અહીં
પરીત્ર અને નિડર બની જા. આ કર્ણાનુગ નથી; પરંતુ કરનુગ
એટલે કર અને જો રૂપી છે અહીં દિવસે આપી રાત્રે લેવાનું છે.
આ વેપાર એટલો સુંદર છે કે જ્યાં આ દાથે આપી આ દાથે
વસુલ કરવાનું છે.

કનાયત—સંતોષ. ૪

જે ફકમે પૂરે હંય વોહ હર હાલમે ખુશ હંય;
હર હામમે હર હામમે હર હાલમે ખુશ હંય;
અર માલ દીયા ચારને તો માલમે ખુશ હંય,
જે જર જે દીયા તો ઉસી અહવાલમે ખુશ હંય;
અહલાસમે અદમારમે ઇકમાલમે ખુશ હંય,
પુરે હંય યહી મદ્દ જે હર હાલમે ખુશ હંય ૧

૧. જેઓ સાધુપણમાં પૂર્ણ છે તેઓજ સર્વે સ્થિતિઓમાં
આનંદ માને છે. અને તેઓજ દરેક કાર્યમાં દરેક રીતે અને દરેક
સ્થિતિમાં આનંદિત છે. જે ઈશ્વરે ધનવાન બનાવ્યો તો તેમાંજ
મોજ માની લીધો, અને નિર્ધન બનાવ્યો તો તેમાંજ આનંદિત
ચમા. ગરીબાઈ, ભાગ્યહીનપણું, નસીબદારીમાંજ આનંદ માનના-
રાઓ દરેક દાવમાં ખુશી રી પૂરા મદ્દ કહેવાય છે.

અહેરેપે મલાલત ન જગરમે અસરે ખમ,
માયે પે કહી ચીન ન અબરૂમે કહી ખમે;
શિકવા ન જળાં પર ન કશી ચંચમ હુમ નમ,

ગમમે' બી વહી અયથ અલગમે'

હર ખાત હર અવકાત હર અક્ષાલમે' ખુશ હંય,
પુરે હંય વહી મર્દ ને હર હાલમે' ખુશ હંય.

૨. ઝોલાં ઉપર દેશી રીતની ચીંતા અને હૃદયમાં કર્યું દુઃખ ન હોય. કપાળ ઉપર કોઈ પણ જગ્યાએ દળચળા અને કાંતિમાં કરો સંદેહ ન હોય. જીભ ઉપર કોઈની ખરાબ વાતો અને આંખોમાં અશ્રુ ન હોય. દુઃખમાં પણ તેજ એક અને મુસીબતમાં પણ તેજ દમ રાખનારાઓ દરેક બાબત દરેક સમય દરેક કાર્યમાં ખુશી રહેનારાઓ તેમજ દરેક સ્થિતિને આનંદ માનનારાઓ પૂરા નર કહેવાય છે.

ગર પારકી મરજી દુધ સર નોડકે બયઠે,
ઘરખાર છુડાયા તો વહીં છોડકે બયઠે;
મોઢા ઉઠે' છસ રખા વહીં મુંઠ મોડકે બયઠે,
શુઠડી ને સિવઈ તો વહીં ઓઢકે બયઠે;
દુઃખ દર્દમે' આક્ષતમે' જંજાલમે' ખુશ હંય,
પુરે હંય વહીં લોખ ને હર હાલમે' ખુશ હંય. ૩

૩. ને ઈશ્વરની મરજી રૂઝ તો માયું નમાની દલુસ હરી લીધું. અગર તેણે ઘરખાર છોડી દેવા ઉપર લાચાર કર્યા તો તે પ્રમાણે ક્યું. અને જે બાણું તેઓનું મોઢું રેરની આપ્તું તેજ તરફ તેઓ બેસી ગયા. તેમજ તેઓને ને મોઢડી સીવશરી દીધી તો તેજ ઓઢી નેમાંજ આનંદ માની લીધો. દુઃખ દરદ આફતો અને જંજાલોમાં અને આનંદહારી હરએક દશામાં ખુશી રહેનારાઓજ પૂરા નર કહેવાશે.

ગર ઉરને દિયા ગમતો ઉસી ગમમે' રહે ખુશ,
છસ તોર કહા ઉરને ઉસ આલમે' રહે ખુશ;
ખાનેકો મિલા કન તો ઉસી કમમે' રહે ખુશ,
છથ તરફ રખા ઉરને ઉસી હમમે' રહે ખુશ;
ગર શાલ ઉઢાઈ તો ઉસી શાલમે' ખુશ હંય,
પુરે હંય મર્દ ને હર હાલમે' ખુશ હંય. ૪

૪. ને ઈશ્વરે દુઃખ દીધું તો તેમાંજ આનંદ માન્યું અને જેમ કહ્યું તેજ કહ્યું તેજ પ્રમાણે કરી લીધું. ને ખાવાનું મોડું મળ્યું તો તેમાંજ આનંદિત થયા. જેની રીતે તે માત્રિકે રાખ્યું તો તેની મરણને સ્વાધીન થઈને રહ્યા ને સાચા ઓઢાવી તો તેજ સાધની અંદર ખુશો રહ્યા અને પૂરા મર્દ પણ તેજ કહેવાવશે કે જેઓ દરેક સ્થિતિમાં આનંદ માને.

જીનેકા ન અન્દોહ ન મરનેકા જરા ગમ,
યકસાં હય ઉન્ડે જીન્દગી આર મૈતકા આલમ;
વાકિફ ન બરમસે ન મહીનેસે વોહ એકદમ,
ને શબ્દી ખુસીમત ન કબી રાજકા માતુમ;
દિનરાત ઘડી ફિર મહો સાતમે ખુશ હંય,
પુરે હંય વહી મર્દ ને હર હાલમે ખુશ હંય. ૫

૫. જેઓને ન તો જીવનની ચિન્તા અને ન મરવાનો ભય છે તેઓ માટે મૃત્યુ અને જીવન સર્વે એકજ સમાન છે. તેઓ મહિના અને વર્ષોને પણ ગણતા નથી. તેમજ રાત્રી જવાનો દુઃખ અને દિવસ પીતવાનો પણ શોક કરતા નથી. દિવસ રાત્રી ઘડી મહીનાઓ અને વર્ષોમાં એજ પ્રમાણે મોજ માને છે અને દરેક સ્થિતિમાં પોતાને આનંદ માનનારાઓ છે તેજ પૂરા મર્દ કહેવાશે.

ગર ઉમ્ને ઉઢાયા તોલીયા ઓહ, દુશાલા,
કમ્મવ ને લીયા તો વહી કાંધેયે સંખાલ;
ચાદર ને ઉઢાઈ તો વહી હોગઈ બાત્રા,
બંધવાઈ લંગોટી તો પહીં હંસકે કહા લા.
પોશાકમે દરતારમે રૂમાલમે ખુશ હંય,
પુરે હંય વહી મર્દ ને હર હાલમે ખુશ હંય. ૬

૬. ને ઈશ્વરે દુશાલો ઓઢાવ્યો તો તે આનંદિત થઈ ઓઢી લીધો અને કામગી આપી તો તેજ ખાંધ ઉપર નાંખી લીધી. ચાદર ઓઢાવતાં તેનેજ એટલાથી જોવા લાગી ગયા. અને લંગોટી આપતાં તેનેજ દરેકની જાંધી લીધી. કેટલાં કેટલાં રૂમાલમાં સર્વેમાં આનંદ માનનારાઓજ પૂરા મર્દ કહેવાશે.

કુછં Cન્કોં તલબ ધરતી ન બાહિરસે હિન્દેં કામ,
 તકિયેત્રી નખ્વાહિય હમ ન ખિસ્તરસે હિન્દેં કામ;
 મુક્લિસસે ન મનલમ ન તવંગરસે હિન્દેં કામ;
 મયદાનમેં બાઝરમેં ચોપાલમેં ખુશ હંય,
 પુરે હંય વહી મદેં જો હર હાલમેં ખુશ હંય. ૭

૧૭. તેઓને ધરખાર તો કશું કામ નથી તેમજ તકિયા ખિસ્ત-
 નાથી પણ તેઓને કામ નથી. તેઓને કોઈ જગ્યા અથવા મંદિ-
 રથી પણ કશો સંબંધ નથી. અને ગરીબ તવંગર કોઈની સાથે
 વ્યવહારજ સંબંધ નથી તેઓ મેદાન બજાર ચોપાનમાં આનંદ
 રહેનારા અને સર્વે ધિનિઓમાં પોતાની ખુશી માનનારાઓ જ
 પૂરું મરદ કહેવાશે.

ઇન્કે તો જહામેં અજબ આલમ હંય નજર આહ,
 અબ અયમે તો દુનિયામેં બલેકમ હંય નજર આહ;
 કયાં જાને ફરિસ્તે હંયકે આલમ હંય નજર આહ,
 હર વકતમેં હરબાનમેં ખુશરમ હંય નજર આહ;
 હમ હાલમેં અબા વોક ઉસી હાલમેં ખુશ હંય,
 પુરે હંય વહી મદેં જો હર હાલમેં ખુશ હંય. ૮.

૮. તેઓની તો દુનિયામાં સર્વ આશ્ચર્યકારક જ વાતો છે; તેવો
 તો હવે દુનિયાની અંદર વજાજ થેડા રહી ગયોના છે. તુ જાણીએ
 કે તેઓ દેવ હોય અથવા મનુષ્ય છે, ઉસ્તાદ (કવિ) નજર કહે છે કે
 તેઓ દરેક વખત દરેક સમયમાં ખુશીજ દેખાય છે. તેઓને જો
 બાબુ રાખ્યા તેમાં તેઓએ આનંદ માની લીધો અને દરેક હાલ-
 તમાં આનંદીત રહી પોતાને ખુશ નર કહેવરાવ્યા છે.

સખાવત-ઉદારતા.

જરૂર હય તો હરગિજ. મત માર અપને મનકો,
તન જે.ખ તન સુખોંસે તરસાવ અપને તનકો;
જો નર ચલન ચલે હંચ ચલ તુમી ઉમ સમુનમ;
છુરશીદકા હય રહે તુકંતા રખ યાદ ઇસ નુકો;
દિલકી ખુશીકે ખાતિર ચખડાલ માલ ધનકો,
મરમદ હય તો આશિક કૌડીન રખ કંકનકો. ૧

૧. જો તું પૈસાદાર છે તો તારા મનને ન માર અને તારા શરીરને ખુશમુરત બનાવનાર તેમજ તેને સુખ અપનાર ચીજોથી તારા શરીરને ન તરસાવ. જેઓ આજના પુગો આન આની ગયા છે તે પ્રમાણે રસ્તો તુ પણ ગૃહજી કર. અને ઉમ્માદ (ક્રિ) ના નીચેના શબ્દ યાદ રાખ કે તારા હૃદયની ખુશી માટે તારા સર્વે માન ધન ખર્ચ જા જો તુ મરદજ હોય તો જો પ્યારા । તું તારા કંકન માટે એક કોડી પણ ન રાખ.

જા ખચક મયકદોમે સખ દહોં.ગમને હડ કર,
હપકા શુવાળી મયકે પ્યલે ઉલટપુવટ કર;
મહમુમ દિલમરોસે ખુશ હો લિપટ લિપટ કર,
પી હૃધ આર બનાયે મેવે મીડાઈ ચટ કર;
દિલકી ખુશીકે ખાતિર ચખ ડાવ માલ ધનકો,
મર મદ હય તો આશિક કૌડી ન રખ કંકનકો. ૨

૨. સર્વે દુઃખ અને દહોં વીસારી દાર ના પીઠાઓમા જઈ મેશ અને ગુનાગી દારના પ્યાતાઓ જમકાવ ખુશમુરત સુંદર સ્વરૂપનીઓ સાથે બેટી મોજ કર અને દુઃખ પતામા મીઠાઈ મેવાઓ ખર્ચ આનદિત યા. તારા હૃદયની ખુશી માટે તારા માન અને પૈસાને ઉડવી નાખ. જો તું મરદજ હોય તો જો પ્યારા । તારા કંકન માટે એક કોડી પણ ન રાખ

હે નિયા અમતે હય જીતની જે કુછ મિલે એ ખાત,
તાન ગોર બદલમે એક બાર અગ મગા જા;
પાપી બખીલ મત બન દાતા સખી કહા જા,
એકદમ તો અપના કંકા મન માનતા જાત જા;
દિલની ખુશી કે ખાતિર અખડાલ માલ ધન દે,
ગર મર્દ હય તો આશિક કોડી ન રખ કદનકો.

૮. જર જણમે એકજ વખત પહેરી ઝળારી ઠહ. પી અન
પીરડાવવામા કંજુસ ન થા. એક વખત તો તારા મન માનતો
કંકા વગડી દના અને સખી કોવાઈ જા. તારા હૃદયની ખુશી માટે
તાન પૈસા ટકાને ખાધ ઠહાવી જા. જે તું મરદ દોષ તે
એ ખારા ! તારા કદન માટે એક કોડી પણ ન રાખ.

સંદુકમે જે જર હય ઉસ્કો બી લે ગંવાદે,
મય કે બહાકે નાલે તબલોંકો ખડખડા દે;
કોઠે ચકાં હવેલી સખ જોદ કર ખિલા દે,
કડીઓ તલક જલાંદે છટોં તલક હિજાદે;
દિલની ખુશી કે ખાતિર અખ ડાલ માલ ધનકો,
ગર મર્દ હય તો આશિક કોડી ન રખ કદનકો.

૪. તારી પેટીમાં પણ હુપાવી રાખેલા પૈસાને પણ લઈ ખર્ચી
નાખ દારની નદીઓ વહેવડારી તમનાઓ ખખડાવ અને અગાસી
ધર દાંની એ સર્વ ખોદીને ખનાડી દેજે. અહીં સુધી કે કડીઓને
પણ ખાગી નાંખ અને છટોને પણ ઠીનરી દે. તારા હૃદયની ખુશી
માટે તારા પૈસા ટકાને ઉડાવી નાંખ જે તું મરદ દોષ તે એ
ખારા ! તારા કદન માટે કોડી પણ ન રાખ.

જે જે બખીલ કુટન જર છેડકર મરેગા,
થા ખાએગા જંવાઈ યા ખાલતા લગેગા;
તેરા વહી હય જે કુછ રાહે ખુદામે દેગા,
ખાના ખિલાના હંસના તુલી સદા રહેગા;
દિલની ખુશી કે ખાતિર અખ ડાલ માલ ધનકો,
ગર મર્દ હય તો આશિક કોડી ન રખ કદનકો.

૫. જે સડેના કંજુમો પૈસા છોડીને મરી જશે. તેઓના પૈસા કાનિ નેમના જમાઈ ખાગે અથવા સરકાર લઈ જશે. તાર તો તેજ કહેવાશે કે જે ઈશ્વરના ૨ તારા ખત્યશે. જે ખવરાવવા પીવરાવવામાં ખુશી રહેશે તો દરેક સમય માટે આનંદિત રહેશે. તારા હૃદયની પ્રમત્તતા માટે તારા પૈસા ટકાને ઉઠાવી નાંખ. જે તું મરદ હોય તો ઓ ખ્યારા ! તારા કફન માટે કોડી પણ ન રાખ.

ગર આપડેના તુજ પર કુછ હાદિસ્તા ખલતકા, માલીક ફિર ઝોર કોઈ ઠેરગા તેરે દિયકા; આગેસે હે દિલાકે હો રહેતુ ઉરસે હલકા, કર શિક અપને દિલમે કુછ આજકા ન કલકા; દિલથી ખુશીકે ખાતિર ચખ ડાલ માત્ર ધનકો, ગર મર્દ હયતો આશિક કૌડી ન રખ કફનકો. ૧

૬. જે તારી ઉપર કોઈ હાદમો આવી પડશે, તે નાનું હૃદયનો માનીક ખીલેજ ધર્મ પડશે, માટે એ બામતેથી બચવા કાનું તું પહેવાંધીજ આપી દરી તારું વજન હવડું કરી નાંખ અને તારા હૃદયમાં આજ અને કાલની પણ કશી ચિંતા ન રાખ. તારા હૃદયના આનંદ માટે તારા માત્ર અને ધનને ઊઠારી નાખ, જે તું મરદજ હોય તો ઓ ખ્યારા ! તારા કફન માટે એક કોડી પણ ન રાખ.

છત્ને પ્હે જર દીયા હય ફિર વોહી ધન ભી દેગા, માલો મકાં હવેલી ખાગો ચમન ભી દેગા; છતા રહેગા જખ તક ખાનેકો અન ભી દેગા, મર જાએગા તો વોહી તુજકો કફન ભી દેગા; દિલથી ખુશીકે ખાતિર ચખડાલ માલ ધનકો, ગર મર્દ હય તો આશિક કૌડી ન રખ કફનકો. ૨

૭. જેણે આ પૈસો તને આપ્યો છે. તેજ પાણું ખીચુ ધન પણ આપશે. આ મારું ઘર હવેલી એ તેના શિવાય ખીચું કોઈ પણ આપનાર નથી અને જીવતો રહેશે તો તને ખાવાને અન્ન પણ તેજ

આપશે અને મરી જશે તો કદન પણ તેજ તને આપશે માટે તારા હૃદયને ખુશી કરવા તારા માથ અને ધન ઉઠારી નાંખ. જો તું મરદન હોય તો ઓ પ્યારા ! તારા કદન માટે એક કોડી પણ ન રાખ.

જો પામ હય જખીસ મત રખ વોહ કોને અંદર,
મરહુદ કુંઓ બના દે તોલાબ બાગ મંદર;
દરિયા કહી બના દે બનની કહી સમંદર,
સખ કુંગ ઉડા લુટાકર હો રહે સદા કલનંદર;
દિલકી ખુશી કે ખાતિર ચખડાલ માલ ધનકો,
ગર મદ હય તો અશિક કોડી ન રખ કદનકો.

૮. જો તારી પામે છે તેને ખુલાઓમાં ગંતાડી ન રાખ અને તમાવ બગીચા અગીદ મંદીર બનાવી આપ કામ જગ્યા એ નર્દ બની જા અને કાંઈ જગ્યાએ સમુદ્ર યહ વન અને જો કાંઈ તાર પામે છે તો તેને ઉઠારી લંગોટ કરી કમંદર યહ જા. તારા હૃદય ની ખુશી માટે તારા પૈમા અને દહને ઉઠારી નાંખ જો તું મરદન હોય તો ઓ પ્યારા ! એક કોડી પણ કદન માટે ન રાખ.

જીતને ગંદે, દમે હય સખ ખાલે ઝૌર ખિલાલે,
રખ ધુન ઉસીકી દિલમે અખ ખાલે ઝૌર ખિલાલે,
અપના સમઝ ઉનીકો જખ ખાલે ઝૌર ખિલાલે,
અખ તો નજર તુબી સખ ખાલે ઝૌર ખિલાલે,
દિલકી ખુશીકે ખાતિર ચખડાલ માલ ધનકો,
ગર મદ હય તો અશિક કોડી ન રખ કદનકો.

૯. જો કાંઈ દારી મુકેં છે. તે સર્વે કાંઈ ખવાડ અને ખા અને એજ ધુન મગજમાં રાખ કે હવે ખાવું અને ખવરાવવુંજ. અને નમારે તું ખવરાવે ત્યારે તું તારોજ વિચાર કરીને ખવરાવ. ઉસ્તાફ (કવિ) નજર પોતાને કહે છે કે તું પર્યું હવે જો કાંઈ તારી પાસે છે તે ખાઈ અને ખવરાવી લે તારા હૃદયની ખુશી માટે તારા માથ ધન ખાઈ જા. જો તું મરદ જ હોય તો ઓ પ્યારા ! તારા કદન માટે એક કોડી પણ ન રાખ!

વણુઝારો. ૬

—(૦)—

હુકે હિસો હવાકો છાઠ, મીઆં મત દેસ બદેસ ફિરેમારા,
 દેનનાંક અજલ કા છુટે હય દિન રાત બનકર નક કારા,
 કયા બધીઆ લંચસા બયલ સુતર કયા ગૌની પ'લા સરભારા,
 કયા ગેહુ' આંબલ મોઠ મટર કયા આગ ધુ'વા ઔર અંગારા;
 સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાદ ચલેગા બન્નરા. ૧

૧. આ સર્વે લાવચ લોલ તજ દેશ પ્રદેશ ભમવાનું મુકી દે;
 કારણ કે કાળનો હુટારો રાત દિવસ નગારાં વગાડી હુટતો ચાલ્યો
 જાય છે. આ બળધિયા, બે'મો, ગુલે, લિંટ, ગાય, ઘડો, ચોખા, મઠ, આગ,
 ધુમે જે કાંઈ તારી પામે છે તે સર્વે ન્યારે તારી વણુઝાર અડીથી
 મુકામ ઠાવશે; ત્યારે અડીજ પડ્યું રહી જશે.

ગર તું હય લખખી બન્નરા ઔર ખેપ લી તેરી બારી હય,
 અય ગાદિલ તુઝમે લી ચઢતા એક ઔર બડા બયપારી હય;
 કયા શક્કર મીસરી કુદ ગરી કયાં મ'બર મીઠા ખારી હય,
 કયા હાખ મુનકેકા સુંઠ મીરચ કયા કેસર લોંગ મુખારી હય;
 સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાદ ચલેગા બન્નરા. ૨

૨. જો તું લાખી વણુઝારો છે અને તારી ખેપ પણ બારી છે;
 પરંતુ તેની ઉપર કુનાઈ ન જા; કારણ કે તારાથી પણ એક બીજો
 ચઢતો વેપારી છે. આ શાકર મિઠાઈ અથવા ખારી જણ્યો તેમજ દરા-
 ખ મુઠ મરચા કેસર લવંગ સોપારી એ સર્વે ન્યારે તારી વણુઝાર
 મુકામ ઠાવશે; ત્યારે તે અડીજ પડ્યું રહી જશે.

તુ બધિયા લાદે બયલ ભરે જો પુરબ પચ્છમ જાવેગા,
 મા મુદ બઢા કર લાવેગા ચા ટોટા ઘાટા પાવેગા;
 દેનનાંક અજલકા રસ્તેમે જખ જાલા માર ગિરાવેગા,
 ધન દોલત નાલી પોતા કયા એક કુંબા કામ ન આવેગા;
 સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાદ ચલેગા બન્નરા. ૩

૩. જો તું વણુઝારાની ધુલો બળદીઆઓ ઉપર લારી પૂર

અથવા પશીમ તરફની મુઆફરી દરશે અને બ્યાજ વધારી અથવા કોઈ પંજી રીતે સાવશે અને રસ્તામાંજ હુટારાપી કાળનો દૂત ત્યારે બાલો મારી તને પાડશે. ત્યારે તારો પૈસો ટોકા બચ્ચાં બાત્તાં કોઈ પંજી કામે આવનાર નથી અને ત્યારે તારી વણજીર અહીંથી મુકામ ઉઠાવશે ત્યારે આ સર્વે બ્યાંના ત્યાંજ રહી જશે.

હર મન્દુલમેં અજ સાથ તેરે રહે જિતના રેરા હાંડા હય,
જન્દાર હરમકા બાંડા હય બન્દુક. સિપર ઔર ખાંડા હય;
જળ નાયક તનકા નિકલ ગયા જે મુલકોં મુલકોં હાંડા હય,
ફિર હાંડા હય ન જાંડા હય ન હલવા હય ન માંડા હય;
સળ હાઠ પડા રહે બાવેગા જળ લાહ ચલેગા બન્જારા. ૪

૪. દરેક મજત્રમાં આ તારી સાથે જે સરસામાન છે. જેમાં પૈસા ટકાનો બંડાર અને બદુક દાવ તથા તરવાર પંજી સામેલ છે; પરંતુ ત્યારે તારા શરીરનો નાયક નિકળા ગયો કે જે દેશ દેશ દરેક હતો પંજી કંઈ પંજી બંડાર રોટલી દલવો રહેનારો નથી અને ત્યારે તારી વણજીર અહીંથી મુકામ ઉઠાવશે; ત્યારે સર્વે તારા અહીંનું અહિંજ પંજી રહેવાનું છે.

જળ ચલતે ચલતે રસ્તેમં રહે ગૌન તેરી હલ બાવેગી,
એક બધ યા તેરી મટીપર ફિર ઘસ ન ચરને આવેગી;
રહે ખેપ જે તુને લાહી હય સળ હિરસોંમેં જાટ બાવેગી,
ધા પૂત જંવાઈ ખેટા કયા બન્જારન પાસ ન આવેગી;
સળ હાઠ પડા રહે બાવેગા જળ લાહ ચલેગા બન્જારા. ૫

૫. ત્યારે ચાલતાં રસ્તામાંજ આ તારી મુશ્કેલી જશે; ત્યારે તારી વણજીરમાંનો એક પંજી તારી માટી ઉપર ઘાસ પંજી ચરવા આવનાર નથી. આ ખેપ જે તે તારી ઉપર ઉંચકી છે તેનાં બધા ભાગ પડે. વહેંચાઈ જશે અને ત્યારે સી પુત્ર જમાઈ માખાપ કોઈ તારી પાસે પંજી નહિ આવશે. અને ત્યારે તારી વણજીર મુકામ ઉઠાવશે; ત્યારે સર્વે કંઈ અહીંનું અહીંજ રહી જશે.

રહે ખેપ ભરે જે બત્તા હય રહે ખેપ મિયાં મત ગિન અપની,
અજ કોઈ ઘડી પલ સા અતમેં રહે ખેપ બદનકી હય કદની;

કયા થાલ કટોરે ચાંદીકે કયા પીતલદી ડિખયા ધપની,
કયા બગતન સોને રૂપેકે કયા મટીકી હંડીયા ચપની;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાદ ચલેગા બન્નમરા. ૬

૬. આ જે ખેપ તે' લરી છે એ તરીજ વિચારી ન લે;
કારણ કે કોઈ પણ સમયે આ ખેપ તારી દેહનીરૂપ યઈ પડશે.
આ ચાંદીની થાની કટોરાઓ અને પીતલની ડબ્બીઓ તથા સોનાનાં
વાસણો અથવા મરોડીનાં વાસણો એ સર્વે જ્યારે તારી વજુબર
અહીંથી મુકામ ઉઠાવશે; ત્યારે અહીંનું અહીં જ પડ્યું રહેશે.

રહે ધૂમ ધડ, છઃ સાથ લીએ કથું ફિરતા હય જંગલ જંગલ,
યેક તિનકા સાથ ન જાવેગા મોળુડ હો છસદમ આન બજલ;
ધર બાર અટારી ચવપારી કયા ખાસા તનસુખ ઔર મલમલ,
કયા અલવન પરદે ફર્શ નએ કયા લાલ પલંગકયો રંગમહલ;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાદ ચલેગા બન્નમરા. ૭

૭. આ સર્વે ગર સામાન લઈ શા કારણે જંગલે જંગલ
લટકેને ફરે છે. જ્યારે મોતનો દૂત આવી તારા સીર ઉપર ઉભો
રહેશે; ત્યારે કાંઈ પણ તારી સાથે જનાઈ નથી. આ દરબાર અગા-
સીઓ કપડાં મલમલ અને આ દરવાજાના પરદાઓ ગમીયાઓ
સાથ પમંગ અને રંગ મહેલો જ્યારે તારી વજુબર મુકામ ઉઠા-
વશે; ત્યારે આ સર્વે અહીંનું અહીં જ પડ્યું રહેશે.

કુછ કામ ન આવેગા તેરે રહે લાલ જમરદ સીમો જર,
જખ પુ'છ વાટમે' બિખરેગી ફિર આન બનેગી લાર ઉપર;
નવબત ન, છઃરે બાન નથાં દવલત હુશમત ફાગે' લશકર,
કયા મસનદ તકિયે મુલક મકાં કયા ચૌકાં કુરસી તખ્તછાત;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાદ ચલેગા બન્નમરા. ૮

૮. આ હીરા, જ્વાહિર, સોનું, ચંદી તારા કબે દરદર
નથી અને જ્યારે જ્યારે મોત માથા ઉપર આવી રહે ત્યારે
સર્વે પુ'છ વાટમાં વિખેરાઈ જશે. નીશાનો ઘણકર દોર નવજુ
ખેડકા તકીયા ગામ ધર ચોટી કુરસી અને તખ્ત એવું જ
તારી વજુબર મુકામ ઉઠાવશે; ત્યારે કાંઈ પણ રહે જાવેગા

કયા છ પર ખોલ ઉઠાતા હય ઈન ગુનો ભારી ભારીકે,
જળ મોત છુટેરા આન પડા ફિર દુને હંચ બચપારીકે;
કયા સાજ જડાઓ જર જેવર કયા ગોટે થાન કિનારીકે,
કયા ઘોડે છન મુન્હેરીકે કયા હાથી લાલ અમારીકે;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જળ લાલ ચલેગા બન્નારા. ૯

૯. આ ભારી ભારી ગુણોનો વજન સા કારણે છવ ઉપર ઉંચકે છે? ન્યારે કાળનો દુત આવી પહોંચશે; ત્યારે વેપારીનાં બમણાં આપવા પડશે, અને આ સાજ જડાવ જર જેવર જણુસ કિનારીનાં થાન તથા મુનેરી છનના ઘોડા અને લાલ અંખાડીના હાથીઓ આ સર્વે ન્યાંનું ત્યાં પડ્યું રહેશે; ન્યારે કે તારી વણુજર અહીંથી મુકામ ઉઠાવશે.

મગરૂર ન હો તલવારોં પર મત જૂલ ભરોસે ઢાલોંકે,
શખ પટા તોડકે ભાગેંગે મુંહ કેખ અજલકે ભાલોંકે;
કયા હખે મોતી હીરાંકે; કયા ઢર ખજાને માલોંકે,
કયા બુગચે તાજ મુશજનજર કે કયા તખતે શાલ દુશાલોંકે;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જળ લાલ ચલેગા બન્નારા ૧૦

૧૦. હું તારી તરવારોના ઉપર અભિમાની ન થા. અને ઢાલના ભરોસા ઉપર પ્રભાઈ ન જા. આ સર્વે ન્યારે મુઝુ શીર ઉપર આવી ઉછું રહેશે; ત્યારે પોતાના કમરનો પટો તોડી તેનું મોઢું ભાળતાંજ ન્દાશી છુટશે. આ હીરા મોતીના દાખડા અને ખજાનાઓનાં ઢગલા તથા તાજ ખતર અને શાલ દુશાલાઓનાં પોટમાંઓ એ સર્વે ન્યારે તારી વણુજર મુકામ ઉઠાવશે, ત્યારે અહીંનું અહીંજ પડ્યું રહેશે.

કયા સખત મકાંબનવાતા હય ખમ તેરે તનુકા હય પોલા,
હુ ઉંચે કોટ ઉઠાતા હય વાં ગોર ઘડેને મુંહ ખોલા;
કયા છની ખન્દક રૂંદ બઠી કયા બુર્જ કંચુરા અનમોલા,
ગઢ કોટ રહકલા તોપ કિલા કયા ટીશા દારૂ ઓર ગોલા;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જળ લાલ ચલેગા બન્નારા. ૧૧

૧૧. તારો શરીરપી ચાંબલો તો પોલો છે કે નેની ઉપર

તું મજબુત મકાન બનાવે છે. અને ઉંચા ડોટ કીડ્યાઓ બધાવે છે; પરંતુ એ નથી જોતો કે તારે માટે કબરેં તો મોઢું ઉઘાડી દીધું છે. આ ગુંબજ મીનારાઓ કંચુરાઓ બન્દુકો તોપ કીડ્યા અને દારૂ ગોળાં એ સર્વેં જ્યાંનાં ત્યાંજ પડ્યા રહી જશે કે; જ્યારે તારી વશુજર અહીંથી ઉઠાજરી કરશે.

હર આન નદે ઔર ટોટે મેં કયા મરતા ફિરતા હય બન બન,
 હુક ગાફિલ દિલમેં સોચ જરા હય સાથ લગા તેરે હુશમન;
 કયા હોંડી બાંદી દાઇ દહા કયા બન્દા ચેલા નેક, ચલન,
 કયા મન્દર મસ્જીદ તાલ કુંવા કયા ખેતી બાડી ફૂલ અમન;
 સબ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જબ લાહ ચલેગા બન્નતરા ૧૨

૧૧. દરેક સમયે લાલ તુકશાન માટે કેમ માર્યો માર્યો જંગલે જંગલ બટકે છે? તારા હૃદયમાં જરા વિચાર કર કે તારો શત્રુ તો તારી સાથે લામેલો છે આ દાસીઓ, દાખઓ, કુટણીઓ તેમજ સારી ચાપ ચણણના નોકર ચાકરો અને મસીદ મંદીર કુવા તળાવો ખેતી ખાતીઓ એ સર્વેં જ્યારે તારી વશુજર મુકામ ઉઠાવશે; ત્યારે અહીંનું અહીંજ પડ્યું રહેવાનું છે.

જબ મર્ગ ફિરા ગર આયુક કો રહે બયલ બદનકા હાંકેગા,
 કોઇ નાજ સમેટેગા તેરા કોઇ ગોનસીએ ઔર ટાંકેગા;
 હો ટેર અકેલા જંગલમેં તુ બાક લહુહકો હાંકેકા.
 હસ જંગલમેં ફિર આહ નજર એક તિનકા આન ન ઝાંકેગા;
 સબ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જબ લાહ ચલેગા બન્નતરા. ૧૩

૧૩. આ તારા શરીરપી બળદિયાને જ્યારે મોતનો ફાત આપ્યો મારીને હાંકશે; ત્યારે તારી ઉપરથી પડી ગએલ અનાજને કાંઈ તો ઉંચકવા લાગી જશે અને કાંઈ તો તારી ફાટી ગએલી ગુણુ સીવવા મંડી જશે. અને તું તો જંગલની અંદર એકલો અદુલો જઈ પડી કબરની ધૂળ ફાંકવા મંડી જશે તે સમયે ઉસ્તાદ (કવિ) નજર કહે છે કે એક તથુખતું સરખું પશુ તને ઝાંખીને જોવા આવનાર નથી. અને તારી વશુજર ઉઠી જશે; ત્યારે તારો સર્વેં ઠાઠ બાક જે કાંઈ છે તે સર્વેં જ્યાંનું ત્યાંજ પડ્યું રહી જશે.

દુનિયા. ૭

એ પીઠ અજળ હય દુનિયાકી ઓર કયા કયા જન્મ અખટી હય,
 યહાં માલ કિસીના ગીઠા હય ઓર ચીજ. કીચીકી ખટી હય;
 કુછ પકતા હય કુછ યુનતા હય પકવાન મિઠાઈ ફૂઠી હય,
 જળ દેખા ખુ.મ તો આખિરકો ન ચુલ્હા ભાડ ન ભટ્ટી હય;
 શુભ શોર ખબુલા આગ હુવા ઓર કીચક, પાની મટ્ટી હય,
 હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો એ પોકેકીસી ટટ્ટી હય. ૧

૧. આ દુનિયાની આશ્ચર્યકારક પીઠ ઉપર કેવા કેવા પ્રકારની
 જથ્થો એકત્ર થએલી છે. ત્યાં કાઠની મીઠી અને કાઠની ખાટી
 જથ્થો છે. કાઠ જગ્યાએ રધાય છે. મીઠ જગ્યાએ સેકાય છે. કાઠ
 જગ્યાએ મીઠાઈનાં પકવાનો થાય છે; પરંતુ ત્યારે સારી રીતે નેચું
 તો ચુલ્હા ભટ્ટી એવાં કશુંએ નથી. એક આગનાં ભડકાણે થઈ
 અત્યંત ઠંડો ગાર જેવો થઈ જાય છે. અમે આ દુનિયાને નેચ
 ચુક્યા જે એક ધોખાની ટટ્ટીય છે.

કોઈ તાજ હંમ હંમકર કોઈ તખ્ત ખડા બનવાતા હય,
 કોઈ ભાઈ બાપ અયા નાના કોઈ નાની પૂત કકાતા હય,
 જળ દેખા ખુબ તો આખિરકો ન શિરતા હય ન નાતા હય;
 શુભ શોર ખબુલા આગ હુવા ઓર કીચક, પાની મટ્ટી હય,
 હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો એ પોકેકી સી ટટ્ટી હય. ૨

૨. કોઈ તો દસી દસી તાજ વેચાતો લે છે. અને કોઈ ઉભો
 રતી તખત બનાવે છે. કાઠએ તો રંગેનાં કપડાં પહેલાં છે, ત્યારે
 કોઈ ગોદી એટીને જ જાય છે કોઈ તો ભાઈ પિતા દક્કા નાનો
 અને કોઈ નાની તથા પુત્ર દહેરાય છે. ત્યારે સારી રીતે નેચું તો
 કોઈ પણ સગું વડાનું નથી. એકદમ અગ્નિનાં ભડકાણે ઉઠેલો;
 પરંતુ પાછળથી પાણી જેવો ઠંડો થઈ પડ્યો એવી રીતની દુનિ-
 યાને સારી રીતે નેચ કે જે એક ધોખાની ટટ્ટીય છે.

કોઈ ચોઠ મહાજન લાખધતી બજબજ, કોઈ પન સારી હય,
 યહાં બોઝ કીસીકા હલકા હય ઓર ખેપ કીસીકી ભારી હય;

કયા જાને કોન ખરીદેગા ઝૌર કિસ્ને જીસ દેતારી હય ? જબ દેખા ખુબ તો આખિરકો દલ્લાલ ન કોઈ બેપારી હય, શુલ શોર બબુલા આગ હુવા ઝૌર કિચડ પાની મટી હય, હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો ઝે ધોકેકીસી ટટી હય. ૩

૩. કોઈ શેઠ મલાજન અને લક્ષ્મીપતી ન્યારે કોઈ બેપારી અને કોઈ પંસારી ગાંધી છે. અહીં કોઈનો ભાર દલ્લાલ તો કોઈનો વજનગાર છે. એ પણ જણાતું નથી કે કોણ વેચાણુ લેશે અને આ બધી ચીજો લાવેલ કોણ છે? ન્યારે સારી રીતે જોયું નો કોઈ પણ બેપારી મા દલાલ નથી એ કામ અગ્નિપી લડી પાછગથી કંઠું થઈ જવું પડ્યું. આ દુનિયા સારી રીતે જોઈ લીધી જે એક ધોખાની ટટીરૂપ છે.

કોઈ કુલકે બચઠે મમનદ પર કોઈ રાવે અપની હોલનકો કોઈ બોલે અપના મુઝસે લો ઝૌર મેરા હો સો મુઝકો હો કોઈ લડતા હય કોઈ મરતા હય કોઈ ઝઘડે, હક પર નાહકકો જબ દેખા ખુબ તો આખિરકો કુછ લયના એક ન હેના હે શુલ શોર બબુલા આગ હુવા ઝૌર કીચડ પાની મટી હય હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો ઝે ધોકેકીસી ટટી હય.

૪. કોઈ તો તખત ઉપર અક્કીને બેશે છે અને કોઈ પોતાના પૈસા ટકાને રડે છે. કોઈ કહે છે કે તારું જે હોય તે મારી પાસેથી લઈ મારું જે હોય તે મને આપ. કોઈ કહે છે, કોઈ મરે છે અને કોઈ સમ્યાઈ ઉપર બ્યર્થ ઝઘડો કરે છે. ન્યારે સારી રીતે જોયું તો લેવું એકને દેવું બે એક દમ અગ્નિની જ્વાળા સમાન લીને કંઠું કીચડ પાણી થઈ જવું પડે છે. આ દુનિયાને સારી રીતે જોઈ લીધી એ એક ધોખાની ટટીરૂપ છે.

રમ્માલ તુલુમી ચામિલ હય ઝૌર કાજિલ મુલ્લા સ્થાના હય, કોઈ અકિલ કામિલદાના હય કોઈ મસ્ત પડા હીવાના હય; તાવીજ પલીતે કાલ કુસું ઝૌર જાદુ મંતર લાના હય, જબ દેખા ખુબ તો આખિરકો સજ હીલા મક બહાના હય;

શુભ શોર બળુલા આગ હુવા ઝોર કીચડ, પાની મટ્ટી હય,
હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો રહે ધોકેકીસી દટ્ટી હય. ૫

૫. કોઇ ભવિષ્ય લાખનાર લેખી છે તો કોઇ વિદ્વાન સમજદાર
છે, કોઇને અકલમન્દ, પ્રીણ અને સમજદાર તો કોઇ દીવાનો મસ્ત
પડેલો છે, મંત્રનંત્ર જંત્ર એ ચીજો લાવે છે; પરંતુ જેવટે જોયું તો
એ સર્વે એક નિમિત્તરૂપ જ છે અગ્નિના ભડકારૂપ ઉડી કીચડ
પાણી જેવું થઇ જવું પડે છે. એ દુનિયાને જોઇ લીધી ને એક
ધાખાની દટ્ટીરૂપ છે.

કોઇ લોટે કુંચે ગલીઓંમે તૈયાર કીસીકા ડેરા હય,
કોઇ બાગ કુંવા બનવાતા હય આર ઘેર કિસીને ઘેગ હય;
નિત કંજીએ ઝઘડે, રહેતે હય રહે મેરા હય રહે તેરા હય;
જળાં દેખા ખુબ તો આખિરકો ન તેરા હય ન મેરા નય;
શુભ શોર બળુલા આગ હુવા ઝોર કીચડ, પાની મટ્ટી હય,
હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો રહે ધોકેકીસી દટ્ટી હય.

૬. કોઇ તો ગલીઓની અંદર આગોટે છે તો કોઇનાં તંબુઓ
તૈયાર છે, કોઇ બગીચાઓ કુવાઓ ગનાવે છે; ત્યારે કોઇએ એક
કંપઉંડજ બનાવેલ છે, રાત્રી દિવસ તારા મારા માટે ઝગડા ભડા-
ધઓ રહેછે. ત્યારે સારી રીતે જોયું તો તારાં મારાં કશુંએ નથી.
અગ્નિના ભડકારૂપ ઉડી કીચડ અને પાણી રૂપી થઇ જવું પડે છે.
ત્યારે સારી રીતે જોયું તો આ દુનિયા એક ધાખાની દટ્ટી માલમ પડી.

કોઇ ટોપી પહને જાતા હય કોઇ બાંધ ફિરે અમ્મામા હય,
કોઇ સાફ બિરહના ફિરતા હય ન પગડી હય ન જામા હય;
કમ ખવાળ ગર્ઝી ઝોર.ગાઠે.કા નિનક.ઝિયા હય હંગામા હય,
જળાં દેખા ખુબ તો આખિરમે ન પગડી હય ન જામા હય.
શુભ શોર બળુલા આગ હુવા ઝોર કીચડ, પાની મટ્ટી હય,
હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો રહે ધોકેકીસી દટ્ટી હય

૭. કોઇ તો ટોપીપહેરીને જાએ છે તો કોઇ ફેટા બાંધીને ફરેછે; ત્યારે
કોઇ ઉપાડો ફરે છે જેને જામા પાપડી સાથે કાંઇ પણ લેવું દેવું
નથી. મળમત્ત, રેરામ અથવા ડોડીનો રાત દિવસ ઝપડો છે; પરંતુ

જ્યારે સારી રીતે જોયું તો પાણી અને જામો એમાંનું કંઈ પણ નથી. અગ્નિના લક્ષણ રૂપી ઉકેલો અને કીચડ પાણીનાં જેવો તરતજ ઠડો થશે. આ દુનિયા જોઈ લીધી જે એક ધોખાની ટટ્ટી છે. કોઈને ના હય કોઈ હ મતા હય કોઈ નાચે હય કોઈ ગાતા હય, કોઈ છીને ઝપડે લે જા ગે કોઈ ધોંસે ધડકકા લાતા હય; કોઈ માલ અખટ્ટા કરતા હય કોઈ કુંજ કુંજ લગાતા હય, જબ દેખા ખુ મતો આજિરકો સખ ઝરડા રગડા જાતા હય; શુભ શોર જબુલા આગ હુવા ઔર કીચડ પાની મટ્ટી હય, હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો રહે ધોકેકીસી ટટ્ટી હય. ૮

૮. કોઈ રહે છે, કોઈ દસે છે અને કોઈ તો નાચે છે, કોઈ ગાય છે, કોઈ તો પગારી લઈ જાય છે, કોઈ તકરાર લગાઈ કરી જાવે છે, કોઈ પૈસો એકઠો કરે છે તો કોઈ તેની ઉપર તાળું મારે છે; જ્યારે સારી રીતે જોયું તો સર્વ એક જથ્થોજ આગો જાય છે. કારણ કે એક અગ્નિની જ્વાળા પંચી કીચડ અને પાણી થઈ જવાનું. આ દુનિયાને જામોએ જોઈ જે એક ધોખાની ટટ્ટી છે.

અબ કિસકા રંગ પુરા કહિયે ઔર કિસકા રૂપ લક્ષણ કહિયે, એકદમ કી પીઠ લગી હય રહે અંબોહ મબલ ચરચા કહિયે; રહે સયર તમઃશે દેખ નજર અબ જા કહિયે બેબા કહિયે, કુછ બાત નહીં બન આતી હય ચુપ આ પલટી હય કયા કહિયે; શુભ શોર જબુલા અગ હુવા ઔર કીચડ પાની મટ્ટી હય, હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો રહે ધોકેકીસી ટટ્ટી હય. ૯

૯. હવે કોના રંગને સારો અને કોના કાર્યને ખરાબ કહીયું એક થોડી વાર માટે આ પીઠ લાગેલ છે એને વાદ વિવાદ કહીયું? આ સહેલ તમાચાઓ જોઈ ઉસ્તાદ (કવિ) નજર રહે છે કે સારું કહેવું યા ખરાબ કહેવું? કંઈપણ જાણત નજરે આવતી નથી માટે ચુપ ચાપ રહેવું એજ કીક છે મનુષ્ય અગ્નિ રૂપી લડાઈ કીચડ પાણીમાં મળી જાય છે. આ દુનિયાને સારી રીતે જોઈ જે એક ધોખાની ટટ્ટીરૂપ છે.

ફનો ૮. નાશ.

પડ. ઇલમ ગએ ઈસ દુનિયામે' ગરકામિલ જી. ઈદરાક હુવે,
 ઔર લાલ કિતામે' લિટો પર હર માનીકે દરરાક હુવે;
 મુઅફ્ફલ પદે. મનકુશ્વ પદે. હરમન્તકમે' ચાલાક હુવે,
 યાં જીને ઇલમકે દરિયા હંચ ઉત દરિયાકે પયરાક હુવે.
 સળ જીતે જીકે અઘડે. હંચ સચ પુછો તો કયા ખાક હુવે,
 જળ મૌતસે આકર કામ પડ. સળ કિસ્સે ક.જી.યે પાક હુવે. ૧

૧. આ દુનિયામાં વિદ્યા લઈ પ્રવીણ સમજદાર થયા અને ઉઠો
 ઉપર પુસ્તકો ચઢાવી દેક શબ્દોનાં અર્થો જાણવા લાગ્યા નીતિ શાસ્ત્ર
 અને બીજી સર્વે વિદ્યાઓ જણી ચાપાક થયા. જરી જેટલી વિદ્યા-
 ઓના દરીયા છે તે સર્વેનાં મગર મચ્છરી થઈ ગયા; પરંતુ આ સર્વે
 જીવનના અંગડા છે. જો ખરૂં પૂછો તો તમે કુળ બરાબર પણ થયા
 નથી. જ્યારે કાળ સાથે કામ પડ્યું તો આ સર્વે અઘડા અને બાબ-
 તોથી પવિત્ર થઈ જવાય છે.

મશહુર હકીમ ઔર વૈદ હુવે યા પઠકર ઇલમ તળાખતકા,
 દાલાન કિતાબોસે રોકા ઔર તુસ.ખોસે -સંદુક. બરા;
 જળ મૌત મરજ.ને આન લીયા સળ ભૂલે નખજ. ઔર કાફરા,
 જો તુસ.ખે લાખ મુજરરખ થે પર કામ ન આયા એક તુસ.ખા,
 સળ જીતે જીકે અઘડે. હંચ સચ પુછો તો કયા ખાક હુવે,
 જળ મૌતસે આકર કામ પડ. સળ કિસ્સે ક.જી.યે પાક હુવે ૨

૨. પ્રખ્યાત વૈદ અને હકીમ બની તેનો સર્વે ઇલમ જાણવા
 લાગ્યા. દીવાનખાનું પુસ્તકોથી ભર્યું અને પેટીઓ તુસખાઓથી ભરી
 જ્યારે મોતની બીમારીએ આવી પકડ્યો, ત્યારે નબળ કારણ સર્વે
 વિસારી દીધું જેકે અકસીર તુસખાઓ હતા; પરંતુ તેમાંથી એક
 પણ કામ આવ્યું નહિ. જરી જણાવું કે આ સર્વે જીવતા જીવનની
 ઉપાધિઓ છે. ખરૂં પૂછો તો એ રજમાવ પણ નથી. જ્યારે
 મૃત્યુથી કામ પડ્યું ત્યારે સર્વે ઉપાધિઓ પવિત્ર થઈ જાય છે.
 યા મરત શરાબી રિન્દ હુવે યા જાહિદ તા મકહ્ફર હુવે,
 યા પીપી કર દિલ શાદ હુવે યા મુલ્લુમે' મસફર હુવે;

જળ ઉમ્મકે ખ્યાલે દોનેંકે આ સા અતપર મ અમૂર હુવે,
યાં ઝુખમા તસળી હુર હુવે ત્રાં સા ગર શીથે સૂર હુવે;
સળ છતે છકે ઝઘડે. હંચ સચ પુછો તો કયા ખાક હુવે,
જળ મોતસે આકર કામ પડા સળ કિસ્સે કંછએ પાક હુવે, ૩

૩. મસ્ત દારૂડીયા થયા અથવા પરહેજગાર થયા અથવા પી
પીને હૃદય ખુશ થયું અથવા એક અંજલીમાંજ મન રંજન કરી
લીધું. ત્યારે ઉમ્મરનાં પ્યાલાઓ વખત ઉપર આવી ભરાઈ ગયા;
ત્યારે ત્યાં દાગો માળા દૂર થઈ અને તે તરફ દારૂના શીશાઓ
ફૂટી ગયા. ખર પૂછો તો આ સર્વે જીવનની ઉપાધિઓ છે; પરંતુ
ત્યારે કાળ સાથે કામ પડ્યું; ત્યારે સર્વે ઉપાધિઓ પરિત્ર થઈ જાય છે.

ઈસ દુનિયાકી ધન દોલતમેં મર શાહ મુલયમાં જાહ ચલે,
યા ઠેરે પીરો વજીર અજામ યા રાજ બનકર આહ ચલે;
મુંહ દેખ અજલકે લશકરકા તળ લેકર ઘરકી રાહ ચલે,
નહીં હાથી ઘોડે સંગ ગયે નહ તખત છતર હમ રાહ ચલે.
સળ છતે છકે ઝઘડે. હંચ સચ પુછો તો કયા ખાક હુવે,
જળ મોતસે આકર કામ પડા સળ કિસ્સે કંછએ પાક હુવે. ૪

૪. આ દુનિયાનાં પૈસા ટકામાં જો બાદશાહ મુસેમાન થઈ
જાય અથવા પ્રધાન અમીર ઉમરાવ યા રાજ ચર્ચિ જાય; પરંતુ
કાળનાં લશ્કરતું મોહું નિદાનતાંજ ધરમાં ભરાઈ ગયા. ત્યાં દાથી,
ઘોડા, સિંહાસન, છત્ર, કાંઈ પણ સાથે ન ગયું. આ સર્વે જીવનનીજ
ઉપાધિઓ છે. ખર પૂછો તો ધૂળ બરાબર પણ નથી, ત્યારે કાળ
સાથે કામ પડ્યું તો સર્વે ઉપાધિઓ દૂર થઈ ગઈ.

યા હાકિમ યા મહકુમ હુવે યા કાતિલ યા મકતુલ હુવે,
યા ખાદિય યામ ખદુમ હુવે યા જહિલ યા મજહુલ હુવે,
જરદાર હુવે સરદાર હુવે મરહુદ હુવે મકબૂલ હુવે,
કુછ ઐર ન દેખા આગિરકો સળ અંત ઈસીકી ધુલ હુવે.
સળ છતે છકે ઝઘડે. હંચ સચ પુછો તો કયા ખાક હુવે,
જળ મોતસે આકર કામ પડા સળ કિસ્સે કંછએ પાક હુવે. ૫

૫. રાજ, પ્રજા, યા કાંઈને મારી નાખનાર યા કતલ થઈ

બધા દુનરો છે. જો કોડી ન હોય તો પછી માણસ કોડીના ત્રણ ત્રણ જેવા થઈ શકે છે.

કોડી ન હોતો ફિર એ જગલા કહાંસે હો,
રથખાના ફીલખાના તખેલા કહાંસે હો;
મુંડવાકે સર ફકીરકા ચેલા કહાંસે હો,
કોડી ન હોતો સાંઈકા મેલા કહાંસે હો.

કોડીકે સખ જહાનમેં નકરો નગીન હંય,
કોડી ન હોતો કોડીકે ફિર તીન તીન હંય. ૪

૪. જો પાસે કોડી ન હોય તો આ ધામધૂમ ક્યાંથી ? એટલે ગાડી ધોડા દાથી તખેલાઓ ક્યાંથી હોય ? તેમ જ કોડી વગર માથું મુંડાવી કાઢ સાંઈનો ચેલો ફરી રીતે થઈ શકે અને વગર કોડીએ સાધુનો મોગા પણ થઈ શકે નહીં. તમામ દુનિયામાં કોડીનાં કાર્યો છે. જો કોડી મનુષ્ય પાસે ન હોય તો પછી તે કોડીના ત્રણ ત્રણ જેવા થઈ જાય છે.

કાંધે પે તેગ ધરતે હંય કોડીકે વાસ્તે,
આપસમેં ખુન કરતે હંય કોડીકે વાસ્તે;
યાં તક તો લોગ મરતે હંય કોડીકે વાસ્તે,
જો જાન દે ગુજરતે હંય કોડીકે વાસ્તે,
કોડીકે સખ જહાનમેં નકરો નગીન હંય,
કોડી ન હોતો કોડીકે ફિર તીન તીન હંય. ૫

૫. ખંભા ઉપર તથવાર કોડી માટેજ ઉઠાવે છે અને આપસ આપનેમાં મારામારી પણ કોડી માટે જ થાય છે. અહીં સુધી કે સોફા કોડી માટે મરી જાય છે અને કોડી ઉપર પોતાનું જીવન કુરબાન કરી દે છે; કોડીથી જ આ દુનિયામાં સર્વે વેપાર રોજગાર થાય છે. જો કોડી પ્રશ્ન પાસે ન હોય તો પછી તે કોડીનાં ત્રણ ત્રણ જેવા થઈ પડે છે.

ગાલી / વ માર ખાતે હંય કોડીકે વાસ્તે,
શર્મો હયા ઉઠાતે હંય કોડીકે વાસ્તે;
સો મુલ્ય છાન આતે હંય કોડીકે વાસ્તે,

મરજીદકો દમમે' હાતે હંય કોડીકે વાસ્તે.
કોડીકે સખ જહાનમે' નકશો નગીન હંય,
કોડી ન હોતો કોડીકે ફિર તીન તીન હંય. ૬

૬. મનુષ્ય ગાળ અને માર કોડી માટેજ ખાય છે, અને કોઈની શરમ લગ્ન પશુ કોડીને લીધે જ ઉત્પન્ન છે સેંકડો દેશ કોડી માટે ભમી ભમીને આપે છે. અને મસ્જિદને પશુ એક ઘડીમાં કોડી માટે પાડી નાંખે છે. સર્વે દુનિયામાં કોડીનો જ કારભાર છે. જો કોડી કોઈ પુરુષ પાસે ન હોય તો કોડીના પંજી ત્રણ ત્રણ જેવા થઈ પડે છે.

બીન કોડી ખુરશી એકે બરાબર લી પત ન થી,
કોડી જખ આઈ પાસ તો બન બચકે સેંકજી;
આગે શુમાસ્તોંકે ખુશી હર તરફ બિહી,
ફિર વેહ જો કુછ કહેતો થહી ખાત હય સહી;
કોડી કે સખ જહાનમે' નકશો નગીન હંય,
કોડી ન હોતો કોડીકે ફિર તીન તીન હંય. ૭

૭ કોડી વગર ખુરશી નેટલી પશુ પત ન હતી પશુ ન્યારે પાસે કોડી આવી ત્યારે શેઠ બની બેઠા. અને શુમાસ્તાઓ આગળ ફરેક બાજુ ખાતાવડી ખુશી પડી. પછી જ તેઓ કહે તેજ ખર્ચ મનાય છે. માટે એ સર્વે કોડીનાજ ખેલો છે. જો પાસે કોડી નથી તો પછી પુરુષ કોડીનાં ત્રણ ત્રણ જેવા ભટકતા ફરે છે.

બિન કોડી થી ન તેલકી બાસી મુંગોરીયાં,
કોડી હુધ તો છિનને લગી લખી ચોડીયાં;
યુ' ખદય કોડી મજબીયાં જુ' શુડપે કોડીયાં,
ખાલિકને કયાહી ચીજ. બનાઈ હય કોડીયાં.
કોડી કે સખ જહાનમે' નકશો નગીન હંય,
કોડી ન હોતો કોડીકે ફિર તીન તીન હંય. ૮

૮ કોડી વગર તેલની વાસી પુરીઓ પશુ ન હતી; પરંતુ ન્યારે કોડી આવી ત્યારે લાંબી ચોડી રોટલીઓ રધાવા લાગી, અને

દુનિયા એવી રીતે દોડી કે જેમ માંખ ગોળ ઉપર દોડે છે. નથી એજ જણાયું કે ધરે દેટલી સરસ ચીજ દોડી બનાવી છે. કેમકે દોડીનાં જ આ દુનિયામાં રંગો છે જો દોડી ન હોય તો પછી માણસ દોડીનાં તથુ તથુ જેવા યર્ષ પડે છે.

ખાસે મહલ ઉઠાતે હંય કૌડીકે ભેર સે,
પકકે કુએ ખુદાતે હંય કૌડીકે ભેરસે;
પુલ ઓર ત્રસા બનાતે હંય કૌડીકે ભેરસે,
બાગેા અમન લગાતે હંય કૌડીકે ભેરસે;
કૌડીકે સખ જહાનમે' નકશેા નગીન હંય,
કૌડી ન હોતો કૌડીકે ફિર તીત તીન હંય.

૯. દોડીનાં જ બળથી મહાન મહેલો ઉઠાવવામાં આવે છે અને પાકા કુઆ પણ દોડીનાં બળ ઉપર જ જોડવામાં આવે છે. પુલ અને ધર્મશાળાઓ દોડીથી જ બનાવવામાં આવે છે; તેમજ બગીચાઓ અને વાડીઓ દોડીથી જ થાય છે. દોડીજ આ દુનિયાનો સર્વે વહેવાર ચલાવે છે. જો દોડી પાસે ન હોય તો પછી માણસ દોડીના તથુ તથુ જેવા યર્ષને ફરે છે.

લે સુદ્ધલિસ ઓર ફકીરસે તા શાહ ઓર વજીર,
કૌડી વોહ દિલરૂબા, હયે કે હંય સખકે દિલ પજીર;
દેતે હંય નમ્ર કૌડીયે તિફલો જવાનો પીર,
કૌડી અજબ હી ચીજ. હંય મંચ કયા કહું નજીર;
કૌડીકે સખ જહાનમે' નકશેા નગીન હંય,
કૌડી ન હોતો કૌડીકે ફિર તીન તીન હંય. ૧૦

૧૦. ગરીબ અને ફકીરથી લઈ રાજા અને પ્રધાન એ સર્વેને દોડીજ વહાલી છે. અને બચ્ચાં ભુવંશ તથા ભુદાઓ પણ દોડી ઉપર જ જીવન આપે છે. દોડી એક આશ્ચર્યકારક ચીજ છે. હંય કહું નજીર આ દુનિયામાં દોડીના જ સર્વે વ્યવહાર છે. જો દોડી નથી તો પછી મનુષ્ય દોડીનાં તથુ તથુ તથુ જેવા ભટકતા ફરે છે.

આટા-દાલ.૯.

—૦—

ક્યા કહું ચારો મંચ નકશા ખલકે એહવાલકા;
એહલે દોલતકા ચલન યા મુશ્વિસો કંગાલકા;
ચહે ખયાનો વાકઈ હય હર કીસીકે હાલકા,
ક્યા તવંગર ક્યા ગની ક્યા પીર ઔર ક્યા બાલકા;
સખકે દિલકે ફિક હય દિન રાત આટે દાલકા. ૧

૧ દુનિયાની સ્થિતિનો નકશો હું કેની રીતે વર્ણવી શકું
જેમા પૈસાદારો અથવા ગરીબોનો પથ ચલન જોવામા આવે.
તો ખરેખરો દરેક પુરુષનો હાલ છે; તેમાં તવંગર, પૈસાદાર, મ
અથવા બાળકો હોય એ સર્વેના હૃદયને લોટ અને દાલની ચિંતા
સામેલીજ છે.

ગર ન આટે દાલકા અદેશા હોતા સદેવાહ,
તોન ફિરતે મુદક ગીરીકો વજીરો બાદશાહ;
સાથ આટેદાલકે હય હશમ તો કૌનો સિપાહ,
બાબલ ગઢ કોટસે લડતે હુવે ફિરતે હય આહ;
સખકે દિલકે ફિક હય દિન રાત આટે દાલકા. ૨

૨ જો લોટ અને દાલની ચિંતામાં હોત તો પ્રધાન અને,
રાજાઓ દેશો છતવા માટે ફરતા નહીં, લોટ-દાળની સાથેજ લશ-
કર અધિકાર માન અને આખર છે અને સ્થાન સ્થાનમાં ગઢ અને
કોટ સાથે લડતાં ફરે છે. જેમા સર્વેના હૃદયને લોટ-દાળની
ચિંતા હોય છે.

ગર ન આટે દાલકા હોતા કદમ યાં દરમિયાં,
મુનશીઓ મીરો, વજીરો બખશીઓ નબ્વાઓ આં;
બાગતે દરબારમે કયું આધી આધી રાત હાં,
ક્યા અજબ નકશા પઠા હય આહ ક્યા કહિયે મીયાં;
સખકે દિલકે ફિક હય દિન રાત આટે દાલકા. ૩

૩ જો લોટ દાલનો પત્ર વચમાં આવ્યો ન હોત તો મુનશી,

અમીર, પ્રધાન, બખ્ષી, નખાણ અને ખાંતેઓ અર્ધી અર્ધી રાત્રી દરબારમાં બગરણુ ન કરત. આ ફેટલો આશ્ચર્ય કારક ચીતારછે કે જેનું વર્ણન કરી સકાતું નથી. એમાં સર્વેને લોટ અને દાળની ચિંતા છે.

અપને આલમ મેં રહે આટા દાલ લી કયા ફર્દ હય,
હુસ્નકી આનો અદા સખ ઇસ્કે આગે ગર્દ હય;
આશિકોંકા બી ઇસીકે ઇસ્કે મુંહ જર્દ હય,
તા કુ જા કહિયે કે કયા વોહ મર્દ કયા નામર્દ હય;
સખ કે દિલકો ફિક્ હય દિનરાત આટે દાલકા. ૪

૪ આપણા આગળ લોટ અને દાળ એક એવી જથ્થાસ છે કે જેની આગળ ખુબસુરતીનાં નાનુક નખરા પણ ખુબ જેવા છે. પ્રેમી-ઓનો પણ એનાંજ પ્રેમમાં મોઢાં પીળાં પડી ગયા છે. અને મરદ કદી શુ કે નામરદ કદીશું; કારણકે સર્વેના હૃદયને લોટ અને દાળનીજ ચિંતા લાગેલી છે.

દિલબરોંકી અરમ અબર જુદક કયા ખત ખાલ હય,
નાજકી ચોખી અઢાઝેં હુસ્ન લાલોં લાલ હય;
કયા કમર પતલી હય કાફિર કયા હુમકતી ચાલ હય,
ગૌર કર દેખા હય જો કુછ હય સો આટા દાલ હય;
સખકે દિલકો ફિક્ હય દિનરાત આટે દાલકા. ૫

૫ સ્વરૂપવંતીઓની આંખો, બકુરી, કેશ અને આમડી સુંદર છે અને નાનુક નખરાની રીત અને સ્વરૂપ લાલમ લાલ છે. કેવી કમર પાતળી અને કેવી હુમકતી ચાલ છે; પરંતુ વિચાર કરી જોયું તો આ શર્વે લોટ દાળનીજ છે અને તમામ મનુષ્યોનો હૃદયને ચિંતા પણ આટાદાળનીજ છે.

અખ જુદેં અલ્લાહને યાં કર દીયા કામિલ ફકીર,
વોહ તો ખેચરવા સખી દાતા હય. આપહી દિલ પજુર;
ઔર જીતને હય વોહ સખ હય દાલ આટેકે અસીર,
ઉત્ ગરીબોંકી બી અખ રહે ચકલ હંચળી અય નજર;
સખકે દિલકો ફિક્ હય દિનરાત આટે દાલકા. ૬

૧ દવે જેઓને ઈશ્વરે પ્રવીણ કૃષ્ણર અડીં બનાવી દીધા છે. તેઓ તો જે પરવા સખીદાતા પોતાનાજ હૃદયથી છે અને ખીજ નેટલાઓ છે તેઓ તો દાળ આટાનાં કેદી તરીકે છે. તેઓ ખીચારા-ઓની નજર કહે છે કે પ્રથમથી એવી તસખીર બની ગઈ છે કે સર્વ સોટ દાળનીજ ચિંતામાં પડેલા જણાય છે.

પયસા. ૧૦

પયસેહીકા અમીરકે દિલમેં ખયાલ હય,
પયસેહીકા કૃષ્ણર લી કરતા સવાલ હય;
પયસાહી કૌજ પપસાહી જાહે જલાલ હય,
પયસેહીકા તમામ રહે જગમે દવાલ હય,
પયસાહી રંગરૂપ હય પયસાહી માલ હય,
પયસાહી ન હોતો આઠમી ચરખેડી માલ હય. ૧

૧ અમીરોના હૃદયમાં પૈસો જ રમ્યા કરે છે, અને કૃષ્ણર પણ પૈસાનોજ સવાલ કરે છે. લશ્કર અને રાજદોળ એ સર્વે પૈસો જ મેળવી શકે છે. દુનિયાનો વ્યવહાર પણ પૈસો જ કરી શકે છે. સર્વે રંગ અને રૂપ પૈસાથી જ થાય છે. જો એ ન હોય તો પછી માણસ માર્યો માર્યો ફરે છે.

પયસા ન હોતો જાગે કુઝે ફિર કહાંસે હોં,
ખાનેકો પુરી ઔર પુઝે ફિર કહાંસે હોં;
અપસો તરખકે નકકે કુઝે ફિર કહાંસે હોં,
હલવા કચોરી માલ પુઝે ફિર કહાંસે હોં.
પયસાહી રંગરૂપ લય પયસાહી માલ હય,
પયસા ન હોતો આઠમી ચરખેડી માલ હય. ૨

૨. જો પૈસાઓ ન હોય તો બગીચાઓ કુવા ક્યાંથી થાય ? ખાવાને પુરીઓ, પુવા, દલવા, કચોરી; તેમજ, એસ આરામ ક્યાંથી મળી શકે ! કારણ કે પૈસાનો જ સર્વે રંગ રૂપ અને એજ માલ હોય છે. જો એ ન હોય તો પછી માણસ ભટકતો ફરે છે.

નેડે, ચમેન બહાર હંચ પયસેકે વાસ્તે,
 ઘહેને મરસસ અકાર હંચ પયસેકે વાસ્તે;
 ખુશખુકે કુલહાર હંચ પયસેકે વાસ્તે,
 સખ નકશા ઔર નિગાર હંચ પયસેકે વાસ્તે,
 પયસાહી રંગરૂપ હય પયસાહી માલ હય,
 પયસા ન હોતો આદમી ચરખેકી માલ હય.

૩ બગીચા જરજેનર મુગંધી ફુલના તોરાઓ પૈસાથીજ
 મેળવી શકાય છે; કારણ કે જે કાંઈ નદરી અને કારીગરી છે તે
 સર્વે પૈસાની જ છે. પૈસાજ રંગ અને રૂપ તરીકે છે અને એજ
 માલ લેખે પણ કહેવાય છે. જે એ ન હોય તો પછી મનુષ્ય
 ષકતાઓ ખાતો પીલાઇ જાય છે.

શૈનક બહાર હોતી હય પયસેસે સખ હુસુલ,
 આર નો નહોવે ચહેરેયે ઉઠતી હય ખાક ખુલ;
 પયસાહી સારી ચીજ હય પયસાહી મર્દ મૂલ,
 પયસેસે આદમી હય જહાં બીચ ના ફૂબૂલ;
 પયસાહી રંગરૂપ હય પયસાહી માલ હય,
 પયસા ન હોતો આદમી ચરખેકી માલ હય. ૪

૪. સુધારો અને દુરસ્તી સર્વે પૈસાથી જ થાય છે. જે એ
 પાસે ન હોય તો મ્હોં ઉપર મળ ઉડે છે. સર્વે ચીજો પૈસાથી જ
 છે અને મનુષ્યનું મૂલ્ય પણ પૈસા જ છે. જે પૈસા ન હોય તો
 કોઈ ઉભું પણ રાખતું નથી. પૈસા જ રંગ અને રૂપ તથા પૈસા
 જ માલ છે. પૈસા પાસે ન હોય તો મનુષ્ય ચરખાનાં ચક્રની
 રીતે પિલાઇ જાય છે.

પયસાહી ખસ બનાતા હય ઇન્સાકી બાતકો,
 પયસાહી જેબ દેતા હય બ્યાફ ઔર ખરાતકો
 ભાઈ સગા ભી આનકે પુછે ન બાતકો,
 બિન પયસે ચારો ફૂલો બને આધી રાતકો,
 પયસાહી રંગરૂપ હય પયસાહી માલ હય,
 પયસા ન હોતો આદમી ચરખેકી માલ હય. ૫

૫. મનુષ્યની વાત પૈસો જ બતાવે છે. અને સૂઝને પણ પૈસો જ ખીલતી નાખે છે. જો પાસે પૈસો ન હોય તો સગો ભાઈ પણ વાત પૂછે નહીં અને લગ્ન પર અરધી રાત યાય છે. આ દુનિયામાં સર્વે કાંઈ પૈસો જ છે જો પાસે પૈસો ન હોય તો મનુષ્ય અરખારૂપી પીલાઈ બન્ય છે.

પયસેને જીવ મકાંમે' બિછાયા હય અપના જીલ,
ફંસને હંય ઉસ મકાંમે' ફરિસ્તોંકે પરવ બાલ,
પયસેકે આગે કયા હંય એ મહાપૂજ્યુ શ. જમાલ;
પયસા પરીકે લાએ પરસ્તાનસે નિકાલ,
પયસાહી રંગરૂપ હય પયસાહી માલ હય,
પયસા ન હોતો આદમી અર.ખેકી માલ હય. ૬

૬. જે ઘરમાં પૈસાએ પોતાની બળ પાથરી છે ત્યાં દેવ જેવા પુરો પણ જઈ ફસાઈ બન્ય છે. ખુશમુરત સ્વરૂપવંતીઓ પણ પૈસા આગળ કાંઈ બીસાતમાં નથી; કારણ કે પરીને પણ પરસ્તાનમાંથી પૈસો જ બોલાવી શકે છે. પૈસો જ રંગ અને રૂપમાં વૃદ્ધિ કરે છે અને પૈસો જ માલ છે. જો પાસે પૈસો ન હોય તો મનુષ્ય અરખારૂપી પિલાઈ બન્ય છે.

તે જોસિપર ઉઠાતે હંય પયસેકે વાસ્તે,
તીરે સિનાં લગાતે હંય પયસેકે વાસ્તે;
મયદાંમે' જ.ખમ ખાતે હંય પયસેકે વાસ્તે,
યાં તકકે સર કટાતે હંય પયસેકે વાસ્તે;
પયસાહી રંગ રૂપ હય પયસાહી માલ હય,
પયસા ન હો તો આદમી અર.ખેકી માલ હય. ૭

૭. તલવાર અને કાત પૈસા માટે જ ઉઠાવે છે. અને તીર તલવાર પણ પૈસા માટે જ લગાવે છે રણબૂમીમાં ધાયલો પણ યાય છે તો પૈસા માટે જ અહીં સુધી કે પૈસા માટે મનુષ્ય જીવથી પણ ચાલ્યો બન્ય છે. આ દુનિયામાં પૈસો જ રંગ અને રૂપ હોઈને એ જ માલ છે. જો પૈસો પાસે ન હોય તો મનુષ્ય અરખારૂપી પીલાઈ બન્ય છે.

આલમમેં ચાર કરતે હંચ પયસેકે બેરસે,
 બુનિયાદે દેર કરતે હંચ પયસેકે બેરસે;
 દોજખમેં કણ કરતે હંચ પયસેકે બેરસે,
 જન્મતકી સચેર કરતે હંચ પયસેકે બેરસે;
 પયસાહી રંગ રૂપ હંચ પયસાહી માલ હંચ,
 પયસા ન હો તો આદમી ચરખેકી માલ હંચ. ૮

૮. દુનિયામાં મુધારા પૈસાનાં બળથીજ દરે છે. મંદિર પણ પૈસાથી જ બંધાય છે. નર્કમાં કબર પણ પૈસાથી જ દરે છે અને સ્વર્ગમાં મહેલ પણ પૈસાથી જ કરી શકે છે. પૈસો જ રંગ રૂપ અને પૈસો જ માલ છે જો પામે પૈસો ન હોય તો મનુષ્ય ચરખારૂપી ખીનાઈ જાય છે.

દુનિયામેં દીનદાર કહાના બી નામ હંચ,
 પયસા જહાંકેળીચ વોહ કાયમ મુકાંમ હંચ;
 પયસાહી છુસ્મો જાન હંચ પયસાહી કામ હંચ,
 પયસેહીકા નજર યહે આદમ ગુલામ હંચ;
 પયસાહી રંગ રૂપ હંચ પયસાહી માલ હંચ,
 પયસા ન હો તો આદમી ચરખેકી માલ હંચ. ૯

૯. દુનિયામાં દીનદાર પુરૂષ કહેવરાવવું પણ એક રીતનું નામ છે. અને તે પૈસાથી થઈ શકે છે. શરીર અને આત્મા પણ પૈસો જ છે અને દરેક કામ પણ એથીજ સરી જાય છે. અને મનુષ્ય પણ એ નજર પૈસાનોજ ગુલામ છે પૈસો જ રંગ રૂપ અને પૈસો જ માલ છે. જો પૈસો પામે ન હોય તો મનુષ્ય ચરખારૂપી પિત્તાઈ જાય છે.

તલાશે જ.ર.-સોંનું. ૧૧

દુનિયામેં કોન હંચ જો નહીં મુબતિલાએ જ.ર,
 છતને હંચ સબકે દિલમેં ભરી હંચ હવાએ જ.ર;

આંખોમેં દિલમેં જાનમેં સીનેમે જાએ જ.ર,
હમકો લી કુછ તલાશ નહીં અબ સિવાએ જ.ર.
જો હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જ.ર,
હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.ર. ૧

૧ દુનીયામાં એવો કોણ નથી જે સોનું મેળવવાની ઇચ્છા
માં ન કરતો હોય, જેટલા કોઇએ તેઓનાં હૃદયમાં એનીજ હવા
ભરાયલી છે. તેમની આંખો, હૃદય, આત્મા અને જીવનમાં મોનાનીજ
જગ્યા છે, તેવીજરીતે એમોને પણ સોના શિવાય બીજી ચીજની
ઇચ્છા નથી. જેઓ છે તેઓ સોનાની પાછળ ભટકે છે. દરેક એજ પુકારે
છે કે હાય સોનું. ।

કિતને તો જ.રકો નકશ તિલીસમાંત કહેતે હંય,
ઔર કિતને જ.રકો કશફો કરામત કહેતે હંય;
કિતને ખુદાકી અ.યન ઇનાપાત કહેતે હંય,
કિતને ઇસીકો કા.જિ ઉલ હાખત કહે તે હંય;
જો હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જ.ર,
હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.ર. ૨

૨ ફેટલાકો તો સોનાને તલેસમ કરી કહે છે અને ફેટલાકો
ચમત્કાર રૂપી કહે છે ફેટલાકો ધન્યરી બખ્શીશ તરીકે કહે છે અને જ
હાય ચલાવી આપનાર તરીકે કહે છે જે છે તેઓ એનીજ પાછળ
ભટકે છે ફેટલાકો તો હાય વાપના પોકારો મારે છે.

આમે તિલાકી ખુંદ લી અબ છરકે હાય હય,
વોહ ખુંદ કયા હય અફમએ આમે હયાત હય;
દુનિયામેં અ.યશ દીન લી ઇ.શરતકે સાય હય,
જ.ર વોહ હય છરસે દોનો જહાંમેં નજાન હય;
જો હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જ.ર,
હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.ર. ૩

૩ સુવર્ણનાં પાણીનું ટીપું પણ કોઇના હાયમાં હોય તો તે
ટીપું શું ? તેને લોકો અત્રતના ઝરા ગણે છે. દુનીયામાં એજ
અને આરામ અને ધર્મ પંથુ સુખી હાલતમાં છે. સોનું તે મીજ છે

કે જેનાથી જ ને દુનીયામાં છુટકારો છે. જે છે તે સોના પાછ દીવાના જેવા છુટકાત અને ફટવાકો તો 'એને માટે હાય પોપ- મુખો મારે છે.

'જરક કામમે' ગડા હય 'તો વાણી બહાર હય,
સમશીર પર ચઢા હય તો વાંણી બહાર હય;
દીવીરમે લગા હય તો વાંણી બહાર હય,
ગર ખાકમે' ગિરા હય તો વાંણી બહાર હય;
'જો હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જર,
હર એક ચહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જર ૪

૪ ખાણની અદર સોનુ છે તો ત્યા પણ એક બહાર જેવું છે તનવાર ઉપર ચઢાવ્યો છે તો તે પણ એક ગમ્મત રહે છે દીવાનમાં લંબાડ્યું છે તો ત્યા પણ બહારજે માટીમાં પડેનું છે તો ત્યા પણ એક બહાર જેવું વાગેજે 'જે છે તે એનાજ પાછળ મેમે છે દરેક એનીજ હાથ મારે છે

જરકે દીએસે પીરં ઓર ઉસ્તાદ નમં હો,
જરકે સખખસે દુશમને નાંચાદ નમં હો,
'જો શોખ સંગ દિલ હો પરી જાદ નમં હો,
'જર વોહ હય' છરકો દેખકે ફોલાદ નમં હો,
'જો હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જર,
હર એક ચહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જર. ૫

૫ 'સોનું' આપતાં વીર અને ઉસ્તાદ નરમ પ છેડે, તેમજ શત્રુ પણ 'નરમ' થઈ જાય છે- 'સ્વપવતી સુદરી પાંપીણુમય હૃદયી પણ એની આગળ નરમ થઈ જાય છે' એ તે જથ્થા છે કે જેની આગળ પોસાદ પણ નરમ થઈ જાય છે - જે છે તે એનીજ પાછળ દીવાના થઈ જાય છે દરેક હાથ હાથ ફરી એનું જ મામ રે છે ૨

૧ કપડે, જે - ગર 'લગા' હય તિલાઈ 'કવાખતુન,
મં'ય ઉસકે' તાર 'તારકી' સારીકે કેયા 'લીખુ',
'હો' દસ્તરસ તો ચોર 'જસકકે' કો 'કયા' લીખુ,
'મેરેલી' દિલમે' હય કે 'મ'ચહી 'છરકો' 'છાંમહુ';

જો હયસો હો રહ્યા હય સદા મુળતિલાએ જ.ર,

હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.ર. ૬

૬ કપડાં પર જો મોનેરી પીત લગાડી હોય જેના તાર તારની તારીફ શું કરવામાં આવે ? જો મારોજ ત્યાં હાય પહોંચતો હોય તો ચાર ઉચકકાને શું લખું ? મારા પશુ હૃદયમાં એજ છે કે હું તેને છીનવી લઉં. જે છે તે સદા એની પાછળ દીવાનો ચમ રહ્યો છે. અને દરેક એનુજ નામ રટયા કરે છે,

જા લોખ રૂમ શામમેં જ.રકે કમાતે હંય,

માચીન ચીન જ.રકે જહાજ, આતે જાતે. હંય;

દખખનસે જ.રકે વાસ્તે સખ યાંકે આતે હંય,

ઔર યાંકે જ.રકે વાસ્તે દખખનકો જાતે હંય;

જો હય સો હો રહ્યા હય સદા મુળતિલાએ જ.ર,

હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.ર. ૭

૭ રૂમશામ સુધી લોકો સોનું કમાવા જાય છે. ચીન મા-ચીન સુધી મોનાં માટેનાંજ વ્હાણુ આવે જાય છે. દહીણુ તરફથી પૈસા કમાવા માટે આ જાણુ આવે છે અને સોના માટે અદિના દહીણુ તરફ જાય છે. જે મોના પાછળજ લટકે છે. અને એનુજ નામ પોકાર્યા કરે છે.

અખ છનકે ઘરમેં ઢર હંય સોનેકે દામકે,

હર એક ઉમીદાર હંય ઉન્કે શુલામ કે;

સખ મિલકે પાઉં ચુમે હંય ઉસકે શુલામકે,

કયા રૂતમે હંય તિલાએ અલયહિસ્સલામ કે;

જો હય સો હો રહ્યા હય સદા મુળતિલાએ જ.ર,

હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.ર. ૮

૮ હવે જેઓનાં ઘરમાં ગીનીઓનાં દમ લાગેલ છે. તેમની મોઢરીમાં દરેક-કોઈ ઉમેદવાર રહે છે. સવે, કોઈ તેઓનાંજ શુભામનાં પગે મુમવા લાગી જાય છે. સોનાને લોકોનું જખું માન લોકો આવે છે. જે છે તે સોના પાછળજ દીવાનો ચમ રહ્યો છે. અને દરેક એનાજ નામની શુભો આરે છે.

કિનોડે દિલમે' ધૂન હય કે જરહી કમાઈએ,
 કુછ ખાઈએ ખિલાઈએ ઔર કુછ બનાઈએ;
 કહેતા હય કોઈ હાએ કહાં જર કે પાઈએ.
 ક્યા કીજે જહર ખાઈએ ઔર મરહી જાઈએ,
 ને હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જર;
 હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જર. ૯

૯ કેટલાકનાં દીલોમાં એજ લાગેલું છે કે પૈસોજ કમાવવો.
 કંઈ ખાવું ખવડાવવું અને કંઈ બનાવવું કોઈ તો દાય કરી દેશે
 છે કે સોનું ક્યાંથી મેળવવું? એને માટે શું કરવું? ઝેર ખાઈ મરી
 જવું નેહઓ જે છેતે એનીજ પાછળ દીવાના ચર્ષ ભટકે છે અને
 દરેક એનેજ માટે દાય વોચ કરે છે.

સોના અગરએ જર્ફ હય યા સુખ્દ કામ હય,
 લેકીન તમામ ખુદકે હસ્સેહી કામ હય;
 સખમે' ન્યાંદા હુસ્નકી ઉલ્લસતકા દામ હય.
 જર વોહ હય છુસ્કા હુસ્ન લી અદના ગુલામ હય.
 ને હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જર,
 હરએક યહી પુકારે હય દિન રાત હાએ જર. ૧૦

૧૦ સોનું ને કે પીળું અથવા લાલ હોય, પરંતુ સર્વ દુની
 માનાં તેનાથીજ કામ ચાલે છે. સર્વથી વધારે ખુખસુરતીની મોખ-
 તનાં પૈસા છે. સોનું તે છે કે જોનો સ્વરૂપ પણ એક ગુલામ છે. જે
 છેતે સદા સોના પાછળ ભટકે છે. દરેક એનુંજ નામ રટપા કરે છે.

હોતી હય જરકે વાસ્તે હર જા અદાઈઆં,
 કટતે હય હાય પાઈ ગલે ઔર કલાઈઆં;
 ખંદુકે' ઔર હય કહીં તોપે' લગાઈયાં,
 કુલ જરકી હો રહી હય જહાંમે' લડાઈયાં;
 ને હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જર,
 હર એક યહી પુકારે હય દિન રાત હાએ જર. ૧૧

૧૧ સોના કાળે દરેક તરફ અદાઈઓ થાય છે. અને પગ

હાય ગળાઓ કપાયછે. કોઈ જગ્યાઓમાં તો બંદુકો અને ક્યાંએ તોપો લગાવીછે. સમ્પૂર્ણ જગતમાં સોના માટેજ લડાઈઓ થઈ રહીછે, જે છે તેનોજ દીવાનો થઈ ભટકેછે. દરેક એનાંજ નામની બુમો મારે છે,

જીતની જહાંમે ખલ્લુ હય કયા શાહુ કયાઃ વ.જીર,
પીરો મુરીદ મુફ્લીસો મુહતાજ ઔર ફકીર;
સબ હંચગે જરકે બલમે જી બનસે અસીર,
કયા કયા કહું મેં ખુબીઆં જરકી મીયાં ન.જીર;
જો હય સો હો રહો હય સદા મુબતિલાએ જર,
હર એક યહી પુકારે હય દિન રાત હાએ જર. ૧૨

૧૨ દુનિયામાં બાદશાહ અથવા પ્રધાન પીર મુરીદ ગરીબ અને સાચાર સર્વે પૈસાની જગતમાં કેદી થઈ પડેલા છે. મીયાં નજીર હું સોનાની કઈ કઈ ખુબીઓનું વર્ણન કરું ? જે છે તે એનાજ પાછળ દીવાનો થઈ ભટકે છે. દરેક એનાજ નામની હાય ! હાય ! કરે છે.

ફનાયે જહાં.—દુનિયાનો નાશ. ૧૨

ગર તાજ સરપેરખકર અફસર હુવા તો ફિરકયા,
આર બહેરે સલતનતકા ગૌહર હુવા તો ફિરકયા;
માકે અલમ મરાતિગ પુરજર હુવા તો ફિરકયા,
નૌબત નશાં નકારા દરપર હુવા તો ફિરકયા;
સબ મુલક સબ જહાંકા સરવર હુવા તો ફિરકયા. ૧

૧ માયા ઉપર મુગટ રાખી રાજ્યનો અમૂલ્ય હિરો થઈ પડ્યો અથવા ઉચા હોદ્દાઓ મેળવી ડંકા અને ખુંડાઓ દરજા ઉપર રાખ્યા અથવા તમામ દુનિયાનો વહાલો થઈ પડ્યો તો પણ શું થયું ?

રખ કરકે ફૈાજો લશકરકી સલતનત પનાહી,
ફેરી દુહાઈ અપની લે માહતા બમાહી;

જેળું અંનાકર ફનાકી સરપર પડી તળાહી,
ફિર સર રહ્યાં ન લશકર ન તાળે બાદશાહી;
દારા જમો સીકંદર અકબર હુવા તો ફિર કયા. ૨

૨ લશકરો રાખી રાજ્ય ચલાવ્યું અને આકાશથી તે પાતા
સુધી હુકુમત ખળની; પરંતુ જ્યારે નાચની તખ્તાકી શીર ઉપ
પડી; ત્યારે માથુ અને રાજ્ય મુગટ રહેવા પામ્યાં નહી. જે કે દારા
જમશેદ એલેક્ઝાન્ડર ધીમેડ અકબર તેઓ હોય તો પણ શું થયું?

યા જાતમે કહાયે નામી અસીલ જાતી,
જમશેદ ફરકે પોતે નવશી રવાંકે નાતી;
થે આપ મિસો ફલ્હા ઐર ફોજથી ખરતી,
જખ ચલ ખસે તો કોઈ ફિર સંગ યા ન સાથી;
મુલ્કો મકાં ખળના લશકર હુવા તો ફિર કયા. ૩

૩ ઉંચ વર્ણમાં કહેવડાવ્યા અને શમશેદ તથા નોસીરવાનાનાં
જાતનાં થયા અને પોતે વરરાજા રૂપી યદ લોકોને જાનૈયા ખના
વ્યા; પણ જ્યારે અહીંથી મુકામ ઉઠાવ્યો; ત્યારે કોઈ સંગે ન આવ-
વ્યું જે દેશ, ખળનો મુલક હોય તો પણ શું થયું ?

યા રાજખંસી હોકર દુનિયામે રાજ પાયા,
ચીતોડ ઘડ સિતારા કાલીજર ખનાયા;
જખ તોપને અજલકે આ મોરચા લગાયા,
સખ ઉંડ, ગંચે હુવા પર કોઈ ન કામ આયા;
ગઢ કોટ તોપ ગોલાં લશકર હુવા તો ફિર કયા. ૪

૪ અથવા રાજવંશી યદ દુનિયામાં રાજ્ય મેળવ્યું અને
ચિતોડ ગઢ, સિતારા, કાલીજર વસાવ્યું; પરંતુ જ્યારે તોપનાં કાળે
આવી મોરચો બાંધ્યો; ત્યારે સર્વે હુવા ઉપર ઉડી ગયા કોઈ ચીજ
કામ ન આવી પત્રી તો તોપ ગોળા ગઢ કોટ હોય તો પણ શું થયું

કિતને હીનોં રહે શુલયા નબાળ હંચ રહે ખાં હંચ,
રહે ધંખને પંજ હંજરી રહે આલી ખાન્દાં હંચ;
જાંગીરો માલો મન સખ ગો આજં ઇન્કે થાં હંચ,

દેખા તો એક ઘડીમાં ન નામ, ન નિશાં હય;

દો દિનકા શોર ચરચા ઘર ઘર હુવા તો ફિર કયા. ૫ /

૫ કેટલા દીવસોએ શબ્દ સંભળાતો કે ખાન અને નવાબ અને આવીખાનદાન પંજહજારીનાં છોકરા થાયછે, જાગીર માલ અને અધિકાર જોકે તેઓને ત્યા છે; પરંતુ જ્યારે જ્યેષ્ઠ ત્યારે એક ઘડીમાં નામનીશાન મટીજાયછે આ બે, દિવસનો જુમાટો, પડ્યો જ્યેષ્ઠ શુ યર્ષ ગયું. ?

કહેતા થા કોઈ દેખો રહે હય, અમીર, ખાં છ,

ફિર ફિરકે, મીર ખાં છ, ફિરકે વજીર, ખાં છ;

પંજ, ઉઠા, ક.જા.કા જળ આકે શેર, ખાં છ,

ઔર રહે હય ખાન ખાનાં ઔર રહે હય શેર, ખાં છ;

ઉમ્દાગ, ની તવંગર બાજર હુવા તો ફિર, કયા. ૬

૬ કોઈ કહેતો કે આ અમીરખાં છે પછી કોના મીરખાં અને વજીરખાં જ્યારે, કાળનો, પંજો ઉઠ્યો; ત્યારે તે સમયે શેરખાંજનુ નામ રહી ગયું. પૈસાદાર તવંગર વેપારી, યયો તો પશુ શુ યયું ?

કહેતા થા કોઈ ઘોડા હય નામદાર, ખાં કા,

રહે પાલકી, રહે હાથી હય જુલફિઝાર, ખાં કા;

આયા કદમ અજલકે જળ તીસમાર, ખાં કા,

ફિર લી કહીં ન, દેખા ફિર રહે સવાર, ખાં કા;

અપાનો મેગ ડંગર, દરપર હુવા તો ફિર, કયા. ૭.

૭ કોઈ કહેતો, હતો કે આ નામદારખાનો ઘોડો છે અને આ પાલકી તથા હાથી જુલફિઝારખાનનુ છે, પરંતુ જ્યારે કાળના તીસમારખાનો પગ આવ્યો પછી ઘોડા ઉપર બેશનારને જોવામા ન આવ્યો. મેઘડખ્ખર તેઓ ઘર દરવાજે ગયું તો શું યયું ?

કહેતા થા કોઈ દેખડી હય ખાન મહેરબાંકી,

રહે બાગ, રહે હવેલી હય મહેલ દાર, ખાં કી;

જળ રાજને કબલકે કરની બસુલી ટાંકી,

એક ઇંટણી ન પાઈ હરનિજ, ફિસી, મકાંકી;

રંગી મહલ સુનેહરા ધરદર હુવા તો ફિર, કયા. ૮

૮ કાષ્ઠ કહેલો હતોકિ આ દેવડી ખાન મહેરખાનની છે. અને આ ખગીઓ તથા હવેથી મહેલદાર ખાનની છે. જ્યારે કાળના રાજ્યએ ખોદાવી નાંખવાનો હુકમ આપ્યો; ત્યારે એક ઈંટ પણ તે ઘરની જોવામાં ન આવી. રંગીન મહેલ અને સુનેરી ધગ થયા તો પણ શું થયું. ?

કિતનોને ખાદશાહી ક્યા ક્યા ખિતાબ પાયા,
મોહરેં બડી ખુદાઇ સિકકા બડા બનાયા;
જબ આનકર ફનાને નામો નશાં મિટાયા,
વોહ નામ ઔર વોહ સિક્કા હુંઠા કહીં ન પાયા;
હો દિનકા મહોર છાપા દરપર હુવા ફિર ક્યા. ૯

૯ કેટલાકોએ તો રાજ્યના કેટલાક મ્હોટા મ્હોટા ખિતાબનાં પુછડાં મેળવ્યા અને મ્હોટી મ્હોટી મ્હોરો [સ્ટેપો) બનાવી સ્ત્રીકાઓ મ્હોટા મ્હોટા બનાવ્યા; જ્યારે કાળે આવી તેમના નામ નિશાનનો નાશ કર્યો ત્યારે તે નામ અને સીકકા શોધ કરવા છતાં જડયા નહીં બે દિવસ માટેના મહોર સીકકા દરવાજા ઉપર થયા તો પણ શું થયું. ?

જાગીરમેં કિસીને જરરેજ મુલક પાયા,
ગર બેન્દોબસ્ત અપના નજમીનસંક ખિછાયા;
લે કર સનદ અજલકા જબ ફૈજદાર આયા,
એક દિનમેં હુકમ હાસીલ સબ હો ગયા પરાયા;
હાંસી હિસાર ઠઠ્ઠા ભકકર હુવા તો ફિર ક્યા. ૧૦

૧૦ કાષ્ઠએ જાગીરમાં સોના જેવો દેશ મેળવ્યો અને તેની ઉપર પોતાના નામનો બંદોબસ્ત ચલાવ્યો; પણ જ્યારે મોતનો ફાજદાર સનદ લઈ હાજર થયો; ત્યારે એકજ દિવસમાં મેળવેલો હુકમ પરાયો થઈ પડ્યો. કોટ અને કસ્ટોની અંદર થયો તો પણ શું થઈ થયું. ?

કહેતાયા કોઈ લશકર હય તુરરે જાજ ખાં કા,
ચહે ખયમા શામયાના હય ચહેનવાજ ખાં કા;
આયા કટક અજલકે જબ ચક્ષાખાજ ખાં કા,

સરભી કહી ન પાયા ફિર સર ફરાજ ખાં કા;
સરદાર મીર બખ્શી બઢકર હુવા તો ફિર કયા. ૧૧

૧૧ કોઈ કહેતો હતો કે આતુરરખાજખાંનું લાકર છે અં
આ તંજુ તથા શામિયાનો શહેનવાજખાનનો છે; પણ જ્યારે કાળને
ખાન સામે આવ્યો; ત્યારે તો સરફરાજખાનનું શીર પણ જોવામાં
આવ્યું નહિ. સરદાર મીર બખ્શીથી પણ વધારે અધિકાર મેળ
વ્યો તો શું થયું ?

હાથીપેં ચઢકે નિકલે યા ખાસે ઘોડે ઉપર,
યા નાલકી સમાલી યા પાલકીકી ઝાલર;
યા લે સુરાહી હુકકા હોડે જલેખ અન્દર,
જખ આ અજલ પુકારી સાહખ રહા ન નોકર;
આકા પુવા તો ફિર કયા નોકર હુવા તો ફિર કયા. ૧૨

૧૨ હાથી અથવા ઘોડા ચઢીને નીકળ્યા યા પાલકીની ઝાલર
સંભાળી લીધી અથવા કુળે હુકકા લાઇને દોડ્યા; પરંતુ જ્યારે
મત્સુ આવ્યું; ત્યારે સાહેબ અને નોકર કાંઈ પણ રહેવા પામ્યા
નહી. પછી માલેક અને નોકર થયો તો પણ શું થયું ?

યા લેકે એક કલમદા ઔર રખ કલમકો સરખર,
જોડે હિસાબ લાખોં ચહેરે લિખે સરાસર;
જખ ઉમ્મકી કચેહરી ઝાંકી કલને આકર,
ફિર આપ ન કલમદાં કાગજ રહા ન હકતર;
મુન્શી બકીલો દીવા મરમર હુવા તો ફિર કયા. ૧૩

૧૩ હાથમાં કલમદાન લઈ કલમને કાનમાં ખેંચી લાખોના
હિસાબો કર્યા, પરંતુ જ્યારે ઉમરની કચેરીમાં મત્સુએ ડાકીયું કર્યું;
ત્યારે પોતે, કલમદવાત તેમજ કાગળ એમાંથી કાઢીને રહેવા પામ્યું
નહી મુન્શીવકીલ દીવાન તેઓ થયા તો પણ શું થયું ?

યા લે કળકી ખીદમત હો બયઠે આપ કાલ,
મહેજરે કબાલા લીખે કલએ ચુકાએ ચરખ;
એ અલામને કળકા જખ આ દના પુકારી,
ફિર મહકમા ન અબડા કાલ રહા ન મુક્તી;

કોણ લખેદ દુરરા દરપર હુવા તો ફિર કયા. ૧૪

૧૪ કાજ્યર્થ કળત લઈ લીધી, અને દયાલાઓ લખી લડા-
ઈઓ સુકવી; પરંતુ જ્યારે મોતે આવી; સાદ આપ્યો પંત્રી કાજ્ય
સુકવી ઝગડો કાંઈ પણ રહેવા પામ્યું નહીં. ચાખકા કુરરા મોટીઓ
રાખી તો પણ શું થયું ?

કોતવાલ બનકે બચઠા યા સદર હો મુકરર,
શાસક ઠરે હમરેં ઔર ચોર કાંચે ચર થર;
આયા કળકા મઘો જીસદમ છડી ઉઠા કર,
કુતવાલી ઔર સદારત સબ ઉઠ ગઈ હવા પર;
હો જાનકા ખોદે ખતરા ઔર ઠર હુવા તો ફિર કયા ૧૫

૧૫ કોતવાલ થઈ ખેઠો અથવા સદર થઈ ગયો જોનાંથી ગુને-
દગારો ચોરો ધુજવા લાગી ગયા; પરંતુ જ્યારે મૃત્યુનો દૂત આવી
પહોંચ્યો; ત્યારે કોતવાલી અને સદારત હવા ઉપર ઉડી ગઈ. આ બે
દિવસ માટે રોજદાન કર્યો તો પણ શું થયું ?

કહેતે, ચે કિતને હમતો હય જાતમેં કલાંજી,
હમ શેખ હમ મુગલ હંચ હમ હંચ પઠાન હાંજી;
જીસદમ કળ પુકારી અબ ઉઠ ચલો મીયાં જી,
ફિર શેખ જી ન સૈયદ મીરજી રહે ન ખાં જી;
જાતો હસબ નસબકા બોહર હુવા તો ફિર કયા, ૧૬

૧૬ કેટલકા કહેતા હતા કે અમો જાતનાં મોટા છીએ
શેખ, મુગલ અને પઠાણ છીએ; પરંતુ જ્યારે મૃત્યુએ આવી છુમ
મારી કે મીયાંજી હવે ઉઠો પંત્રી શેખસૈયદ મીરજી અને ખાં કોઈ પણ
રહેવા ન, પામ્યા પોતાની જાતમાં ફિરારમે, થયો તો પણ શું થયું ?

યા લેકે જર જહાંમે કરને લગે તિજારત,
યા સેઠ બનકે બચઠે ખાસી બના ઇમારત;
ખોલી કળને બહિયાં જળ કરકે એક ઇમારત,
સબ કોઠી ઔર દુકાને કરડાલી હમમેં ગારત;
મલો મકાં જવાહિર ઔર જર હુવા તો ફિર કયા. ૧૭

૧૭ પૈસો લઈ દુનિયા માટે વેપાર કરવા લાગ્યા અથવા એક

મહાન ઈમારત બનાવી સેઠ બની બેઠા; ન્યારે એક ઇશારા સાથે
મૃત્યુએ બાંધી ખોલી ત્યારે એક દમગ નર અને જીવર ઘર અને
બારનો નાશ કરી નાંખ્યો. ધરખાર અને જીવર થયા તો પણ
શું થઈ ગયું ?

યા હો સીપાહી બાંકા તિરછા બડા કહાયા,
બલદાર બાંધ ચીરા તુરરેકે ઝઘ મગાયાં;
ખેતોંમે જાકે કુદા લાખોકે તઈ ભગાયા,
જખ મુંહ અજલકા દેખા ફિર કુછબી બન ન આયા;
ચકતા શુભઅ. બહાદુર સફર હુવા તો ફિર કયા. ૧૮

૧૮ વાંકા સીપાઈ થઈ ઝોટા કહેવાયા, માથા ઉપર વળદાર
પાધડી બાંધી તુરરાને ઝગમગાવ્યો ખેતરામાં જઈ કુદ્યો અને
લાખોને નહસાડ્યા; પરંતુ ન્યાં કાળતું મોહું લાલ્યું; ત્યારે કંઈ
બની શક્યું નહી. સુરમો શુરનીર બહાદુર થયો તો પણ શું થયું ?

ઘોડા, ઉઠાકે કુખા ફોજોમે હો દિલાવર,
મારે તુ પંચે બાલે ખાઈ કટાર જમધર;
મારા ક.બ.ને લાલા એસદમ ફનાકા આકર,
ફિર મરદુમી શુભઅત સબ હોગઈ બરાબર;
ખુદો સલાહ ચલતા બકતર હુવા તો ફિર કયા. ૧૯

૧૯ ઘોડાને એક બતાવી લશ્કરામાં જઈ પડ્યો બંદુક ફોડી
બાસાઓ લીધા કટાર બાંધી, પરંતુ ન્યારે મૃત્યુએ પોતાનો ભાલો
માર્યો? ત્યારે શુરનીરતા અને મરદુમી બરાબર થઈ ગઈ, પંડી બખ-
તર પહેર્યું તો પણ શું થઈ ગયું ?

યા ખાના જગી લડકર ખાયા બદનમે ટાંકા,
મુછાંકે લાવ દેકર સૌ ફત દાલે હાંકા;
જમ ઘુર કર ક.બ.કે બાંકેને આકે ઝાંકે,
ટેકા રહા ન તિરછા ગંડા રહા ન બાંકા;
તેગા, સિંધર કરાંબી જમધર હુવા તો ફિર કયા. ૨૦

૨૦ લડી ઝપડી લાવી ખાધું. અથવા શરીર ઉપર લગાવ્યું

અને મુછો ઉપર તાવ આપી ધૂત ધાત કયું; પરંતુ ન્યારે મૃત્યુએ
ધુરીને નોયું; ત્યારે વાંકું સીધું કંઈ રહેવા પામ્યું નહિ. તલવાર લાલ
જમ્બો હોય તો પણ શું થયું. ?

યા હો હકીમ હા.ભક. કરને લગા તળાળત,
મુરદોંકે તઈ જલાયા ઈસાફી લી કરામત;
ખોલે મરજ હજારોં ઘોઈ હરએક જહમત,
જખ આઈ સરખે અપને ફિર કુછ અઘી ન હિમ્મત;
હુકમાન યા ફલાતું આ કર હુવા તો ફિર કયા. ૨૧

૨૧ મલન હકીમ યઈ દવાઓ કરવા લાગ્યા અને મુઠ્ઠાઓને
જીવતદાન આપી જીસસકાર્ફિસ્ટનું ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરી લીધું અને
દરેક રીતના દુઃખો દૂર કરી હજારોં દર્દોં સારા કર્યા; પરંતુ ન્યારે
પોતાના માથા ઉપર આવી; ત્યારે કાંઈપણ ચાશ્યું નહીં. અહીં આવી
હુકમાન અને ફલાતું રૂપી થયો તો પણ શું થયું. ?

યા હો નુજુમી કામિલ તારોંકો છાન ડાલા,
મુરજ ગહન ખિચારે ચંદર ગહન નિકાલા;
ખુર્જોં સિતારે બાંધે એહ કામકો સંભાલા,
જખ વકત અપના આયા ઉસ વકતકો ન ટાલા;
જોતિશ નુજુમ પંડિત પઢકર હુવા તો ફિર કયા. ૨૨

૨૨ ન્યોતિપ વિદ્યામાં પ્રવિણ યઈ ખગોળ વિદ્યાને છાણી
નાંખી અને સુર્ય ગૃહણ વિચારી ચંદ્ર ગૃહણ કાઢ્યા તારા અને
મુહોને બાંધી હુકમો બહાર પાડ્યા; પણ ન્યારે પોતાનો સમય
આવ્યો ત્યારે તેને દૂર કરી શક્યો નહીં. પછી ન્યોતિપ વાંચી
પંડિત થયો તો પણ શું થયું. ?

યા મઠકે દો કિતાબેં યા કરકે કલમ હાસિલ,
યા જૂત જન ઉતારે મશહુર હોકે આમિલ;
જખ દેવકા અજલકે સાચા હુવા મુકાનિલ,
મહા રહા ન સ્યાના આલિમ રહા ન ફાજિલ;
તઅવિજ ફાલ બાદુ મંતર હુવા તો ફિર કયા. ૨૩

૨૩ અથવા બે પુસ્તકો વાંચી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી હુશીયાર થઈ

જન બૂત ઉતાયારી ન્યારે કાળનાં દેવની છાયા સામે આવી ત્યારે
મુલ્લાં સ્થાણાઓ અને વિદાન કાઠપણુ રહેવા પામ્યા નહિ. પછી
તંતરે જંતર મંતર અને જાદુ કરનારો થાય તો પણ શું થયું ?

માથેપે ખીંચ ટીલા યા હાથ લેકે માલા,
પોથી બગલમાં દાખી જુનારકો સંભાલા;
પુજા કયા બખાની કયા કયા સગદ નિકાલા,
કુછ બન સકા ન આયા જળ જન લેને વાલા;
બેઠો પુરાન પઢકર મસ્તર હુવા તો ફિર કયા. ૨૪

૨૪ માયા ઉપર ટીપાં બનાવી અને હાથમાં માલા પકડી
બગલમાં પોથી દાખી અને ગળામાં જનોઈ નાંખી પૂજા કીધી અને
કેવા કેવા શબ્દો કહ્યા; પરંતુ ન્યારે જીવ લેનારો આવ્યો ત્યારે
કાઠપણુ બની શક્યું નહીં. પછી વેદ પુરાણ વાંચીને જાની થયા
તો પણ શું થયું ?

યા પીકે મયકિસીને કી અચશ કામિયાબી,
હુટા નસેમેં હરબ કર દિલસે બે હિ, જાબી;
જીરદમ ક. જા. સે અપને ઝમકાઈ એક ગુલાબી,
ફિર યહુ રહી નમીના ન મસ્તન શરાબી;
એક હમ લભોંપે મયકા સાગિર હુવા તો ફિર કયા. ૨૫

૨૫ કોઈએ શરાબ પી અને એશ આરામ મેળવ્યો અને
કોઈએ આખર હુટી. ન્યારે મોતે આવી એક ગુલાબી ઝાસ આપ્યો
પછી તે શરાબીપણું અને મસ્તીએ સર્વ દૂર થઈ ગયાં તે વખતે રોક
ઉપર દારનો ખાલો થયો તો પણ શું થયું ?

હુરનો જમાલ પાકર યા ખુબશ કહાયા,
યા ઈશકમેં કિસીને જી જાનકો ઘટાયા;
આકર પડા સરોં પર. જીરદમ અજલકા સાયા,
દાનોંમેં ફિર કિસીકો હુંદા કહીં ન પાયા;
આશિક હુવા તો ફિર કયા દિલબર હુવા તો ફિર કયા. ૨૬

૨૬. ખુબ સુરતી મેળવી ખુબ સુરતકહેવડાવ્યો અથવા કોઈના
પ્રેમમાં જીવનન ખપાવ્યો ન્યારે માયા ઉપર મૃત્યુનો દૂત આવી ને

પડ્યો ત્યારે એ બન્નેમાંથી કોઈ પણ મળી શક્યું નહીં આશીર્વાદ અને માશુક થયા તો પણ શું થયું. ?

યા હોઠે પીર બાદે કરને લગે ફકીરી,
કર કર મુરીદ કિતને કી ઉઠી દસ્ત ગીરી;
જબ પયરહનકી કફની આકર અજલને ચીરી,
સબ ઉઠ, ગઈ હુવા પ્રર હમમે મુરીદી પીરી;
મુરશદ ફકીર હાદી રહબદ હુવા તો ફિર કયા. ૨૭

યહ પીરમદા થઈ ફકીરી કરવા લાગ્યા અને કટલાક મુરીદો બનાવી તેમની મદદ કીધી; પરંતુ જ્યારે મોને તેના પહેરણની કફની ચીરી ત્યારે સર્વે મુરીદો અને પીરી એકદમમાં ઉઠી ગઈ. મુરશદ, ફકીર રમ્તો! બતાવનાર યપા તો પણ શું થયું. ?

યા સર મુંડાકે બચઠે આબ્ન.ઠ હો નવેલે,
યા ખુદ મુંડે કહા કર સૌ રૂપ રંગ ખેલે;
મેલે કીચે હબારેં મુંડે ફકીર ચેલે,
જબ આ ફના પુદારી જ સો રહે એકલે;
તકિયા હુવા તો ફિર કયા બિસ્તર હુવા તો ફિર કયા. ૨૮

૨૮ માથું મુંડાવી આબ્નદ થઈને બેઠા અથવા પોતે મુંડવા દલાવી હમરો રૂપ રંગ લીધા અને હમરો ચેલાઓ કરી અને ફકીર અને ચેવાને મુંડ્યાં પણ જ્યારે મૃત્યુએ આવી સાદ આપ્યો ત્યારે એકલા જઈને સુઈ રહ્યા પછી બીસ્તર અને તકીયો ચયો તો પણ શું થયું. ?

જોગી અતીત જંગમ યા સેવડા કહાયા,
યા ખોલકર જટાડો યા ઘોંટ સર મુંડાયા;
તિરમુલ લે કુબકા જબ વકત સરપર આયા,
ન ખાલકેઠા યાંબા ન ખાપકો બચાયા;
નાનક કબીર પંથી લીરથર હુવા તો ફિર કયા. ૨૯

૨૯ જોશી, અતીત, જંગમ યા સેવડો કહાવ્યો અથવા જટા ખોલી માથુ દાટીને મુંડાવ્યું; પરંતુ જ્યારે મૃત્યુનીક્ષ્ણ લાજ-જમદત આબ્યો; ત્યારે જાણકોને પણ બચાવી ન શક્યા તેમ પોતે પોતાને

પણ સંભાલી ન શક્યા પછી તો નાનકું કપીર પંથી ભરથરી
થયા તો પણ શું થયું ?

• યા નેક બનકે બયઠે અચ્છે લગે કહાને,
યા હોકે બદ હર એકકે દિલકો લગે સતાને;
આકર બજે અજલકે જબ સરખે શાદિયાને,
થે નેકો બદ જહાં તક સખ લગ ગચ્છે ઠિકાને;
બહેતર હુવા તો દિર કયા બદતર હુવા તો દિર કયા. ૩૦

૩૦ અથવા એટ બની સારા કહેવરાવવા લાગ્યા અથવા ભુંડા
અથ દરેકના હૃદયને સતાવવા લાગ્યા બ્યારે મોતનો ડંકો માર
ઉપર વાગ્યો; ત્યારે જે સારા ખરાબ પુરુષો હતા તે ડોકાણે સાગ
ગયા. પછી સારો અને ભુડો થયો તો પણ શું થયું ?

કયા હિન્દુ કયા મુસલમાં કયા રિન્દો ગમ્મો કાદિર,
નક,કા,શ કયા મુસાબ્બર કયા મુશ નવીસ શા,એર;
જીતને નજીર હંચ થાં એક દમકે હંચ મુસાદિર,
રહેના નહીં કિસીકો ચલના હંચ સખકો આ,ખર;
હોચાર દિનકે ખાતિર થાં ઘર હુવા તો દિર કયા. ૩૧

૩૧ શું હિન્દુ અને મુસલમાન તેમજ આઝાદ મળુસી અ
કાદર શું તસવીર ખેંચનાર અને કવી થયા. પરંતુ જેટલા નજી
છે તેઓ એક દમનાં મુસાદર છે. અહીં કાઢને રહેવું નર્થ
સર્વેને અંતે ચાલવાનું છે. બે ચાર દિવસ માટે અહીં ધર થયું
તો પણ શું થયું ?

મોત-મૃત્યુ. ૧૪

હુનિયામેં અપના જી કોઈ બહેલા કે મરગયા,
દિલ તાગિયોંસે ઝોર કોઈ ઉકતાકે મરગયા;
આકિલયા વોહ તો આપકો સમઝાકે મરગયા;
બે અકલ છાતી પીટકે ઘબરાકે મરગયા,

દુખ પાકે મરગયા કોઈ મુખ પાકે મરગયા;
જીતા રહ્યા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧

૧. કોઈ તો દુનિયામાં પોતાના જીવને ખુશ કરીને મરી ગયો, અને કોઈ દુઃખે કંટાળી મરણ પામ્યો એમાંથી જે સમજદાર હતો તે પોતાને સમજાવી મરણ પામ્યો; પરંતુ જે મૂર્ખ હતો તે પોતાની છાતી પીટી મરણ પામ્યો. કોઈ તો દુઃખી થઈ મર્યો અને કોઈ મુખી થઈ મર્યો જીવતો કોઈ પણ રહેવા પામ્યો નહીં દરેક અદિ' આવી મરણ પામ્યા.

દિન રાતરન મચે હય ચહાં ઔર બડી હય જંગ,
ચલતી હય નિત અજલકી સિનાં ગોળી ઔર તુફંગ;
જસ્કા કદમ બઢા વોહ સુવા વહીં બે દિરંગ,
જો જી છુપાકે ભાગ્ય તો ઉસ્કા હુવા યહે રંગ;
વોહ ભાગતેમેં તેજો તબર આકે મર ગયા,
જીતા રહ્યા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૨

૨ રાત દિવસ રણ મચ્યું છે અને મહાન લડાઈ ચાલુ છે. જેમાં મોતની ગોળા અને તીર ચાલે છે. જેણે કદમ આગળ ઢાક્યો કે તેજ સમય મરદો થઈ પડ્યો, જે જીવ સંતાડી નહાસવા ગયો તેનું ઉવટ એ આબુ' કે નહાસતામાં લાલો ખાઈ મરણ પામ્યો. કોઈ પણ જીવતો રહ્યો નહિ અહીં આવી મરણ ન પામી ગયો.

પયદા હુવે હંચ ખલકમેં અમ જીતને જીજ. વકુલ,
યા સુપ ગુબારી ઉમ્ર વયા ધુમકર ચહલ,
જખ આન કર ફનાને ખિલાયા અજલકા શુલ,
કામ આઈ કુછ કિસીકો ખમોશી ન શોરો શુલ;
સુપકે કોઈ સુવા કોઈ ચીલાકે મર ગયા,
જીતા રહ્યા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૩

૩ દુનિયામાં જોટલું કાંઈ પેદા થયું છે તેઓ સુપકીદી પકડીને બેઠા અથવા આમ તેમ કરીને દિવસો કાપ્યા; પણ ન્યારે કાળે પોતાનો કુલ ખીસ્યો. તે સમયે તે સુપકીદી અથવા જીમ કાંઈ પણ કામે ન આવી કોઈ જીમ મારી અને કોઈ સુપકીદી

પકડી મરણ પામ્યો. કોઈ પણ જીવનો ન રહ્યો. સર્વે કોઈ આવીને મરણ પામી ગયા.

ગર લાખ અશરતોંસે હુય દિલમે' ઠકે ધૂમધામ,
યા સૌ મુસીબતોંસે હુવા ગમકા અજ દહામ;
આખિરમે' જળ અજલને કિયા આનકર સલામ.
ગમમે' કિસી હસીકે કોઈ હોગયા તમામ.
કોઈ હુર પરિયાં છાતિસે લિપટાકે મરગયા,
જીતા રહા ન કોઈ હુરએક આકે મર ગયા. ૪

૪ જો કે લાખો એશઆરામની હૃદયમાં ધૂમ ધામ છે
અથવા સેંકડો દુઃખીથી મારા ઉપર બેચેનીનો પર્વત તુટી પડ્યો
પણ છેવટમાં ત્યારે મૃત્યુએ આવી સન્નામ કરી; ત્યારે કોઈ કોઈના
સ્વરૂપમાં પોતાનું જીવ છોડી ગયો અને કોઈ હુરપરીયોને જાતી
સાથે આંખી મરણ પામ્યો જીવતો રહેવા પામ્યો નહીં. સર્વ કોઈ
આવીને મરણ પામ્યા.

પકડે નમાજ, કોઈ રહા પાક બા વજુ,
કોઈ શરાબ પીકે ફિરા મસ્ત કુખડૂ.
નાપાકી પાકી ભોતકે ઠહેરી ન રૂખડૂ.
કોઈ ઈબાદતોંસે મુવા હોકે સુખ્ રૂ.
નાપાક ફસિયાહ બી પચતાકે મર ગયા.
જીતા રહા ન કોઈ હુરએક આકે મર ગયા. ૫

૫ કોઈ વજુકરી પાક થઈ નમાજ પઢી અને કોઈ શરાબ પી
ગલી ગલી ભટક્યો. નાપાકી અને પાકી મૃત્યુ પાસે હિલા રહેવા
ન પામ્યા. કોઈ તો ખુદાતી બદલી કરી પવિત્ર થઈને ગયો અને
કોઈ અપરાધોમાં પડી નાપાકી સાથે કાળે મોટે ગયો. એમાંથી
કોઈ પણ જીવતો રહેવા ન પામ્યો, દરેક આવી મરણ પામ્યા.

કર દિલકે આઈનેકે તઈ સાફ એકબાર,
કરકે કુલુબ દિલપે કીયા અપને આશકાર.
જળ પીકને અજલકે કીયા આનકર પુકાર.
કામ આઈ રૌશતી ન કરામાંતકી બહાર.

કામિલ ફકીર ખદ્દમે કહેલાકે મર ગમા,
જીતા રહા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૬

૬ હૃદયની આરસીને એક વખતે સાફ કરી અને પોતાના
હૃદયને ચમત્કાર રૂપી ખનાવી પ્રવીણ થઈ ગયો; પણ ન્યારે મૃત્યુ
દુતે આવી અવાજ આપ્યો; ત્યારે તે પ્રકાશ અને ચમત્કાર કાંઈ
પણ કામે ન આવ્યો. પરીણ ફકીર કલાવી મરણ પામ્યો કોઈપણ
જીવનો ન રહ્યો. સર્વે કોઈ આવીને મરણ પામ્યા.

ખિલફત્ત. ગર કીસીકો હુધ યાદ કીમીયા,
યા સુફલીસીમે એકને ખુને જીગર પીયા.
કોઈ ન્યાદા ઉબ્રસે એકદમ નહીં જીયા.
સુખી કિસીને રોટી ચખા ગમમે જી દીયા.
કલિયા પુલાવ જદોં કહીં ખાકે મર ગયા,
જીતા રહા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૭

૭ વિચારી લો કે જો કોઈને કીમીયા યાદ હોય અથવા એક
ગરીબાઈમાં પોતાનું હૃદય દુઃખી કર્યું; તેમજ કોઈ વધારે ઉમરે
પહોંચ્યો; પરંતુ એક દમ પણ ન જીવ્યો અને કોઈએ સુખી રોટલી
ચાવી દુઃખે જીવ આપ્યો; ત્યારે કોઈ પુલાવ કહીયો જદોં ખાઈ મરણ
પામ્યો. જીવતો કોઈ પણ રહેવા ન પામ્યો. સર્વે કોઈ આવી
મરણ પામ્યા.

પહેના લિખાસ ખુબ અગર ઈત્રકા લરા,
યા ચીથડેંકી શુદડી કોઈ ઓઢ કર મરા;
આખરકો જીબ અજબકી ચલી આન કર હવા,
પુલેકી ઝોંપડીકો કોઈ છોડ કર મરા;
ખગો મકાં મહલ કોઈ બનવાકે મર ગયા,
જીતા રહા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૮

૮ અત્યંત અતર લગાડી કપડાં પહેર્યા અથવા કોઈએ ચીથ-
રાઓની ગોદડી પહેરી; પરંતુ ન્યારે મોતની હવા ચાલી ત્યારે કોઈ
તો ધાસની ઝૂંપડી છોડીને મરણ પામ્યું અને કોઈ બગીચાઓ મહેલ
ખનાવી મરણ પામ્યો. રહેવા કોઈ પામ્યો નહીં. સર્વે આવી મરણ પામ્યા.

ગેસુ - બદાકે કોઇ મશાયખ હુવા યહાં,
 યા બેનવા હો મોઈ હુવા ખુદ મુંડા યહાં;
 જળ મુરશદે અજલકા કદમ આયા દરમિયાં,
 કોઇ તો લાંબી દાદી લીએ હો ગયા રવાં;
 પુંછે ભવેં તિલક કોઇ મુંડવાકે મર ગયા,
 છતા રહા ન કોઇ હરએક આઠે મર ગયા ૯

૯ કોઈ તો માથા ઉપર વાળ વધારી મશાયખ થયો અથવા
 માથું મુંડાવી કપીર થયો; પરંતુ જ્યારે કાળનાં ગુરનો કદમ વચમાં
 આવ્યો તેમાં કોઇ તો લાંબી દાદી લઇને રવાને થઇ ગયો અને
 કોઇ મુઠો નેણ ત્રીનક મુંડાવી મરણ પામી ગયો. છવતો કોઇ પજુ
 ન રહેવા પામ્યો સર્વ કોઈ આવીને મરણ પામ્યા.

ગર એક બે વિકાર હુવા એકકદ્ર દાર,
 સરપર લગા જળ આનકે તેગે, અજલકા વાર;
 બેકદ્રી કામ આઈ કિસીકા ન કુછ વિકાર,
 થા બે હયા સો વોહ તો મુવા બોકે નંગો આર;
 ઔર છસ્કો શર્મથી સો વોહ શરમાકે મર ગયા,
 છતા રહા ન કોઈ હર એક આઠે મર ગયા. ૧૦

૧૦ જે એક બેકદર થયો અને એક કદરફાન પુરપ થયો;

પણ જ્યારે તેઓનાં માથા ઉપર મોતની તરવારનો વાર પડ્યો.
 ત્યારે બેકદરી અથવા વદર કાંઈપણ કામે ન આવ્યું. જે દેયાકૃટો
 હતો તે તો પોતાની શરમ-આખર બોધને મરણ પામ્યો અને જેને
 શરમ હતી તે તો શરમાઇને મરી ગયો. છવતો કોઇ ગ્લો નદીદરેક
 આવી મરણ પામ્યા.

કોઇ ટુંડી આળતા થા કોઇ મુઠ ઔર મટર,
 છસદમ કળને હાથમેં લી તેગ ઔર સિપર;
 કામ આઈ કુછ ફકીરી ન કુછ તખ્તકે ઔર છતર,
 ચહે ખાક પર મુવા વોહ મુવા તખ્તકે ઉપર;
 થી જયસી છસ્કી કદ્ર વોહ બતલાકે મર ગયા,

જીતા રહ્યા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧૧

૧૧ કોઈ મોતી આવતો તો કોઈ દાળ ચાવત; પણ ન્યારે કાળે પોતાના હાથમાં તરવાર લીધી; ત્યારે તખ્ત છતર અને ફકીરી કાંઈ પણ કામે ન આવી. આ ધુળ ઉપર પડ્યો અને તે તખ્ત તથા છતર ઉપર પડ્યો. જેની જેવી કદર હતી તે બતાવી મરણ પામ્યો. જીવતો કોઈ પણ રહ્યો નહીં દરેક આવી મરણ પામ્યા.

આશિક, હો ગર કિસીને કીસી ગુલકી આહકી,
મ. અશુકી, કામ આઈ કિસીકી ન આશકી;
ઝાર જખ અજલકી દોનોંસે આકર લગની લગી,
આશિક, ને અપને ઇશક, બદાનેમેં જાન દી;
દિલબર હી અપને હુસ્નકો અમકાકે મર ગયા,
જીતા રહ્યા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧૨

૧૨ આશક ચઈ કાદઝે કોઈ ગુલની ઈચ્છા કરી; પરંતુ મામુકા અને આશકી કોઈ પણ કામે ન આવી અને ન્યારે મોતની બન્ને સાથે આવી લગન લાગી. આશકે પોતાની પ્રીતિ વધારવામાં જીવન આપ્યું, મામુકે પણ પોતાના સ્વરૂપને અમકાવી મરણ પામ્યો જીવ તો કોઈ પણ ન રહ્યો. દરેક આવી મરણ પામી ગયા.

કિત્નોમેં બદલે અયસી બદી ઉલકતોંકી આહ,
જો જીસમેં જાન એક હુવે હોકે વાહ વાહ;
આશિક, મુવાતો મર ગયા માશુક, ખવાહ મ. ખવાહ,
માશુક, મર ગયા તો વોહ આશિક, હી કરકે આહ;
ઉસ ગુલ બદનકી કાજ ઉપર જાકે મર ગયા,
જીતા રહ્યા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧૩

૧૩ કેટલાકમાં તો એટલી બધી પ્રીતિ વધી પડી કે જેઓ જાણે એકજ શરીર રૂપી થઈ ગયા; ન્યારે આશકે મર્યો ત્યારે તે જોઈ માશુકે પણ મરી ગયો અને માશુકે મરી ગઈ તો આશકે પણ તેની ઉપર જઈ હાથ કરી મરણ પામ્યો. જીવતો કોઈ પણ રહ્યો નહીં. સર્વ કોઈ આવી મરણ પામ્યા.

કયા કાલી પીલી શકલકે ગોરે ગુલ જોબ,ર,
આશિક, કોઈ હર ઐર કોઈ મઅ.યુક, તહીં દાર;
આકિલ હ કીમો આ મિલો કાજિલ રિસાલદાર,
પંડિત નુમુમી વૈદ ચે નાદાં ચે હોશીઆર;
હો દિનકી શાન હર કોઈ દિખલાકે મર ગયા,
જીતા રહા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧૪

૧૪ કાળ પીળી શકલના અથવા સ્વરૂપવાનો જેમાં કોઈ તો
આશિક અને કોઈ મારુક છે અને કોઈ જંતરમંતર કરનાર, કોઈ
સમજદાર, કોઈ દક્ષીન, કોઈ રીસાલદાર, પંડિત, વૈદ, જોશી, નાદા-
અથવા હોશીઆર એ સર્વે હુસીયારી એ દિવસ માટે બતાવી મર-
પામ્યા. કોઈ પણ જીવતો રહેવા ન પામ્યા દરેક કોઈ આવી મરી ગય.

કયા જોહી જાત પાતકે અશરાફ કયા નજીબ,
કિ.સમતસે પુટી કોડી કિસીકો ન હો નસીબ;
જીરદમ ક.જા.કે હાથને બન્દ આંખકી હ.ખીબ,
કયા હોશીઆરો આ.કે.લો દાના વ કયા તખીબ;
કોઈ ખ.જા.ના ખાકમે ગડવાકે મર ગયા,
જીતા રહા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧૫

૧૫ નીચ હિચ જાતના અથવા અશરાબ કે કમજાત બાબથી
કોઈને કુટી કોડી પણ ન મળે કે જે સમય મરણનાં હાથે આંખો
બંધ કીધી તે વખતે સમજદાર, શાંતી, અકલમંદ, દાના અને
તખીબ જેમાંના કોઈ તો જમીનમાં ખમતો ડટાવી મરણ પામ્યો
એમાં કોઈ પણ જીવના ન રહ્યા દરેક આવી મરણ પામી ગયા.

મરનેસે પહેલે મર જાએ જો આશિકાને જા.ર,
વોહ જીન્દ એ અબદ જુવે તા હથ જરક.સાર;
કયા કાતિખાને એહલે કંલમ પુશ નવીસ કાર,
જીતની કિતાબે દેખતે હો લાખ યા હ.જાર;
કોઈ લિખકે મર ગયા કોઈ લિખવાકે મર ગયા,
જીતા રહા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૧૬

૧૬ જે આશોકા મોતની પહેલાં મરણ પામી યુદ્ધમાં છે તેઓ કયામત સુધાં જીવતાજ રહેનાર છે તેમાંના શું સરસ લખનારા કલમના ધણી હોય જેટલી કીતાબો સાખો અને દબરો ભુઓછો તેમાંની કોઈ લખી અને લખાવી મરણ પામ્યો, કોઈ પણ જીવેના રહેવા ન પામ્યો દરેક આવી મરી ગયા.

પીરો મુરીદ શાહો ગદા મીર ઝોર વજીર,
સખ આનકર અજલકે હુવે દામમેં અસીર;
મુફલિસ ગરીબ સાહિબે તાબે અલમ સરીર,
કૌન ઇસ જહાંમેં જન્મ રહ્યા અય મીયાં નજીર;
કોઈ હજારોં અયશી ઠહેરાકે મર ગયા,
જીતા રહ્યા ન કોઈ હરએકે આકે મર ગયા. ૧૭

૧૭ પીર, મુરીદ, બાદશાહ, ફકીર, અમીર, વજીર, એમાંના સર્વે આવી મૃત્યુના શીકાર થઈ પડ્યા ગરીબ, બીખારી, અથવા બાદશાહ કોઈ પણ મીયાં નજીર કહે છે કે જીવતા રહેવા પામ્યા નથી. કોઈ તો દબરો રીતના આરામ ઉઠાવી મરી ગયા તેમાંથી જીવતો કોઈ પણ ન રહ્યો. સર્વે કોઈ આવી મરણ પામી ગયા.

ફકિરોંકી સદા—ફકીરોનાં વચન. ૧૫

અટ માર અજલકા આ પહોંચા હુકે ઇસકો દેખ કરો બાબા,
અબ અઝ બહાઓ આંખોંસે ઝોર આહોં સર્હ લરો બાબા;
દિલ હાથ ઉઠા ઇસ જીનેસે થે બસ મન માર મરો બાબા,
જબ બાપકી ખાતિર રોતે થે અબ તાપની ખાતિર રો બાબા;
તન સુખા કુમડી પીઠ હુઈ ઘોઠે પર જીન ધરો બાબા,
અબ મોત નકારા બાજ યુક્ત ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૧

૧ મૃત્યુનો સમય આવી પહોંચ્યો તેને બોધ કરીકે કરે, અને આંખોથી અજલકા દાગી હાથ વોચ કરે અને આજીવનથી હાથ

જિયડી તમારું મન મારીને મરે. પહેલાં તો પિતા માટે રક્તા દતા, દવે તમે તમારા માટે રડો. શરીર સુખને કમર તે કુખડી ચર્મ ગધ દવે ઘોડાની ઉપર જીન રાખો કળનાં નગારાં વાગી ચુક્યાં, ચાલવાનો સામાન કરો.

અબ જીનેકો તુમ રૂખસત દો ઔર મરનેકો મહેમાન કરો, ખયરાત કરો જોહસાન કરો યા પૂન કરો યા દાન કરો; યા પુરી લડુ બનવાઓ યા ખાસા હલવા નાન કરો, કુછ હુદ નહીં અબ જીનેકા અબ ચલનેકા સામાન કરો; તન સુખા કુખડી પીઠ હુધ ઘોડે પર જીન ધરો બાબા, અબ મોત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૨

૨ હવે જીવનને રજા આપી મરવાને પરાણ તરીકે બોલાવો શખાવત કરો યા પુન્ય કરો અથવા દાન કરો અથવા પુરી લાડવા દલવો ન બનાવો. હવે જીવનમાં કશું પણ સુખ નથી. હવે ચાલવાનો સામાન કરો. શરીર સુખી કમર કમાન જેની થઈ. હવે ઘોડા ઉપર જીન ચઢાવો, હવે મૃત્યુનાં નગારાં વાગી ચુક્યાં ચાલવાની શીકર કરો.

દિલ કુટો અપના જીનેસે અબ ઔર ગલેકો મત કાટો, અબ ચાટ ફનાકી દુક અખો ઔર ખુન કિસીકા મત ચાટો; ખુન છોડો હિરસે બખરેકી ઔર લાજ અપની તુમ બાટો; ના કંદ બછેરે કુદ ચુકે અબ ઔર દુલતી મત ચાટો; તન સુખા કુખડી પીઠ હુધ ઘોડે પર જીન ધરો બાબા, અબ મોત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૩

૩ જીવવા કાળે હૃદયને નહિ કુટો હવે મૃત્યુની શહેજત પણ ચાખો. અને કાંઈનો રક્ત રેડવાથી દાય ઉચકો. ભાગ પાડવાની ધુનને છોડી તમારી ભાજ હવે વહેવો. હવે બધી જગ્યાએ કુદી ચુક્યા. હવે બે લાતો મારો નહિ. શરીર સુખાઈ કમર કમાન જેની થઈ. હવે ઘોડા ઉપર જીન ચઢાવી ચાલવાનો સામાન કરો; કારણ કે મૃત્યુનાં નગારાં વાગી ચુક્યાં છે.

એકે અરપ બહોત કુદા લઇલા અબ દોડા મારો બેર કરો,
જગ માલ અખટા કરતેથે અબ તનકા અપને ઢેર કરો;
ગઢ, હુટા લશકર ભાગ ચુકા અબ મ્યાનમેં તુમ શમશીર કરો,
તુમ સાફ લડાઇ હાર ચુકે અબ ભાગનેમેં મત દેર કરો;
તન સુખા કુળડી, પીઠ હુઇ ઘોડે પર છૂન ધરો બાબા,
અબ માત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક્ક કરો બાબા. ૪

૪. આ ઘોડાઓએ ઘણી ખરી ઉછળા કુદ જાધી; દવે તેને
કારકો મારીને ઠડો કરો. પહેલાં તો માલ એકત્ર કરતા હતા દવે
તમારા શરીરને ઢગવાજો, કિસ્સો તુટી લશકર ન્હારી ચુક્યું દવે
તમારી તરવારને મીયાનની અંદર કરો. તમે ખુશ્તી રીતે લડાઇમાં
હારી ચુક્યા. દવે ન્હાસવામાં કાંઈ પણ વાર ન કરો. શરીર સુકાઈ
કમ્મરે વાંકા વળી ગયા. દવે ઘોડા ઉપર છૂન ધરી ચાલવાનો સામાન
તૈયાર કરો; કારણ કે મૃત્યુના કંઠા વાગી ચુક્યા છે.

સરકાંપા ચાંદી બાલ હવે મુઠ્ઠા ફયલા પલકેં આન બુઠી,
ઠઠ, ટેઠા, ઠાન હવે બહેરે ઔર આંખેંલી ચુંધીયથે ગઈ;
સુખ નીંદ ગઈ ઔર ભૂખ ઘટી દિલમુસ્ત હુવા આપાજ. મહી,
જો હોની થી સો હો ગુજરી અબ ચલનેમેં કુછ દેર નહીં;
તન સુખા કુળડી, પીઠ હુઇ ઘોડે પર છૂન ધરો બાબા,
અબ માત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક્ક નરો બાબા. ૫

૫ માથાનાં વાળો સફેદ થઇ માથું કપવા લાગ્યું અને
મોઢાતું ચામડું દાંતો પડી જવાથી ખેસી જઇ મોઢું ફેલાઇ ગયું
અને પાપણું બુઠી પડી શરીર વાંકું અને ઠાન બહેર મારી ગયા
અને આંખો મીચમીચી થઇ પડી. સુખ નિદ્રાની નાશ પામી ભુખ
ઘટી હૃદય મુસ્ત થઇ પડ્યું અને સાદ બારીક થયો. જે થવાતું હતું
તે થઇ ચુક્યું. દવે ચાલવામાં વાર નથી. શરીર સુખાઈ કમ્મરે
વાંકા થયા, દવે ઘોડાની ઉપર છૂન ધરી ચાલવાની રીતે કરો
કારણ કે મૃત્યુનાં નગારાં વાગી ચુક્યાં છે.

એ પાઈ ઘસિટ કર ચલનેસે મત રસ્તેકો હયરાન કરો,
ઔર પોપલે મુંહસે રોટીકો મત મલમલ કર હલકા ન કરો;

અબ આપ હુવે તુમ ખાનીસે મત પાનીકા નુકસાન કરો,
કુછ લાભ નહીં હય હનેમે અબ મરનેસે પયયાન કરો;
તન સુખા કુખડી પીઠ હુઈ ઘોડે પર હન ધરો બાબા,
અબ મૌત નકારા બાબ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા ૬

૬. ૫૪ ઘસડીને ચાલી રસ્તાને હેરાન કરવાનું છોડી દો અને
બોબા મોઢાથી રાટલીને પીલી પીલીને નાહક દુઃખી ના કરો. હવે
તમે પોતે પાણીની પેદાશ થઈ. પાણીનું નુકશાન ના કરો. હવે-
વામાં લાભ નથી. હવે કાલ સાથે દોસ્તી બાંધી લો. કારણ કે
શરીર સુખાઈ ગયું અને કમર વાંકી થઈ ગઈ. હવે ઘોડા ઉપર
હન ધરી ચાલવાની સફર કરો; કારણ કે મૃત્યુનાં નગારાં વાગી
ચુક્યાં છે.

ગર અચ્છી કરની નેક અમલ તુમ દુનિયાસે લે જાવોગે,
તો ઘર અચ્છાસા પાઓગે ઐર સુખસે જયઠકે ખાવોગે;
ઐર અચ્છી દોલત છોડકે તુમ જો ખાલી હાથે જાઓગે,
કુછ બાત નહીં બન આનેકી ઘબરાઓગે પછતાઓગે;
તન સુખા કુખડી પીઠ હુઈ ઘોડે પર હન ધરો બાબા,
અબ મૌત નકારા બાબ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા; ૭

૭ જો સારી કરણી અને શ્રેષ્ઠ અમલ દુનિયાથી લઈ જશો
તો ત્યાં સારું ઘર મેળવી સુખથી બેસીને ખાશો અને એરી દોલત
છોડી તમે જો ખાલી હાથે જશો તો કાંઈ વાત બનનાર નથી. મલ-
રાઈને પસ્તાશો. શરીર સુખાઈ ગયું. કમર વાંકી થઈ. ઘોડા ઉપર
હન ધરી ચાલવાનો સામાન કરો; કારણ કે મૃત્યુનાં નગારાં વાગી
ચુક્યાં છે.

ચહે ઉઝ હસે તુમ સમજે હો ચહે હરદમ તનકો યુનતી હય,
હસ લકડાંકે જલ જયઠે હો દિન રાત ચહે લકડો યુનતી હય;-
તુમ ગઠડી બાંધો કપડેંકી ઐર દેખ અજલ સર ધૂનતી હય,
અબ મૌત કફનકે કપદૈઝ યાં તાના બાના ધૂનતી હય;
તન સુખા કુખડી પીઠ હુઈ ઘોડે પર હન ધરો બાબા,
અબ મૌત નકારા બાબ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૮

૮ આ જીવન સમજે છે. જોતે તે દરેક સમયે શરીરને ચણે છે. તમે જે લાકડીનાં જોર ઉપર બેઠા છો તે લાકડી રાત દિવસ સડતી વ્યથ છે. તમે કપડાની ગાંઠડી ખાંધો છો જે જોઈ મૃત્યુ માથું દલાવે છે. દરે મોતે કંઈનાં કપડાંઓનો અદી' તાણો પુરવો શરૂ કર્યો છે. શરીર સુખાઈ ગયું. કમર વાંકી વળી ગઈ. દરે ઘોડાની ઉપર જીન ધરી ચાલવાની શીકર કરો; કારણ કે દરે મૃત્યુના નગારાં વાગી ચુક્યાં છે.

ઘરબાર રૂપયે ઔર પયસેમે' મત દિલકો તુમ ખુરસન્દ કરો, યા ગોર બનાવો જંગલમેં યા જામના પર આનંદ કરો; મોત આન લતાડેંગી આખિર કુછ મકર કરો કુછ ફંદ કરો, બસ ખુબ તમાશા દેખ ચુકે અબ આંખે' અપની બંદ કરો; તન સુખા કુબડી પીઠ હુઈ ઘોડે પર જીન ધરો બાબા, અબ માત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૯

૮ ઘરબાર રૂપયા અને પૈસામાં તમે તમારા હૃદયને ખુશી ન કરો યા તો જંગલમાં કબર બનાવો અથવા જમનાની ઉપર આનંદ કરો (એટલે ગણિદાન થઈ જાય) મૃત્યુ આવી પકડશે તે સમયે કોઈ પ્રકારનો ફગો ચાલવાનો નથી. દરે સમયે તમારો જાંઠ ચુક્યા. તમારી આંખો મીંચી થયો શરીર સુખાઈ ગયું કમર વાંકી વળી ગઈ ઘોડાની ઉપર જીન ધરી અને ચાલવાનો સામાન કરો; કારણ કે મૃત્યુ પોતાનો ડંકો વગાડી ચુક્ય છે.

એ ઉંટ કિરાએકા ચારો સંકુક. જનાબ બારી હય, જો ઈસપર હો અસવાર ચલે, ફિર ઘોડે ના અખ્બારી હય; કિસ નોંદ પડે તુમ સોતે હો એ બોઝ તુમ્હારા બારી હય, કુછ દેર નહીં અબ આહ, નજર તૈયાર ખડી અસવારી હય; તન સુખા કુબડી પીઠ હુઈ ઘોડે પર જીન ધરો બાબા, અબ મોત નકારા બાજ ચુકે ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૧૦

૧૦. આ ભાડાના ઉંટ ઉપર જનાબની પેટી ભરી છે. ત્યારે તેના ઉપર સવાર થઈ ચાલ્યો ત્યારે પછી ઘોડા અને અખ્બારી કાંઈ

પશુ કામની નથી તમે કહ નિદ્રામાં મસ્ત પડ્યા છે આ તમારા
 વજન ભારી થઈ ચુકે છે હવે કંઈપણ વાર જેની નહીં કંઈજ
 નથી સારી તૈયાર ઉભેલી છે શરીર સુખી ગયું કમ્મર વાળી રાખી
 ગઈ હવે ઘોડા ઉપર છાંટાખી ચાલનારો સામાન દુસ્ત કરે વારણ
 કે મૃત્યુનો ડંકો વાગી ચુક્યો છે

મુસર્ફસ-તથા ૧૬

જીતને તું દેખતા હય રહે ફલ ફલ પાન બેલ,
 સખ અપને અપને કામ કે હંચ કર રહે અમેલ,
 નાતા હય યા સો નાથ ને રિફતા હય સો પુકેલ,
 નો ગમ પડે સો ઉરકો તું અપને હી તનપે એલ
 ગર હય ફકીર તું તો ન રખ યા કિસીસે મેલ,
 યા તૂ બઢી ન બેલ પડા અપને સરસે બેલ ૧

૧ કુનિયામાં જેટલા ફળ ફુનાદિક છે તેઓ પોતપોતાનાજ
 ઝમેલા કરી રહ્યા છે સગાઈ નાથ તરીકે કહેવાય છે પરંતુ જે
 પોતાને માથે પડે છે તે પોતાનેજ ઉચકવું પડે છે નોતું ફકીરજ
 છે તો કોઈ સાથે મેળ મેળાપ ન રાખ અર્પી તું પોતાની વડાઈઓ
 ન માર કારણ કે તારા માથા ઉપર મોટો ખેત ઉભેલો છે

રહે સુરતો ને દેખે હય મત ઇન્સે દિલ લગા,
 બરે રહે સુતિયાં ઇન્હે અય યાર મત જગા,
 શજરા કુવાહ ફેંક ઉડાદે ઝુકા લગા
 આગે કો ઝોડ નાથ ન પીછે કો વખ પગા,
 ગર હય ફકીર તું તો ન રખ યા કિસીસે મેલ,
 યાં તુંબડી ને બેવ પડા અપને સરસે બેલ. ૨

૨ આ સુરતો જે જુએ છે તેની સાથે દિલ ન સગાડ અને
 આજે ઉધાયલી વસ્તુઓ છે તેને જગૃત અવસ્થામાં ન લાવ વશ
 થળી રોપી નાખી શરણના જ્વાલ ઉડાવ, જે એવી રીતે કે આજે

નાથ અને પાછળ પગા જેવું કાંઈ ન રાખ. જો તું ફરીર છે તો અહીં કાઠની સાથે મેળાપ ન રાખ. અહીં તું મ્હોટી મ્હોટી વાતો ન કર; કારણ કે તારા માયા ઉપર ખેલ ઉમેલો છે.

જખ તું હુવા ફરીર તો નાતા કિસીસે કયા,
છાડા કુટમ તો ફિર રહ્યા રિશ્તા કિસીમે કયા;
મતલબ બલ્લા ફરીરકો બાબા કિસીસે કયા.
દિલબરકો અપને છાડકે મિલના કિસીકો કયા,
ગર હય ફરીર તું તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ;
યાં તું બઠી ન ખેલ પડા અપને સરપે ખેલ, ૩

૩. ન્યારે તું ફરીર થયો; ત્યારે કરેલો સંબંધ શું કામનો છે ? ન્યારે કુટમ કબીલાને છાડી દીધું; ત્યારે પછી મેળમેળાપ શા કામનો ? ફરીરને ખીજઓ સાથે મતલબ શી ? પોતાના ખ્યારને છાડી કાઠની સાથે શા કારણે દિલ લગાડવો. જો તું ફરીર છે તો અહીં કાઠની સાથે મેળમેળાપ ન રાખ. અહીં તું મ્હોટાકાની વાત ન કર; કારણ કે તારા શીરે ખેલ ઉમેલો છે.

તેરી ન રહે જમીન હય નઈ તેરા આસમાં,
તેરા ન ઘર ન બાર ન તેરા રહે છસ્મો નાં;
ઉરકે સિવાકે છસ્મે હુવા તુ ફરીર યાં,
કાંઈ તેરા રશીક ન સાથી ન મહેરખાં.
ગર હય ફરીર તુતો ન રખ યાં કિસીસે મેલ,
યાં તું બઠી ન ખેલ પડા અપને સરપે ખેલ. ૪

૪ આ જમીન તથા આકાશ તારા નથી, તેમજ આ ધરખાર તથા આત્મા અને સરીર પણ તારા નથી. જે ચીજ ઉપર તું ફરીર થયો છે તેની સિવાય બીજું તારું કશુંએ નથી. કાંઈ પણ તારા મિત્ર અથવા સાથ જેવો નથી. જો તું ફરીર છે તો અહીં કાઠની સાથે મેળાપ ન રાખ. અહીં તું તારી મ્હોટાઈ ન કર; કારણ કે તારા માયા ઉપર ખેલ લામે છે.

દેતા હય અપને દિલકો દે ઉસ કિસીકો હાય,
છસ યાર સે કે હોતે રે છતે અવેકા સાય.

આર મહેને તુજસે કરતે હંય મિલમિલકે મીઠીબાવ;
મારા પડેગા દેખ નખા ધંન્કી આત ઘાત,
ગર હય ફકીર તુ તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ;
યાં તો બડી ને બેલ પડા અપને સરપે, ખેલ: ૫

૫ તારે અગર તારાં દિલ કાઇને આપણું હોય તો તેવાને હાથે આપ કે જેની સાથે તારા જીવન મરણનો નીલાવ હોય. જેઓ તારી સાથે મળીને મીઠી મીઠી વાગે કરે છે તેમની આશમાં ન આવ; કારણ કે એમની (ઈદ્રિઓની) જાળમાં પડતાં ફંસાઈ પડશે. જો તું ફકીર છે તો અહીં કાઇની સાથે મેળ મેળાપ ન રાખ. અહીં તું તારી વાત મ્હોટાઈની ન કર; કારણ કે તારા માથા ઉપર ખેસ જોડેલો છે.

‘હે ઉલ્કતોં કે સાથ તેરે આઠ પહેર હંય,
મહે ઉલ્કતેં નહીં હંય મેરી જાન કહેર હંય;
જીતને રહે શહેર કેમે હંય જાદુકે શહેર હંય,
જીતની મિઠાઈઆં હંય મેરી જાન જહેર હંય.
ગર હય ફકીર તુ તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ,
યાં તૂં બડી ન બેલ પડા અપને સરપે ખેલ. ૬

૬ આ મિત્રતાની સાથે જો તારા આઠ પહેરો છે તેને મીત્રતા ન જાણી વિષ સમાન સમજ. જેટલાં આ ગહેર તે જોયાં છે તે બધા જાદુના શહેર છે. અને જેટલી મીઠી ચીજો છે તે એક વિષ સમાન જ છે. જો તું ફકીર જ છે તો અહીં કાઇની સાથે મેળાપ ન રાખ. અને તારી મ્હોટાઈ ન કર; કારણ કે તારા માથે ખેસ ઉમેલો છે.

ખુબાંકે રહે જો ચાંદ સે મુંહ પર ખુલે હંય બાલ,
મારા હય તેરે વાસ્તે સેવાદને રહે જાલ;
રહે જાલ જાલ જાળ હય તેરી જાનકા વખાલ,
ફંસીયો ખુદાકે વાસ્તે ધરમેં ન દેખ જાલ;
ગર હય ફકીર તુ તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ,
યાં તું બડી ન બેલ પડા અપને સરપે ખેલ ૭

૭ ખુબ મુસ્તીનાં ચંદ્રમા ઉપર જે વાળ પડેલા છે તે તરફ શીકાર કરવા જળ રૂપી પાથરવામાં આવેલ છે. આ એક એક વાળ તારા જીવનનાં જોખમરૂપી છે. એમાં જોઈ દરીને દસવાથી દર ભાગ, જે તું ફકીર છે તો અહીં કોઈની સાથે, મેળાપ ન રાખ અને તું તારી મોટાઈ ન ચલાવ; કારણ કે તારા માથા ઉપર ખેલ ભમે છે.

જુસ્ફા હય તુ ફકીર ઉસીકો સમજ તુ ચાર, માંગે તો માંગ ઉસસે કયા નકદ કયા ઉધાર; દેવે તો લે વહીજે ન દેવે તો હમ ન માર, ઉસ્કે સિવા કિસીસે ન રખ અપના કરોબાર; 'ગર હય ફકીર તુ તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ, યાં તૂં બઢી ન બેલ ચડા સરસે અપને ખેલ. ૮

૮. જેનો તું ફકીર છે તેને જ તું 'સમજ' અને જે 'રોકડો' અથવા ઉધાર માંગવો હોય તોર તે તેનીજ પાસેથી માંગ અને તે આપે તોજ લે ન આપે તો કાંઈ પણ ના કહે તેના શિવાય. કોઈ સાથે પણ તારો કારભાર ન રાખ જો તું ફકીર છે તો અહીં કોઈની સાથે મેળાપ ન રાખ અને તું તારી મોટાઈને મુકી દે; કારણ કે તારા માથે ખેલ ભમે છે.

દુનિયા ઇસે ન જાન અહે દરિયા હય કંઠેરદાર, લાખોં મેં ઇસે કોઈ ઉતર કર હુવા ન પાર; જળ તૂ બહા તો ફિર ન મિલેગા તુઝે કિનાર, મલ્હનાઈ યાં ન નાવ ન બલ્લી હય મેરે ચાર; ગર હય ફકીર તુ તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ, યા તૂ બઢી ન બેલ ચડા અપને સરસે ખેલ. ૯

૯. તેને દુનિયા ન સમજ એ એક મુસીબતોનો દરિયા છે. એના ઉપરથી ઉતરી લાખોમાં કોઈ પાર થયો નથી; જ્યારે તું તજુવા સાચો તો પાર લાગનાર નથી; કારણ કે હોડી ચલાવનાર અથવા હોડી આગળ એમાંનું કશું નથી. જો તું ફકીર છે તો અહીં કોઈ સાથે મેળ ન રાખ અહીં તું તારી મોટાઈ ન માર; કારણ કે તારા માથા ઉપર ખેલ ઉભેલો છે.

દુનિયા ન ઈસે કહે એ તિલિસમાત હય મિયાં,
એ જાનવર એ જાગ, એ ગુલજા, એ મકાં;
શકલે જે દેખતા હય એ જાદુકી હય અયાં,
સખ કુછ તેર તઈ હંચ એ પોકેકી ટટ્ટીયાં;
ગર હય ફકીર તૂ તો ન રખ યા કિસીસે મેલ,
યાં તૂ ખડી ન બેલ પડા અપને સરસે ખેલ. ૧૦

૧૦ એને દુનિયાન કહે એ એક તીલ્કીરમ રૂપી છે. આ જાન-
વર, ખગીયા, વાડીઓ અને ધરો તેમજ જે કાંઈ સરતો અદી જોવામા
આવે છે, એ સર્વે તારા માટે દુગાની ટટ્ટીઓ રૂપી છે, જે તું ફકી-
રજ છે તો અહીં કોઈની સાથે મેળાપ ન રાખ અને તું તારી ન
ચલાવ; કારણ કે તારા સીરે ખેલ હોતો રહેલો છે.

કયા કાયદા અગર તું હુવા નામકા ફકીર,
હોકર ફકીર તું બી રહા હાલમે અસીર;
અયસા કીયા તો પુકડે નાહક કીયા અસીર,
હમ તો ઇસી સખુન કે હંચ કાયલ મીયાં નજર;
ગર હય ફકીર તું તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ,
યાં તૂ ખડી ન બેલ પડા અપને સરસે ખેલ. ૧૧

૧૧ જે તું નામનો ફકીર થયો હશે તો ગુલાલ થશે ? કારણ
કે તે સ્થિતિમાં પણ એકઠેલી તરીકેજ છે. જે એમજ હતું તો ફકીર
પણાને શા માટે એક બંદીવાન તરીકે બનાવ્યો ? આમો તો
મીયાં નજર એજ શબ્દો માનવારા છીએ કે જે તું ફકીર
જ છે તો અહીં કોઈ સાથે પણ સંબંધ ન રાખ અહીં તું તારી
પોતાઈ ન કર કારણ કે તારા માથા સાથે ખેલ વળગેલો છે.

દુનિયામે ખુદા-ઇશ્વરી બક્ષીસ. ૨૦

અય દિલ કહી તું જાકે ન અપની જાંઘાં હિલાએ,
ઓર હર્દ અપને દિલકા કિસીકો તું મત્ત સુનાએ;
માંગ ફિરસે છુટકે હાથસે તું પેટ ભરકે ખાએ,

મથહુર યહે મસલ હય કહુ' કયા મંય તુલસે હય;
 ગયરજ, ખુદાકે કિસ્મે' હય કુદરત ને હાય ઉઠાએ,
 મક. ફર કયા કીસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૧

૧ આ દશ્ય તો કાંઈ પાસે જઈ પોતાની ફરીયાદ કરતો નથી
 માટે છે અંતઃકરણનું પણ જઈ કાર્જના આગળ જ્યાં ન દિલાવ-
 વાનું ન કર, તેનીજ પાસે માંગ કે જે તો પેટ વરી ખવાડે છે,
 આ કહેવત મુખ્યાત થઈ પડી છે કે ખુદા શિવાય કાંઈમાં શક્તિ નથી
 કે તે પોતાનો હાથ ઉંચો કરે. કાંઈનો પણ બાર નથી કે તે
 કાંઈને આપી શકે.

કાદિર કદીર ખાલીકા હાકિમ હકીમ હય,
 માલીક માલીક હેય તવાના કદીમ હય;
 દોનો જહાંમે' જાત ઉસીકી કરીમ હય,
 યઅને ઉસીકા નામ ગ.પુરર સહિમ હય;
 ગયરજ, ખુદાકે કિસ્મે' હય કુદરત ને હાય ઉઠાએ,
 મક.ફર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૨

૨ તેજ માલીક પેદા કરનાર, દાકમ અને સિકમતવાળો જી
 વતો રહેનાર કુદરતવાળો અને કામમ રહેનારો છે. તેની બક્ષીસો અને
 જબની અંદર છે. એટલે તેનું નામ મહેરબાનીના કરનાર તરીકે
 મુખ્યાત છે. તેજ શિવાય કાંઈમાં પણ શક્તિ નથી કે પોતાનો હાથ
 ઉઠાવે અને કાંઈનો બાર નથી કે કંઈ પણ આપી શકે.

સત્તાર જુલ જલાલ ખુદાવન્દ કિર દિગાર,
 રજ.જા.ક. કારસાજ મદદ ગાર દોસ્ત દાર;
 ઈન્સાન દેવ જુનોપરી ફીલો મોરો માર,
 જારી ઉસીકે હાયસે હય તજકે કારો બાદ;
 ગયરજ, ખુદાકે કિસ્મે' હય કુદરત ને હાય ઉઠાએ,
 મક.ફર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૩

૩ તે પાક પરવરદિગાર ખાવાનું પહોંચાડી મદદ કરે છે.
 તેમાં મનુષ્ય, દેવ, જીવ, પરી, દાથી, મોર અને સાંપ એ સર્વેનાં

તેનાજ હાથથી કામ ચાલે છે તેના શિવાય કાંઈમાં પણ શક્તિ નથી કે પોતાનો હાથ ઉંચકી શકે. કાંઈનો પણ બાર નથી કે કંઈપણ આપી શકે.

કહને કે તંઈ અગર્યે વોહ અળ બે નિયાજ હય,
પર સળ નયા જમન્દોંકા ઉરપરહી નાજ હય;
જીતને હંય બન્દે સળકા વોહ બન્દે નવાજ હય,
જીતની હય ખદક સળકા વહી કાર સાજ હય;
ગયરજ ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત બે હાય ઉઠાએ,
કમદ્દર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૪

૪ કહેવામાં તો તેની જાત અક્ષગપણ રાખનારી છે; પરંતુ સર્વે અપેક્ષીઓને તેનાજ ઉપર ઘોટાઇ છે. જેટલા શેવજ છે તેનોતે માલેક છે અને જેટલી પેદાયશની વસ્તુઓ છે તેને તેજ પહોંચાડનાર છે. તેના શિવાય કાંઈની અંદર શક્તિ નથી કે પોતાનો હાથ ઉંચકી શકે અને આપવાનું કાંઈ પણ સામર્થ્ય રાખી શકતો નથી.

એહલે જહાં હંય જીતને તુ ઇન સળકા ઊઠ, હાય,
નઇ પાઉં પડ કિસીકે તુ અય દિલ ન ભેડ, હાય;
દોહાયવાલે જીતને હંય ઇન સળસે મોડ, હાય,
ઉસસેહી માંગ જીરુકે હંય અળ સૌ કરોડ, હાય;
ગયજ ખુદાકે કિસ્મે હય, કુદરત બે હાય ઉઠાએ,
મકદ્દર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૫

૫ દુનીયાવાળાઓ જેટલા કાંઈ છે તેઓનો હાથ ઊઠી દે અને પછી તેમજ હાથ તેઓ આગળ ભેડવાનું છોડી દે. જેઓ બે હાથ વાળાઓ છે તેઓથી મોહુ ફેરવીને અને તેની પાસેથી માંગ કે જેના કરાડો હાથ છે તેના શિવાય કાંઈમાં પણ શક્તિ નથી કે કાંઈને કંઈ ચીજ આપી શકે અને કાંઈનું પણ સામર્થ્ય નથી. તેજ આપવા તેવા વાળો છે.

ઉરકે સિવા કિસીકે કને ગર તુ બાએગા,
ઇસ આબરુકે અપની તુ નાહક ગંવાએગા;

શરમિન્દા હોકે મુંડી તુ ખાલી ફિર આએગા,
ખિન હુકમ ઉસ્કે યાર તુ એક જવ ન પાએગા;
ગયરજ ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત એ હાથ ઉઠાએ,
મકદૂર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૬

૬ તેના શિવાય જો તુ ખીજ કાંઈ પાસે જાશે, તો તારી આ
આખરને નાહકમાં ગુમાવશે અને નામુરાદ થઈ ખાલી જ હાથે
પાછો આવશે અને તેના હુકમ શિવાય એક જવ બરાબર પણ
મેળવી શકનાર નથી. તેના શિવાય કાંઈ પણ આપવા લેવાની
કુદરત તમજ સામર્થ્ય રાખી શકતો નથી.

જરસીમો લખલ દુરકી ભુવારી ઉસીસે માંગ,
સન્દુક માલો ધનકી પિટારી ઉસીસે માંગ;
ખેટા ભી માંગતા હય તો જારે ઉસીસે માંગ,
કોઈ ભી માંગની હય તો ખ્યારે ઉસીસે માંગ;
ગયરજ ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત એ હાથ ઉઠાએ,
મકદૂર કયા કીસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૭

૭ મોનું, મોતી, દીરા, ઝવેરા તેનીજ પાસેથી માંગ પૈસા-
દારની પેટીએ માંગરી હોય તો તેનીજ પાસેથી માંગ જો પુત્ર પણ
માંગવો હોય તો તેનીજ પાસેથી માંગ અને કાઢી પણ માંગવી હોય
તો તેનીજ પાસેથી માંગ. તેના શિવાય કાંઈમાં પણ શક્તિ નથી
તે હાથ ઉઠાવી કાંઈને કાંઈ આપી લઈ શકે.

ગર વેહ દિલયા ચાહે તો દુશમનસે લા દિલાએ,
આર જો ન દેતો દોસ્ત ભી ફિર અથના મુહ છુપાએ;
ખિન હુકમ ઉસ્કે રોટીકા ટુકડા ન હાથ આએ,
ગર સુદ્ધ પાની માગો તો હરગિજ ન કોઈ પિલાએ;
ગયરજ ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત એ હાથ ઉઠાએ,
મકદૂર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૮

૮ જો તે અપાવવા ઇચ્છે તો તેના શત્રુની મુંડી પકડી તેની
પાસેથી અપાવે છે. અને જો ન આપવા ચાહે તો મીત્ર પણ પોતાનું

મોઢું સંતાડે છે તેના હુકમ વગર કંકડો રાટલી પણ મળી શકે નહીં. જો તમે એક ટીપુ પાણી માંગો તો તે પણ ન મળી શકે. તેના શિવાય કાંઈમાં પણ આપવા લેવાની શક્તિ નથી અને કાંઈ પણ સામર્થ્ય રાખતો નથી.

જરૂર હરકો સમજા હય તુ સેઠ સાહુકાર,
ચહે સળ ઉસીસે માંગે હય દિનરાત બાર બાર;
હરગિજ કિસીકે સામને મત હાથ હો પસાર,
પુરી તેરી ઉસીકે દીએસે પડેગી યાગ;
ગયરજ ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત જો હાથ ઉઠાએ,
મકદૂર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૯

૯ પૈસાવાળો અને સેઠ સાહુકાર તું તેને જ લણ, અને કાંઈ ખીજ આગળ ધડી ધડી દાથ ન ઉઠાવ. તારું પુરું તેનાજ દેવાથી પડશે અને તેનીજ પાસેથી માંગ તેના શિવાય કાંઈપણ કંઈ આપવાની શક્તિ રાખી શકતો નથી. તેજ આપી અને લઈ શકવાની શક્તિ ધરાવે છે,

જરૂર માલદાર કે મત ફિરતુ આસ પાસ,
મહો તાજ હોકેઅ પ વોહ બયઠા હય હ ઉઠાસ;
માં બાપ વાર દોસ્ત હુગર સળસે હો ઉઠાસ,
હરદમ ઉસી કરીમકી રખ અપને દિલમે આસ;
ગયરજ ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત જો હાથ ઉઠાએ,
મકદૂર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૧૦

૧૦ પૈસાવાળાની આસપાસ ફરવાનું માંડીવાળું; કારણ કે તે પોતે જ મહેરો જ થઈ બેસેલો છે. પીતા, માતા, મિત્ર, અને સંતાન એ સર્વથી ઉઠાસ થઈ બેઠો છે. માટે દરેક સમય તેનીજ મહેરબાનીની ઉમેદ હૃદયમાં કાર્યમ રાખ તેના શિવાય ખીજે કાંઈ પણ કાંઈ આપવા લેવાની શક્તિ રાખવાને અશક્ય છે તેનામાં જ એ શક્તિ અને સામર્થ્ય છે અને તેજ આપી શકે છે.

ઉઠા હય જીતને ખાફકેમે કયા વજર,
અદલાતી બસ ગની હય મીયાંઝૌર હું પ્રબ ફકીર;

કયા ગંજો મુલકો માલો મકાં તાજ કયા સરીર,
 નો માંગના હય ઉસેહી માંગો મીયાં નંજર;
 ગયરજ ખુદકે કિરમે હય કુદરત નો હાય ઉઠાએ,
 મકદ્દર કયા કીસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૧૧

૧૧ જેઓ ખાદ્યાદ અને વજર છે તેઓનો ઇશ્વર જ માલીક છે નહીં તો સર્વે ફકીર રૂપી છે. માલ પૈસો દેકા તાજ ધર તખત જે કાંઈ માંગવું હોય તે મીયાં નંજર તેનીજ પાસેથી માંગ. ખુદાના શિવાય કોઈમાં પણ શક્તિ નથી કે હાય ઉઠાવે અને કાંઈમાં પણ દિમ્મત નથી કે કોઈનો સલાહ પૂર્ણ કરી શકે.

રોટીઆં—રોટલીઓ. ૧૮

‘જખ આદમીકે પેટમે’ આતી હંય રોટીઆં,
 ફુલી નહીં બદનમે’ સમાતી હંય રોટીઆં;
 આંખે’ પરી રૂખે,ંસે લડાતી હંય રોટીઆં,
 સીને ઉપર સી હાય ચલાતી હંય રોટીઆં;
 છતને મજે, હંય સખ યહે દિખાતી હંય રોટીઆં. ૧

૧ જ્યારે માણસના પેટની અંદર રોટલીઓ પડે છે; સારે એકદમ ફુલી જઈ સમાયા કરતી નથી. અને પછી ખુબશુરત મુંદરીઓ સાથે આંખો લડાવવાનું સુએ છે. તે અડીં સુધી કે જાતી પર પણ હાથ નખાવે છે; જેટલીગમ્મત છે તે સર્વે એજ બતાવે છે.

રોટીસે છુસ્કા નાક તલક પેટ હંય બરા,
 કરતા ફિરે હંય કયા વોહ ઉછલ કુદ જા બખ;
 દિવાર ફાંદ કર કોઇ કીકા ઉછલ ગયા,
 ઠઠ્ઠા હાંસી શરાબ સનમ સાકી ઇસ સિખ;
 સૌ સૌ તરહ,કી ધુમ મચાતી હંય રોટીઆં. ૨

૨ જેનું પેટ નાક સુધી રોટલીથી બરાબ રહેલું છે તે આમ તેમ ધણીજ ઉછલ કુદ કરતો ફરે છે; તે અડીં સુધી કે કોઈએ

વંડી ઓળંગી તો કાઈ અગાસી ઉઠી ગયો, તેમજ મસખરી, હંસી
ખારી શરાબ કે એ ઉપરાંત દરેક રીતની ધામડૂંઓ એજ રોટલી
મધાવે છે.

છસ બપે હાંડી ચુલ્હા તવા ઔર તનૂર હંય,
ખાલિક્કી કુદરતોંકા ઉસી જા જ.હુર હંય;
ચુલ્હેકે આગે આંચ જો જલતી હુન્નૂર હંય,
છતને હંય નૂર સખમેં યહી ખાસ નૂર હંય;
ઇસ નૂરકે સખખ નજર આતી હંય રોટીઆં. ૩

૩. જે જગ્યાએ હાંડી ચુલ્હો તવો અને ભટ્ટી છે. તે જગ્યા
એ તે ખુદાની કુદરતો પ્રત્યક્ષ છે. અનેજે અગ્નિ ચુલ્હાની આમળ બપે
છે તે દુનિયા માહેવા પ્રકાશમાનો એક ખાસ પ્રકાશરૂપી છે; કારણ
કે એ પ્રકાશને લીધેજ રોટલીઓ નજરે આવે છે.

આવે તવે તનૂરકા છસ જા જ.બાપે નામ,
યા ચકકી ચુલ્હેકાં જહાં ચુલખ.ર હો તમામ;
વાં સર સુકા કે કીછએ હંડોત ઔર સલામ,
ઇસ વાસ્તે કે ખાસ રહે રોટી કે હંય સુકામ;
પહેલે ઇન્હી મકાનોં મેં આતી હંય રોટીઆં. ૪

૪ જે જગ્યા ઉપર તવાં અને ભટ્ટીનું નામ આવે અથવા
થંટી ચુલ્હાઓ ત્યાં ગોઠવાયતા હોય ત્યાં માયું નમાવી દંડવત
અને સલામ દરવા ને.છએ; કારણ કે એ ખાસ રોટલીના જ
મુકામો છે અને એનીજ અંદર સર્વેવી પહેલાં રોટલીઓ આવે છે.

ઉન રોટીઓંકે નૂરસે સખ દિલ હંય પૂર પૂર,
આટા નહીં રહે છલની સે છન છન ગિરે હંય નૂર;
પેડા હંય એક ઇસ્કા હંય બરફી વ મોતી ચૂર,
હરજિજ. કીસી તરહ ન બૂઝે પેટકા તનૂર;
ઇસ આગકો મગર રહે બુઝાતી હંય રોટીઆં. ૫

૫ આ રોટલીઓનાં પ્રકારો સર્વે હૃદય પ્રકાશિત થઈ ગયાં
અને ચાળનીથી આટો પડતો નથી; પરંતુ તેમાંથી પ્રકાશ ચળાઈ

અળાઇને પડે છે. એનો દરેક પેડો, બરશી અને મોતીચુર રૂપી છે. કારણકે પેટની ભટ્ટી કાઢપણુ રીતથી ઝાંલવાતી નથી અને તે અગ્નિને આ રોટલીજ ઝાંલ્યા શકે છે.

પૂછા કિસીને રહે કિસી કામિલ ફકીરસે,
રહે મહેરો માહ હુકને બનાએ હંચ કાહે કે;
વોહ મુનકે બોલા બાબા ખુદા તુઝકો ખયર કે,
હમ તો ન આંદ સમજે ન સૂરજ હંચ જાનતો;
બાબા હમે તો રહે નજર આતી હંચ રોટીઆં. ૬

૬ કોઇએ કોઈ પ્રશ્ન ફકીરથી સવાલ કર્યો કે આ ચંદ્ર અને સૂર્ય ઇશ્વરે શાથી બનાવ્યા છે. ફકીર સાંભળી કહેવા લાગ્યો કે તમને ખુદા ખેરથી રાખે. અમો તો ચંદ્ર અને સૂર્ય એમાંતું કશું પણ જાણતા નથી; પરંતુ અમને તો એ રોટલીઓજ નજરે આવે છે.

રોટી જળ આઈ પેટમેં સૌકયદ ખુલ ગએ,
ગુલજાર પુલે આંખોમેં ઔર અયશ તુલ ગએ;
હો તરનવાલે પેટમેં જળ આકે હુલ ગએ,
ઔહા તબકકે દતને ચે સખ લેદ ખુલ ગએ;
રહે કશક રહે કમાલ દિખાતી હંચ રોટીઆં. ૭

૭ જ્યારે પેટમાં રોટલી પડી ત્યારે હજારો કેદ ઉધડી મધ બગીચાઓ આંખોમાં ખીસાઈ અને આરામ તોસાઈ ગયા. જ્યારે પેટલી અંદર બેપડી રોટલી આવી પડી; ત્યારે ઔદ તબક એટલે સાત જમીન અને સાત આકાશના જેટલા ખેદ હતા તે ઉધડી ગયા એટલે બધો કમાલ ફક્ત રોટલીઓજ બતાવે છે.

રોટી ન પેટમેં હો તો ફિર કુછ જતન ન હો,
મેલેકી સયર ખવાહિયે જંજો. અમન ન હો;
બુકે ગરીબ - દિલકી ખુદાસે લગન ન હો,
સચ હંચ કહા 'કિસીનેકે કુખે ભજન ન હો;
અલ્લાહકી લી યાદ દિલાતી હંચ રોટીઆં. ૮

૮. જ્યારે પેટની અંદર રોટલી ન હોય ત્યારે કાંઈ પણ

યાદ આવતું નથી. અને મેળાઓની સહેલ તથા જગીયાઓની
 ઇચ્છા ન થાય અને જુખ્યા ગરીબોના હૃદયની ઇશ્વર રાધે લગન
 ન થાય, અને જેવું કોઈએ કહ્યું છે કે “જુખ્યા ભજન ન થાય.”
 મારણ કે ઇશ્વરની યાદ પણ રોટલીઓજ અપાવે છે.

અળા છોકરે આગે માલ પુવે બરકે થાલ હંય,
 પૂરે ભગત ઉન્હે કહો સાહબકે લાલ હંય;
 ઔર છોકરે આગે રોગની ઔર શીરમાલ હંય,
 આનિહ વહી હંય ઔર વહી સાહબ કમાલ હંય;
 પછી પકાઇ અળા છોકરે આવી હંય રોટીઆ. ૬

દરે જેઓની આગળ માત્ર પુવા બરી થાળ મૂકવામાં આવેલ
 છે તેઓજ સાહેબનાં સામ અને પુરા ભક્ત કહેવાય છે અને જે
 ઓની આગળ ધીમાં તરતી અને શીરમાલ મુકે છે તેજ પ્રવૃંજી
 તાએ પદોમેશ્વરો રૂપી છે, જેઓને પાકી અને રંધાયેલી
 રોટલાઓ મળે છે.

કપડે, કિમીકે લાલ હંય રોટીકે વાસ્તે,
 લાંબે કીસીકે બાલ હંય રોટીકે વાસ્તે;
 બાંધે કોઇ રૂમાલ હંય રોટીકે વાસ્તે,
 સમ કસ્ટ્ર ઔર કમાલ હંય રોટીકે વાસ્તે;
 છવને હંય ફતમે ચહેસબ ચહે દિખાતી હંય રોટીઆ. ૧૦

૧૦ રોટલી માટે કોઈનાં કપડા સામ છે તે કોઈનાં માથા
 ઉપર સાંધા વાળ છે. કોઈ તે માથે રૂમાલ બાંધે છે એ સર્વે
 કમાલ રોટલીને જ નસીબ થાય છે. જેવા માન છે તે સર્વે
 રોટલી જ ખતાવે છે.

રોટીસે બાંધે ખુશી કવાયદ દિખા દિખા,
 અસધાર નાચે ઘોડેકો કાવા લગા લગા;
 ધુમ્ધર કો બાંધે યાએ કલ્લી કિંગ્લા હંય નાચતા,
 ઔર ઇસ સિવા બે ગીરસે દેખા તે જ બલત;
 સો સો વરહકે, નાચ દિખાતી હંય રોટીઆ. ૧૧

૧૧ રાટલી ગળતાં પાવણ માણસ કવાયદ દેખાડી નાચવા
લાગી વ્યય છે. અને અસવાર ધોડાને ચક્રર આપી તે નાચવા
લાગી વ્યય રે. અને પગે ધુંધરી બાંધી આમ તેમ ફરે. નાચે
છે. એ શિવાય નદમ દ્રષ્ટિયાં સ્થાન સ્થાનમાં જેમ તે સેંકડો રી-
તના નાચ આ રાટલીનાં જ પ્રતાપે આવતમ પડ્યા.

રોટીકે નાચ તો હંચ સહી ખુદકમેં બડે,
કુણ જાંડ ભગતીએ એ નહીં ફરતે નાચતે;
એ રહ્યો ને નાચે હંચ ધુંધટો મુંહયે લે,
ધુંધટ ન જાનો હોસ્તો તુમ જુનહાર ઇસે;
ઈસ પનરમેં એ અપની કમાતી હંચ રોટીઆં ૧૨

૧૨. તમામ દુનીયામાં રાટલીના નાચ ખોલા કહેવાય છે.
તેમાં કાંઈ જાંડ ભગતો ફરતાં નાચતા નથી આ નાચકાઓ જે
માથે કપડાં લઈ નાચે છે તેને મારા મીચો ધુંધટ સમજશો નહિ.
પરંતુ આ પાદાની અંદર તેઓ પોતાની રાટલીજ કમાએ છે.

દુનિયામે અજ બદી ન કહીં આ નિ કોઇ હય,
યા દુશમની વ હોસ્તી યા તુનહ ખુઈ હય;
કોઇ કીર્મીયા આર કીસીકા ન કોઈ હય,
સજા કોઇ હય ઉસીકા કે જીસ હાય કોઈ હય;
નોકર ન ફર ગુલામ બનાતી હંચ રોટીઆં. ૧૩

૧૩ દુનીયામાં હવે કંઈ પણ બદી નેથી જેવું નથી અથવા
સજાતા કે મીલતા અથવા અરાજ આસ અમણ પણ નથી; તેમજ
કોઈ કીર્મીયું નથી. સર્વે તો તેનાજ છે કે જેના હાથમાં કોઈ છે.
આ રાટલીઓ નોકર ગુલામ બનાતી માણસ પાસે ગુલામી
કરાવે છે,

રોટીકા અજ અજલહે હમારા તો હય ખુમીર,
ફળી લી ગટી હુદમેં હમારે હય ચહેદો શીર;
યા પગલી હોવે મોટી ખુમીરી હો યા પનીર,
એહું જવાર બાજરે કી જએસી હો નજર;

હમકો તો સખ તરફ ફી ખુશ આતી હય નેત્રીઆં. ૧૪

૧૪ પહેલાંથીજ અમારું ખપીર રોટલી માટેજ છે, અને હુખી રોટલી અમારા માટે મન અને દુષ્ સ્વી છે, તેમાં મોટી પાતળી મોટી ખપીરી પનીરી ને કાંઈ દોષ અથવા ઘડું જાત્રી હુશરની પથ્થુ દોષ આપને તો દરેક રીતની રોટલીઓ અનિ કોટ લાગે છે.

ધનજલ — અને તંદુરસ્તી. ૧૬

દુઃખકી દોલન હોતો હમકો બી તળવી જુઝિયે,
સખમે રહેના ખડકમાં ખુશ હસ્ત આવી ખુઝો;
રોશની દો ગમમે હજુ જાગેહુ રિય. લી જુઝિયે,
સેહ, ૧ ઔર હુરમતકો નિલ હુશમત પનાડી ખુઝો;
તંદુરસ્તીકો રિપટ ફરજે ઇલાહી જુઝિયે,
આખરમે જગમે રહેના બાદશાહી જુઝિયે. ૧

૧ દુઃખની દોલત હોય તો તેને એક તળાવી લેવું સમજો સુખથી દુનિયામાં રહેવું એને શ્રેષ્ઠ સમજો. ફિકરનાં પ્રાણને દરેક જગ્યાએ એક અધકાર રાખી સમજો અને તંદુરસ્તી ના માનને બાદશાહી તરીકે સમજો. તંદુરસ્તીને ઇશ્વરના ઉપર નરક વિચારો અને દુનિયામાં આખર સાથે રહેવું એને એક બાદશાહી તરીકે સમજો.

સેહ, ૧ ઔર હુરમતમે જર અણ હયા કર દે નિગાહ,
ઇસ બરા ૨ કોનના હય ફિર જહાંમે ઇશ્વરને જાહ;
અખ જો હમ ઇન બારકે ફત્તેહો ફરને હય નિગાહ,
કયા કિસી અફિઝને ચક નુખતા કહા હય વાહ વાહ;
તંદુરસ્તીકો રિપટ ફરજે ઇલાહી જુઝિયે,
આખરમે જગમે રહેના બાદશાહી જુઝિયે ૨

૨ તંદુરસ્તી અને અગાધી જો ખુશ અદિ નિભાવ કરે, તો તે બરાબર દુનિયામાં કાર્કપજ વસ્તુ નથી. દરે ત્યારે અમેજો જો બાબત ઉપર નજર કરીને છીએ; ત્યારે અમેજો આ પોઝિટિવ પોઝિટિવ સારા રેખાઈ જાય છે. તંદુરસ્તીને એક ઇશ્વરની રૂપ

તરીકે સમજવું જોઈએ અને દુનિયામાં આખરથી રહેવું એન બાદ-
શાંતી તરેક સમજવું જોઈએ.

ધરકે સળ મહોતાજ હંચ અગ શાહસે લેના ગદા,
છસસે તન સાલિમ રહે ઔર પેટ દુરમતસે ભરા;
આખર ઔર તંદુરસ્તી છુટકો હ.ફ.નદી અના,
ફિર જહાંમે ઉમ્રસા ચારો કીનસા હય બાદશાહ;
તંદુરસ્તીકો નિપટ ફજલે મલાહી બુઝિયે,
આખરસે જગમે રહેનાં બાદશાહી બુઝિયે ૩

કરીરથી સહ તવ ગર સર્વ એજ બાળતનાં મહોતાજ ફપી
છે કે જે બાળતથી તંદુરસ્તી રહે અને પેટ સનામની સાથે ભરાય.
આખર અને તંદુરસ્તી જેને હશર આપી છે તેના જેવા દુનિયામાં
કોઈ પણ પાદસાદ નથી. માટે તંદુરસ્તીને એક ખુશના ઉપકાર તરીકે
સમજવું જોઈએ અને આખરથી દુનિયામાં રહેવું એને સહેનશાહી
તરીકે સમજવું જોઈએ.

દાગતે છતની હંચ સળ ધન દોલતાંસે હંચ તલે,
આખર અદગાહ રખે ઔર ઉમ્ર દુરમત સે કટે;
ધ.જ.જ.નો દુરમત બડી દોલત હય અદગાહ સગકે હે,
હર ઘડી, હર આન હરહમ ખ.ફ.ક.મે. ચ્યારે મેરે;
તંદુરસ્તીકો નિપટ ફજલે મલાહી બુઝિયે,
આખરસે જગમે રહેના બાદશાહી બુઝિયે. ૪

૪ દુનિયામાં જોટલી દોનનો છે તે આ દોનતોની નીચે છે
કે હશર આખર રાખે અને ઉમર માન સાથે કપાય. માન અને
અને આખર ધરૂં મોટી રખાવિ છે. જે હશર સર્વને આપે.
દરેક ઘડી દરેક પગ મારા બનાઓ. તંદુરસ્તીને એક હશરના
ઉપકાર તરીકે સમજવી જોઈએ. માન સાથે દુનિયામાં રહેવું એક
બાદશાહી તરીકે સમજવું જોઈએ.

આખર દુનિય મેં ચ રો મોતી કોસી આજ હય,
તંદુરસ્તી ઔરમી ફિર બ.ય.શ.ક. અસળબ હય;

જાસકે 'હય'એ કીસીકા સખ અદખ બાદાખ હય,
 એ રહેં જોર જાંઘી તો ફો અયાલો ખવાખ હય;
 તંદુરસ્તીકો નિપટ ફજલે ધલાવી ખુઝિયે,
 આગફસે જગમે રહેના બાદશાહી ખુઝિયે ૫

૫ દુનિયામાં આગર એક મોતીનાં પાણી રૂપી છે અને
 કરતાં વધુ તંદુરસ્તી આસમનું કારણ છે. જેની પાસે એ મીઠું
 છે તેનો સર્વત્ર અદખ અને માન રખાય છે, એ જો રહેનો જીવ
 એક રખેના રૂપી છે, માટે તંદુરસ્તી રહેવું એક ધર્મરત્ના ઉપકાર
 તરીકે સમજવું જોઈએ અને આગર સાથે દુનિયામાં રહેવું બાદશાહી
 તરીકે સમજવું જોઈએ.

હય જહાં તક ખુદકમે પીરો જવાં ખુદો કખીર,
 અલિયો ફાજિલ મદાઓ બાદશાહ મીરો વજીર;
 કયા તવંગર કયા ગની કયા બેનવા જોર કયા ફરીર,
 સખ જહાંમે હંચ ઇસી સુકતેક કાયલ અય નજીર;
 તંદુરસ્તીકો નિપટ ફજલે ધલાવી ખુઝીએ,
 આગફસે જગમે રહેના બાદશાહી ખુઝીએ. ૬

૬. જ્યાં સુધી દુનિયામાં પીર ફરીર અનન્દાના તથા મોટા-
 ઓ છે તેમાં ગાની સમજાઈર ફરીર નેમજ બદશાહો અને તવંગર
 પૈસાદાર ગરીબ ભીખારી એ સર્વે મીયાં નજીર એજ બાખતને માન-
 નાસા છે કે તંદુરસ્તીને એક ધર્મરત્ના ઉપકાર તરીકે જાણુ
 જોઈએ. અને આગર સાથે દુનિયામાં રહેવું એક બદશાહી તરીકે
 સમજવું જોઈએ.

અપાતિયે—વડેની રોટલોઓ. ૨૦

જળ મિલી રોટી હમે સખ નૂરે હક. નાશન હુવે,
 રાત દિન શરૂ કમર શામે શક. નોશન હુવે;
 જાંઘીકે થે જો કુજ નમ. મો નસક. રોશન હુવે;

અપને બેગાનોંકે લાંબું મ થે બે હાથ રોશન હુવે,
 દો અપાતી કે વરકમે સળ વરક રોશન હુવે;
 એક રાખીમે હમે ચોદા તબક રોશન હુવે. ૧

૧ નપારે અમને રાદલી મળી ત્યારે ઈશ્વરી પ્રકાશ મળ્યા
 સાત દિવસ ચોદ અને મુર્ચ પશુ પ્રકાશીત થઈ મયા હવનની બે
 કાંઈ અંટાઈ નીચાઈ હતી તે સર્વે પ્રકાશીત થઈ પડી પોતાના
 અને પદાયાઓએ સર્વેનાં દહ પ્રકાશ પામ્યા અને એ સર્વે બે
 રાદલીનાં પડમાં સર્વે પ્રકાશ પામી ગયા. તે અર્થ સુધી કે એક
 રાદલીમાં સાત જમીન અને સાત આકાશનાં પડ પ્રકાશમય થઈ ગયા.

ચોહ બે અમ ખાતે હંચ ખાકર ખાની કલયા શીરમાંલ,
 હંચ ચોહ ખામુલ ખાસ દરગહે કરીમે બુલ જલાલ;
 ચહે બે રેદી હાલકા રખતે હંચ હમ અરદનમે જાલ,
 જમ નિલી રોદી વહીં-હમ હો ગમે સાદગ કમાલ;
 દો અપાતી કે વરકમે સળ વરક રોશન હુવે,
 એક રાખીમે હમે ચોદા તબક રોશન હુવે ૨

૨ તે બે દવે સાકરઆની શીરમાંલ એ રાદલીઓ ખાપ છે
 તે તે ખાપ ખુદાની દગાનનાંજ માળમે છે અને અમે રાદલી દાળ
 નો અવતાર રાખીએ છીએ તે ત્યાં રાદલી મળી ત્યાંજ અમે
 પ્રવીણતાએ પંચિત્રા પુરવડી થઈ ગયા. રાદલીનાં પડમાં સર્વે પડ
 પ્રકાશીત થયા તે અર્થ સુધી કે એક રાદલીમાં સાત આકાશ અને
 સાત જમીનનાં પડો પ્રકાશીત થઈ ગયા.

ચોહ તે અમ મહે બુદા હંચ કૈત જીનકા નૂર હય,
 ચોહ મલાયક હય વહીં-રોદીકા કશ મજકૂર હય;
 હિલ હમારા તે કકત રોદીકા અળ રંજૂર હય,
 હમ શિકમ બદોંકા તે ચારો ચડી દસ્તૂર હય;
 દો અપાતી કે વરકમે સળ વરક રોશન હુવે,
 એક રાખીમે હમે ચોદા તબક રોશન હુવે ૩

૩ બેઓનું ખાગનું નૂર છે તેઓને ઈશ્વરી પુરો છે તેઓ

૧. ફરિયાદીઓ છે ત્યાં ગેટલીનું કાર્મ પથ મજબૂત નથી. આમાં
 ૬૫ નો ફક્ત ગેટલી મારેજ ફિનગીર છે. અમો પેટનાં પુઝારીઓને
 ૧ એજ દસ્તુર છે. કે જે ગેટલીનાં પડોની અંદર સર્વે પડ પ્રકાશિત
 થા અને એક રકાખીમાં અમોને સાત આદાર અને સાત પાન
 નાં પડ પ્રકાશિત થઈ ગયા.

જમ નલક ગેટલીના દુકડા હો ને હસ્તર ખવાન પર,
 નઈનિઆલે, મેં લગે હિત ઔર ન કુછ ફુરઆન પર;
 રાત્રિન ગેટલી અદી રહેતી હય સખે ધ્યાન પર,
 ક્યા પુઝારીનુ બરસે હય પડા હર નાન પર;
 હો અપાતીકે વરક મેં સખ વરક રોશન હુવે,
 એક રકાખીમેં હમેં યોદા તબક રોશન હુવે; ૪

૪ ત્યાં સુધી ગેટલીનો દુકડો ખાવાના બાથા ઉપર ન
 ૧૫; ત્યાં સુધી નમાજ અને કુરાનમાં શ્રવ ન સાગે. ગેટલી રાત
 દેવસ સર્વનાં મગજ ઉપર ચઢી રહે છે અને ઈશ્વરી પ્રનાશ દરેક
 ગેટલી ઉપર વરસે. માત્રમ પડે છે. જે ગેટલીનાં પડની અંદર
 સર્વે પડ પ્રકાશિત થઈ ગયા એકજ રકાખીમાં અમોને, સાત આ-
 રા અને સાત પાનાગનાં પડો પ્રકાશિત થઈ ગયા.

જમ ન હો હો ગેટલીનાં ઔર એક ખ્યાલા દાલખા,
 ખેત પર ણિગડા ફિરે યાં હાવકા ઔર કાલકા
 ગર ન હો ગેટલી તો ગિરકા પીર ફિરકા બાલકા,
 વરક ફિત્ર સુંહસે ફરેં મય નાનકે એ હવાતકા;
 હો અપાતીકે વરક મેં સખ વરક રોશન હુવે,
 એક રકાખીમેં હમેં યોદા તબક રોશન હુવે. ૫

૫ બ્યારે જે ગેટલી અને એક દાગનો ખાલો આગળ ન
 હાય; ત્યારે અમે દરેક જેન તેનાથી બગડતા જ જાય છે જે ગેટલી
 ન હોય તે ગુર અને બાપકો કાર્મ કાઢના નથી. હું ગેટલીની
 તારીફ ક્યા મોદાથી કરું? આ જે ગેટલીનાં પડની અંદર સર્વે પડ
 પ્રકાશિત થઈ ગયા જે એકજ રકાખીમાં અમોને સાત જમીન અને
 સાત આદારના પડો પ્રકાશિત થઈ ગયા.

'પેટમે' રોટીનાથી જળતક દો અણતમ 'આ' સિયાહ,
 'જળ' પડી. 'રોટી' તો 'પહોંચી' અણકે ઉપર નિમાહ;
 'ખુણગંજે' પરદે એ જીતને માહીસે લેતા ખમાહ,
 હયા કગમત હય ફક્ત રોટીમેં યારો વાહ વાહ;
 દો ચપાલી કે વરકમેં સળ વરક, રોશન હુવે,
 એક રકાળીમેં હમેં ચીદા તખક, રોશન હુવે. '૬

૬, ત્યાં સુધી પેટની અંદર રોટલી ન હતી; ત્યાં સુધી
 બન્ને જગત્ અધકાર રૂપી દત્ત અને ત્યારે રોટલી પેટમાં પડી;
 ત્યારે આકાશ ઉપર નજર પહોંચી માછલી રોટલી પાણીથી ચંદ્રમા
 એટલે આકાશ સુધીના પરદાઓ ઉઘડી ગયા એટલે બધો અમાત્યાર
 ફક્ત રોટલીના અંદર જ છે. એ રોટલીના પડની અંદર દુનિયાના
 સર્વે પણ પ્રકાશિત થઈ ગયા, એકજ રકાળીમાં અગેને ચીદા પણ
 એટલે સાત આકાશ અને સાત જમીનનાં પડો પ્રકાશિત થઈ ગયા.

'કયા ચમકતા હય પડા હરઆન દુકડા નાનકા,
 'જાન આતી હય લીએ સે નામ હરતરે અણના;
 ચંદકા દુકડા કહું મેં યા કે દુકડા જાનકા,
 ફહ નામે હય બહનમેં નામ સુનકર ખવાનકા,
 દો ચપાલી કે વરકમેં સળ વરક, રોશન હુવે,
 એક રકાળીમેં હમેં ચીદા તખક, રોશન હુવે ૭

૭ દરેક જગ્યાએ રોટલીનો કકડો પડેલો ફેટલો ત્રખકે છે.
 અને સાણાનું નામ લેતાં સરીરમાં જીવન આવી ગય છે. એને
 ચંદ્રમાનો કકડો કહેવામાં આવે? કે આત્માનો કકડો કહીશું? કારણ
 કે આત્મા સાણાનું નામ સાંભળી નાચવા લાગે જાય છે. રોટલીનો
 એ પડોની અંદર સર્વે પણ પ્રકાશિત થઈ ગયા. જેમાં સાત આકાશ
 અને સાત જમીનનાં પડો ઉઘડી ગયા.

હરન જીતને હય જહાંમે સળ જારે હય ખવાનમેં;
 ખુણી ખાં જીતની હયલાકર સળ જારીહય ખવાનમેં;
 અણિકે મઅશુકલી ટિક્યાકે હય દરમિયાનમેં,

ફંસરહે હું ય'ઉસ્કે દિન રોટીકે દસ્તર ખવાનમે;
 હો અપાતીકે વરકમે સખ વરક રોચન હુવે,
 એક રિકાળીમે હમે ચોંઠા તખક રોચન હુવે. ૮

૮ જેટલી ખુશમુરતી છે તે સર્વે યાજની અંદર ભરાઈ ગ-
 બેલી છે, અને જેટલી ખુશીઓ છે તે સર્વે યાજમાં ખાઈ ભરાઈ
 મએલી છે આશક માથુક પણ એજ ટીકડીની અંદર મોજ કરે છે,
 અને તેઓનાં દૃષ્ય પણ રોટનીનાંજ યાજમાં ફસેય છે, જે રોટનીનાં
 પડમાં સર્વે પડ પ્રકાશિત થઈ ગયા, જે એકજ રંગીમાં અમેને
 સાત જામીન અને સાત આકાશના પડો પ્રકાશિત થઈ પડ્યા,

જે મુરીદ અપના કીસી દુર વેચકો કરત હય પીર,
 મઅને કુછ દેખે તજદલીકી કરામત દિલ વહર;
 ખાતેહી હો રોટીઆં નહીં દિલ હોગયા બહરેમુનીર,
 કોઈ રોટીસા નહીં અથ પીરો મુરશહ અથ નજર;
 હો અપાતી કે વરકમે સખ વરક રોચન હુવે,
 એક રિકાળીમે હમે ચોંઠા તખક રોચન હુવે. ૯

૯. જે સિંચ કોઈ સાધુને પોતાના ગુર બનાવે છે એટલે
 તેની અદર કાંઈક અમન્કાર જુવે છે ત્યારેજ એ કામ કરે છે.
 જે રોટલી ખાતાંજ તેઓનો દૃષ્ય અંદમા રૂપી ચર્ચ જાય છે, નજર
 આ રોટલી જેવો પીર અને મુરશહ કોઈ પણ નથી. જે રોટલીના
 પડમાં સર્વે દુનિયાનાં પડો પ્રકાશમય રઈ ગયા અને એક રંગીમાં
 સાત આકાશ તથા સાત જામીનનાં પડો પ્રકાશિત થઈ ગયા.

પયસેની ઇ.જ.ત.—પૈસાનું માન. ૨૧

નકશાં ઇન્કે મીયાં હાથ લગા પયસેં
 ઉરને તૈયાર હર એક ઠાઠ દીયા પયસેકા;
 ધરમી પાછી જા. ઇન્કારતસે જના પયસેકા,
 જાના આત્મમે જાનેકો નિલા પયસેકા;
 કપડાં તનકા મી નિલા જેળ ફિલ પયસેકા. ૧

૧ જેનાં દાથે પૈસો જાગો તેજે દરેક રીતના ઠાઠ તૈયાર
 કર્યા. સરવે પણ ધણુંજ સર જનાવું અને જાવાવું પણ આરા-
 મથી મગવું શર થઈ ગયું; તેમજ કપડું પણ તેજ ઉપર સર્વેથી
 થેણે જોજ પૈસાથી મગી શક્યું.

જળ હુવા પયસેમ અથ દોરનો આકર સ્ત્રોગ,
 ઇન્કારતં પામ હુંઈ હર હુવે મનકે રોગ;
 ખાએ જળ માત પુરે દુધ દહીં મોદન લોગ,
 ફિલકો અનંદ હુવે ભાગ ગએ રોગ જોર રોગ;
 અયસી ખુર્શી હય જહાં અના હુવા પૈસેકા ૨

૨ જ્યારે પૈસાનો સંયોગ થયો; ત્યારે એશઆરામ આત્મા
 અને હૃદયનાં રોગ દુર થઈ ગયા; જ્યારે માતપુરા દુધ દહીં
 મોદન ભાગ ખાધું; ત્યારે હૃદયનાં રોગ ન્હારી મનરંજન થઈ ગયું
 એ સર્વ ખુર્શીઆ જ્યાં પૈસો આવે છે ત્યાં થાય છે.

માથ એક દોરને એક દિનજો મંચ શુભશનમેં ગયા,
 વાંકે સરવો મનનો લીલઓ શુભકો દેખા;
 પુછા ઉત્તએકે રૂકે હંચ ભાગ જતાઓ નિમકા,
 ઉત્ત જમ શુભથી તંહ હંચ દીયા જોર મુજસે કહા;
 મહેરબાં મુજસે રૂકે તુમ પુછાં હો કયા પયસેના. ૩

૩ એક દિવસ એક મિત્ર સાથે એક વાડીની અંદર ગયો
અને ત્યાંના સર્વે કુન ઝાડનું કુન લેધું; જ્યારે તેને પૂરું કે આ
જગીયો કોનો છે ? જ્યારે તેણે કુનની રીતે લગી અને કહ્યું કે એ
બધું પૈસાનું છે.

૨૬ તો કયા જ્યાર બહેનને હંચ થા જાએ, અમન,
હંચ ખિલે કયારીયોંમે નરગિસો નસરીનો સમન;
હોજ, કવવારે હંચ બંગલોંમે લી પરકે ચિત્રવન,
જા બજા કુમરી વ જુલજુલકી સદાશોર અફમન;
વાંલી દેખાતો ફકત ગુન હય ખિલા પયમે । ૪

૪ એ તો ગું પથ્થુ એમાં રોટા રોટા જગીયા અને વાડીઓ
છે અને દુધાઈ જોની અંદર તરેદવાર કુન પાતળાંઓ ખીસેનાં છે
દરેક જાણુ હોજ કુતારા અને જમનાઓમાં પરદાઓ પડેના છે
અને જગ્યા જગ્યાએ જુનજુનોના સાદ સંલગાય છે ત્યાં પથ્થુ લીધું
તો દેખાયું કે સર્વે ખુલેયું ગુન પૈસાનુંજ છે.

વાં દોઈ આયા લીએ એક મરસંઅ પીંજના,
લાલ હરદાર દુપટા લીહરા જુ તો તા;
હરમે એકબયઠી વોહ મયના કેના જુલજુલપે ફિના,
મયને પુજા કે ૨૬ તુમહારા હય રહા વોહ ચુપકા;
નિકલી નિન્કારસે મયનાકે સદા પયમેકા. ૫

૫ ત્યાં કોઈ એક મોતેરી પીંજરો લઈને આવ્યો તેનો લાલ
ફેટો અને દુપટો લીલો પોન્ટ રૂપી હતો. તે પીંજરામાં એક મેન
બેઠેલી હતી. મેં પૂછ્યું કે આ તમારું છે તો તે સુપ થઈ રહ્યો ત્યારે
મેનાનાં મોઢામાંથી આદ નિકળ્યો કે પૈમાનો છે.

વાંમે નિકલા તો માર્ગે એક નજર આયા અયસા,
દશ રીતારોંમે ચમકે થા પડા આખ તિલા;
સામ ચુનેકી જગેહ ઉરકે થા ઇસેમે લગા,

વાહ વાહ! કરકે કહા મંચને યે હોગા કિસકા;

અંકુસને જગ મુએ સુપકે સે કહા પયસેકા. ૬

૬. ત્યાંથી નિકળ્યો તો એક મદાન ઉપર નજર પડી જેનાં દરવાજા અને દિવાલો ઉપર સોનાનાં પાણીથી કામ કરવામાં આવ્યું હતું અને સુનાની જગ્યાએ બધું સોનુંજ લાગેલું હતું તરત જ મારા મોઢેથી વાદ વાદનો અવાજ નિકળી પૃથ્વી મધું કે એ કોનું દરો ? તો તરત જ શુદ્ધિએ જવાબ આપ્યો કે એ પૈસાનુંજ.

અટકા અંકુસકે જો મચ,શુઃ કોઈ સકકા ભરા,
આર વોહ મિન્નતસે કિસ્ત તૌર નહીં હય મનતા;
ખુબીઆ પયસે કી અયયારો કહું મેં કયા કયા;
દિલ અગર સંગસે ભીં ઉરકા જયાદા થા કકા,
મોમચા હો ગયા જળ નામ સુના પયસેકા. ૭

૭ કોઈ રકમી ભરેલો અંકુસ માથુકથી રિસાર્ક ગયો જે કાસાવાવાથી કાઢપિણ રીને સમજતો ન હતો. હું પૈસાની તારીફ રી કાં ? જાં જેનું હૃદય પયસથી પણ વધુ સખત હતું; પરંતુ તેણે ત્યારે પૈસાનું નામ સાંભળ્યું; ત્યારે મીથું જેવો થઇ ગયો.

હામમેં દાસકે ચારો જો મેરા દિલ હય અસીર,
ઇસકીએ હોતી હય યે મેરી જાંસે તકરીર,
જીભી ખુશ રહેતા હય આરદિલશી બહોત અયસ પછર,
જીસ કહર હોસકા મંચને કીયા તહરીર નછર,
જરફ આગે મંચ લીખુંતા બકુબ પયસેકા. ૮

૮ પૈસાનાં ફરેજમાં જે દીવ કેદી ચર્મ પાણું છે; ત્યારે મારી જીભાથી આ રીતની ગાજતો બહાર પડે છે; જેનાથી હૃદય પણ ખુશી રહે છે અને આત્મા એકચારામને ઈન્ચિનારો થાય છે. જેટલું મારાથી બનતું હતું તેટલું નછર મેં કદી એની તારીફ કરી છે. 'આગળ શું લખું ?

પેટકા ઝગડા-પેટનો ઝંઘડો. ૨૨

કરતા હય કોઈ જોરો જક્ષા પેટકે લીએ,
 સહેતા હય કોઈ રંજો બલા પેટકે લીએ;
 સીખા હય કોઈ મકો દગ્ગા પેટકે લીએ,
 ફિરતા હય કોઈ એ સરો પા પેટકે લીએ;
 જો હય સો ઇ રહા હય ફિદા પેટકે લીએ, ૧

૧ કોઈ પેટમાટે મારામારી-તકરાર કરે છે, તો કોઈ દુઃખ અને આપદા એજ પેટમાટે ઉત્પન્ન છે કોઈ મ્મો ફટકા પેટ માટે શીખે-લોહ અને કોઈ લાચારી સહિત પશુ પેટ માટેજ ફરે છે જે કોઈ પશુ ફિદા થાય છે તે પેટ મટેજ.

અ.જીજ. હંય ઉરકે વાસ્તે કયા ચાહ કયા વણર,
 મોહતાજ હંત ઉસીકે લીએ બખ્શીઓ અમીર;
 મુનશી વકીલ એલચી મુતસદ્દીઓ મશીર,
 ચાકર નકર શુલામ તવંગર ગની ફકીર;
 સખ કર રહે હંય ફિક સદા પેટકે લીએ. ૨

૨ એને માટે રાજા કે ફકીર પશુ લાચાર છે તેમ અમીર ઉમરાવો પશુ તેનાજ લાચાર, મુનશી વકીલ એનચી મુતસદ્દી અધિકારી નોકર ચાકર શુલામ તવંગર પૈસાદાર અને ગરીબ એ સર્વને પેટનીજ સદા પ્રીત રહે છે.

સરનાફ ખુરદીએને લગા શેઠ સાહુમાર,
 દલાલ બેહુદી વ કીન રી કે પેદેદાર;
 પનસારી એ બખ્શ. અનાજેકે કારો માર,
 બેપાર લેન દેન બનજ' ફર્જ. જોર ઉધાર;
 હય સખને ખટ ખટા રહે કીઆ પેટકે લીએ. ૩

૩ શગફ પૈસાનો લગલો લગાડી એજ છે. દયાવ ઝવેરી અને કાનારીના વેપારી તેમજ વાણીયા કપડા વાળાઓ અને અનાજના વેપારીઓ, તેઓનો વેપાર, ફરજો, લેણું દેણું. ઉધાર, એ સર્વે પેટ ને માટે જ કરવામાં આવે છે.

અન ખદ્દમે' હંથ છેડે બડે, જીવને પેશાવર,
સોજે ઉઝીકે વારતે સળ કરળ ઔર હુનર;
સહુક જીલ્લસાજ, મુલમની કમાનમ,
બંદોજ, મુનફરોશ ખીસાલી સીફાલગર;
ધયડે હંથ સળ દુકાન લગા પેટકે લીએ, ૪

૪ દુનિયામાં નવાના મોટા ધંધાદારીઓ છે તેઓએ જોજ
પેટ માટે હુનરો ગીખેતા છે, તેમાજ જાહ-દીબચાળા તેમજ ખીજી
પરચુરણ બનના વેપારીઓ અર્થ પેટ માટે જ દુકાન લગાડી
બેડેલા છે.

બમડે હંથ મરજીદોમે' મુસદ્દે ખીજા ખીજા,
જીજી ધહેનકે હાથમે' તસખીહુડે ફિગ;
વાએ, જ, કે હર મુખ, નમે હંથ ખાનેકા મુદ્દઆ,
અમોદની હબુતોંકી ઈખાદત હંથ કરે રક્ષા;
બહીદખી માંજતા હંથ દુખા પેટકે લીએ ૫

૫ મસીદોમાં મુસદ્દાઓ પાધરી મોટા જમાઓ પડેડી
દાયમાં માથા રેરી બેઠા છે તેઓના તેમજ કયા રનાર એઓ
દરેકનાં બોને મોનમાં પેટી જ ખામત આવે છે; તેમજ પરંજન
મારો પણ દારંગની જાંઘી કરેડે, અરે જાંઘી કરનારાઓ પણ પેટ
મારેજ દુઆ ચાહે છે.

કયા માન રાજ, કામડે ઔર કયા મુન્સેકાર,
હક કાકે કયા મુસળરો નકકાશ જન્નિગાર;
દેખાતો ના સુનાર કોઈ ઔર ન અમ લુકાર,
સળ અપને અપને પેટકેકરતે હંથ કારોખાર;
પેશા હર એકને સીખ લીયા પેટકે લીએ. ૬

૬ કારઓળનાં ભરેલા અને મોનાથી ભરેલા જગીરાવા ગતી-
ચાઓ; પરંતુ જતાં મોઢ સુતાર અને લુકાર માનમ ન પડયો તેઓ
સર્વ પોત પોતાનાં પેટનો કારભાર કરે છે. તેઓએ ધધો દક્ષ
પેટને માટેજ શીખી લીધો છે.

ગાંધીકે મગજમેંભી ચહી રચ રહી રચ ઠે,
ખિંચે રચ જમ ગુલામે વિકાલે હય ઇંત્ર વે;
શીશી પિમીકો મીંગડી કુચે ક સોંકો દો,
હ-દમ છિડક ગુલામ લગા તંનમે ઇંતરકો;
લીપડે હ-એક કોઈ મુંઘા પેટકે લીંચે. ૭

૭ ગાંધીનાં મગજમાં પણ એજ બાજત સમાયલીછે તે બ્યારે
જીવાળનું અરર કાટે છે તો કાઢને ગીરી અને કાઢને કુપાઓ
આપે છે, ગુલામ છાંટી બદન ઉપર અ-નર સગારી નાકને મુંઘાડેછે
બે પેટને માટે જ.

રંગનેજ, બચઠે રંગતે હંચ રંગત હલ્લરીયાં,
સુખે ગુલામ જર્દ સિયાહ સખઝ ધારીયા;
મખમલ હય કોઈ કોઈ હય મચક કટારીયા,
જંગલમેં જાકે દેખાતો ઉસમળી ન્યારીયા;
નિતખાક છાનતા હય પરા પેટકે લીંચે. ૮

૮ રંગરેજ ત્રિવિધ પ્રકારનાં કપડાં રમે છે તેમાં લાલ ગુલાબી
પીળું કાળું લીલું તેમજ મખમલ તો કોઈ મચક પણ એ સફ
બ્યારે જોયું તો માત્રમ પડ્યુંકે તે સર્વે પેટને માટેજ કરવામાંઆવેછે

ખડનામ હય ઉસીકે લીંચે ખલ્લમેં કવાલ,
જંગલ હ બી ઉસીકે લીંચે હય કો હલાલ;
ચૈય દભી ઉમીકે લીંચે લે ચત્રા હય જાલ,
કાલી ઉસીકે વાસ્તે ફાંતી ગલેમેં ડાત્ર;
હર વકત ઘોંટતા હય ગલા પેટકે લીંચે. ૯

૯ કલાવ પણ એનેજ માટે દુનિયામાં ખડનામ થઈ રહ્યો છે.
દેમજ ગળું રહેસ નારો પ્રજા એને માટેજ લગાવ કરેછે, અને
શીકારી પણ એનેજ માટે જાગ સકને જાય છે; તેમજ ઠગોપણ
એનેજ માટે મગામાં ફાંસો નાંખી દરેક વખત ગળું પેટને માટેજ
ઘોંટતા તૈયાર થાય છે.

નટ ખટ ઉચકકે ચોગે હમ્મ ખાજ રાહ્યારે,
ઝાંચાર જેબકતરે નજર ખાજ હોશીઆર;

મળ અપને અપને પેટકે કરતે હય કાગેજાર,

બિલ્લીલી મારતી હય ચુહા પેટકે લીએ. ૧૦

૧૦ લુટાર, ચોર, ઘાઠ નાખનારા, ચાલાક, ખીસા કાતર, નગર ચુકાવી દિયરીજનારા; તેમજ દુશીઆરો એ સર્વ પોત પોતાના પેટનું કાર્ય કરે છે. એમાંથી કાંઈ પણ પોતાને માટે શીકાર કરે નથી. બીલાડી પણ ઉંદરને પેટને માટેજ માગે છે.

બાંકા સિપાહી ખુશ મુળઅતમે' બેજગર,

વોહ બી ઉસકે વારતે લે તેજ, ઐર તમર;

લડના હય તોપ તીરો તુફગોમે' આન કર,

ખાતા હય જ.ખ.મ. ધુનમે' હોતા હય તગ્યાતગ,

આખારદો સરસી દેતા હય કટા પેટકે લીએ. ૧૧

૧૧ વાંકાશીપાદી કે જે શરીરતામાં એકો મળ્યાય છે; તે પણ એનેજ માટે લાથમાં તરવાર પકડી તીર અને તુફગોમાં આવે. એનેજ માટે લડે છે તે જખમ ખાઈ લોહીમાં ન્હાયછે અને આખરે માથું પણ પેટ માટેજ કપાવી દે છે.

કાલુલકે ફજલેમે' બી ઉસીકી હય ઇતેજ,

અબિદ તુલુમીકાબી ઉસીપર હય મુરેઆ;

મુલ્લાબી દિન ચુભારે હય લડકે પ.હાપ.હા,

શાએરબી દેખિયે તો કસીદે બના બના,

કયા કયા કરે હય વરફો સના પેટકે લીએ. ૧૨

૧૨ જાનીઓનાં જ્ઞાનમાં પણ તેનીજ મામણી સમાયતી છે. પરદગાર અને નલુમીની પણ એજ દુનિયા હોય છે. માસ્તસે પણ આખો દિવસ હોકરાઓ ભજાવી દિવસો દારે છે તેમ કરી પણ કાફી પ્રથાસાના ગખુઆઓ કુંડી કુંડી પેટ માટે થું થું ખાખત ગાદીર લાવે છે.

કાલુકે હાલકીતી યકી બાત હય ગવાહ,

મુશ્વીકેકરદીબી મહેશાહીદ હય ખવાહમખવાહ;

વેધ ઐર હકીમકીબી ઉસી પરહય અખ નિગાહ,

અતારકે બી દદકે દેખાતો વોહબી આહ,

દિનરાત કુટતા હય હવા પેટકે લીએ. ૧૩

૧૩ કાજીની સ્થિતિની પણ એજ ગાળત માણી છે. અને-
મુક્તીની પણ એજ દાસન છે. વેલ તેમજ દુકામની પણ એનીજ ઉપ-
નયર છે, અને અતારનાં પણ દરીને જોયું તો તે પણ રાત દિવ-
પેટ માટેજ દવા કુટે છે.

પત્તે હંચ સખ કુનાન જો મુરદોંકા લેકે નામ,
કુલોંમેં બચદ દરને હંચ પંજ આયતેં તમામ;
દોખજમેંયા બહિસ્તમેં મુરદોંકા હો મુકામ;
કુછ હો પર ઉન્કો હલવેઓ ખડે સે અપને કામ,
પ્રુથ હો ગએ જખ ઉન્કો મિલા પેટકે લીએ. ૧૪

૧૪ મુરદાઓ નામ લઈ શાજ લણે છે અને કુમોની અંદર
મેશી ને સર્વ ખાળે કરે છે. તેઓને વિચારેતો મુરદો સ્વર્ગે જાય કે
નર્ક; પરંતુ તેઓને પોતાના પેટ સાથેજ પડી છે. અને જ્યારે તે
ઓને પેટ પુરવું મળ્યું ત્યારે ખુશી થઈ ગયા.

બિલ્કલ કીસીકે દિલમેં કીસીકે પડા હય ખયર,
માને કોઇ હરામ કો પુજતા હય સયર;
ખાનેકી સારી દોરતી ખાનેકી સારી દયર,
કહેતા હય અખ ફકીરલી દેકર દુઆએ ખયર;
ખાખા કુછ આજ શુઝકો દિલા પેટકે લીએ. ૧૫

૧૫ કોઈનાં હૃદયમાં પ્રીતિ તો કોઈનાં દીલમાં શત્રુવદ અને કોઈ
દરામ માને તો કોઈ સારી ચીજે પુજે છે તેમાં ખાવાનીજ સર્વ
દોસ્તી અને ખાવાનીજ દુનિયા છે અને સાંધ પણ સારી દુઆ
જ્યારેજ થાહે છે કે જ્યારે તેને પેટમાં પુરવું ખાવાનું મળે છે.

આશકે તંઇ જો દેજે હંચ એન્યાઅમતોંકી ચેટ,
ખાનેકી દેખ ચાટ લગાવટકી કર લપેટ;
ગોદીમેં બચઠ જાતે હંચ હરદમ બગલમેં લેટ,
લડકેલી અપને જોલકે છાતી લગા કે પેટ;
કયા કયા કરે હય નાજે, સદા પેટકે લીએ. ૧૬

૧૬ આશકને જે હૃદય નેમતોની ચાટ લાગેલી છે તે ખાવાની
ચાટ અને વાતનો લપેટ આપી ઊકરાઓ પણ છાતી ખોલી પેટ

ઉપર તાપ લગાડી ગોદમાં બેસી જઈ જગલમાં મુકે જાય. પેટ
માટે ચીની રીતનાં નાજ નજરા દરવામાં આવે છે.

હય છનકે પાસ મનસખો જાગીરો માલો જાહ,
ખુબાંબી ઉંકે સાથ કરે હય સદા નિખાર;
ખાનેકો સારી દેરતી ખાનેકી સારી ચાહ,
દેખા જો ખુશ ગોરસે હમનેતો વહ વાહ,
મઅશુક્લી કરે હય વફા પેટકે લીએ ૧૭

૧૭ જોખો પાસે અધિકાર અને જાગીરદારી છે રેખાની સાથે
ખુખીએ પણ છે તમામ દો-તી અને ચાલત ખાવાની જ હોય છે
અમોએ જો ધણુજ ખારક નજરે તપાનુ નો જણાયું કે મંચક
પણ પેટ માટેજ વફાદારી કરે છે.

રંડી જો નાચતી હય પરીજાદ કુલગડી,
સરપાંકસે તમામ જવાહીરમેં હય જડી;
ચિતવન લગાવટોંકી બતાકર ધવી ધમી,
દો શામને સહર તલક હય નાચતી ખડી;
સૌ સૌ તરહકે ભાવ બતા પેટકે લીએ. ૧૮

૧૮ રંડી જો પરીનાદ અને કુલગી પ્રડી જોવી ખતી નાચે છે.
તે નમણો ખનાવી ધડી ધડી આંખના અણુસારા કરે છે જે માથા
ની તો પમ મુખી જવાહીરોમાં જલેખી હોય છે તે સાંજથી તે સવાર
મુખી હબી રંડી નાચે છે જેમાં દળદો પ્રદારના ભાવ પેટ માટેજ
બતાવે છે.

કસબીકે ઘરમેં દેખાતો વાંલી ચહી પુકાર,
બિસનીકે દાક હોતી હય હરહમ ગલેકા હાર;
હરહમ દુઆ ખુદાસે યહ મોં હય દિલકિગાર,
અલાહ કહીસે લેજકે રોટોંકોં એક ખાર;
હરઆન માંગતી હય દુઆ પેટકે લીએ. ૧૯

૧૯ કસબીનાં ઘરમાં જઈ જાયું તો ત્યાં પણ એનીજ મુગ
દરેક વખતે દોડી બગાનો દાર ચર્ચ જાય છે. દરેક વખતે દુઆ

ખુદાથી માને છે કે ખુદા એક વખત મોટની દહવી મોટની આપ
તો દરેક ગમચે પેટનીજ દુઆ આપે છે.

• લાખો(ગો) દોઈ લે હય મુહુખતમે હરકા નામ,
વનં મમ અપને ૧૮કે હંય કલમે ઔર કલામ;
ના આકિબતકી ફિક ન નાહે ખુદામે મામ,
સમજે ન કુછ હલાત ન જનાકે કુછ હરામ,
જો હરસે હોરકા સો હીયા પેટકે લીએ ૨૦

૨૦ લાખોમા કાપકજ માંજાગતથી પરમેશ્વરનું નામ લે છે
નહીં તે મદુ પોતાના પેટનાજ દનમા અને દનામો છે તેઓને
જતો પરમેશ્વર અને પોતાની શીકર છે. તેઓ દગમદનાન કથુ પથ
જાણતા નથી, જો જોનાથી થયું તે પેટને માટેજ થયું.

• હાને હંય સળ જહાનમેં કમજાત યા અસીલ,
સમ અપને અપને પેટકી કરતે હંય કાહો કીલ;
શેરા પલંગો મુર્ગો હંવ ચીવટીએ વ શીત,
કબા બરેર હન્મ લધક બાબ, ગીધા ચીવ;
સગ હુંહતો, ફિરે હંય જિના, પેટકે લીએ. ૨૧

૨૧ જેટના દુનિયામાં કમ ના અપવા સારા પુરુષો છે તેઓ
સર્વે પોત પોતાના પેટનીજ શીકર કરે છે, વાપ, વર, ગીતો,
દંણ, કીડી, મોઝી, દાધી, કાગડો, તેતર, દંબ ગીધ, અને ચીત
એ સર્વે પોતાના પેટ માટેજ ખાનાયુ શોધતા કરે છે.

• હરકા શીકમ બતા હય વોહ હંરતા હયમીરસે કુલ,
ખાલી હય હરકા પેટ વોહ રાતા હય હો મહુલ;
જૂળ તક ન હય ગદેમેં પડે આકે બાક મુલ,
સુકે ધરજી નદીન ન અદલાહ ના રમુલ;
જો જો કરે કોઈ સો બબ પેટકે લીએ. ૨૨

૨૨ જેનું પેટ ભરાયું છે તે કુપના જેવો દસે છે અને
જેનું પેટ ખાલી છે તે મથુલ થઈને રહે છે, બ્યાર સુધી તે ખાડામાં
પુગ મારોડો પાંતી નથી, ત્યાં સુધી ધરમ દીન ખુદા રમુલ કોઈ
પણ સમજે નથી જો કોઈ સાર નરમ દે છે તે પેટને માટેજ કરે છે.

જાગદાર માલદાર ગદા ચાહ કયા વજર,
સરદાર કયા ગરીબ તવંગર હો યા ફકીર
હરદમ સ્તોત્રો દેખ ઉઝી હાતમે અમીર
અપની યહી દુઆ હય શબો રોજ અપનજન
દે શર્મા આગરમે ખુદા પેટકે લીએ, ૨૩

૨૩ રૈયાદાર માલદારકે બાદશાહ અથવા વજર સરદાર
મરીખ તવંગર બીખારી એ સર્વને બેશુતો એજ બાગતના કેદી
જાગ્યારો, માટે નજર કહે છે કે રાતદિવસ મારીનો એજ દુવા છે
કે ખુદા પેટને માટે ખાવાનું આગર અને મજાગતથી આપે.

દમ—શ્વાસ. ૨૩

જહાંમે જબ તલક યારો હમારે દુરમમે દમ હય,
કશી હંસના કશી રોના કશી ચાહી કશી ગમ હય;
કહે કિસ કિસસે કયા કયા એક દમકે સાથ આલમ હય,
મગર બે સાહિબે દમ હય વોહ ઇસ નુકતેસે મહરમ હય;
જો આયા દમતો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હય,
ન આયા દમ તો ફિર દમમે ન આદમ હય ન જાંદમ હય. ૧

૧ દુનિયામાં જ્યાં સુધી અમારા શરીરમાં શ્વાસ આવતો. તે
સાં સુધી દસબું અને રૂઝું પણ ચાલુજ છે, આ એક શ્વાસ સાથે
શીશી બાગતો છે તે જાને જઈ દિલિયે, ! પરંતુ, જોની અંદર
શ્વાસ આવતો છે. તેઓ આ બાગતથી અમલુ છે. જો શ્વાસ
આવ્યો તોજ મુબ્બ કલાવસો અને તેજ શ્વાસનોજ આદમ પણ છે
અમારે દમ ન આવ્યું તો શ્વાસમાં ન તો આત્મ છે ન બદમ છે.
મશકકત મહેનતોસે જરૂર કરના દામો દિરદમકે,
તાજદલુક, રંજ સહતકા તફકુર બેથ ઝાર કેમકા;
કશી સામાન ઇસરતકા કશી અસબાબ અતમકા,
કહું કયા કયા ગરજ યારો રહે અલકા હય સબ ઇસદમકા;
જો આયા દમતો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હય,
ન આયા દમ તો ફિર દમમે ન આદમ હય ન બદમ હય. ૨

૨ મહેનત મજૂરી પેસાટકા એકઠા કરવા અને દુઃખ મુખ થોડા ધણા માટે ઉચકવું કામ સમયે સુખી સ્થિતિ તો થાક વાર દુઃખની સ્થિતિ એ સર્વે એજ શામનોજ અથડા છે બે શામ આવ્યો તોજ મનુષ્ય છે અને તેજ શાસનો આદમ પણ છે અને શાસ ન આવ્યો તો પ'ગી એકજ શાસમાં ન આદમ અને બાદમ રહે છે.

ઈસી દમકી કહું મેં સીમ ઐર જરમેથી પેડે હંય,
ઈમીકે વાસ્તે હંમ ઐર શુવાત્રોકે ટુરેડે હંય;
જલેખી અમૂની બરફી શુલાળી લડુ પેડે હંય,
ખરજ મંય કયા કહું ચારો રહે સજ દમકે બખડે હંય;
બે આયા દમ તો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હંય,
ન આયા દમ તો ફિર દમમે ન અદમ હય ન બાદમ હંય કે

૩ એજ ચાલુ શાસમાં પોતાને સોના અને દીરા ઝવેરાતથી ભરે છે અને એનેજ માટે અતર મુશ્કામ શરીર ઉપર છાંટે છે જલેખી અમૂની, બરફી લાડવા પેંડા એ સર્વે પણ એ શાસનોજ માટે કરવામાં આવે છે. ત્યાં શામ છે ત્યાંજ મનુષ્ય છે અને તે શામનોજ આદમ પણ છે બે શાસ ન આવ્યો તો પ'ગી એક મેકંડમાં ન આદમ અને ન બાદમ રહે છે.

ઈસી દમકે લીએ કયા મહેત રહે સ'ગી તરાયે હંય,
ઈસીકે વાસ્તે જર સીમકે તોલે વ માયે હંય;
અહારો બાગે સહસ સયદ ઐર શીકરે વ બાયે હંય,
ફકત દમકે હી આનેકે રહે સજ વારો તમાસે હંય;
બે આયા દમ તો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હંય,
ન આયા દમ તો ફિર દમમે ન આદમ હય ન બાદમ હંય કે

૪ એજ શાસને માટે પુષ્પરનાં મુગેબીન મહેલો કોતરવામાં આવે છે અને એનેજ માટે સોનાનાં તોલ પણ કરવામાં આવે છે મોજ મઠા જંગમ બગીચા સીકારીઓ સફર એ સર્વે શાસ આવ સાનાજ તમારાઓએ બ્યારે શાસ આવ્યો ત્યારેજ મનુષ્ય છે અને તેજ શાસનો આદમ પણ છે ત્યારે દમ આપ્યો ગયો; ત્યારે એક જ દમમાં ન આદમ અને ન બાદમ છે.

ઇસી દમકી હંચ પેથકેં રહેં રંગી ઇતમેં હુખી;
 ઇસી કે પારતે હય સળ તરહદરી મ મહાપુખી;
 મહાઈ બાદશાહી અથકો રીંદી વ મહે પુખી;
 ઇસી દમકેડી આનેકી હય અય ચરો રહે સળ પુશી;
 જો આયા દમ તો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હય,
 ન આયા દમ તો ફિર દમમેં ન આદમ હય ન જાદમ હય.૫

૫ એજ શાસની પાપકો અન્તરમાં દુગાવવાના આવે છે અને એનેજ માટે સર્વ જનાવ સમગર અને હંફર અવરૂપ જનાવવામાં આવે છે, ફરી બાદશાહ પ્રેમ હુઆઈ અને મહોબ્બત એ સર્વે એજ શાસ આવાનીજ પુખી છે, બ્યારે શામ આબો ત્યારે મનુષ્ય છે અને તેજ દમનો આદમ પણ છે, જો શામ ન આબો તો તેજ દમમાં આદમ અને જાદમ કાંઈપણ રહેવા પામતુનથી ઇસી દમકે લીએ અફેથું શરાબો પોસ્ત બંગે હંચ, નશે મસ્તી તરાને અયથો અશરતકે તરગે હંચ; મુહબ્બત હોસ્તી ઇબલાસ ઉલફત સુદહે જંગી હંચ, ઇસી દમહાંકે અનેકી રહે સળ ચારો ઉમંગે હંચ; જો આયા દમ તો આદમ હય હય ઉસી આદમકા આદમ હય, ન આયા દમ તો ફિર દમમેં ન આદમ હય ન જાદમ હય.૬

૬ એજ શાસને માટે અશીમ દારૂ નશાની ચીજો ગામન અને મોજમઝા તરંગો છે તેમજ દોન્તી પ્રીતિ મહોબ્બત મુબેદ અને સગાઈ એ સર્વે એજ દમના આવાની ઉમંગો છે, જો શામ આબો તેજ આદમ છે અને તેજ શાસનો આદમ પણ છે, જો શાસ ન આબો તો પછી એક દમમાં ન આદમ અને જાદમ છે.

ચહી દમ હાથી ઘોડે પાલખી હંદજ પે ચઢના હય, ઘહી દમ બેકસીમેં નગે પાઉસે ખઢના હય; કાઈ રુક્લિસ હો ઘટના દય કોઈ ઉમદા હો ખઢના હય, જો હુછ હય ઉચનીચ અય ચારો સમયહે દમ ની ગડના હય; જો આયા દમ તો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હય, ન આયા દમ તો ફિર દમમેં ન આદમ હય ન જાદમ હય.૭

૭ એજ શ્રાસ દાથી ઘોડા પાલખી ઉપર ચડે છે અને શ્રાસ
સાચારીમાં ઉધાડે પગે દોડાવે છે. એજ કોઈ મરીયાદનાં અને કોઈ
અમીરાતમાં હોય છે. જે કોઈ ઉચ્ચનીય છે તેજ આ સર્વે દમજ
હોય છે જે શ્રાસ આળો તેજ મનુષ્ય છે અને તેજ આદમ પણ છે
જે દમ ન આવ્યું તો એકજ એકડમાં આદમ અને જાદમ
કોઈ પણ નથી.

ઈસી દમકે લીંચે રહે સળ અને હંચ સુખ જમાનેકે
મજે, અયસી તરબકે ઐર લહમુલ હુખ ઉઠાનેકે;
જહાં તક શાદીઓ ગમ હંચ જહાંકે કરખાને કે
રહે સળ હુખ સુખ હંચગય યારો ઇસી એકદમકે અનેકે;
જે આય, દમ તો આદમ હંચ ઉસી આદમકા આદમ હંચ,
ન આયા દમ તો ફેર દમમેં ન આદમ હંચ ન જાદમ હંચ.

૮ એજ શ્રાસ માટે દુનિયાના સુખો પેદા થયા છે મોજમજા
અને દુઃખ દાવવાની ધીરજ પણ પેદા થઈ છે. જ્યાં સુખી ખુશી
અને ગમી દુનિયાના દારખાતામાં છે. એ સર્વે એજ શ્રાસના
આવવા જવાના સુખ દુઃખમાં છે. જે દમ આળો તેજ આદમ
છે અને તેજ દમ આવવાનો આદમ પણ છે જે દમ નથી તો પછી
એક સેકંડમાં આદમ અને જાદમ કોઈ નથી.

ઈસી દમકે લીંચે બહારીમે બંગલોલી કુતારે હંચ,
ઈસીકે બારનેં અજમે હંચ ઐર મીંહરી ધારે હંચ;
અમન શુલભર છુટા કુલ ફેલ ઐર આખશારે હંચ,
નહર અમ કયા કહે યારો રહે સળ દમકા બહાર હંચ;
જે આયા દમ તો આદમ હંચ ઉસી આદમકા આદમ હંચ,
ન આયા દમ તો ફેર દમમેં ન આદમ હંચ ન જાદમ હંચ.

૯ એજ દમને માટે બુઝાઓની દાર કતાર બાંધવામાં આ
વેલી છે અને એજ માટે વાદળ દયા તથા વર્ષાદ પણ છે. ખગીયા
આ બાગ જુવ ફળ છુટા અને પાણીના નદરો પણ એનેજ માટે
ઉત્તાદ નહર કહે છે કે સું કલીએ એ સર્વે શ્રાસનીજ મમત છે
જે શ્રાસ આળો ના આદમ છે અને તેજ દમનો આદમ પણ છે
અને જે શ્રાસ નથી તો પછી એક સેકંડમાં આદમ અને ન જાદમ છે.

મહે દુનીયા.-દુનીયાની આજ્ઞાક્રી. ૨૪

કયા કયા ફરેજ કહિયે દુનિયાકી ફિતરતોંકા,
મકો દગા વ હુજરી હય કામ અકબરોંકા;
જળ દોસ્ત મિલકે લુટેં અસળાળ મુશફિકોંકા,
ફિર કિસ જાણસે શીકવા અવ કીજે દુશમનોંકા;
હુશીઆર ચાર જાની રહે દરત હય ઠગોંકા,
યાં દુક નિગાહ ચુકી આર માલ દોસ્તોંકા. ૧

૧ દુનિયા માહેલા આલતા દગા ફટકાનું તણું કરવું અશક્ય
ધારીએ છીએ; કારણ કે એમાં ફેરવ દગો ચોરી સીકારી ધણુકાના
કાર્યો થઈ પડ્યા છે. જ્યારે મિત્રો મળીનેજ પોતાના મિત્રોનો માલ
ઉઘાડે પછી સત્કર્યો માટે તો કહેવું જ શું? માટે આ પ્યારા આ
દુનિયા એક ઠગોનું જંગલ છે જેમાં દરપગે હુશીઆર રહેવું બેઈ-
એ એમાં જ્યાંનજર ચુકી લાં તરતજ આપણો માલ પરાયો થઈ જશે.

ગર દિનકો હય ઉચકા તો ચોર રાતમેં હય,
નટ ખટકી કેછ ન પુછો હરગાત ખતમેં હય;
ઉત્કે ગલ્લેમેં કત્તી તેગ. ઉત્કે હાથમેં હય,
વોહ ઉસ્કી ફિકમેં હય વોહ ઉસ્કી ઘાતમેં હય;
હુશીઆર ચાર જાની રહે દરત હય ઠગોંકા,
યાં દુક નિગાહ ચુકી આર માલ દોસ્તોંકા. ૨

૨ જે દિવસના નજર ચુકાવી ઉંચકી લઈ જનાર છે તેજ
રાત્રે ચોર થઈ જાય છે. જેની વાત વાતમાં અંચલ પછું ભરાયલું
છે. એક ગળામાં દાતરકુંતો ખીન્નનાં હાથમાં તમવાર છે તે એની
શીકરમાં તો સામે વાજો તેની ઘાતમાં છે. માટે પ્યારા મિત્ર ! આ
દુનીયા કે જે ચોરાનાં જંગલ રૂપી છે તેમાં હુશીઆર રહે કારણ
અહીં નજર ચુકતાંજ માલ મીત્રોનાં હાથમાં આલ્યો જશે.

અયાર આ છીછોરા નિત અપને કારખ હય;
ઔર સુપહે ખેલ્યાલાં અપની બહારમેં હય;
ઠ.જ.ભ.ક. એસ મકાં પર ફિકે સવારમેં હય,

આદા ગરીબ ઉસબા ફિર કિસ શુમારમે હય,
 હુશીઆર ચાર બની રહે દસ્ત હય ઠગોંકા,
 યાં દુક નિગાહ ચુકી ઓર માલ દોસ્તોંકા. ૩

૩ ચંચલ અને છીછોરા પોતાનાજ કાર્યમાં લાગેલો છે અને
 સદવાનું કાર્ય કરનાર પણ પોતાનીજ બહારમાં છે જે ઘરમાં
 ચોર પોતાની શીકરમાં લાગેલો છે સાં ખીચાગે ગરીબ કષ્ટ ગણત્રી-
 માં છે, મારે આ દુનિયાને ચોરાનો બીદામલો જંગલ વિચારી
 હુશીઆર રહે કારણ કે અહીં નજર ચુકતાંજ આપણે માત્ર
 મિત્રોના હાથમાં ચાલ્યો જશે.

ઇસ રાહમેં જો આયા અસવાર કહેકે ઘોડા,
 ઠગસે બચા તો આગે કજબાકરને ન છોડા;
 સોપા સહામેં ભામે તો ચોરને અંજોડા,
 તેગા રહા ન ભાલા ઘોડા રહા ન ઠોડા;
 હુશીઆર ચાર બની રહે દસ્ત હય ઠગોંકા,
 યાં દુક નિગાહ ચુકી આર માલ દોસ્તોંકા. ૪

૪ આ રસ્તામાં જે ઘોડો પોતાનાં સવારને લઇને આવ્યો
 અને રસ્તામાં જો ઠગને હાથે બચી ગયો તો આગળ છુટારાના
 હાથથી છુટવા ન પામ્યો. બ્યારે ધર્મશાળામાં મુકામ ક્યોં વો
 ચોરે છેડ્યો ત્યાં ભલો તરવાર ઘોડો અને કોડો 'એમાંનું' કાંઈ
 પણ રહેવા ન પામ્યું. મારે આ દુનિયા ચોરાનું જંગલ છે, જેમાં
 કદરખે હુશીઆર રહેવું જોઇએ. અહીં નજર ચુકતાંજ આપણે માત્ર
 મિત્રોનાં હાથમાં ચાલ્યો જશે.

નાહાનકે પિલાકર એક બંગકા પ્યાલા,
 કપડે બગલમેં મારે ઓર લે લીયા દુશ્મલા
 લના મિલા તે ઉસમેં ચોલા ધતુરા કાલા,
 હોતેહી ગાપીલ ભરકે ફાંસીમે ખીચ ગલા;
 હુશીઆર ચાર બની રહે દસ્ત હય ઠગોંકા,
 યાં દુક નિગાહ ચુકી ઓર માલ દોસ્તોંકા. ૫

૫ નાદાનને એક લાંગનો ખાલો પાઈ તેના કપડાં ઉતારી બગલમાં મારી લઈ દુધાલો પણ કાઢી લીધો અને ને સમજદાર મળ્યો તો તેજ લાંગમાં કાળા ઘતુરાનાં ખીવાં મેળવી પાઈ બેહોશ કરી તેને ફાંસો આપી દીધો. માટે આ દુનિયાને ચોરાનું ખીલામણું જંગલ વિચારી દોષીઆર થઈ જા. અહીં નજર ચુકતાંજ તારો માલ તારા મિત્રોનાં હાથમાં પડી જશે.

પથસે રૂપય અશરફી યા સીમો જરકા પતરા,
ફિર છત ઘરમેં લાવે હુય કૌન અયસા અતરા;
મયદાન ચોક ખાએ રહે ફન હુય વોહ ધનતરા,
કતરે હુય જેળ ચઢકર હાથી પેજેળ કતરા;
દુશીઆર ચાર જાની રહે હસ્ત હુય ઠગોંકા;
યા દુક નિગાહ ચુકી જોર માલ દોસ્તોંકા. ૬

૬ પૈસા રૂપયા ગીન્નીઓ અથવા મોના રૂપાના પતરાઓ તેઓને છતીને ધરની અંદર લાવે એવો દુશીઆર કોણ છે ? આ દુનર એવો પૈસાદાર છે, જેને માટે ખીસા કાતરે હાથી પર ખજુ અહીં ખીસાં કાનગે છે. માટે આ દુનિયાને ચોરાનો ખીલામણું જંગલ વિચારી દુશીઆર રહે. અહીં નજર ચુકતાંજ તારો માલ તારા મિત્રોનાં હાથમાં ચાલ્યો જશે.

ચિડીયાને દેખ માફીલ કપડા ઉધર ઘંસીટા,
કબેને વકત પાકર ચિડીઆકા ઘર ઘસીટા;
ચીલોંને મારયજે કબેકસર ઘસીટા,
ને છરકે હુય આયા ઉસનેહી ઘર ઘસીટા;
દુશીઆર ચાર જાની રહે હસ્ત હુય ઠગોંકા,
યા દુક નિગાહ ચુકી જોર માલ દોસ્તોંકા. ૭

૭ ચકલીએ તે તરફ અંગણું નોંધ કપડું ખેંચ્યું તો કાગડાએ સમય મળતાંજ ચકલીનું ઘર, ખેચી કાઢ્યું એટલે ચીલે (સમડી) પંજે મારી કાગડાનું માથું વીખી નાંખ્યું. એમાં જે ચીજ જેને હાથ આવી ને તરફ તેણે ખેંચ્યું. માટે આ દુનિયાને ચોરા

જંગલ રૂપ વિચારી હુશીઆર રહે અહિં નજર ચુકતાંજ મિત્રોનાં
હાથમાં માલ ચાલ્યો જશે.

સૈયાદ ચાહતા હય હો સયદકા, શુભરા,
ઔર સયદ ચાહે દાન, ખાકર કરે કનારા;
કાપુ ચઢાતો ઉસ્કા દાના વોહ ખા સિધારા,
આર કુછબી ચાલ ચુકાતો વહીં જાત મારા;
હુશીઆર ચાર જાની રહે હસ્ત હય ઠગોંકા,
યાં હુક નિગાહ ચુકી ઔર માલ હોસ્તોંકા. ૮

૮ શીકારી ચાહે છે કે શીકાર મગે અને શીકાર ચાહે છે કે
દાણો ખાધને કીનારો પકડી લેવો. જો તેનો દાન ચાલ્યો તો તે
દાણો ખાતાંજ પોખારા ગણી ગયો; પરંતુ જો માલ ચુક્યો તો
ત્યાંજ જાવની અંદર ફંસાઈ પડ્યો. માટે આ દુનિયાને ચોગનાં
જંગલ રૂપે વિચારી હુશીઆર રહે અહિં નજર ચુકતાંજ આપણો
માલ પરાધાના હાથમાં ચાલ્યો જશે.

નિકલા હય શેર ધરસે ગિહડકા ઘોસ્ત ખાને,
ગીહડકી ધુન લગાવે ખુદ શેરકો ઠિકાને,
કયા કયા કરેં હંચ બાહમ મકરો દગા બહાને,
યાં વોહ બચા નજર અબ ભરકો રખા ખુદાને;
હુશીઆર ચાર જાની રહે હસ્ત હય ઠગોંકા,
યાં હુક નિગાહ ચુકી ઔર માલ હોસ્તોંકા. ૯

૯ સિંહ વશતું માંસ ખાવા કાજે ઘેરથી નીકળ્યો છે અને
વગી ધુન છે કે પોતે સિંહનેજ ઠેકાણે વગાવે. એક બીજામાં
ફરેજ દગા અને બહાનાઓ કેવી કેવી રીતના કરવામાં આવે છે
અહીં નજર રહે છે કે તેજ બચવા માગે છે કે જેને ખુદા સંભાળે
આ દુનિયા ઠગારાઓનાં જંગલ રૂપ છે માટે એમા હુશીઆર રહેવું
જોઈએ. અહીં જરા પણ નજર ચુકી, કે માલ હોસ્તોના હાથમાં
પડી જવાનો.

દુનિયાકે ફરેખ રપ.

અય દિલ ન રહે તું આલમે હસ્તીમે' બે ખ.ખર,
ગફલતમે' અપની ઉમ્મ ન ખો શામ ઝીર સહર;
અવકાત જીત લહવો લખખમે' ન કર ખસર,
દુનિયા યહ એક નિગાર ફરે બિન્દા જલ્લગર;
ઉલપતમે' ધરકે કુછ નહી જુજ, કુલફતો જ.ર. ૧

૧ ઓ અંત ફરજ ! તું જીવનનાં સમયમાં અળણો ન રહે,
અને જુનજુવામણીમાં સવાર અને સાંજ ન કાઢ, તારા જીવનનો
સમય મળક મસ્કરી અને ખેલ કુદમાં ન ગાળ; કારણ કે આ
દુનિયા એક ફરેખથી પુર નકરી કમાનો દેખાય છે. તેની મીઠા-
ચારીમાં દુઃખ તેમજ બે આખર સિવાય બીજું કંઈ નથી.

દિલકો ફરેખ દેનેકો કર મહેરો ધંદલી ફાત,
નાજો અદમે' રખતી હય કયા કયા તનબીઆત;
બહલે હય રંગો રૂપ હજારો દીન ઝીર રાત,
આજ ઉસપે લી કમી' તો લગાઇ કલ ઉરપે' ધાત;
હસરો ફિજા વ હો શરૂનાઓ શકે બો ખર. ૨

૨ હૃદયને ફરેખ આપવા માટે મહેરબાનીની વર્તણૂક કરી
નાજ નખરામાં મનુષ્યને બોળવી લે છે. દિવસ અને રાત્રી હજારો
રૂપ રંગ બહલે જેમાં આજે એકની ઉપર કમી હતી તો કાલે
તેને પણ પોતાની ધાતમાં પોતાના તરેહવાર ફરેખ બનાવી લઇ લે છે.

યેહ નાજો હુસન રખતી હય અય દિલ પહે પીરખાલ,
જો એક નિગાહમે' કાલે હય 'જરદનમે' લાખ જાલ;
પહેલે નશા તો અય શો તરખ ફિર ગયો વખાલ,
હોતા હય આખિર ઉરકે જિરફતારકા પહે હાલ;
જયમે મગસ કે શહેદમે' ભર જાએ ખાલો પર. ૩

૩ આ છુટી કેવા કેવા નાજ અને નખરાઓથી દાર્ય લે છે.
જે એકજ નિગાહમાં લાખો જાળ ગેરદનમાં નાંખી દે છે, પહેલાં

તો એશ અને આરામ અને પછી દુઃખ છેલ્લાં એની અંદર ફંચા-
યલાઓનો જેમ માંખીના મધની અંદર પરાં ચોંટી જાય છે તેવા
દાંત થાય છે.

જાતી હય મિસ્લે શુભ ચમને નાજમે' ને ખીલ,
ખુલ ખુલ મનશસે અપને વહીં બયઠતી હય મીલ;
ઐયારગી વ અશ્વ ગરી કરકે મુત્ત સીલ,
સેહરાં કુચું વોહ રખતી હય બપેરે ફેરબો દીલ;
હયરાન સેહરે સામરી હો છુરકો દેખ કર. ૪

૪ નખરાનાં બગીચામાં ફૂલ રૂપી ખીલાઇ જઇ પોતાના ખુબ
શુભની સાથે મળીને બેસે છે અને પોતાના ફગેબ અને ફગાથી નેને
પોતાનો કરી લેછે. જેમાં જાદુ કળા પણ પોતાના તાબામાં લેવાને
વાપરે છે એની આગ સામરી જાદુગર પણ આશ્ચર્ય ચક્રીત થઇ
જાય છે.

છસ દિલકો ઉસ નિગારકી આઇ અદા પસંદ,
એકદમ વોહ શાદ હોકે રહા ફિર અલમમે' બંદ;
રખતી હય અપને દોશપે હર દમ નઇ કમંદ;
લેનેકો નકદે ઉચકે. શીર્દી હય મિસ્લે કંદ,
જબ લે ચુકી તો હોતી હય હનજલજલ તદખતર. ૫

૫ જે જીવનને તે જાદુગરની કાઇ અદા પસંદ પડી તો તે
પુશી થઇ, તે પાછું કદમાં જઈ પડ્યો એ પોતાનાં ખાંધ ઉપર
દરેક સમયે નવીજ રસ્તી ફરકને ફાંસવા માટે રાખે છે. જેમાં મનુ-
ષ્યને તો પોતાની ઉમર મીડી શાકર જેવી થઇ પડે છે; પરંતુ
જ્યારે તેમાંથી લઇ ચુકી તો પછી કડવા ફળ રૂપી થઇ જાય છે.

તુ ઇસ નિગાહે અહદે શકનસે લગા ન દિલ,
હાસિલ નહીં કુછ ઉસસે વાનુજ. રંજ નાં શુસલે;
અનહર ઉરકે બયઠીઓ જાકર ન મુત્તસિલ,
એ' ઉસસે, દિલ લગાતે હય આખિર-હો મુનફિલ;
મલતે હય અંપને હસ્તે તઅરમુદ બયક દિગર. ૬

૧ તું આ વાપરો તોતનાર જાદુગરથી તારું દિવ ન લગાડ
કારણ એનાંથી દુઃખ અને કષ્ટ સિવાય બીજું કશું પણ મળવાનું
નથી, એની પામે જઈ કદી પણ બેઠો ના. જોયો એનાંથી દિવ
લગાડે છે તેઓ છેવટે અકબોત્ર સાથે પોતાના હાથ ધમે છે.

આગે ભી મંદને તુઝકો જતાયા હય કિતને બાર,
અઅને તુ ઉરકા કીજીઓ હરગિજ ન એઅતેનાર;
હય કયદો મકો ઉજ ઉસે યાદ બે શુમાર,
તુજી ને ઉરકે પાસ લગાવેચા દિલ તો યાર;
ઇંપ નખલસે મિલેજા ફોરે ભી ચહી સમર. ૭

II આગળ પણ મેં તને કેટલાક સમયે જાણીતો કર્યો કે
તું તેનો કદી પણ ભરંખા ના કરતો. કારણ કે એને કેદ મકર દરેખ
દળારો યાદ છે અને તું પણ તેની પામે દિલ લગાડશે. તો તને
પણ એ જાણી એજ ફળ મળશે.

એક દિન ભી તુ કરેગા ને ઉસ બે વફાકી આહ,
બરહોં તલક કરેગી ચેહ પુરફન તુઝે તબાહ;
હરગિજ, કીસીકે સાથ હે કરતી નહીં નિખાહ;
મય તુજકો ઇરકે રખતસે કરતા ન મનઅ આહ;
લેકીન ફરમય કયા તુઝે હરપેશ હય સફર. ૮

૮ એક દિવસ પણ તું ને તે બેવફાની ઈજા કરશે તો
વધોં એ તને તારાજ કરી નાંખશે. એ કોઇપણ કાળે કોઇની સાથ
નિભાવ કરતી નથી. કું તને એની આદતથી જાણીતો નહીં કરતે;
પરંતુ કું શું કરે કે તને સફર કરતી છે.

ને તુઝકે રંગો ખુએ વફાકે નહો કરી,
દિલ ઉસકે બાંધનેમે અજાયબ હય જિલધકી;
અટકે અગર તુમાં તો મુનાંસિજ તુઝે નહીં,
તુ ઇસ મિસલકો સોંચ જરા કર સફર ખુલ;
કરતા હય કતઅ રાહકો બાંધે હુવે કમર. ૯

૯ કુમ રંગ અને ખુશખોમાં વફાદારીમાં ન હોય તેને હલ્લ

બાંધવામાં વધુ જે મુશ્કેલી થઈ પડે છે. જો તુ અહીં અટકે તો તેને છાજતુ નથી. માટે તું આ બાબતને વિચારી લે કે તુ સફર કરે છે અને કમર બાંધી રહે તો કાપતો ચાલ્યો જાય છે.

કરતા હય ફિક દિલમે કે મનજીલકો જાકે લે,
તો જઈ રાહ રવીકે ગમો રંજસે છુટે;
ઠહેરે જરા તો ફિર વહીં દમ લેકે ઉઠ ચલે,
ગર દરમિયાને રાહ કોઈ મિલ જાએ ખાગ, ઉસે;
તો ચલતે ચલતે દેખતા જાતા હય એક નજર. ૧૦

૧૦ દિવમાં શીકર કરે છે કે મનજીલ પર પહોંચી જાય અને જોથી આશવામાં કાઢી છુટી જાય કોઈક જગ્યાએ થોભે છે તો તરતજ ઉઠી આશવા સામે છે અને ચાપનાં રસ્તામાં કોઈ ખગીચો મળી જાય તો ચાપનાં ચાપતા તેને પણ જોતો જાય છે.

ઉસ શેલસિતાંકો ગર વોહ અકામતકા હેવે ખત,
કો દિનમે ફિરતો વોહ રહે મનજીલ કરે જાલત;
જાતાં હય કરકે એક નિગાહ સર સરી ફકત,
બસ ઉસ નિગાર ખાનેકો તુલી, ઉસી નિમત;
સચેરે મુસાફિર ના કર ઔર ઉસસે દરગુજર. ૧૧

૧૧ તોફાનને જો રહેવોતો. પણ આપે તો બે ફિવસ થોભી જઈ પોતાની મજલમાં બુંની જાય છે તે એક ઉપમકની નજર કરીને જ ચાપનો થાય છે, માટે તું પણ આ નગાર ખાનાને તેવીજ રીતે નીકળ અને મુસાફરો રૂપી સફર કરી એવી બાબતો છોડી દે.

જાના હો ઇજમ કરકે મુસાફરકો તાંઈ જહાં,
અટકે કહીં તો પહોંચે વોહ ફિર કિસતરેહસે પાં;
તુ ભી તો અપના ફાયદા ચાહે, તો મહેરબાં,
ઇસ હકકો “ નજર ” કે યું દિલમે કે મકાં;
કરતા હય જયસે નકશ નગીફ અખરમે ધર. ૧૨

૧૨ ઇંજા કરી મુસાફરો જ્યાં જાય છે અને જ્યારે તે રસ્તામાં અટકે તો મુકામ ઉપર કેવી રીતે પહોંચે. તું પણ તારો ફાયદો ચાહે તો મહેરબાન આ નજરમાં સંબોને તો ના. દેવમાં જસાયતી રાખ. જેવી રીતે કાતરે કામ નગીના ઉપર જાય છે. ૧૨

મોતકી સવારી—મૃત્યુની સવારી ૨૬.

કયા કયા જહાંમેં અબ હ'ય હમારી સવારીયાં,
દિલચરપ દિલ ફરેળ ખ્યારી સવારીયાં;
કિસ કિસ તરેહકી હમને સંવારી સવારીયાં,
પર હમસે કુછ ન કરગઈ યારી સવારીયાં;
જબ ચાર કાંધે પર હુધ સારી સવારીયાં,
ઝક ભારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૧

૧ આ દુનિયામં અમારા મારે કેવી કેવી રીતની ખુબસુરત
પ્યારી સવારીયો રાખવામાં આવેલ છે; તેમજ અમોએ પણ કેવી
કેવી સવારીયાં સંભારી છે; પરંતુ તેઓએ અમારી સાથે કશી પણ
દોસ્તી કરી નથી, ન્યારે ચાર ખાંધની ઉપર અમારી સવારી થઈ
તો આ સર્વે ખીજી સવારીઓ ઝખ મારતી રહી ગઈ !

વોહ તખ્તે લુચ્પે કુલયા જવાહિર જડાહુવા,
કિસ અયમસે ચહે - હુવે - ફિરતેયે. જા બના;
લુસ હમ અજલને તખ્તેકે ઉપર દીયા સુલા,
ઉસ તખ્તેકે લી હોગયે તખ્તે ભુદા ભુદા;
જબ ચાર કાંધે પર હુધ ભારી સવારીયાં,
ઝક ભારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૨

૨ તે વખત કે જેની ઉપર કુલે જવાહીર જડેલું હતું તે ઉપર
કેટલા એશયી ચઢતા અને જમ્યા જમ્યાએ ફરતા હતા. પણ ન્યારે
કાળે મોતના પાટીઆ ઉપર સુવડાઓ ત્યારે તે વખતના પણ
પાટીઆ ભુદા ભુદા થઈ ગયા; ન્યારે ચાર ખાંધાઓ ઉપર ભારી
સવારી થઈ તો આ સર્વે સવારીઓ ઝખ મારતી રહી ગઈ !

હાથી જો ચે ખહાડકે માનીંદ તન સિયાહ,
અનપર કહેં જમહરીયાં રખ. ચિન્હા રશક ચાહ;
હૌદોંકી બી જમકયે હહેરતી ન થી નિગાહ,
કિસ અયમસે ચહે. હુવે. ફિરતે ચે વાહ વાહ;

જળ ચાર કાંધે પર હુઈ ભારી સવારીયાં,

ઝક ભારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૩

૩ પર્વત રૂપી કાળાં દાથીઓ દાઘણો અને જેની ઉપર ખુબ-
મુરત અખંડીયો ખાંધી સ્વપ્નવાનો ખીરાજતા હતા જેની અખાડીયો
ઉપર પણ નજર ઠેરતી ન હતી તેની ઉપર કેટલા આરામથી ચડી
જગ્યા જગ્યાએ ફરતા હતા. પણ જ્યારે ચાર કાંધા ઉપરની ભારી
સવારી મળી તો આ સર્વે સવારીઓ ઝખ ભારતી રહી ગઈ !

ખાસે વોહ ઘોડ તુરકી વ તાજી ને થે બડે.

જીનપર મુન્હેરી જીન જવાહિરકે થે જડે;

ટાંગન શી હુન હુનાતે રહે ઊટે આર બડે;

માલીક ચલા તો સખ વોહ વહીં રહે ગએ ખડે.

જળ ચાર કાંધે પર હુઈ ભારી સવારીયાં,

ઝક ભારતી રહે રહેગઈ સારી સવારીયાં. ૪

૪ તે ઘોડા કે જેઓ ટકીં અને અરખી કહેવાતા હતા અને
જેમની ઉપર સોનેરી જીન ઝવાહીરથી જડેલા ચદાવતા હતા, જેઓ
અખીમાનથી ખખારતા હતા; તેઓ જ્યારે તેમનો માલીક ચાલ્યો
તો ત્યાંજ ઉભેલા રહી ગયા. જ્યારે ચાર કાંધા ઉપરની ભારી
સવારી મળી તો આ સર્વે સવારીયો ઝખ ભારતી રહી ગઈ !

વોહ પાલકી બની થી મુન્હેરી ને જર નિગાર,

ઝાલરવે જરકે હોતે થે મોતી પડે નિસાર,

લાના લકીયે મોતને જળ કરલિયા સવાર,

ફિર વોહ ન પાલકી ન વોહ ઝાલર ન વોહ કહાર,

જળ ચાર કાંધે પર હુઈ ભારી સવારીયાં;

ઝક ભારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૫

૫ તે પાલકી મુન્હેરી અને જવાહીરથી જડેલી બનાવેલી
હતી જેની ઝાલર ઉપરથી મોતી કુરખા ચતા હતા; પરંતુ જ્યારે
મોતની પાલકીયે પોતાની ઉપર સવારી કરી લીધી ત્યારે તે પાલકી
ઝાલર અને બોઈ સર્વે માનું કાઈપણ ન રહ્યું. જ્યારે ચાર ખાં-
માની ભારી સવારી મળી ત્યારે ખીજ સવારીઓ ઝખ ભારતી
રહી ગઈ !

થી વોહ રથેકે બચદેથે જીન જીનમેં ફચેલ ફચેલ.
ખજીયે થંગ ઔર કલસ ઉનકે જીનું સુહેલ;
રથ બાધને અજલકે જીહી કરવીયા હમેલ,
ફિર કિસકી છતરી પૈયે કહાં ઔર કહાંકે બચેલ;
જખ ચાર કાંધે પર હુધ બારી સવારીયાં,
અક ભારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૬

૬ તે ગાડીઓ કે જેમાં ખુશાસેથી બેસતા હતા જેઓનાં ઘંટ અને કળસ મનહરણુ રીતે વાજતા હતાં; પરંતુ ન્યારે મોટા રથ-વાળા કાળે પોતાના રથ ઉપર સવાર કર્યો. પછી છતરી પાયા અને બાવ કયાંનાં કયાં ગયાં; ન્યારે ચાર ખાંધા ઉપરની મોટી સવારીનો સમય આવ્યો ત્યારે ખીજી સહુ સવારીઓ ત્યાંને ત્યાંજ પડી રહી !

વોહ ગાડીઆં જો દોડીથી' થોડાંસે પેસ્તર,
નાગુરી ઉનકે હાથીકે પાઠેસે ખુબતર;
પૈયા કળકે હાથસે જખ ઉલટા આનકર,
ગાડી ઇંધર ઉલટ ગઈ માલક પડા ઉધર;
જખ ચાર કાંધે પર હુધ બારી સવારીયાં,
અક ભારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૭

૭ તે ગાડીઓ કે જે થોડાથી આગળ દોડતી હતી જેઓના બળધીઆ હાથી કરતાં પહુવધુ મસ્ત હતા. ન્યારે કાળના હાથથી તેનું પૈયું ઉઘટાઈ ગયું. ત્યારે ગાડી આ તરફ ઉઘટાઈ પડી અને માલીક તે તરફ પડ્યો; ન્યારે ચાર ખાંધાની ઉપરની મોટી સવારીનો સમય આવ્યો તો ખીજી સર્વે મદાન સવારીઓ ત્યાંની ત્યાંજ પડી રહી !

ધડ બહેલ ફીલ બહેલ શુતર બહેલ રાહદાર,
હરનોંકી બહેલ બકરી બહેલ ઘંટી ધુગર દાર;
માલીક ચઢા જો મોતકી ડાલી પે એક ખાર,
ફિર બહેલીયાં ન બહેલ ન બનકાર ના પુકાર,
જખ ચાર કાંધે પર હુધ બારી સવારીયાં;
અક ભારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૮

૮ થોડાગાડી હાથીની ગાડી ઉંટની ગાડી હરણોની ગાડી બક-
રીઓની ગાડી માણસોની ગાડી ધુધરી વાળી એ સહુ ન્યારે માલીક
• મોતની ડોલી ઉપર સવાર થયો ત્યારે ગાડીને પાલકી અને ઝલુકાર
પુકાર સર્વે જાણુ રહ્યું. ન્યારે ચાર ખાધા ઉપર ભારી સવારી થઈ;
ન્યારે ખીજી સવારીઓ ઝડક મારતી રહી ગઈ !

મ્યાનાં મુહાર્ફા ઔર વોહ ચંદુલ બગીચાં,
વોહ-ધીનસી વોહ ખુચે વોહ ચૌપાલે ખુશ નશાં;
માલીકે હુવાં ઐનલકે ને ખડ, ખડીએ પે રવાં,
ખુચા ગયા ન સાથ ન મ્યાના ગયા મીયાં;
જબ ચાર કાંધે પર હુધ ભારી સવારીયાં,
ઝડક મારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં ૯
૯ પાનકી મારાની ગાડી અને તે લેડો બગીચો અને તે

ચૌપાલા એ સહુ ન્યાને માલીક મોતના ખડખડીયા ઉપર ચાલુ
થયો તો એ સર્વે મ્યાના ડોલી પાલકી કોઈ પણ સાથે ન ગયું;
ન્યારે ચાર ખાધા ઉપરની સવારીનો સમય આવી પહોંચ્યો ત્યારે
સર્વે સવારીઓ ઝડક મારતી રહી ગઈ !

છકડે, લડે, રહેલકે શુતર બહેલ ઔર ખચેર,
ટટું હિમાર ભએસે વોહ લંનેકે ગોર ખર;
માલીક ચલા ને મોતકે ટાંગેકે છોડકેર,
ભએસા ગયા ન સાથ ન ટટું ન ગાય ખર;
જબ ચાર કાંધે પર હુધ ભારી સવારીયાં,
ઝડક મારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૧૦

૧૦ ઉંટ અને ખચેરની ગાડીઓ સામાનથી ભરેલી અને
ટટું ગધેડાઓ ભેંમે અને જંબવી ગધેડાએ ચઢાવેલ ગાડીઓ ન્યારે
માલીક મોતનાં ટાંગા ઉપર સવાર થઈ ચાલ્યો; ત્યારે બેંસ ટટું
અને ગાય ગધેડું કોઈ પણ સાથે નવો ન પોમ્યું. ન્યારે ચાર
ખાધા ઉપર ભારી સવારીનો સમય આવ્યો; ત્યારે ખીજી સર્વે સવા-
રીઓ ઝડક મારતી રહી ગઈ !

અસવત્ર જળ અઝલકા હુવા આનકર અઝીર,
 ઘોડે, ભીં-હિન હિનાતે રહે સળ જવાનો પીર;
 હાથી પે ખાક કાઢતે સહપર રહે હુકીર,
 એ બાત તો આંમાં હય કહું કયા મીમાં નહર,
 જમ આર કાંધે પર હુઈ બારી સવારીયાં,
 ઝક ભારતી રહે રહે ગઈ આરી સવારીયા. ૧૧

૧૧ ત્યારે કાગનો સવાર આવી દેઢ ઠરવા લાગ્યો; ત્યારે
 સર્વે ભુલ જવાન અને ઘોડાઓ પણ ખંખારતા રવી ગયા; હાથી
 ઉપર ધૂળ નાંખતાં અને માથું કુટનાં રવી ગયાં, એ વાત તો જાહેર
 છે. ઉસ્તાદ(કવિ) નહર કહે છે કે હું શું કહું? ત્યારે આર ખાધાની
 ઉપરની-સવારીનો સમય આવ્યો; ત્યારે સર્વ સવારીયો ઝક ભારતી
 રવી ગઈ ।

રાતદિન-રાત્રી અને દિવસ ૨૭.

આય કયા કહિયેં રહી ચાં જળ તલકે અપની હયાત,
 એ બધે કયા કયા તઅલુકે, અપને છતે છકે સાત;
 જળ મુએ ફિર તો કિસીને આનકર પુછી ન બાત,
 જન્દગી અપની યો કુલ ઓંસક ધડીધી કાયનાત;
 ઉતનેહી અરસેહીમેં કયા કયા હમપે મુજરી વારે હાત,
 રહેચલે દુનિયામેં હમલી એક દિન ઓર એક રાત. ૧

૧. હાય શું કહીશું કે ત્યાં સુધી આપણું જીવન છે, તો કેવા
 મદાન વિચારો આય છે. ત્યારે મરણ પામ્યા તો કાઈ પણ વાન
 પૂછવા આવતું નથી. અને તે જીવન ફક્ત ચોસેકે ધડીતુર
 જીવન હતું, અને તેટલાજ સમયમાં અમારી ઉપર કેટલી કેટલી
 બીનાઓ પડી મુકી. અને એક દિવસ એક રાત રવી આમતા થયા.

ફિર 'ઉસી દિનરાતમેં' હમ બાહ્યાહલી હો ચુકે,
 સાહિમે તાએ નર્ગી ફરમાં ખાબી હો ચુકે;
 અલીકે મુઝકે મકાં કિશ્વર કુશાલી હો ચુકે,

આજીએ મુશ્લીસ ફકીરો બે નવાણી હો ચુકે;
ઉતને અરસેહીમે કયા કયા હમપે ગુજરી વારે દાત,
રહે ચલે દુનિયામે હમ લી એક દિન ઔર એક રાત. ૨

૨. આજ દિવસ અને રાત્રીમાં અમો બાદશાહ પણ યયા
અને તાજ પહેરી હકુમત પણ ચલાવી લીધી. દેશ અને ધરનાં
માલીક થઈ રહેનશાહ પણ કહેવડાવી ચુક્યા; તેમજ ફકીર ગરીબ
સાચાર પણ થઈ ચુક્યા. આટલાજ સમયમાં અમારી ઉપર કેટલીક
ખીનાઓ ગુજરી ચુકી અને એક દિવસ તથા એક રાત્રી કાઢી
ચાલતા થઈ ગયા.

ફિર ઉસી દિનરાતમે હમ હોગએ હશમત પનાહ,
અખશીઓ મીરા વજરે મુશીઓ દીવાનો ચાહ;
મેહતાઓ કુટવાલ કાજ સદર મુશ્તી એહલે જાહ,
ઇસકદર તો ઉચ્છરમે મહે તમાશે વાલ વાહ;
ઇતને અરસેહીમે કયા કયા હમપે ગુજરી વારે દાત,
રહે ચલે દુનિયામે હમ લી એક દિન ઔર એક રાત. ૩

૩ એજ રાત્રી અને દિવસમાં રાજ્યના માલીક યયા, કારભારી
અમારે વજરે મુશી દીવાન અને રાજ પણ યયા, મહેતા કોટવાલ
કાજ મુશ્તી સદર અને અધિકારી પણ યયા ઉમરે તે નામની અને
તેમાં એટલા બધા ખેતો ખેતાર્થ ગયા આટલા સમયમાં અમારી
ઉપર કેટલી કેટલી ખીનાઓ ગુજરી ચુકી અને દુનિયામાં એક દિ-
વસ અને એક રાત્રી કાઢી ચાલતા યયા.

ફિર ઉસી દિનરાતમે હમ આરિફે કામિલ હુવે,
સાહેબે કરફે કરામત ઔર રોશનદિલ હુવે;
આલીમે કાજિલ ફકીરો જાહિલે આમિલ હુવે,
ચી ચંદી ફિરસત ઉસીમે ખાંક મીઠી ગિલ હુવે;
ઇતને અરસેહીમે કયા કયા હમપે ગુજરી વારે દાત,
રહે ચલે દુનિયામે હમ લી એક દિન ઔર એક રાત. ૪

૪. એજ રાત્રી અને દિવસમાં અમો પ્રીણ સાધુ યયા અને
ચમત્કારો કરી દુનિયાને ચંકીત કરવા લાગ્યા વિદ્વાન, ફકીર, મુરખ
અને સમજદાર યયા એક ફિરસદમાં પંજી માટીમાં પણ મળી ગયા.

આટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર કેવી કેવી બીનાઓ પડી ચુકી-
પરંતુ અમે એક દિવસ અને એક રાત્રી કાઢી દુનિયાથી ચાલતા થયા.

‘ફિર ઉસી દિનરાતમે’ હુમ પોતે એ બેટા હુવે.

ફિર હમી બાબા હમી નાના હમી દાદા હુવે;

સાલે મુસરે લાઈ મામુ ઝૌર ચચા તાયા હુવે,

શી યહી કુશ્વત ઉસીમે દેખિયે કયા કયા હુવે;

ઉતને અરસેહીમે કયા કયા હુમપે ગુજરી વારેદાત;

રહે ચલે દુનિયામે હુમભી એક દિન ઝૌર એક રાત. ૫

૫. એજ દિવસ અને રાત્રીમાં અમે પોત્ર અને બેટા પછુ
થયા અને અમેજ બાપ, નાના તથા દાદા પછુ થયા તેમજ સાળા
સસરા લાઈ મામા અને કાકા પછુ થયા એજ સપામાં અમેએ
કેવી કેવી બાબતો જોઈ એટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર શી કઈ
બાબતો ગુજરી ગઈ અને અમે એક દિવસ કાઢી ચાલતા થયા.

ફિર ઉસી દિનરાતમે કયા કયા બનાવો હુમને ધર,

મફલદો તાલાબો મંદર હુજરઓ દિવાનો દર;

બયઠકર ઇશરતબી હી ઝૌર ભીક માંગી હરબહર,

થે મુસાફિર ફિર ઉસીમે કરગજો આખિર સફર;

ઉતનેહી અરમેમે કયા કયા હુમપે ગુજરી વારે દાત,

રહે ચલે દુનિયામે હુમભી એક દિન ઝૌર એક રાત. ૬

૬. એજ રાત્રી અને દિવસમાં અમેએ કેવા કેવા ઘરો બના-
વ્યાં, મગીફ તમા મંદીર કાઠડિઓ દીવાલ અને દરવાજાઓ જેમાં
મેશી મળ પછુ કાંધી અને દરવાજો બીક્ષા પગ માંગી જો કે અમે
તેમાં મુસાફર જેવા હતા છતાં તેમાંથીજ અમેએ સફર પગુ કયેઈ
એટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર કેવી કેવી બાબતો ગુજરી ગઈ-
દુનિયામાં એક દિવસ અને એક રાત્રી કાઢી ચાલતા થયા.

ફિર ઉસી દિનરાતમે હુમ દિલ રૂબાલી હો ગઝમે,

આશિકે કાસિક અસીરો ગુબતિલાલી હો ગઝમે;

પુરગુનાહ મસ્તો ખરાબો પારસાલી હો ગઝમે,

શી યહી કુશ્વત ઈસીમે થા જો હોના હો ગઝમે;

ઉતને અરસેહીમે કયા કયા હુમપે ગુજરી વારે દાત.

રહે ચલે દુનિયામે' હુમણી એક દિન ઐર એક રાત ૭

૭ એજ દિવસ અને રાત્રીમાં અમે માગક પણ થયા; તેમજ આશક ગુનેદગાર, કેદી અને દીવાના પણ થયા અપરાધી, મસ્ત ખરાબ અને સારા માણસ પણ થયા, એજ કુરસદમાં જે થતું હતું તે થઈ ગયા. એટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર શી શી બાબતો ગુજરી ગઈ અને અમે પણ દુનિયામાં એકદિવસ અને એક રાત્રી કાઢી ચાલી ગયા.

ફિર ઉસી દિનરાતમે' હુમ કોઠે ઝરકે ભરગએ,
લી' હુમ્મર અજનાસણી ઐર બનકે સવદાગર ગએ;
ખાક છાની ઐર જરરએ નફા કયા કયા કર ગએ,
થી યહી પુરસવ ઇન્હીં ઝઘડેંમેં આખિર મર ગએ;
ઉતને અરસેંહીમેં કયા કયા હુમપે ગુજરી વાર દાત,
રહે ચલે દુનિયામે' હુમણી એક દિન ઐર એક રાત. ૮

૮ એજ રાત્રી અને દિવસમાં અમેએ ધરે ભરી લીધા. દગ્ગરો જેણેમે મેળરી અને સોદાગર બની ધુળ છાની નાખી. કંઈ કંઈ તરેદનો નોકા મેળવ્યો એને એજ ઝઘડાઓ એ કુરસદમાં કરી મરી પણ ગયા. આટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર કેટલી કેટલી બાબતો ગુજરી ગઈ અને દુનિયામાં એકજ રાત્રી અને દિવસનો દાખમ કાઢી ચાલતા થયા,

ફિર ઉસી દિનરાતમે' હુમ ખેતીઆં લી બો ગએ,
શાહનઓ આ મિલ મુકદમ હોકે કાનુ' ગો ગએ;
ફિર સીપાહી હો સિપર શમશીરકોલી દો ગએ,
આખિર ઇસ દારે ફનામેં થા બે કુછ વોહ હો ગએ;
ઉતને અરસેંહીમેં કયા કયા હુમપે ગુજરી વારેદાત,
રહે ચલે દુનિયામે' હુમણી એક દિન આર એક રાત ૯

૯ એજ દિવસ અને રાત્રીમાં અમેએ ખેતરો પણ કર્યા. માની અને કાયદાઓ, બનાવનારા પણ થઈ ગયા. પછી સીપાહી થઈ શમશીરના નામને પણ રડી ગયા આખરે આ દુનિયામાં જે થતું હતું તેજ થઈ ગયા. એટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર કેટલી કેટલી બીનાઓ વીતી ગઈ. એક રાત્રી અને એક દિવસ કાઢી અમે પણ ચાલતા થઈ ગયા.

ફિર ઉસી દિન રાતમેં અપના હુવા ખ્યાહો ખરાત,
 લડકે બાલે લી ઉસીમેં હો ગયો ફિર આઠ સાત;
 દેખલી હોલી દીવાલી છદલી ઔર રાખ ખરાત,
 ફિર ઉસીમેં ચલ ખસે આખિરકો રખ છાતીપે હાત
 ઉતને અરસેહીમેં કયા કયા હમપે ગુજરી વારેહાત,
 રહે ચલે દુનિયામેં હમલી એક દિન ઔર એકરાત ૧૦

૧૦ એજ રાત્રી અને દિવસમાં પોતાના લગન પાશુ થઈ ગયા અને બાળ બચ્ચાં પણ એજ રાત્રી અને દિવસમાં થઈ ગયા તેણી દીવાળી છદ અને રાખખરાત પણ એજ રાત્રી અને દિવસમાં બેઠ લાંબી અને એજ રાત્રી દિવસમાં છાતીએ દાઢ મુકી ચાસતા થયા એટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર કેવી કેવી બીનાઓ થઈ ગઈ અમે પણ એક દિવસ અને એક રાત્રી દાદી ચાસતા થયા ।

પેચે હંચ છતને જેહાંમેં કયા સગીરો કયા કબીર,
 સખ કીએ હમને મીયાં ઉસ હાલમેં હોકર અસીર;
 તિફલરેઠએરે જવાં ઔર ફિર જવાંસે ખનકે પીર,
 ફિર ઉસીમેં પીર હોકર મરગયો આખીર નજર,
 ઉતને અરસેહીમેં કયા કયા હમપે ગુજરી વારેહાત,
 રહે ચલે દુનિયામેં હમ લી એકદિન ઔર એક રાત. ૧૧

૧૧ દુનિયામાં જેટલા ધંધા છે તેમાંથી શું વડોટા કે નાના અમેએ તેં વિચારમાં કેદી થઈ સર્વે ક્યાં નાનામાં મોટા અને મોટામાંથી છુટા થયા અને છુટા રહ તેમાંજ મીયાં નજર દહે છે કે મરી પણ ગયા એટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર શીશી બાળતો ગુજરી ગઈ, અને દુનિયામાં અમે પણ એક દિવસ અને રાત્રી દાદી ચાસતા થયા ।

કુદરતકા તમાશા-કુદરતનો એલ. ૨૮

જો મરના મરના કરેસે હંચ વોહ મરના કયા બતલાએ કોઈ,
 જવહર બાબી જોલ મિલ્લી સંખ અપની અપની ઠોડ, દુધ;
 સીંઘલી આંખ દુરંગીકી જળ એક રંગીને માર મુઈ,
 ના મરેટોકા ગુલશેર રહા ના અપ્રતકી કુછ આહ મુઈ,

માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુધ,
અળ કિસ્સે પુછે કૌન મુવા ઔર કિસ્સે કહીએ કૌન મુધ. ૧

૧ જેઓ મરવું મરવું કરી કહેછે તેઓમાંથી કે.છ પશુ
મરવું શું છે? તે અતાવી શકતો નથી. એમાં તો ગોત ગોતાની
જુદાઈ છોડી એક સાથ મળા જવું છે, જ્યારે એક રંગીએ બે
રંગીની આંખ સહ મારીને સીંધી નાંખી ત્યારે ન તો પુરખોની ગર
મક સંભળાઈ અને ન સ્વીઓની. માટી માટીમાં, અગ્નિ અગ્નિમાં,
પાણી પાણીમાં અને હવા હવાને સ્વાધિન થઇ ગઇ, હવે કોને
પૂછી શું કે એમાંથી મર્યો કાણુ? અને કોને કહી શું કે કાણુ
મૃત્યુ પામ્યું?

નક,કારા પુંધું બજતા થા ઔર કયા કયા થી આવાજ. બકી,
જગ ફૂટ ગયા ફિર દેખો તો આવાજ. સગ ઉસ્કી કહાં ગઇ;
નર માદા દોનો એક હુવે જળ આન ભરમકી ખાન ફટી,
ના નરકા કુછ નરમોલ રહા ના માદેકી પહેચાન રહી;
માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુધ,
અળ કૌન પુછે કૌન મુવા ઔર કિસ્સે કહીએ કૌન મુધ. ૨

૨ નગાર પુંધું કરી વાગતું હતું. જેનો મહાન શબ્દ સંભ-
ળાતો હતો; પરંતુ જ્યારે તે ફુટી ગયું. ત્યારે તેનો સાદ ક્યાં
આશ્યો ગયો, નરમાદો બન્ને એક થઈ ગયા, જ્યારે તેનું આમકું
ફાટી ગયું. અને ત્યારે નરની કીમ્મત પણ ગઇ અને માદાની પીઠા
નત પણ આવી ગઇ. માટી માટીમાં, અગ્નિ અગ્નિમાં પાણી
પાણીમાં અને પવન પવનને હવાલે થઈ ગયું. હવે કોને પૂછીશું
કે એમાંથી મર્યું કાણુ? અને કોને કહીશું કે કાણુ મૃત્યુ પામ્યું?

હર ચાર તરફ ઉજ્યાલીથી ઉસ તેલ ગ્રિકાર પાનીકી,
વોહ ભેત ન થી ઉસ દીએકીથી ઔર કીમીકી ફજ્યાલી;
સળ ધરકે બીચ ઉભલા થા કયા નોક બંદીથી નુરં ભરી,
જળ દીવા ઘુઝકર સર્દ હુવા ફિર છાઈ ગઇ કુલ અંધીયારી;
માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુધ,
અળ કિસ્સે પુછે કૌન મુવા ઔર કિસ્સે કહીએ કૌન મુધ. ૩

૩ પાણી અને તેલથી ભરેલા ગ્લાસની બેનીનું ચારે બાજુ
અજવાળું હતું તે પ્રકાર તે દીવાનું ન હતું; પરંતુ તે નેળોત

કોઈ ખીજજી ચીજની હતી. સર્વે ઘરમાં અજવાળું હતું અને
મકાશની નોક બધાઈ ગઈ હતી, ત્યારે દીવો જોલવાઈ ઠંડો થયો.
ત્યારે મારે બાણુ અધારે વ્યાપી ગયું. માટી માટીમાં, અગ્નિ
અગ્નિમાં, પાણી પાણીમાં અને હવા હવાને રવાંધીન થઈ ગઈ. હવે
કોને પૂછીશું કે મુખ કોણ ? અને કોને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું ?
થા જળ તક ખાસા દુધ બના ચી કયાકયા ઉરમે ચીજ ધરી,
બરસાક મસાઈ માખન થા ઐર ખોયા ગાડા ઐર તરી;
જળ ફટકર દુકઠે, દુધ હુવા ફિર કહાં ગઈ વોહ ચિકનાઈ,
ના દુધ રહા ના દહી રહા ના રવગન મસ્કા છાઈ મહી;
માટીકી માટી અગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઈ,
અળ કિરસે પુછે કૌન મુખા ઐર કિરસે કહીયે કૌન મુઈ. ૪

૪ ત્યારે દુધ ખાસ દુધ હતું; ત્યારે તેની અંદર કેવી કેવી
જથ્થો પડેલી હતી જેમાં દહીં, મસાઈ, માખણ, માવો, ઘી અને
ગાડો એ સર્વે હતાં; પરંતુ ત્યારે તે ફાટી ગયું; ત્યારે તેમાંની
ચીજણાઈ કયાં અલોપ થઈ ગઈ. ત્યારે તો દુધ, દહીં, ઘી, માખણ,
છાછ એમાનું કશુંએ રહેવા ન પામ્યું. માટી માટીમાં, અગ્નિ
અગ્નિમાં, પાણી પાણીમાં અને હવા ? હવાને હવાલે થઈ ગઈ,
હવે કોને પૂછીશું કે કોણ મૃત્યુ ? અને કોને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું ?
થોડે ઘાત ન સમજી ઐર મુનો જો લકડીમેથી આગ લગી,
જળ બુઝકર ઠંડી રાખ હુઈ ફિર ઉરકી આંચ કહાં પહોંચી;
યાં એક તરફ દો દુલા થા ઐર એક તરફ દો દુલન થી,
જળ દોનોં મિલકર એક દુવે ફિર બાત રહી કયા પરદેકી,
માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઈ,
અળ કિરસે પુછે કૌન મુખા ઐર કિરસે કહીયે કૌન મુઈ ૫

૫ આ બાબતમાં સમજણ ન પડી હોય તો સાંજગો. જે
લાકડીમાં અગ્નિ લાગી હતી ત્યારે તે જોલવાઈ ઠંડી થઈ તો તેની
અગ્નિ કયાં ગઈ, અહીં એકબાણુ વરે હતો અને એક તરફ દુન્યા
હતી; પણ ત્યારે તેઓ બન્ને મળી એક રચા; ત્યારે પરદાની વાત
ચી રહી. માટી માટીમાં, અગ્નિ અગ્નિમાં, પાણી પાણીમાં અને
પવન પવનમાં મળી ગયું. હવે કોને પૂછીશું કે મૃત્યુ કોણ ? અને
કોને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું ?

ચહે ખાત ન સમઝી ઐર સુનો જો મટકી ડાલી પાનીમે,
 આર રસ્તેમે જળ કુટ ગઈ હાથોંકી ઈચા તાની મે;
 ના રામ કા સંધ્યા રહા નહિ લેદ રહા કુછ રાનીમે,
 જા ઘેરે મુલ્કી ઘેરો મે ઐર પાની મિલ ગયા પાની મે;
 માટીની માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઇ,
 અખ કિસ્સે પુછે કૌન સુવા ઐર કિસ્સે કહિયે કૌન મુઝ.૬

૬ એ બાબતમાં સમજણ ન પડી હોય તો સાંભળોકે ત્યારે
 પાણીની અંદર માટલી નાખી અને તે રસ્તામાં ખેંચ તાણને લીધે
 કુટી ગઇ, ત્યારે રામ અને રાણીમાં કશેા પણ બેઠ રહેવા પામ્યો.
 ૭. મળા ગયું. માટી માટીમાં અગ્નિ અગ્નિમાં નહીં. જે મુઝી ઘેરાઓ દતા
 તે ઘેરાઓમાં અને પાણી પાણીમાં અને દવા દવામાં મલી ગઈ દવે
 કાને પૂંછીશું કે કોણ મર્યું ? અને કાને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું ?
 ચહે ખાત ન સમઝી ઐર સુનો જો કપડા પાની લીગાયા,
 જળ સુખા ધુપકે અંદર વોહ ફિર પાની ઉસ્કા કહાં ગયા;
 સખ મુરદા મુરદા બોલ ઉઠે વાં ઐર કીસીને રંગ બદલા,
 ના ભરમ રહા નર માદેકા ના ધોકા હાથી ચીંવટીકા;
 માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઇ,
 અખ કિસ્સે પુછે કૌન સુવા ઐર કિસ્સે કહિયે કૌન મુઝ.૭

૭. આ બાબતમાં સમજણ પડી ન હોય તો બીજું સાંભળોકે
 કે કપડું પાણીમાં લીંમઈ ગયું હતું ત્યારે તે ધુપમાં મુકાયુ તો
 તેનું પાણી ક્યાં ચાડ્યું ગયું. સર્વે મુરદું મુરદું બોલી ઉઠયા. ત્યાં
 બીજા કોઇએ રંગ બદલ્યો ત્યાં નરમાદાનો કમેા ભરમ ન રહેવા
 પામ્યો. તેમજ હાથી અને છીડીનો પણ ધાખો રહેવા ન પામ્યા.
 માટી માટીમાં, અગ્નિ અગ્નિમાં, પાણી પાણીમાં અને દવા દવામાં
 મળા ગઈ. દવે કાને પૂંછીશું કે કોણ મર્યું ? અને કાને કહીશું કે કોણ
 મૃત્યુ પામ્યું. ?

ચાં છનકો છના મરના હય અય યાર ઉન્હીં કો ડરના હય,
 જળ દોનોં દુખ સુખ દુર હુએ ફિર છના હય ના મરના હય;
 ઇસ બુલ બુલેયાં ચકકરમેં દુક રસ્તા પયદા કરના હય,
 સખ હોડ ભરમકી બાતોકો ઉસ ખાત ઉપર દિલ ધરના હય;
 માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઇ,
 અખ કિસ્સે પુછે કૌન સુવા ઐર કિસ્સે કહિયે કૌન મુઝ.૮

૮. અહીં જેઓને મરવું હવવું છે તેઓનેજ કરવું પણ છે-
 ન્યારે અને દુઃખ સુખ દુઃખમાં પડી હવવું અને મરવું એ કાંઈ
 નથી. આ બ્રહ્મ જુઝામળીના ચક્રમાં ફરત રતોજ સોધવો છે. મર્ત્ય,
 ભરમની વાતો રહિત કરી એકવાત પકડવી છે. માટી માટીમાં, અગ્નિ
 અગ્નિમાં, પાણી પાણીમાં અને પવન પવનમાં નળી ગયું. હવે કોને
 પૂછીશું કે કોણ મુવો ? અને કોને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું
 હાંક, નાહાંક, ઉનસે કોન લહે જો મરના સમયે' છુનેકો,
 ચલનેકો રહેના નામ રખે' ઝોર છુના ખાને પીનેકો
 જો મરગયો આગે મરનેસે વોહ જાને લેહ કરીનેકો,
 હો ખાસી દુલ્હન જા લિપટે ઉસ લાલ જાને રંગ લીનેકો;
 માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુધ,
 અળ કિરમે પુછે કોન મુવા ઝોર કિરમે કહિયે કોન મુઈલ

૯. જેઓ મરવા હવવાનું સમજે છે તેઓ સાથે ખરું ખોટું
 કરી કાણુ લહે. ? આવવાનું નામ કામ તરીકે રાખીહવવા ખાવા
 પીવાને છોટી દેવાનું નામ રાખે, જેઓ મરવા આગળ મરી ચુકેના
 છે; તેઓજ એ બેદને સારી રીતે સમજે છે. તે વરને કન્યા જઈ
 રંગમાં લપેટાઈ જાય છે. માટી માટીમાં, અગ્નિ અગ્નિમાં, પાણી
 પાણીમાં અને હવા હવામાં મળી ગઈ હવે કોને પૂછીશું કે કોણ
 મુવું અને કોને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું. ?

કયા મુરત લોગ લુગાઈકી કયા નકશા નારી નરપતકા,
 કયા રંગ બનેકા રૂપ હુધ કયા સોંગ બનાયા ગતુગતકા;
 જો સમજે ઉનકો આસાં હય નહીં ફકે. હય રાઈ રબતકા,
 બસ ઝોર નજર અળ કયા કહિયે હયજોર તમાચા કુદરતકા;
 માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુધ,
 અળ કિરમે પુછે કોન મુવા ઝોર કિરમે કહિયે કોન હુધ. ૧૦

૧૦. લોક અને લુગાઈની મુરત શું ? અને નારી નરપતિનો
 નકશો શું ? વરને કેવો કેવો સજ્જાર્યો અને ગત ગતનો સોંગ કયો
 એ બાબતો જો સમજે છે તેઓને સહેલાઈ છે. એમાં રાઈ પર્વતોનો
 કરો બેદ નથી ઉસ્તાદ નજર કહે છે કે શું કહી શું આ એક
 કુદરતનો તમારો છે માટી માટીમાં, અગ્નિ અગ્નિમાં, પાણી પા-
 ણીમાં અને અને પવન પવનમાં મળી ગયું. હવે કોને પૂછીશું કે
 ગયું, કોણ ? અને કોને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું ?

ફોની-નાશો. ૨૯

દુનિયાંમાં કોઈ શાઈ કોઈ દેઈ નાક હય,
 યો ખુશ હય યા અલમકે સળભસીનાં ચાક હય;
 હર એકે દર્મસે જાનકો હરદર્મ તપાક હય,
 નાપાક તને પલીદે નહસે ચાકે પાક હય;
 નો ખાકસે બના હય વોહ આખરકો ખાક હય. ૧

૧ દુનિયાંમાં કોઈ આનંદિત અને કોઈ દુઃખી છે, કોઈક તો ખુશી છે અને કોઈક દુઃખને લીધે દીવાના જેવો છે. દરેક સ્વાસની સાથે જીવનનો મેળાપ છે, તેમા નોકે નાપાક, ખરાબ અર્થવા રોવન શરીર પણ હોય, પરંતુ એ સર્વે ને માટીમાંથી બન્યા તેમાંજ મળી જવાનાં છે.

હય આદમીકી જાતકા ઇસ જા ખડા જ. હર,
 લે અર્થ તા જ કર્થ ચમકતા હય જીરકા તુર;
 ગુજરે હય ઉન્કી કપ્રં પે જળ વહ, શંખોર તુધુ,
 રા રા યહી રહે હય હર એક કપ્રકે હુ. જુ. ર;
 નો ખાકસે બના હય વોહ આખરકો ખાક હય ૨

૨ મનુષ્યો આ દુનિયામાં આકાશથી તે પાનાજ સુધી પ્રખ્યાતી મેળવે છે; પણ જ્યાર નેઓની કબર ઉપર જંગલી જાનવરો અથવા પક્ષીઓ જાય છે; ત્યારે રડાને એમજ કહે છે કે ને માટીમાંથી પેદા થયો તેનેજ સ્વાધીન છે.

દુનિયાસે જબકે અવલીયા ઓ અળીયા ઉઠે,
 ઇજસામ પાક ઉન્કે ઇસી ખાકમે રહે;
 રહે હય ખુજ જાનમે રહોંકે હય મજે,
 પર જીસ્મસે તો અળ યહી સાબિત હુવા મુઝે;
 નો ખાકસે બના હય વોહ આખરકો ખાક હય. ૩

૩ જ્યારે દુનિયાની નખી અને વલી ઉડી ગયા નેઓનાં શરીરો પણ એજ માટીમાં રહી ગયાં જ્યારે સુની શરીરમાં માત્રા છે; ત્યાં સુધી તેમાં ગમ્મત છે, પરંતુ શરીરથી તે એજ સાબીત થાય કે ને માટીમાંથી પેદા થયા તેમાંજ મળી જવાનાં હોય.

વોહ શખસ થે ને સાત વિલાયતકે ખાદ્યાહ,
હ,શમતમે' અનકી અર્થસે ઉચી થી ખાર્ગાહ;
મરતેહી ઉન્કે તન હુવે ગલીયોંકી ખાકે, રાહ,
અબ ઉન્કે હાલકી ભી યહી ખાત હય ગવાહ;
ને ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાક હય. ૪

૪ તે પુરો ક્રે ને આખી દુનિયાનું રાજ્ય ભોગવતા હતા
અને જેઓની વસાહતમાં તેઓનો તખ્ત ઉંચું હતું, પણ મરતાંજ
તેઓનાં શરીર ગલીઓની માદી થઇ ગયા. હવે તેઓની સ્થિતિની
પણ એજ સાક્ષી છે કે જે માદીમાંથી પેદા થયા તેમાંજ મળી ગયા.

કિસ કિસ તરહકે હો ગયો મહંબુબ કબ કુલાહ,
તન અસકે મિસ્લે કુલ થે આર મુહબી રસકે માહ,
જાલી હય ઉન્કી કાપ્રે અસ્દમ મેરી નિગાહ,
રાતાહું ફિર તો મંચ યહી કહે કહેકે દિલમે' આહ,
ને ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાક હય. ૫

૫ કે ૥ કેવી રીતનાં ખુબસુરત અને વાંકી ટોપીવાળાઓ થઇ
ગયા કે જેઓનાં શરીર કુલ સમાન અને મોહું ચંદ્રમાં સમાન હતું
તેઓની કબર ઉપર બ્યારે નજર પડે છે પછી તો રસુ' આવી
એજ શબ્દો મોઢામાંથી નીકળી જાય છે કે જે માદીમાંથી
બન્યાતેમાંજ મળી જવાના છીએ.

વોહ ગોરે ગોરે તનકે અહોંકી દિલમે' જાએ,
હોતે થે મયલે ઉન્કો કોઈ હાથ ગર લગાએ;
સો દિલમે' તનકો ખાક બનાકર સિવા ઉડાએ,
રાના મુઝે તો આતા હય અન કયા કહું મંચ હાએ.

ને ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાક હય. ૬

૬ તે સુંદર સરીર કે જેઓની હૃદયમાં જગ્યા હતી તેઓ
હાથ લગાડતાંજ મેલા થઇ જતા હતા. તેઓનાં શરીરની માદી
બની ઉડી ગઇ, જેના ઉપરથી મને રસુ' આવે છે કે જે માદીમાંથી
પેદા થયો તેમાંજ મળી જવાનો.

ગર એકેકો હજાર રૂપયેકા મિલા કદેન,
• ઔર એક પડા રહા સુહી બેકસ બિરેહના તને;

કીડે, મોકોડે, ખા મએ દોનોંકે તન બદન,
 દેખા ને હમને આહ તો સચ હય ચહીં સખુન,
 ને ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાકહય. ૭

૭ ને એકને હજાર રૂપિયાનું કરન મર્યું અને એક નાગો
 ઘડાક પડી રહ્યો. જેમાં બન્નેનાં શરીર કીડાં મોકોડાં ખાઈ ગયાં;
 ત્યારે ખરે તો એજ શબ્દોમાં લેખું કે જે માટીમાંથી બન્યો તેનેજ
 સ્વાધીન થવાનું છે.

જીતના એકે ખાકકા હય તિલીસમાત બન રહો,
 ફિર ખાક ઉસ્કો હોના હય ચારો જુદા જુદા;
 તરકારી સાગ પાત જહર અમૃત ઔર દવા,
 જરસીમ કોડી લગ્ન જમર રૂઢ ઔર ઉત સિવા,
 ને ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાક હય. ૮

૮ આ માટીનો જેટલો તિલીસમાત બની રહ્યો છે તેને
 આખરે જુદી જુદી માટીમાં મળવું તો જરૂર છે. તરકારી સાગ
 પાતરાં વિષ અમૃત અને દવા પૈસો મોનું કોડી લાખ અને એ
 ઉપરાત જે માટીમાંથી બન્યું તે તેમાંજ મળી જવાનું છે.

ગઢ કોટ તોપ રહેલકા તેજો કમાનો તીર,
 બાગેાં અમન મહલ વ માકાનાત દિલ પછર;
 હોના હય મબકો આહ ઇંસી ખાકમે ખમીર,
 મેરી જખાંપે અબ તો ચહીં ખાત હય નછર,
 ને ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાકહય. ૯

૯ ગઢ, કોલો, તોપ, તરાર, ધનુષ, બાણ, બગીચા, વાડીઓ,
 મહેન અને સુંદર ઘરો એ સર્વને એજ માટીમાં મળવું છે, કેટલાક
 નછર કહે છે કે મારી જીભ ઉપર હવે તો એજ વાત છે કે જે
 માટીમાંથી પેદા થયા તેમાંજ મળી જવાનું છે.

ફકીરી—સાધુપણું. ૩૦

હંય આશક ઔર મઅશુક જહાં વા શાહ વછરી હર બાબા,
 ના રોના હય ન. ધોના હય ના દર્દ અસીરી હય ખાખા;
 દિનરાત બહારે એહડી હંય ઔર ઇફક સગીરી હય ખાખા.
 ને આશક હોવે સો બને એ લેહ ફકીરી હય ખાખા.

હરઆન હંસી હરઆન ખુશી હર વક્ત અમીરી હય બાબા,
જબ આશક મસ્ત ફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા.૧

૧. ત્યાં આશક અને માયુક છે ત્યાં શાહ અને વહરી જેવું
છે તેઓ આગળ રહવું કકળવું તેમજ દુઃખ દર્દ એમાંનું કશું પણ
નથી. તેઓમાં તો દિવસ રાત્રી મોજમજામાં વિવિધ પ્રકારના દરેક
આત્મા કહે છે, એ બાબત આશકજ નાણી રોકે છે; કારણ કે
એ બેદ ફકીરીનો છે. તેઓને દરેક પળ હંસી ખુશી અને અમીરીમાંજ
ગાળે છે; ત્યારે ફકીર મસ્ત આશક થયા તો પછી દિલગીરીનું
કશું પણ કારણ મળતું નથી.

હય આહ ફકીર એક દિલ બરકી ફિર ઐર કિ હીકી ચાહ નહીં
એક શહ ઉસીસે રખતે હય ફિર ઐર કિસીસે રહ નહીં;
યાં, જીતના રંજો તરહદુદ હય હમ એકસેલી આગાહ નહીં,
કુછ મરનેકા અફસોસ નહીં કુછ ઇનેકી. પરવાહ નહીં;
હરઆન હંસી હરઆન ખુશી હર વક્ત અમીરી હય બાબા,
જબ આશિકે મસ્ત ફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા.૨

૨ સાધુઓનો પ્રેમ એક પ્યારા ઉપરજ છે તેઓને બીજાની
આદના નથી, તેઓ તેનાથીજ સદરસમ રાખે છે. બીજાથી કશું
પણ લેવું દેવું રાખતા નથી અહીં જેટલા દુઃખ દર્દ કષ્ટ મુસીબત
છે તેઓ એ એકથી પણ નાણીતા નથી. તેઓને મરવાનો અફસોસ
તેમજ જીવવાની પરવાહ જેવું કશુંજ નથી. તેઓ તો દરપળે હંસી
ખુશી અને અમીરીમાંજ ગાળે છે. ત્યારે ફકીર મસ્ત આશક તરીકે
થયા ત્યારે પછી દિલગીરી રાખવાનું કશુંજ કારણ મળતું નથી.
કુછ જુદમ નહીં કુછ જોર નહીં કુછ દાદ નહીં-ફરિયાદ નહીં,
કેહ કંચદ નહીં કુછ બંદ નહીં, કુછ સમ નહીં આજાદ નહીં;
શાગિર્દ નહીં ઉસ્તાદ નહીં વીરાન નહીં આખાદ નહીં,
હય જીતની બાતેં દુનીયાકી સજા ભુલ ગએ કુછ ચંદ નહીં
હરઆન હંસી હરઆન ખુશી હર વક્ત અમીરી હય બાબા;
જબ આશિકે મસ્ત ફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા.૩

૩ કાંઈ પણ દુઃખ મુસીબત જીવમ જોર દાદ ફરિયાદ નથી.
તેમ કેદ બંદીવાનપણ અને ધીરજ તથા સ્વતંત્રતા પણ નથી શિખ

ગુરુ ટેન્ગડ અને આખાદ એમાં પણ કોઈ વાતથી જાણીતા નથી
 દુનિયાની જેટલી વાતો-છે તે સર્વે જુદી ગયેલા છે તેઓને કશું પણ
 ન્યાદ નથી દરપમે હંસી અને ખુશી અને અમીરીજ હોય છે, તેઓ
 ન્યારે મરત આશક થયા તો તેઓને દિયગીરી જેવું કાંઈ પણ નથી.
 જીસ સિગત નજર ભર દેખે હય ઉસ દિલ બરકી પુલવારી હય,
 કહી સખજે,કી હરિયાલી હય કહી પુલોંકી શલકારી હય;
 દિનરાત મગન ખુશ જયઠે હય ઐર આસ ઉસીકી ભારી હય,
 બસ આપહી વોહ દાતારી હય ઐર આપહી વોહ ભંડારી હય;
 હર આન હંસી હરઆન ખુશી હરવકત અમીરી હય બાબા,
 જબ આશક મસ્તાફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા.

૪ તેઓ જે તરફ નજર ફેરવી નિહાળે તેઓને તેજ બદાલાની
 પુલવારી દ્રષ્ટીએ પડે છે, જેમાં કોઈ જગ્યાએ તો વીલોતરી તેમજ
 ક્યાંએ તો કુસોવુ નક્શીકામ નજરે આવે છે. તેઓ ગત દિવસ
 મગન થઈ તેનીજ મદાન આશા રાખી બેઠેલા છે અને તેઓજ
 દાતાગી તેમજ ભંડારી પણ થઈ ગયા છે તેઓ દરપમે હંસી અને
 ખુશી અને અમીરીમાં રહે છે, ન્યારે તેઓ મગત આશક થઈ
 ગયા, સારે દિલગીરીનું કશુંએ કારણ રહેતું નથી.

નિત અશરત હય નિત ફરહન હય નિત શાદી હય,
 નિત મહેરો કરમ હય દિલેબરકા નિત દિલર્થી ખુશ મુરાદી હય;
 જબ ઉમડા દરિયા ઉલકતકા હર ચાર તન્ક આબાદી હય,
 હર રાત નઈ એક શાદી હય હર રોજ મુબારક બાદી હય;
 હરઆન હંસી હરઆન ખુશી હવકત અમીરી હય બાબા,
 જબ આશક મસ્તાફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા.

૫ તેઓનાં મનથી તો હમેશા મોજમજા એસ આરામ ખુશી
 મહેરબાની બહેસ એ સર્વે બદાનાનું છે; તેમજ તેઓનું હૃદયપણ
 મુરાદ વાગુંજ છે. ન્યારે પ્રેમનો દરિયા હૃદયમાં ઉપડ્યો ત્યારે ચાગ
 બાબુ તેઓ આબાદીજ બુએ છે. તેઓને દરરાત એક નર્ન શાદી
 અને દિવસ મુબારક બાદી છે દરપમે હંસી ખુશી અને દર વખતે
 અમીરીજ છે. ન્યારે મગત આશક થયા;ત્યારે પગી દિયગીરી કશીએ નથી.
 હય તનતો શલકા રંગ બના આર મુંહપર હવદમ લાલી હય,
 જુજ અયસો તરબ કુછ ઐર નહીં જીસ દિનને મુરત સંભાલી હય;

હોટોમેં રાગ તમાચેકા ઐર ગતપર બજતી. તાલી હય,
હરરોજ, બસંત ઐર હોલી હય ઐર હરચેક રાત દિવાલી હય;
હરઆન હંસી હરઆન ખુશી હરવકત અમીરી હય બાબા,
જબ આશક મસ્ત ફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા.

૧ આ શરીર તો કુત્તનાં રંગનું બન્યું તે અને મોટે દરખાઈ
રતાશ છે. તેઓને ન્યારથી એવું ઘઈએકા છીએ ત્યારથી એક આ
રામ રીવાય ખીલું કશુંએ નથી. તેઓને મોટે રાગ રામણી અને
હાથથી તાલી વાગતીજ જાય છે. તેઓને તો દરરોજ વસંત અને
હોલી અને દર રાતે દીવાળી છે. દરપગે હંસી અને ખુશી તથા
અમીરી છે તેઓ ન્યારે મસ્ત ફકીર થયા; ત્યારે તેઓને દિલગીરીનું
કારણ મળતું નથી.

હમ ચાકર છસ્કે, હુરનકે હંય વોહ દિલબર સખસે આજા હય,
ઉસ્નેહી હમકોલ બખ્શા ઉસ્નેહી હમકો પાલા હય;
દિલ અપના લોલા બાલા હય ઐર ઈસ્ક બડા મતવાલા હય,
કયા કહીએ ઐર નહીર આગે કૌન સમઝને વાલા હય;
હરઆન હંસી હરઆન ખુશી હરવકત અમીરી હય બાબા,
જબ આશક મસ્ત ફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા.

૭ અમો જેની ખુશસુરતીના ચાકર છીએને બાસો સર્વોપરી
છે. તેજેજ અમોને કવન આપ્યું છે અને તેજેજ અમોને પાળ્યા છે
આપણું અંતઃકરણ ભોળું છે અને પ્રેમ અત્યંત મતવાળો છે
માટે ઉસ્તાદ નહીર કહે છે કે શું કહીએ એને કાઠ પણ સમઝવા
વાળું નથી. દરપગે હંસી ખુશી અને અમીરીજ છે તેઓને કે જેઓ
મગ્ત આશક થયા છે તેમને કાઠ પણ કારણ દિલગીરીનું નથી.

જીવાની અને-ખુદાપાની તકરાર. ૩૧

જહાંમેં ચારો ખુદાકી રહે કયા ખુદાઈ હય,
કિ હર કિસીકો તકબુર હય ખુદનુમાઈ હય;
ઇધર જવાની ખુદાપેપે ચંદકે આઈ હય,
ઉધર ખુદાપેકી ઉમપર હુઈ ચંદાઈ હય;
અજબ જવાની ખુદાપેકી અગ લઈ હય

૧. નિયામાં પણ મિત્રો જુદાની જેવી જુદાઇ છે કે દરેક કાંઈને અભિમાન અને આપ વડાઈ છે. આ તરફ તો યુવાની જુદાપા ઉપર ચઢીને આવી છે; ત્યારે તો તે તરફ જુદાપાની જવાની ઉપર ચઢાઈ છે. એટલે (જુવાની જુદાપા ઉપર મઠ મારે જુદાપો જુવાની ઉપર ચઢીને આવ્યો) આ આશ્ચર્ય યુક્ત જુવાની અને જુદાપાની તકરાર છે.

જવાની અપની જવાનીમે' હો. રહી સરશ્ચર,
જુદાપા અપને જુદાપેમે' હમ રહા હય માર;
હુવે હય ઢોનોં જો લડનેકે વાસ્તે તૈયાર,
ઇંધર જવાનીને ખીચી હય તયશસે ટાલવાર;

જુદાપેને જી ઉધર લાઠી એક ઉઠાઈ હય. ૨

૨ જુવાની પોતાની જુવાનીમા મન્ત યર્ષરૂકી છે, તો જુદાપો પોતાના જુદાપણમાં હમ મારી રહ્યો છે. આ બન્ને જો લડવા માટે તૈયાર થયા છે તેમાં આ તરફ યુવાનીએ ગુસ્સામાં આવી તરવાર ખેંચી છે (એટલે જવાનિ તરવાર ખેંચાવે છે) ત્યારે જુદાપાએ પણ આ તરફ સાકડી સંભાળી લીધી છે. (એટલે જુદાપો આવ્યો એટલે સાકડી હાથગા પકડવી પડી છે.)

ઇંધર હય તીરસા કામત ઉધર વોહ પીટ કમાં,
ઉધર વોહ તેડા બઢન ઐાર ઇંધર અકડકે નશાં;
જવાની કહેતી હય બઢકરકે અય જુદાપેમીયા,
કે તેરી ખયર ઇંસીમે' હય ચલ સરક ઇંસઆં;
વગર ના તેરી અજલ મેરે હાથ આઈ હય. ૩

૩ આ બાબુ સીધું દીર જેવું શરીર (એટલે જવાનીનું શરીર) જેની ખેંચેલી ધડપ (કમાન) એટલે (જુદાપાનું કમાન) રમાથી કમાન જેવું વાકું) તે તરફ વાકું શરીર તો આ બાબુ અકડાયલું નિજાન. યુવાની વધી. કહે છે કે જો જુદાપા તારી એમાજ લગાઈ છેકે તુ અહીંથી ખસી જા, નહીંતો તારી મોત મારે હાથે નિષજશે.

મય આજ વોહ હુકે રસ્તમકે ખડ ખડા ડાહું,
પહાડ હોવે તો એક દમમે હલ હલા ડાહું;

દરખૂત જડસે ઉખાડું જમીં હિલા ડાલું,
અલી કહે તો તેરી ધજજ્યાં ઉડા ડાલું;
કે સુજકો જોરકી કુવતકી બદશાહી હય. ૪

૪ હું આજે એવો જગજગસ્ત છું કે રસ્તેમને પણ ખડ
ખડાવી નાખું. પરંતુ પણ હોય તો તેને પણ એક મીનીટમાં દલાવી
નાંખુ મુજથી જાડ ઉખેડી જુમીને દલાવી નાંખું તો હમણે કહે તો
તારી ધજજ્યાં ઉડાવી નાખું; કારણ કે મને જોર અમીં તાકત
દાસમાં પાદશાહી મળેલી છે.

કહા છુદાપેને ગર તુજમેં જોર હય બચ્યા;
તો-હોજી દેખ હમારે તું સામેને આજા;
અગરચે જોર હમારે નહીં હય તનમેં રહા;
મસોડાસેહી તેરી હાડુયોડા ઠાલેં ચખા,
ન હમસે લડકે ઇલાંમેં તેરી બલાઈ હય. ૫

૫ છુદાપાએ કશું કે જો તારામાં તાકત છે બચ્યા તો
અમારી સામે આવી જા, જો કે અમારા શરીરમાં જોર રહુ નથી;
પરંતુ મસોડા થીજ તારી દાડડીઓ ચલાવી નાખુ તારી એમાંજ
અસાઈ છે કે અમારી સાથે લડવાનું માંડીવાળ.

અગર ચે તું હય નયા હુમ પુરોને હંચ લેકીન
નયા હય નવહી દિન આર્ખિર પુરાના હય સોદિન;
હજાર ગોકે તેરા જોરં પર ચઢા હય સિન,
ચે હુમ ન છોડે તેરે કાન અમં મરોડે જિન;
કે તુને આંકે બહોત ધુમ યાં મચાઈ હય. ૬

૬ જો કે તું નવો અને હું જુનો છું; પરંતુ નવો નવ દલાડા
અને પુરાણો સો દલાડા રહેનારો છે, જો કે તારી કેટલીએ જોર
ઉપર જવાની ચઢી દશે; પરંતુ અમે તારો કાન મરડયા સીવાય
છોડનારા નથી; કારણ કે તેં અહીં આવીને ઘણી ધુમ મચાવી છે.

કહા જવાનીને તેરા તો અબ હય કયા એહવાલ,
તું મેરે કાન મરોડે કહાં ચહે તેરી મજલ;
ન તેરે પાસ તમંચા તજર ન સુયક ન ઢાલ,
અલી ઘડી ચહે બિખરાતા ફિરેગા એક એક ખાડ;
ચકે દાદી તુને જો સુંદતમેં અબ બહાઈ હય. ૭

જી જવાની કહેવા લાગી કે તું મા ! કાન મરડવાનો જે
કાકા રાખે છે એ તારી મજબ નથી; કારણકે તારી પામે તપવાગ,
અધિક પીસ્તોય, હાથ કશુંએ નથી. હાથ લે મને ગુમ્મો
આવશે તો હમણું તારી આ મુદતથી વધારેથી દારીના એક એક
વાળ વિખેરાઈ જશે.

કહા છુદાપેન મુનકર કે તું અગર હય પહાડ,
તો હમણી મુખકે જડ બેડીકે હુવે હંથ જાડ;
અલી કહેતો તેરે કપડે લતે ડાલે ફાડ,
જરાસી જાતમેં એક હમકે ખીચ લેવેં ઉખાડ;
હર એક મુછ રહે તેરી ને તાવ ખાઈ હય. ૮

૮ આ સાંભળી છુદાપાએ કશું કે ને તુ પર્વત છે તો
અમો પણ મુખાઈ ઝેંણ બોરડીનાં ઝાડ રૂપી ચર્ધ ગયા છીએ. ને
તું હમણા કહે તો તારાં લતાં ફાડી નાખવામાં આવે, જરાસી વાતની
અંદર આ તારી તાવ આપેલી મુછો ઉખાડી નાંખીએ.

રહે મુનકે બોલી જવાની કે ચલ ન કહેતુ જાત,
અલી ને આનકે માફ તેરી કમરમેં લાત;
કહીં હો પાઉં ચહીં સર કહીં પડા હો હાત,
અસે તુ જીના સમજતા હય આર પુરીકી જાત;
ચોહ તેરા જીના નહીં હય વોહ બેહ્યાઈ હય. ૯

૯ આ સાંભળી જવાની બોલી કે આવીને આવીયાવો
ન કર. હમણું આવી તારી કમરમાં લાત મારીશ તો પગ માથું
કમર અને હાથ વીખેરાઈ પડશે, તું જેને આનંદની વાત સમજે
છે ને જીવવું નથી; પરંતુ એક રીતની બેહ્યાઈ (નાગાઈ) છે

રહે મુનકે બોલા છુદાપાકિં તુને કુંઠે કહા,
ને પુછે સચ તો હમીકા મજ હય જીનેકા
સરાણ હોને પુરાની તો ઉડ ચલે હય નશા,
પુરાને જળ હુવે ચાંવલતો હય ઉંહો મેં મજ
કદીમ હય રહે મસલ હમને કયા બનાઈ હય ૧૦

૧૦ આ સાંભળી છુદાપો કહેવા લાગ્યો કે તે કુંઠું કશું.
ખરું ને પૂછો તો અમેનેજ જીવવાની મોજ છે. ને પુરાખી સરાણ

...ય તોજ નીચો હડી જાય, ચોખા જુના ચાય છે ત્યારેજ તેમ
સ્વાદ પશુ આવે છે એ પુરાણી કહેવત છે કાંઈ તેને અમોઝ
બનાવેલ નથી.

તેરી તો ખદકમે' હય ચાર દિનકી સળકો ચાહ.
જહાં છ હો ચુકી ફિર બસ વહો હય હાલે તબાહ;
હમી હંય વોહકે કરેહંય તમામ ઉમર નિળાહ,
તુ આપહી દેખ. ગિરેબાંમે' ડાલકર મુંહ આહ;
કિ અબ હય કિરમે વક્ષા કિરમે બેવક્ષાઈ હય. ૧૧

૧૧ દુનિયામાં તારો તો ચારજ દિવસનો ચ્યાર છે; ત્યાં તુ
ખલાસ થઇ પછી ઘણીજ ખરાબ દાસત ચાય છે. તેતો અમોજ
ચીએકે આખી ઉમર તેની સાથે ગાળીએ છીએ. (એટલે મરતાં
ફમ સુધી છુટાપો રહે છે) તું પોતેજ વિચાર કર કે કોની અંદર
વક્ષા અને કોનામાં બેવક્ષાઈ છે. ?

જવાની જળતો રહે બોલી બુઢાપેસે મુનકર,
તેરી વક્ષાપે મેરી બેવક્ષાઈ હય બહેતર;
મયે જબ તલક હું નિહાયત મજે. હંય સરતાસર,
જો સલતનત હો ઘડીબરકી તો બી હય ખુસ્તર;
મજે. તો છુટ લીએ જો કે ફિર ગદાઈ હય. ૧૨

૧૨ જુદાપાનાથી આ સાંભળી મુવાનીએ કહ્યું કે તારી વક્ષાની
ઉપર મારી બેવક્ષાઈજ સરસ છે. હું ત્યાર સુધી છું; ત્યાર સુધી
ચણી ગમત છે. જં ચોડીવારનું રાત્ર્ય દોષ તો પશુ ખુશી છું.
અધી મોજ તો છુટી લીધી જોકે પાછી ફરીજ છે.

રહે મુનકે બોલા બુઢાપાવોહ સલતનત હય કયા;
કિ છરકે સાય લગારો જ. વાલકા ધડકા;
હમે મિલ્લી ચોહડુ મુ. ગીં વોહ મજાજત ઇસકા,
કિ જબતલક હય રહેગી હમારે સાય સદા.
ખુદાને અયસી હમે' દૌલત અબ દિલાઈ હર્યે ૧૩

૧૩ આ સાંભળી જુદાપાએ કહ્યું કે જેની સાથે પડીની
ખીક સાથે છે તે રાત્ર્યજ નકામું છે. અમોને તે વડાઈ અને મોટાઈ
મળેલ છે કે ત્યાર સુધી છીએ; ત્યાર સુધીએ પશુ દરેક સમય
માટે રહે એવી દોલત સર્વ માટે ખુદાએ અમને આપી છે.

કહા જવાનીને ચલ ક્રુઠ અળ ન કર તકરાર,
મેરે તો વાસ્તે અયથો તરણ હંચળાગે; બહાર:
શરાઓ નાળ મળે. ગુલબદન ગલેમેં હાર,
તેરી ખરાબી રહે દેખી હય હમને કિતની ગાર;

કે તુને હર કહીં છુલ્લહી બેઠે પાઈ હય. ૧૪

૧૪ જવાનીએ કયું કે ચાલ છુલ્લી તકરાર અમારી સાથ ન કર; કારણ કે મારાજ માટે આ એશો આશરામ અને બાગ બગીચાઓ છે મનની શરાબ અને સુંદર યુવતીઓનાં ગળાઓમાં હાથ નાખીને રહેવાનું છે. તારી ખરાબી તો અમોએ દૈવીક નોંધ છે કે તું ત્યાં ત્યાં તેં બેઆગરજ ઉઠાવી છે.

મુઝે ખુદને દિયા હય વોહ મરતબા વોહ શાન,
છધરકો બાગ ઉધર અયથો રંગ કુલ આર પાન;
ઉછલ હય કુદ હય લજ્જત મળે. ખુશીકે ધ્યાન,
ગલે લીપટેતે હય મહબુબ ગુલબદન હરઆન;
ઘડી ઘડીકી નઈ સચેર રહે ઉડાઈ હય. ૧૫

૧૫ મને ઇશ્વરે તે માન મરતબો અર્પણ કર્યો છે કે જે તરફ જતો છું તે તરફ એશ આરામ રંગ કુલપાનજ મળે છે. ઉછલ કુદ મોજમઝા અને આનંદિત વિચારો છે. અને સુંદર યુવતીઓ મળે આવી લપેટાઈ પડે છે. ઘડી ઘડીમાં આ ની મોજ ઉડાવી છે.

કહા છુલ્લપેને ચલ ક્રુઠ ઇતના મલ બોલે,
દિગ્ગ હુ છનપે હય વોહ મેરે પાઈ હય પડતે;
હમેં કહેં રહે વોહ હજ્જત તુઝે કહેં આબે,
હજ્જરોં ગાર પડે. તુઝપે લાત આર ધુ ને;
જાત્રા જતા તો કહીં હમને માર ખાઈ હય. ૧૬

૧૬ બુદ્ધપાએ કયું ચાત્ર એટલું બધું ક્રુઠ ના બોલ; કારણ કે તું જેની ઉપર દિદા છે તે મારા પગે પડે છે. અમાને એ હજરત કરીને જુમ મારે છે અને તને એ આબે કરી જુમ મારે છે અને હજરો વખત તારી ઉપર વાત અને ધુંસા પડે છે. પણ એ અતાવકે અમોએ પણ કોઈ જગ્યાએ માર ખાધો છે.

તુએ કુચલતે હય વોહ પુ.જરૂ જો લાતોમે,
હમ ઉનરે માર ઉતારે હય દમકી બાતોમે;
ન અ.ય.ર દનકો ઉડાતે હય ઝીર તુ રાતોમે,
કરે હય ઇસ્કેકો હમ અસ્તરેહકો ઘાતોમે.

કહાં અબી ઇમ બાતમે રસાઈ હા. ૧૯

૧૭ તને જે સુંદરીઓ પગોની અંદર કચડે છે તેને અમે
મારી એકદમમાં તેનું અભિમાન ઉતારી નાંખીએ છીએ. અમે
દિવસે મોજ ઉડાવીએ તો તમે રાત્રીમાં જે મીનની ઘાતોમાં અમે
પ્રેમ કરીએ છીએ, તે બાળનોમાં તારૂં તો ગાન પણ પહેંચી
શકતું નથી.

તુ છુસ્કે વાસ્તે ગલિયોમે અબ ફિરે હય ખવાર,
હમ ઉનકી છુટે હય અ.ય.રો તરબકી બીચ બહાર;
તુએ તજારો તલબમે કટે હય લયરો નહાર,
હમ અપની ટદીમે બચડે રહે ખેલતે હય શિકાર,
તું કયા વોહ બાને જો કુછ હમને ઘાત પાઈ હય. ૧૮

૧૮ તું જેને માટે ગલીઓમાં આખર ખોઈ ફરે છે તેઓનાં
એશ આરામ બહારની અંદર અમે છુડીએ છીએ, તને તો તપા-
સમાંજ રાતદિવસ યુજરી નાચ છે. અમે અમારા છુદાપાની
આકમાં કાઈ સિદ્ધ કરીએ છીએ. તું શું નાણે કે જે અમેએ
ઘાત મેળવી છે.

બુદાપેને કહા ઉસદમ જવાનીસે બાબા,
મેરા તો વસ્કે કિતાબોમે હય લિખા હરબ;
બુબુર્ગી આર મશીખતા બુદાપેપે હય સદા,
તેરી જો બાતકા મજકુર હય કહી આયા;
તો હરતરીકે ખવારીહી તુઝપર આઈ હય. ૧૯

૧૯ તે સમયે બુદાપાએ જવાની ને કહ્યું કે મારી તારીફ કીતા-
બોની અંદર લખેલી છે કે મુઘલ અને આબડેએ બુદાપા ઉપરજ
તારી વાત કોઈ જાણીએ આવી છે ત્યાં તારી ઉપરજ ખવારીજ
આવેલી છે.

જુંદી જવાનીને ખવારીકા મુંઢસે નામલીયા,
 ખુદાપા દોડ જવાનીસેવહી આ લિપટા;
 મરોડી મુછે ઉધર દસને દાઢીકા ખીચા,
 લડે ને દોનો ખડા હર તરફ રહે ચોર મચા;
 કે યારો દોડીઓ ફરીયાદ હય દુહાઈ હય, ૨૦
 ૨૦ જ્યાં જુવાનીએ મોટેથી ખવારીનું નામ લીધું એટલે
 ખુદાપો તો જવાનીને વગગી પડ્યો. તેણે મુછો મરોડી તો એણે
 દાઢી ખેંચી બન્ને સડવા સાગ્યા તો દરેક તરફ જુમારો પડ્યો
 કે દોડો ફરીયાદ છે દુહાઈ છે !

ખડેથે લેખ હજારો રહે દોનો લડતે થે,
 ઘડી પછડતેથે આર ઘડી પછડતે થે;
 ને બાજુ છોડતે થે તો કમર પકડતે થે,
 હર એક તરફસે નચે ધોંસે લાત જડતે થે;
 તો સળ રહે કહેતે થે કયા ધનકે ભૂમે આઈ હય. ૨૧
 ૨૧ આ બન્ને સડવા સાગ્યા, ત્યારે હજારો પુરો ઉભા રહીને
 જોવા સાગ્યા. એક તેને નીચે પાડતો તો ખીન્ની પાછો તેને નીચે નાખતો.
 ને લાય છોડતા હતા તો કમર પકડતા હતા- દરેક બાજુથી મુઝા
 અને લાતો પડતી હતી, ત્યારે લોકો કહેતા હતા કે એમની હૃદયમાં
 શું આનંદ છે ?

રહે માર કુટકા આપસમે જળ હવા ચરચા,
 નજર ઉસમે વહી એક અધેડ યન આયા,
 કુછ ઉસકો રોકા ધધર આર કુછ ઉસકો સમજાયા;
 તુ અપને ખુશ રહો રહે અપને ખુશ રહે હરંત,
 મિલાપ ખુર્ન-હય પડમેમે કયા ખડાઈ હય. ૨૨
 ૨૨ જ્યારે આ માનુશીનો નોસ વધી પડ્યો; સારે માંખાં
 નજર કહે છે કે તેમાં એક અધેડ આવી પહોંચે, બન્નેમાંથી એકને
 આ તરફ અટકાવે એકનેતે તરફ અટકાવે. અને કહ્યું તુ તારી
 જગ્યાએ ખુશી રહે એ એમની જગ્યાએ ખુંદી રહે. અને સપે રાખો
 આડવામાં વધઈ નથી.

જોગ, ૩૨

ગીઆં મંચ કયા કહું એહવાલકી અપને પરે શાની,
લગા હલને મેરી આંખોંસે એકદિન ખુદ ગાખુદ પાની;
યકાયક આપહી ઉસદમ ચેરે દિલપર યહે હયરાની,
કે જુસ્કી હો રહી હય યહે જો હરએક જા સના જવાની;
કીસી સુરતસે ઉસ્કો દેખિયે કયલા હય વોહ જાની. ૧

૧ હું મારી આંખોંસે દુઃખ શું બતાવી શકું એક સમયે
એકાએક મારી આંખોંસે પાણી નીકળવા લાગ્યું. અને તે વખતે
મારા હૃદયમાં એ બાબત આવી કે જેની આ જગ્યા જગ્યાએ તારીક
થાય છે તેને કોઇ પણ રીતે જીવું નોંધજો.

થહા ઉસ ફિકરકા દરિયા સરા ઉન જોશમે આકર,
કે એક એક લહર ઉસકાંને ઉડાયા લા હવા ઉપર;
કરાશે અકલો હુ શો સળશે દાનિશ બલેગએ અકસર,
અકેલા રહે ગયા આજિજ, ગરીબો બેકમે બેપર;
લગા રાને કે ઇસ મુસ્કેલકી હો અજ કયસી આસાની. ૨

૨ આવી રીતની શીકરનો દરિયો ચલતાંજ એક જુસ્સો
આવી ગયો અને તેની લહેરોએ મને દવા ઉપર ઉડાવ્યો જેની
અંદર મારું મેન અકસ સમજ ધીરજ એ સર્વે ખેંચાઈ ગયાં અને
હું બેચાઈ મદદગાર એકલો રહી ગયો. તે સમયે રડવા માગ્યો કે
એવી મુસ્કેલ એવી રીતે આસાન થઈ શકશે.

યહે સુરતથી ઉર્સીમે દિલમે ધુન એક ઝોર લાડલી,
મંગા ચોડાસા ગેરૂ આર વહી કદની રંગા ડલી;
બના મુંદરે ગલેમે ડાલ સેલી બરંમલઃ ગલી,
લગા મુંહપર લખુત ઝોર શકલ જોગી કી બના ડલી;
હુવા વોહ ધુત જોગી જોગીચોમે આપ ગુરૂ ગયાની. ૩

૩ આવી હાલત હતી એટલામાં હૃદયમાં એક જુદીજ ધુન
સમાઈ ગઈ અને થોડો સરખો એ મંગાવી ત્યાંજ કદની રંગાવી
નાંખી. મુંદરા બનાવી ગઈ નાંખી અને મેલી પણ બનામાં પહેરી
લીધી અને લખુતી લગાડી જોગીની શીકલ બનાવી નાંખી અને
આવી રીતનો ધુત જોગી જોગીચોમાં ગુરૂઆની તરિકે થઈ ગયો.

ફિર ઉસ સામાનમેં યારો યકાયક કુજ જો જોશ આયા,
પીટારી હઠકી થી સો તો કાંધેપર લીધ લટકા;
ઉઠા કર કાવડી આર ધયનમેં મનકા ફિરા મનકા,
લીયા સેંદુર આર માથેપે ખીંચા ઇસ કુદર નકશા;
કે છુરકે નુરસે જલને લગી જુ' શમ્મ પેશાની. ૪

૪ તે સમયે જે એકાએક જુસ્સો આપ્યો તો દુઃખની પેટારી
કાધા ઉપર ઉંચકી લીધી પાવડો ઉઠાવી અને મારાજ ખ્યાનમં
મનકા ફેરવા લાગ્યો અને મીંદુર વર્ષ માથા ઉપર લીટીઓ ખેંચી
લીધી કે જેના પ્રકાશથી બત્તી પણ ઝાંખી પડવા લાગી ગઈ.

ઉઠાઈ આહકી ઝોલી પિયાલા ચસસકા ખરખર,
બનાકર ઇંરકંકા ઘંટા તલબકા સરપે રખ ચકકર;
મુંડા સર ગેરવા બાધા રખા તીરમુલ કાંધે પર,
લગા જોગી હો ફિરને ધુલતા ઉસ ચારકો ઘર ઘર;
ફુકાં બાજારો કુઆ ધુલનેકી દિલમેં - ફિર ઠાની ૫

૫ પ્રીતીની ઝોલી ઉઠાવી આપ્યોનો પ્રેમ સંભાળી અને
છન્કનો ઘંટો બનાવી શોધનો ચકકર શીર ઉપર રાખી લીધો
માથું મુઢાવી ગેરવો બાધો ખાંધ ઉપર ત્રીશુળ મુકી જોગી થઈ તે
ખ્યાસને ઘરે ઘર શોધતો ફેરવા લાગ્યો અને દુક્કાન બગાડ મલી-
ઓમાં તેને શોધવાનું શરૂ કર્યું.

ચહે સાધા જોગ મયને ફિર કહો કયસા હુવા જોગી;
કોઈ દુનિયામેં કાહેકો ગરમ અયસા હુવા જોગા
કહું મય વાહવા ઉસવકત મએ કયસા હુવા જોગી,
મહોબતમેં સરાપા હુબકર, અયસા હુવા જોગી;
કે મેરી શકલથી હુરગિજ કિસીને ફિર ન ગહેયાની. ૬

૬ આ જોગ સાધી એવો જોગી બન્યો કે તેવો જોગી દુનિ-
યામાહે કોઈ પણ યવા પાગ્યો ન હશે હું યું કહું કે તે સમયે મેં
કેવો જોગી થયો પ્રીતીની અંદર હુખી જોગી પણ એવો થયો કે
મારો ચહેરો પણ કોઈ ઓળખ્યો નહીં.

લગી થી દિલમેં એક આવશ ધુનાં આહોંકા ઉઠતા ધા,
તમાશેકે લીએ હલકા બના ધા . સાથ લોગોંકા;
તલબ થી ચારકી આર ગર્મ ધા આજરખાતોંકા,

ન કુછ સરકી ખખર થી ઔર ન થા કુછ હોશ પાવોંકા;
 ન કુછ લોજનકા અન્દેશા ન કુચ ફિકરે આલમ પાની. ૭

૭ સદયમાં એક અગ્ની સુગ્ની દત્તી જેનો ધુમો હાય સાથ
 બહાર પડતો હતો જે જેવા માટે લોકોએ ધેંગી લીધા હતા તેમાં
 ચારની તપાસ હતી અને વાતોનો ખગર ગરમ હતો તેમાં કાં પણ
 અને માથા સુધાંની કમી પણ ખગર નહતી. જેમાં બોજનની ફિકર
 અને પાણીની ફિકર એમાંનું કશું ન હતું.

તો ફિર ઉસ જોગકા ઠગેરા અજળ કુછ આનકર નકશા,
 જે આયા સામને મેરે તો કહેના ઉસસે સુનતા જા;
 કહો ખ્યારે હમારે ચારકો વમને કહીં દેખા,
 જે કુછ મતલબકી વોહ જોલા તો ઉસસે ઔર કુછ પુછા;
 વગર યુહીં લગા કહેને તો ફિર દેના અના કાની. ૮

૮ તે પછી એ જોગનો કાંઈ એવો નકશો થયો કે જે સામે
 આવ્યો તો કશું કે સાંભળતો જા. અને બતાવ કે મારા ચારને તે
 જાયો છે જે તેણે મતલબનો જવાબ આપ્યો નો તેનાથી ખીલું
 કાંઈ પુછ્યું અને જે એમજ કહેવા લાગ્યો તો પછી આપણે પણ
 આનાકાની કીધી.

યહી નાલેસે કહેતા થા લગા કર જેમસે મંએ 'માહા,
 હુ વાહુ' જખસે જોગી મંએ તુંકી ઉસ ચારકો ખર્તલા;
 કમી ધમરાકે હંસતા થા કમી હિ હાંસ ગત્તા થા,
 લંઝાંસે આહ આંખોંસે બહા પડેતા થા 'દરિયા 'સા,
 અજબ જ'બલસમે' ચકકરકે અલો 'હય 'પરીશાની. ૯

૯ એવીજ હાયથી માળા જપતો કે જે સમયથી હું જેગી
 થયો છે માટે મને મારા ચારથી મેળવ કાઢક કાળે તો ધલરાધને
 હસતો હતો તો કદી સાંસલમ રહવા લાગી જતો હતો તેમાં કોટોમાંથી
 હાપ અને આંખોમાંથી પાણીના દરિયા રૂપી વહેતું હતું આ જ'બલ
 પરેશાનીએ અકર નાંખ્યો હતો.

કોઈ કહેતા થા જાળાજ ઇધર આઓ ઇધર બયહો,
 પડે ફિરતે હો એયસે શતદિન હુકે બયહ સુરતાઓ;
 જે કુછ દરકાર હો મેવા મીઠાઈ હુકમ ફરમાઓ,
 ન કહેના ઉસસે હો આઓ ન કહેના ઉસસે મતલ લાઓ,
 અખર હરગિજ ન થી કુછ ઉસ બડી અપના ન બેગાની. ૧૦

૧૦ મેં કહ્યો હતો કે આવતી આવીને આ તરફ
 બેસો તમે રાત રીતસ કહ્યો છે એ તો કોઈ વાત મેં કહીને કહ્યો
 નથી તમને મેં કહ્યો, મીઠાઈ જે કોઈ બંધાયેલો હોય તેનો હૃદય કોઈ વાત
 ને વાવવાનું અથવા ન લાવવાનું કહ્યું છે કહેવું નહીં તે સમયે
 આગળી અવધા બીજાની કંઈ પાંખે ખંચે ન હતી.

બકી હયરતમે આ ઉસ દમ કહ્યાં બંધ કિધર હેયું,
 કીસે રૂપ કીને પુછું કીધર બંડ કહ્યાં હું;
 કહું તહનીર કયા હમમે મંચે ઉસ દિલ્લદારકો પાઉ,
 નશાં હરગિજ ન મિલતાયા પડા ફિરતાયા હું મંચરું;
 અજબ દરિયાએ હયરતકી હુશી આકે લુ ગિયાનો. ૧૧

૧૧ ને સમયે અપેક્ષા આપ્યોમાં તેને કહ્યો હતો કે
 હજી જાણુએ બંધ કોને કોનું અને કોને પુછું કે જાણુએ બંધ
 કયા મેં કહ્યો છે અને ને આગળે મેં કહ્યો નથી ને મીઠાઈ જે
 નીચાન મળે ન હોય અને હં ગાણી મીને કોને હતો આ
 જગ્યાએ આશ્ચર્યના નિર્માણે તો કાન થયા હોય એનું કહ્યું હતું.

ઉસીકો હૃદય ફિરતા હુવા મરજુદમે બા પહોંચા.
 જે હેખા વાંચી હય રોજે નમારે, કહી મેક અરથા:
 કોઈ મુઝમેમે અટકા હય કોઈ હાટીમે હય અરકા.
 તસદ્દી કુછ ન પાઈ જગતે આખીર વાંસે ધબકાયા,
 ગલા રોલા હુવા બાદિર બા અહેવાલે પદે ગાની. ૧૨

૧૨ તેને કોઈના અર્થની અંદર જલ અર્થ ને કહ્યું
 તે ને અર્થ પુનઃ નમાર-ગાણી અર્થ આવી ને કહ્યું
 કયામાં જે ને કોઈ હાટીમાં કોઈના જે હોય તેનું મેં કહ્યું
 મેં કહ્યું હતું કે તમે બેસીને નથી આવીને આગળે

મહી દિલમે' કહા દુક મદરેસોઠે. જાંકીએ ચલકર,
 'બલ શાયદ ઇસીમે' વોહ નંજર આજએ ગર દિલબર;
 ગયા જળ વાં તો' દેખી વાહવા કુછ વાંસેલી બદલર,
 કીતાબે' ખુલ રહી હંચ મંચ રહી હંચ શોરો શુલ ચકસર,
 હર એક મસલેપે ફાંજિલ કેર રહે હંચ બહેસે નફસાની.

૧૩ દિલમાં વિચાર આવ્યો કે મદરેસાને પણ જાંકી લઈએ
 એમાંજ તે પ્યારો નજરે પડી જાય ત્યાં ગયો તો કાંઈએથી પણ
 વધારે નિહાળ્યું કીતાબો ખુલી રહી છે ને જુમાલુમ પડી રહી છે
 તેમાં દરેક મસમાની ઉપર પોતાના માટેની વાદવિવાદ કરે છે.

અહા જળ વાંસે ઘભરાકર તો ફિર રહે આ ગઈ જીમે,
 કે રહે જુગા તો દેખી જળ અલો દુક દબોરની દેખે;
 અવા જળ વાંતો દેખા મુરત ઝોર ઘટોકી જનકારે,
 પુકારા જળતો રોકર આહ કિસ પથ્થરસે સર મારે;
 કહાં મીલતા નહીં વોહ શોખ કાફિર દુશમને જાની.

૧૪ ત્યારથી ઘભરાઈ આવ્યો તો જીમાં આવ્યું કે એ જગ્યા
 તો નેંદ્ર દેવે જરા મંદીર પણ નિહાળી લઈએ ત્યાં ગયો તો મુતિ
 અને ધંડાઓની ઝણકાર સાંભળી તો જીમે મારી કંથુ કે અર્ક
 ક્યા પથ્થર ઉપર માથું મારીએ તે માંગે જાની દુશમન અને
 પાશાશુ રદ્દ ક્યાંએ મગનો નથી.

કહા દિલનેકે અબતક તીરથોંકી સચેરલી કીજે,
 બલ વોહ દિલરૂખા શાયદ ઉસી જાગાપે મિલ જાવે;
 બહેત તીરથ મનાએ ઝોર કીએ દરશનની બહોતેરે.
 તમહી કુછ ન પાઈ વળતો હો. લાચાર ફિર વાંસે;
 મહેબત છોડકર બરતીદી લી ફાહે બધા ખાની. ૧

૧૫ રહેલે કશુ કે તીરથોની જાગા પણ કરી નેહએ કે
ત્યાંજ તે ધણું કરી મલી જાય ધણા ખરા તીરથ જોયા અને ધણા
દરગઠ કર્યા અને મુરાદ નુ મેળવી તો એ સર્વ વસ્તીની મહોખત
છોડી જામસને રૂતો પડયો.

ગયા જખ દસ્તો સહેરામેં તો રોયા આહ કયા કરીએ,
ઠહાંતકે હિજમેં ઉસ શોખકે રોરોકે દિન ભરીએ;
ઠહાંકો જાણએ ઐર ફિસ્કે ઉપર આસસ ધરીએ,
યહી ખહેતર હય અખતો કુખીએ યા જહેર ખા મરીએ,
ભલા છ જાનકે જાનેમે શાયદ આ મિલે જાની. ૧૬

૧૬ ત્યારે જંગમ અને પહાડોમાં ગયો તો રડ્યો કે હવે
શું કરવું નેહએ. અને તે ચારની જુદાઈમાં રડી, રડીને દીવસ કર્યા
સુધી ભરીએ કર્યા જવું અને કાની ઉપર આસસો ધરવા નેહએ
હવે તો એજ રજી છે કે યાતો કુખી મરીએ અથવા એર ખાઈ
જવું નેહએ તે સમયે જો આવી મળે તો મળે

રહા કીતને દિનેં રાતા ફિશ હય દસ્તમેં નાલાં,
જરીખા બેકસો તનહા મુમાફિર બે વતન હયરાં;
પહાડોંસેલી પર પટકાં ફિશ ચેહરોંમેં હો મિરીયાં,
ફિશ ભુકા ખાસા હુંહવા દિલખરકે સરખરકાં,
ન જાનેકો મિલ્લ જાના ન પીનેકો મિલ્લ પાની. ૧૭

૧૭ એવી રીતે કેટલા દીવસો સુધી જંગમમાં રડતો દસ્ત
લાગ્યો. અને તે વખતે જરીમેં બેકસ એકલો મુસાફર બે વતન
દેરાનીમાં કરતો હતો પર્વતોની પણ માયું ફેડ્યું. અને સહેરાની,
અંદર પણ, રડતો કર્યો જોમાં ભુખ્યો તરસ્યો ખાતને શોધતો ફર્યો
જ્યાં ખાવાને દોંણો અને પીવાને પાણી પણ મળ્યો નહીં.

ચહી દિલમે' કહા. દુક મદરેસોઠા છાંકીએ ચલકર,
 'બેલા ચાયદ ઇસીમે' વોહ નજર આંખએ ગર દિલખર;
 'અયા જબે વાં તો' દેખી વાહવા 'કુછ' વાંસેલી 'બદલર,
 કીવાળે ખુલ રહી હંચ મંચ રહી હંચ ચોરેં ગુલ યંકસર,
 હર એક મસલેપે ફાંચિલ કેર રહે હંચ બહેસે નફસાની. ૧૩

૧૩ દિલમાં વિચાર આવ્યોકિ મદરેસાને પણ ઝાંકી સહએ કે
 એમાંજ તે પ્યારો નજરે પડી નય ત્યાં ગયો તો કાંઈએથી પણ
 વધારે નિહાળ્યું કીતાળો ખુલી રહી છે તે છુમાછુમ પડી રહી છે
 તેમાં દરેક મસતાની ઉપર પોતાના માંસની વાદવિવોદ કરે છે.

ચલા જબ વાંસે ઘભરાકર તો ફિર રહે આ 'મધ' 'શમે',
 કે રહે જમા 'તો' દેખી 'અબ' 'ચલો' દુક 'દઝેરબી દેખે';
 'અયા જબે વાંતો' 'દેખાં' મુંરત 'ઝોર' 'ધટોકી' ઝનકારેં,
 પુકારા જબતો રોઠર આહ કિસ પથરસે સર માવે;
 કહાં મીલતા નહીં વોહ ચોખ કાફિર દુશમને જાની. ૧૪

૧૪ ત્યારથી ઘભરાઇ ચામ્યો તો શ્રમાં આવ્યું કે એ જમા
 તો તેંછ દવે જરા મંદીર પણ નિહાળી સહએ ત્યાં ગયો તો મુતિ
 અને ધંદાઓની ઝલ્લુકાર સાંભળી તો છુમ મારી કન્યું કે અહીં
 ક્યા પથર ઉપર માથું મારીએ તે મારો જાની 'દુશમન' અને
 પાસાણુ રહ્ય ક્યાંએ મળતો નથી.

કહા દિલનેકે અબતક તીરચાંકી સચ્ચેરલી કીજે,
 બહા વોહ દિલરૂબા ચાયદ 'ઉસી' જગાપે મિલ જાવે;
 બહેલ તીરથ મનાએ ઝોર કીએ દરશનલી બહોતેરે.
 તસલી કુછ ન પાઈ તબતો ઠો સાચાર ફિર વાંસે;
 મહેબત છાંકર ખરતીદી શી ફાહે બયા જાની. ૧૫

૧૫ રહેયે કશું કે તીરથોની જગ્યા પણ કરી નેહએ કે
ત્યાંજ. તે ધણું કરી મલી જાય પણ ખરા-તીરથ જોયા અને જણા
દગ્ગન ક્યાં અને મુરદાન મેળવી તો એ સર્વ વસ્તીની મહોબત
જોડી જંગમનો રસ્તો પડ્યો.

ગયા જખ દસ્તો સહેરામેં તો રોયા આહ ક્યા મરીએ,
કહાંતક હિજમેં ઉસ ચોખકે રોચકે દિન બરીએ,
કહાંકો નાખએ ચોર કિરકે ઉપર આસરા ધરીએ,
ચહી ખહેતર હય અખતો કુખીએ ચા જહેર ખા મરીએ,
મલા જી જાનકે જાનેએ શાયદ આ મિલે. જાની. ૧૬

૧૬ ત્યારે જંગમ અને પહાડોમાં મેળો તો રડ્યો કે હવે
શું કરવું નેહએ. અને તે ચારની જુદાઈમાં રડી. રડીને દીવસ ક્યાં
સુધી બરીએ ક્યાં જવું અને જાની ઉપર આસરા ધરવા નેહએ
હવે તો એજ રશું છે કે ચાતો કુખી મરીએ અથવા મેર ખાઈ
જવું નેહએ તે સમયે જો આવી મેળો તો મેળો

રહા કીતને દિનેં રાતા ફિરા હય દસ્તમેં નાલાં,
મરીઓ બેકસો તનહા ખુસાફર જે વતન હયરાં;
પહાડોંસેથી પર પટકાં ફિગ ચેહરાંમેં હો મિરીયાં,
ફિરા બુકા આસા હુંબલ દિલગરકો સરખરકાં,
ન ખાનેકો મિલ્લ દાના ન પીનેકો મિલ્લ પાની. ૧૭

૧૭ એવી રીતે કેટલા દીવસો સુધી જંગમમાં રહેતો ફરત
લાગ્યો. અને તે વખતે મરીમ બેકસ એકલો ખુસાફર જે વતન
દેરાનીમાં ફરતો હતો પર્વતોથી પણ માથું ફેરવું. અને સહેરોની,
અંદર પણ, રડતો ક્યાં જમાં જુખ્યો તરસ્યો પ્યારાને શોધતો હર્થો
જ્યાં ખાવાને દોવો અને પીવાને પાણી પણ મળ્યો નહીં.

૩૩. ખુદાકી ઇબાદત—ઈશ્વરની ખંડગી.

દિલાવું કહેને ઠો મેરે યકીન જાન મીઆં,
 જો બાત તુઝસે કહું મય દસે તુ માન મીઆં;
 ન જોતુ ઉર્મકો ઉલ્ફતમેં હર જમાને મીઆં,
 દહનમેં ફિરતી હય જબ તકસેરે જાન મીઆં,
 ખુદાકા નામ લયા કર તુ આન આન મીઆં. ૧

૧ રહ્ય તુ મારું કહેવાનુ માની લે અને જો કહું તેને તુ
 સમજી લે તુ આ તારી ઉમરને ખ્યારમાં ન ગણ જ્યાં સુધી તારા
 મોહમાં જલ કરે છે ત્યાં સુધી ધડી ધડી તુ ઇશ્વરનું નામ રહ્યા કર.

મિલી જહાંમેં તુઝે રહે જો અન્દગાની હયે,
 રહે ચલ દાજ. હયે આયે ન જાવેદાની હયે;
 ઇબાદત ઇરકી નિહાં દિલમેં છુટને કાની હય.
 ઉમ્મીદો કોનો જહાં બીચ શાદમાની હય,
 પહી તુ કરજે રહે સુખી શાદમાન મીઆં. ૨

૨ આ દુનિયામાં જો તને જીવન મળ્યું છે તે દરેક સમય
 માટે નયી પરંતુ યોગ્ય દોષ માટેનું છે એની મેવા જેણે રહ્યમાં
 નહી કરી છે તેને જ બંને દુનિયામાંથી આનંદ છે અને તેણે તું
 પણ કર કે જેથી ખુદાથી તારા દોષો નીકળે.

જો હર તરફ તુ ઇબાદતમેં દિલ લગાવેગા,
 તો યોબી ખુશ રહેગા વોણી ખુશતુ જાવેગા;
 હજારો કાયદે દિલખાહ હસમેં પાવેગા,
 ઔર અપની ઉમ્મ જો અફલતમેં તુ ગવાવેગા;
 તો હરમેં હોગા નિહાયત તેરા જયાન મયાં. ૩

૩ જો દરેક રીતે ધંધર બંદગીમાં દિવ લગાડશે તો એટલું
પણ ખુશી રહી ત્યાં પણ ખુશીથી જશે અને તારા રદ્યને ધમ્મીત
• દળશે કાયદાઓ એની અંદરથી તુ- જોશે અને જો તારી ઉમર
અક્ષતમાં કાઢશે તો તેમાં તારું મલુંજ નુકશાન થશે.

નમાજ, પઢકે જરા સનઅકે ચમનકો દેખ,
બહારે બાગે, ઇનાયાતે ખુલ મનન કો દેખ.
રિયાજે, રૂટકો ઔર ગુલસિતાને તનકો દેખ,
નઇમો, રાહતો આસપો પયરહનકો દેખ;
કે હંચ ખુદાકે રહે અલતાફ બેકિરાબ મીઆં. -૪-

૪ નમાજ પઢીને તેની કારીબરીના બગીચાને જો અને આત્માની ગ
આત્માની બહાર તેમજ ખુદાની મહેરબાનીઓને જો આત્માની ગ
અને તારા શરીરના બગીચાને જો અને બાગ, આરામ અને
કપડાંઓને જો કે એઓ ખુદાની બખ્શીશથીજ સર્વે કાંઈ છે

હોબોકો જેબ . દે કુરઆનકી તિલાંમતસે,
ખખરંકો નુજકો જો અફઝલકી. બેશ્વરતંસે,
ખુશીકો દિલકો તેરે ખુદકી. રાહાસ્તસે,
બદનકો ફુરન બડા તાઅતો ઇબાદતસે,
હસીમેં ખુબી . હંચ તેરી ખાહર મકાન મીઆં. ૫

૫ તારા હોટાને કુરાંઆન પંદવાથી સોચાવેને તને તેની
મહેરબાનીની ઇચ્છા હોય તો તને સ્વર્ગની ખુશી પણ એથીજ
અબશે એજ ખુદાની બંદગીથી તારા શરીરની ખુશીમાં વધારો
કર એમાંજ તારી ખુબી દરેક રીતે છે.

હીજે અબાદ જો રંજો અબાંબ મીઆં,
બરંજો . હંચ બહેત પેચો . -૬-

દિલ્લતુ કહેને કેા મેરે ચકીન જાન મીઆં,
 ને જાત તુઝસે કહું મ'ય હસે તુ માન મીઆં;
 ન જોતુ ઉર્મકેા ઉલ્લસતમેં હરે જમાને મીઆં,
 દહનમેં ફિરતી હય જળ તકતેરે જ, જાન મીઆં,
 ખુદાકા નામ ખેચ કર તુ જાન જાન મીઆં. ૧

૧ રહ્ય તુ મોરં કહેવાનું માની'લે અને ને કહું તેને
 સમજી લે તુ આ તારી ઉમરને પ્યાગમાં ન જાળ જ્યાં સુધી ત્યાં
 મોહમાં જલ કરે છે ત્યાં સુધી ધડી ધડી તુ ઇશ્વરનું નામ રટ્યા કે

મિલી જહામેં તુઝે યહે ને અન્દગાની હજી,
 યહે ચંદ દેાજ, હેય આઝે ન મૈવેદાની હયે;
 ઇબાદત ઇસ્કી નિહાં દિલમેં અરને ઠાની હય.
 હસીકેા રોમે જહાં બીચ આદમાની હય,
 ધડી તુ કરજો રહે તુલી આદમાન મીઆં. ૨

૨ આ દુનિયામાં જે તને જીવન મળ્યું છે તે દરેક સ
 માટે નથી પરંતુ યોગ દોષસ મારેનું છે જેની સેવા નેજે
 નહી કરી છે તેને જ જન્મે દુનિયામાંહે આનંદ છે અને તે
 પશુ કર કે જેથી ખુસીથી તારા દોષસો નીકળે.

ને હરે તંરેહ તુ ઇબાદતમેં દિલ લખાવેઆ,
 તો યોબી ખુશ રહેઆ વાણી ખુશતુ બાવેઆ;
 હલ રાં કાયદે દિલખાહ ઉસમેં પાવેઆ,
 ઝોવ અપની ઉમ ને અફસતમેં તુ ગંબાવેઆ,
 તો ઉસમેં હોમા નિહાયત તેરા જ્યાન મે થાં.

૩ જો દરેક રીતે ઈશ્વર બાંદગીમાં દિવ લગાડશે તો 'અદ્ધ
પણ ખુશી રહી ત્યાં પણ ખુશીથી જાગે અને તારા રક્ષકને ઈશ્વરીત
દળશે કાપદાઓ એની અંદરથી તુ - જોશે અને જો તારી હિમર
અક્ષતમાં કાઢશે તો તેમાં તારે ખાલુંજ નુકસાન થશે.

નમાજ પઢકે જરા સનઅકે થમનકો દેખ,
બહારે બાગે, ઇનાયાતે મુલ મનન કો દેખ.
રિયાજે, ફટકો ઔર શુલસિતાને તનકો દેખ,
નઇમે રાહતો આસપો પયરહનકો દેખ;
કે હંચ ખુદાકે યહે અલતાફ બેકિંશખ મીઆં. ૪

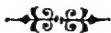
૪ નમાજ પઢીને તેની શરીરની બાંધણીને જો અને બાંધ
યાની બહાર, તેમજ ખુદાની મહેરબાનીઓને જો આત્માની અમત
અને તારા શરીરના બાંધણીને જો અને બાગ, આરામ અને તારા
કપડાંઓને જો કે એઓ ખુદાની બખશીશથીજ સર્વે કાંઈ છે.

લેખોકો જેબ - કે કુરઆનકી તિલાંવંતસે,
ખખરકો તુજકો જો અફાંલકી બશ્વરતસે,
ખુશીકો દિલકો તેરે ખુદાકી તહારતસે,
બદનકો હુસન બકા તાઅતો ઇબાદતસે,
હસીમે મુબી હંચ તેરી બાહર મકાન મીઆં. ૫

૫ તારા હોંટાને કુરઆન પઢવાથી સોંભાવજો તને તેની
મહેરબાનીની ઇચ્છા હોય તો તને સ્વર્ગની ખુશી પણ એથીજ
અજશે એજ ખુદાની બાંદગીથી તારા શરીરની ખુબસુરતીમાં વધારો
કર એમાંજ તોંરી ખુબી દરેક રીતે છે.

હીજે અન્નાહ જો રંજો અન્નાંબ દેખેગા,
બરેંજે, હંથ બહોત ચેથો તાબ દેખેગા;

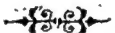
નૂતન દુનર સાગર.

જાતિઅનુભવ તેમજ વિવિધ અધ્યેના આધારે આ પુસ્તકમાં વિવિધ વિષયો ઉપર ઘણીજ લખાણથી માટેની આપેલી હોવાથી ગમે તેવો અગાન મોણસ પણ આ પુસ્તક વાંચવાથી દુનર શીખી શકે છે. આમાં જુદી જુદી જાતના ૧૩૦૦ દુનર છે. સીખાઉ તેમ અગાન માણસોને આ બહુજ ઉપયોગી થાય તેમાં નવાઈ નથી. ગ્લેજ ઉંચા કાગળ પાકું સોનેરી પુઠું પૃષ્ઠ ૩૫૦ હોવા છતાં માત્ર કી. રૂ. ૨) જે પોસ્ટેજ ત્રણ આના જુદા.

પ્રવીણ સાગર.

(ગુજરાતી દીકા સહિત)

આખો અંથ આશુક માશુકની ખરેખરી પ્રેમ મહી- માથીજ વર્ણવેલો છે; સાથે નાયક નાયકના સેઠ, નાતાલિજ અગ્રંકારથી રસમય વાણીવરે વર્ણવેલાં છે. દુકામાં જેમ કદપરેશ તમે જે ઈચ્છા રાખીએ તે મળે છે. તેમ આ અંથમાંથી જેને જે ઇચ્છા થાય તેમ પામશે ભોગી પુરો આ અંથમાંથી ભોગવિલાસ પામશે; યોગીજનો યોગ વિદ્યાને પામશે; તેમજ પ્રેમીજનો પ્રેમ-લીલાને પામીને મનમાં હાઈ લાવશે. કવિએ રસ અગ્રંકાર અને હોદને પામશે ચતુર પુરો ચતુરાઈને પામી રાજ થશે. ૮૪ લેહેરે તથા ૧૦૮૧ ચત્ર-કાવ્ય સાથે ગ્લેજ ઉંચા કાગળ પાકું સોનેરી પુઠું પૃષ્ઠ ૮૭૫ છતાં કિંમત રૂા ૩. પોસ્ટેજ-૬ આના.

મળવાનું ઠેકોણું

મહાદેવ રામચંદ્ર અગ્રુષ્ટે બુકસેલર,

ગ્રાંજ રૂા ૩. પોસ્ટેજ-૬ આના

BHAVAN'S LIBRARY

BOMBAY-400 007.

NB—This book is issued only for one week till _____
This book should be returned within a fortnight
from the date last marked below

Date	Date	Date
------	------	------